

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

UITGEGEVEN ONDER LEIDING VAN HET HOOFDBESTUUR

HOOFDREDACTEUR:

J. SIMONS Mz.

Zestiende Jaargang.
1886/1887.

AMSTERDAM — A. RÖSSING

Nederlands Theater Instituut
Herengracht 166-168
1016 BP Amsterdam

INHOUD VAN JAARGANG XVI.

Bladz.

Officiëel Gedeelte :

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN :

<i>a.</i> Verbetering verslag Alg. Vergadering '86	37
<i>b.</i> Samenstelling van het Hoofdbestuur	46
<i>c.</i> Verzoek tot overschrijving van verhuizende leden	49
<i>d.</i> Staat van Hoofdbestuur en Afdeulingsbesturen	50, 97
<i>f.</i> Mededeelingen betreffende Algemeene Vergadering '87	97

DE TOONEELSCHOOL :

<i>a.</i> Programma voor den cursus '86/87	38
<i>b.</i> Toelatings en overgangsexamens '86/87	46
<i>c.</i> Samenstelling der Commissie van Toezicht	38, 49, 52
<i>d.</i> Verslag over 1886/87	159
<i>e.</i> Mededeelingen over Maart—Mei '87	170
M. A. PERK, Beschrijvingsbrief met begrooting '87	145
Verslag Alg. Verg. met Jaarverslag	148
Onthulling van het gedenkteeken op het graf van Mevr. Kleine	166

Officiëus Gedeelte :

L. SIMONS Mz., Ter Inleiding en Rechtvaardiging	1
DR. A. G. VAN HAMEL, Molière's Misanthrope	4
MR. W. G. F. A. VAN SORGEN, Vrienden van de Tooneelschool?	48
PROF. J. A. ALBERDINGK THIJM, A. van Lier	53
DR. MAX ROOSES, Cath. Beersmans in België	57
JAN C. DE VOS, Cath. Beersmans	62
B. P., Een eenige dramaturgische schat	98
J. CH. BLOK, Iets over het Nederlandsche Zangspel	102
L. SIMONS Mz., Het Proeftoneel	176
L. S., Tooneelkroniek	18, 77, 107, 189
<i>a.</i> Koninklijke Ver. Het Nederl. Tooneel	19, 30, 77, 107, 189
<i>b.</i> Schouwburgen van Lier	25, 30, 83, 119, 196
<i>c.</i> Salon des Variétés	29, 33, 86, 122, 199

	Bladz.
d. Vereenigde Tooneelsten (Ch. de la Mar)	32, 87
e. Vereenigde Rotterd. Tooneelsten	33, 89, 124, 199
f. Nieuwe Rotterd. Schouwburgmaatschappij	34, 92
Lijst van opgevoerde Stukken	35, 93, 128, 201
Boekaankondigingen	67, 131

V A R I A :

a. Hofdijk gevierd	47
b. Dr. A. G. van Hamel over Prof. Thijm's vertaling van <i>le Misanthrope</i>	48
c. Het Leidsche Studententoneel op reis	96, 142, 144
d. Inrichting van het Tijdschrift	97
e. Adresseering van berichten aangaande Id.	98
f. Opvoering van Ibsen's Rosmerhølm	144
g. Ernesto Rossi over de opleiding van den acteur	203

TER INLEIDING EN RECHTVAARDIGING.

Het is wel is waar slechts eene groene *schrijftafel*, waar achter ik zit, en mijne portefeuille is enkel gevuld met stukken over *kunst*; maar, nu ik de pen opvat, om mij aan mijne medeleden van ons Verbond voor te stellen als Redacteur van hun Tijdschrift, gevoel ik mij niettemin gelijk een Nederlandsch Minister, in 's lands vergaderzaal geroepen zich te verantwoorden wegens zijn optreden als lid van het uitvoerend bewind.

Inderdaad moet mijne aanvaarding van het Redacteurschap onder de verdenking liggen van meer dan stoutmoedig te zijn. Steeds — van de oprichting af — stond dit Tijdschrift onder de leiding van mannen, die door een elk als waardige leiders moesten worden erkend. Toen zij als zoodanig optraden, was de roep hunner studiën hun voorafgegaan, en had de mare van hen gesproken als van mannen van smaak, oordeel en ervaring. Bedenkt men, dat daarnaast mijn naam nog ter nauwernood doorgedrongen is tot enkelen; mijn optreden voor het publiek eerst dateert van één jaar her, de aard van mijn arbeid nog niet heeft kunnen toonen wat ik, — misschien — „eenmaal zal zijn,” dan zeer zeker mag men mij afvragen: met welk recht plaatst gij uwen naam op het omslag van dit Tijdschrift?”

Mij tot mijne rechtvaardiging beroepen op de benoeming der jongste Alg. Verg., zou — ik ben de eerste om het te erkennen — niet voldoende zijn; daar men mij immers aanstonds weer kon vragen: doch waarom die benoeming aanvaard? Deed men dat, dan zou ik antwoorden, dat wel is waar de afstand tusschen de vroegere Redacteuren en mij zeer groot is, maar dan ook ons Tijdschrift zeer is afgenomen, beide in omvang en beteekenis. De besnoeying, nu twee jaren geleden, van de uitgetrokken begrootingspost, heeft, noodzakelijkerwijze, ons orgaan in zijn hartader getroffen. Sinds dien kon het in hoofdzaak nog slechts dienen tot de verspreiding van officieele bescheiden; vervolgens, op be-

knopte wijze, de tooneelgeschiedenis geven van den dag, terwijl eerst de dan nog overblijvende ruimte kon worden afgestaan voor studiën over verschillende onderwerpen betreffende in- en uitheemsch Tooneel. En daar — uit den aard der zaak — het bedrag der honoraria voor de medewerkers ook al niet groot kon zijn, zoo moest voor deze studiën vooral gehoopt worden op de belangloosheid onzer Tooneelvrienden.

Onder deze omstandigheden was de taak van den redacteur èn ondankbaar èn gering van beteekenis, hij zelf meer beheerder dan leider geworden. Dat had de heer de Beer maar te wel onderhouden, en zoo kon, gelijk hij het in den vorigen jaargang getuigde, die taak dan ook niet langer de zijne wezen. Slechts een der jongeren, een beginneling, zou zich met haar kunnen en willen belasten :

En 't was daarom, dat ik niet „neen” zeide op de vereerende uitnoodiging der Alg. Verg. Want mijn belangstelling in de zaak van ons Verbond had niet kunnen gedooogen, dat ons Tijdschrift ware verdwenen uit gemis aan een verzorger, die zich het lot van den armen verstooteling wilde aantrekken. Licht dat ik het in leven kon houden, in afwachting van de vette jaren, die deze magere nog eenmaal mogen verslinden, en waarin ons Orgaan, bloeiend als voorheen, opnieuw de leiding zal worden waardig gekeurd van een man van beteekenis.

Dat die vette jaren zich niet lang mogen laten wachten is mijn hartgrondige wensch. Immers, indien aan iets behoefte bestaat dan is het zeker aan een blad — 't verschijne dan wekelijks of maandelijks — waarin door mannen van smaak, kunde, oordeel en ervaring gearbeid wordt aan de verheffing onzer dramatische kunst: d. i. aan de verbetering en veredeling van den smaak des publieks. Want zoo opnieuw de toestand van ons Tooneel reden biedt tot ernstige bezorgdheid, dan ligt het wel hieraan, dat de meeste schouwburgbezoekers geen kwaad van goed kunnen onderscheiden, lof uitdeelen waar die *niet*, haar tegenhouden, waar die *wel* verdiend is, en aldus — daar de meer beschaafden zich nog te veel op een afstand houden — de directies en acteurs op een dwaalspoor worden gedrongen. Zal hierin verandering komen, dan moet men er naar streven een kern te vormen van juist oordeelende en scherpzichtiger toeschouwers; dan dient, geregeld na iedere voordracht, een beredeneerd critisch overzicht te worden uitgegeven van stuk en vertooning, en dit overzicht gebracht onder de oogen van alle belangstellenden. Aan iets dergelijks zijn krachten te wijden, acht ik het nog altijd een schoone en dankbare taak voor ons Verbond, en de offers er aan te brengen wèl besteed. Maar in ieder geval, onder welken vorm dan ook, zullen wij ons Tijdschrift moeten handhaven; het zoo spoedig mogelijk weer uitbreiden, het dus inrichten, dat het aller belangstelling wekt en verdient. Doen wij dit niet, behandelen wij het als een stiefkind, 't welk slechts de overschietende brokken zich toegeworpen ziet, dan, vrees ik, zal het maar al te spoedig blijken, dat de zuinigheid de wijsheid

bedrogen heeft: Kwijnt ons Tijdschrift, dan kan ons Verbond zelf niet langer meer krachtig blijven en bloeien. Want dat is het kanaal, waardoor de levenssappen moeten verspreid worden tot in de verst verwijderde takken van den boom; en zoodra men dit verstoort, moeten deze verdorren.

Intusschen, zoolang de middelen schijnen te ontbreken tot vervulling van dien wensch, moet er, van hetgeen tot onze beschikking staat, zooveel mogelijk partij getrokken worden.

Wat in dit opzicht geschieden kan, hoop ik te volbrengen met al de liefde, waarmede ik mijn taak aanvaardde, waarmede ik bezield ben voor de zaak van ons Verbond. Reeds mocht ik er in slagen een verbintenis te sluiten met onzen nieuwen uitgever (de heer Beijers moest, om bekende redenen, de taak neerleggen, door hem 15 jaren lang met zooveel toewijding vervuld) volgens welke de omvang van ons Orgaan althans zal kunnen worden gebracht tot 12 vel druks, te verschijnen in vier driemaandelijksche afleveringen. Nog beter: toonde Prof. A. G. van Hamel zich bereid tot het geven eener belangwekkende studie over *le Misanthrope*, die, al komt zij ongelukkigerwijze, buiten schuld van den schrijver, eenigen tijd na de opvoering, door onze leden ongetwijfeld niet minder op prijs zal worden gesteld. En eindelijk gewierden mij reeds verschillende toezeggingen tot medewerking, waardoor ik hoop de vrije ruimte van ons orgaan op waardige wijze te kunnen vullen.

Persoonlijk zal ik — op aandrang van eenige belangstellenden — voortgaan met het schrijven der Geschiedenis van ons hedendaagsch Tooneel, door het spreken over de meest belangrijke voorstellingen en het aankondigen van tooneeluitgaven, vooral in ons land. Dat — afgescheiden nog van andere oorzaken — de beknoptheid, waartoe ik mij genoopt zie, afbreuk doen moet zoowel aan de degelijkheid als aan de lezenswaardigheid mijner beschouwingen, ontveins ik mij geenszins; dat misschien eene andere behandelingswijze aanbeveling kon verdienen, evenmin. Maar mij zijn, trots mijn dringend verzoek om ze niet achter te houden, geenerlei op- of aanmerkingen gemaakt omtrent mijne methode, en daarom wensch ik er bij te blijven; en, ter eener zijde trachtend het belang van het oogenblik niet te vergeten, ter anderer vooral te arbeiden met het oog op de toekomst, door zoo mogelijk alle gegevens bijeen te verzamelen, welke voor den lateren beoefenaar onzer Tooneelgeschiedenis van belang konden zijn. Vandaar de statistieken der opgevoerde stukken en het overzicht onzer gezelschappen, als Bijlagen; de besprekingen van de voornaamste opvoeringen, in den tekst. Is, gelijk de titel aanduidt, het geven eener *Kroniek* bij deze laatste hoofddoel, de kritiek, vooral over verschijnselen van algemeenen aard, zal moeilijk geheel onderdrukt kunnen worden; doch, naar ik durf verzekeren, nimmer de grenzen der billijkheid overschrijden.

Wat ik — buiten het opgenoemde — mijnen lezers hoop voor te leggen dat blijve voorloopig nog verborgen in den schoot der toekomst. Slechts dit zij hier nog bijgevoegd, dat ik er naar wensch te streven, in den inhoud van ons Orgaan het „elk wat wils” zooveel doenlijk

te betrachten, en dat medewerking en steun, niet het minst ook door het te kennen geven van wenschen of het maken van op- of aanmerkingen, door mij op den hoogsten prijs zullen worden gesteld. Aan de Directies, die door het verstrekken van inlichtingen en het verleen van toegang tot hunne schouwburgen, mij het schrijven der Tooneelkroniek mogelijk maakten, zij daarom bij dezen mijne oprechte erkentelijkheid betuigd.

En hiermede aanvaard ik mijne taak. Moge de vervulling er van den bloei bevorderen van ons Verbond, dat is, iets bijdragen tot den bloei van ons nationaal Tooneel!

L. SIMONS Mz.

MOLIÈRE'S „MISANTHROPE.”

Men kan niet zeggen dat *Le Misanthrope* een boeiend tooneelstuk is. Spannend is, op een enkelen na ¹⁾, geen van de toestanden die in deze comédie geschetst worden. De ontknooping is wel niet onbevredigend, daar de kokette wordt ontmaskerd, de ijdele zwetsers beschaamd afdruipe en de onhandelbare menschenhater alleen blijft staan, met een weinig vriendschap tot eenige troost. Maar verrassend is die ontknooping niet. Niemand onder de toeschouwers heeft gewenscht, maar niemand heeft ook ernstig gevreesd, dat Alceste en Célimène het ten slotte eens mochten worden. Ieder begrijpt aanstonds dat deze beide naturen niet bij elkaar behooren en dat zij elkaar nog wel intijds uit den weg zullen treden.

En toch ontbreken hier allerminst de elementen voor een dramatisch conflict. Een jong edelman, door opvoeding en temperament een vijand van al wat zweemt naar valsheid en huichelarij, zeer prikkelbaar op het punt van rechtvaardigheid en eer, die alle achting voor zichzelf verliezen zou indien hij een enkel woord sprak tegen zijne overtuiging of een enkele daad bedreef waaraan zijn hart geen deel had, — leeft in een wereld waar vleierij en onoprechtheid even onmisbaar zijn geworden als goede manieren, waar ieder de eigenliefde van zijn buurman ontziet en van de zijde zijner burenen op dezelfde beleefdheid rekt, waar men elkaar belasteren en verguizen mag mits men zorg drage dat de executie nooit plaats grijpe in tegenwoordigheid van het slachtoffer, waar de geheele omgang op misleiding van anderen en op zelfmisleiding berust.

---

¹⁾ Spannend kan het tooneel genoemd worden waarin Célimène door Alceste en Oronte gedrongen wordt zich voor een van beide te verklaren. Hier is de kokette „au pied du mur” gezet, en men vraagt zich af: „hoe zal zij zich redden?” (V, 2 en 3).

Natuurlijk zal de onverzettelijke edelman zich dagelijks ergeren aan de lichtzinnigheid en de onwaarheid zijner omgeving, en zijn afkeer van de wereld zal toenemen bij den dag. De wereld, van haar kant, zal zich ieder oogenblik te beklagen hebben over de onbuigzaamheid en de onhebbelijke manieren van haren strengen censor. Daar zij de machtigste is van beide, zoo zal de „Tugendheld” in den strijd het onderspit moeten delven, en zijne eenige revanche zal hierin bestaan dat hij zijne overwinnaars uit den grond van zijn ziel zal kunnen verachten en hun eer laatste beleediging in het aangezicht zal kunnen slingeren voordat hij het tegen hen opgeeft.

Men ziet het: Alceste zou bijna de held kunnen worden van een tragedie.

Maar . . . de wereld waarin hij leeft is de wereld van het hof, de wereld van saletjonkers en markiezen, van beaux-esprits en kokette vrouwen. Gewichtige belangen doen zich hier niet voor. De conflicten die er ontstaan loopen over kleinigheden, over sonnetten en minnebriefjes, over de pruiken der heeren en het blanketsel der dames, over een eereplaats in de „ruelle” van „Madame” of bij het „petit coucher” van den koning.

Dergelijke conflicten kunnen zeer vermakelijk zijn: stof tot lachen bieden zij in overvloed. Maar dramatisch en boeiend zijn ze niet.

Reeds in het eerste bedrijf van *Le Misanthrope* wordt Alceste in zulk een strijd gewikkeld, daar hij weigert een sonnet te bewonderen dat een ijdele hoveling aan zijn hooggewaardeerde kritiek heeft willen onderwerpen. Dit standje van twee groote heeren over een onbeduidend versje is een meesterstuk, en wij volgen de schermutseling met een innig genoegen. Maar wanneer wij later vernemen dat dit letterkundig krakeel eene uitdaging van Oronte ten gevolge heeft gehad, laat die mededeeling ons onverschillig. En wanneer Philinte ons komt verhalen dat de „conseil des maréchaux” er in geslaagd is het geschil bij te leggen, dan vermaken wij ons met hetgeen hij vertelt omtrent Alceste's onbuigzaamheid, (IV, 1), maar wij hebben ons geen oogenblik afgevraagd of wij den armen criticus wellicht zouden terugzien met een degenstoot in de borst. Niemand onzer dacht meer aan dit zotte duel.

In datzelfde eerste bedrijf vernemen wij dat Alceste een proces heeft. Waarover, wordt ons niet meegedeeld, en het is ons ook volmaakt onverschillig. Wij voorzien dat hij zijn proces, hoe rechtvaardig zijn zaak ook wezen moge, verliezen zal. Want hij weigert de beleefde gewoonte dier dagen te volgen en bezoeken af te leggen bij zijne rechters. Wij lachen hartelijk met Philinte mede wanneer zijn zwartgallige vriend uitroept dat hij zijn proces dol gaarne verliezen wil ten einde een bewijs te meer in handen te hebben voor de slechtheid der wereld. Maar om het rechtsgeding zelf geven wij niets; en Molière stelt er al even weinig belang in, daar hij het zorgvuldig achter de schermen houdt en er alleen nog even op terugkomt om ons het grappig tooneeltje van Monsieur Dubois voor te zetten (IV, 4) en om ons mee te deelen, dat Alceste

liever twintigduizend francs betaalt, zoo hij daarvoor het recht kan koopen de menschheid te haten, dan bij een fatsoenlijker rechtbank in appèl te gaan. (V, 1.) Wat beteekent ook een proces in die dagen? Célimène heeft er ook een aan de hand. Het behoort in de hofkringen tot den goeden toon om aan de rechters en pleitbezorgers werk te geven.

Dat een man van Alceste's karakter gevaar loopt zich met zijne vrienden te brouilleeren, spreekt van zelf. Wie zich, geprikkeld door de lauwhed van hun gemoed en het lichtvaardige hunner levenswijsheid, tot heftige uitvallen tegen hen laat meeslepen en hun zelfs, in vlagen van spijt, de vriendschap opzegt, heeft alle kans dat zijn vrienden hem den rug toekeren. Doch de vraag of dit geschieden zal, deert ons ook al weer zeer weinig. Alceste is nu eenmaal een man die zijn kracht zoekt in zijn isolement. En bovendien, de eenige vriend dien het ons spijten zou hem te zien verliezen, is Philinte, een man „qui prend tout doucement les hommes comme il sont”, en van wien wij dus ook van den aanvang af onderstellen dat hij den gemelijken Alceste zijn al te ruwe uitbarstingen wel vergeven zal.

Maar de eigenlijke handeling van het stuk knoopt zich dan ook vast aan een geheel ander conflict, aan den strijd om het hart en de hand van Célimène. Wij zeiden reeds dat ook deze strijd den toeschouwer koel laat. Hij doet dit vooral, omdat Alceste, hoezeer ook door zijn hartstocht verblind, in dit geval tot de „hommes avertis” gerekend kan worden. Niemand kent beter dan hij de gebreken der beminde; hij scheidt er zelfs behagen in ze breed uit te meten. Zoo hij er toch inloopt, mag hij met Georges Dandin zichzelf toeroepen: „Vous l'avez voulu, mon cher Alceste.” Maar welk belang heeft Célimène om het zoover te laten komen? Zeker, zij stelt er prijs op, den algemeen geachten Alceste onder hare aanbidders te behouden, en het zou haar duchtig spijten, zoo de preutsche Arsinoé er in slaagde zijn hart te winnen. Maar om een man is zij niet verlegen, en zij zal met den „amant grondeur” het spelletje spelen gelijk met alle anderen, totdat men haar in de kaart kijkt. Bovendien heeft dit conflict niets te maken met Alceste's karakter als „Tugendheld.” Zijne strenge beginselen van waarheid en recht komen alleen uit in de vreemde wijze waarop hij zijn liefje het hof maakt, maar aan die liefde zelve hebben ze geen aandeel. Hij bemint Célimène enkel en alleen omdat hij op het mooie weeuwtje verliefd is geraakt. En evenals Tartuffe uitroept: „Ah! pour être dévot, je n'en suis pas moins homme!” zoo zal Alceste aan het slot van het stuk, na de ontgoocheling, aan zijn vriend bekenen:

... que c'est à tort que sages on nous nomme,
Et que dans tous les cœurs il est toujours de l'homme. (V, 4.)

Als tooneelstuk beschouwd zou *Le Misanthrope* dus moeten achterstaan bij andere ernstige comedies van Molière, met name bij *Tartuffe* en *Les femmes savantes*, zelfs bij *Le malade imaginaire*.

Al die stukken hebben een spannend beloop. Er is in alle een gevaar dat dreigt, een geluk dat in de waagschaal wordt gesteld en waarvoor de toeschouwer zich hartelijk kan interesseeren. Er zijn bedriegers, er zijn dupes, en er zijn onschuldige wezens die van de handigheid der eersten en van de lichtgeloovigheid der laatsten het slachtoffer dreigen te worden.

Zal het den schijnheiligen intrigant, die zich door zijn vroom gekwezel in Orgon's gunst heeft binnengedrongen, gelukken om de vrouw van zijn weldoener te compromitteeren, zijne dochter tegen haar zin te huwen, hem zijn zoon te laten onterven, en hem ten slotte nog van zijn geld te berooven en als staatsmisdadiger in de gevangenis te doen zetten? Het is een strijd op leven en dood tusschen den slimmen Tartuffe aan den eenen, de eerbare Elmire, den kalmen Cléanthe, den opvliedenden Damis en de snaaksche Dorine aan den anderen kant.

Zal een onbeduidende verzenmaker als Trissotin er in slagen, door drie vrouwen uit haar sfeer te rukken en ze gek te maken van ingebeelde wijsheid, ten slotte de baas te worden in de woning van den goeden burger Chrysale, zoodat het eten aanbrandt, de meid voor goed wordt weggejaagd, een pretendent als Clitandre wordt afgewezen, en het liefste en geestigste meisje ter wereld, de arme Henriette, met haar aanlokkelijken bruidschat, genoodzaakt wordt hem te trouwen?

Zal het gild der doktoren en apothekers, in verband met een huichelachtige stiefmoeder, zoodanig de hersens van een ingebeelden zieke in de war brengen dat de arme sukkel geen ware genegenheid meer van valsche kan onderscheiden, dat hij potjeslatijn voor geleerdheid aanziet, zijne dochter afstaat aan een ezel en zijn eigen gezondheid verknoeit?

Deze vragen rijzen aanstonds op bij het publiek wanneer het de drie bovengenoemde stukken ziet vertoonen. De talloze aardigheden en komische tooneelen, die om strijd onzen lachlust wekken, dringen ze nooit geheel op den achtergrond, en wij halen ruimer adem wanneer Molière, zij het dan ook door eene gekunstelde en onverwachte ontknooping, het bedreigde geluk der goede burgers en van hunne dochters weer op de been helpt. Misschien, zoo hij aan de logica van het stuk den vrijen loop had gelaten, zou dit geluk onherroepelijk hebben moeten te gronde gaan. Doch dan ware het tooneelstuk eene tragedie geworden, en Molière wist wel dat hij comedies schreef.

Zoo er in *Le Misanthrope* een rol moet zijn overeenkomende met die van Tartuffe, van Trissotin, van Béline en Purgon, dan is het natuurlijk die van Célimène. Zij vertegenwoordigt de huichelarij der koketterie. Maar waar zijn hare dupes, die ons meewarig de schouders doen ophalen over hun onverstand? Waar de onschuldige slachtoffers voor wier geluk wij vreezen? Wij gunnen al die

ijdelteuten de ongename verrassing die hen wacht. In die wereld van onoprechtheid moeten de heeren op alles voorbereid zijn. Hier zijn geen slachtoffers, alleen complices. Zelfs Alceste's wanhoop kan ons maar matig verteederen. Wij zijn overtuigd van de oprechtheid zijner liefde, maar wij hebben nooit ernstig geloofd aan het huwelijk van dezen geboren celibatair.

Er is een tijd geweest dat men de groote waarde van Molière's *Misanthrope* gezocht heeft in zijn wijsgeerige strekking. Molière, zoo heette het, had een stuk moraalfilosofie willen geven. Alleen was men het niet eens over de bedoeling van den schrijver. Men zocht het zwaartepunt der komedie in het contrast tusschen Alceste en Philinte. In het debat tusschen die beide, waarmede het stuk begint, en dat telkens weer wordt opgevat, lag de eigenlijke beteekenis van het drama. Maar voor wie van beide had de schrijver partij gekozen? Wien wilde hij dat de toeschouwer gelijk zou geven? Den zwartgalligen man van eer, die zich verontwaardigd van de wereld afkeert, of den onaandoenlijken Philinte, die over alles de schouders ophaalt maar tegelijk in alles berust? De vraag werd ook aldus geformuleerd: „Heeft Molière Alceste belachelijk willen voorstellen, ja dan neen?” In onze dagen heeft men het nog korter uitgedrukt: „Is Alceste een komieke rol?” Gelijk men weet heeft Coquelin, die van verlangen brandt om Alceste te spelen, maar wiens „nez en trompette” daarvoor een hinderpaal schijnt, die vraag bevestigend beantwoord.

Reeds in Molière's dagen heeft men, ofschoon veel minder wijsgeerig dan later, over dit vraagstuk getwist. Men kent het verhaal, welks echtheid evenwel niet voldoende is gewaarborgd, volgens hetwelk de vrienden van den hertog de Montausier dezen zeer ontsteld het bericht zouden gebracht hebben, dat Molière hem, den man van deugd en eer, aan den lachlust van het publiek zou hebben prijsgegeven. Toen de hertog zelf in de gelegenheid was geweest het stuk te zien vertoonen, zou hij daarentegen Molière zijn compliment hebben gemaakt en hem verzekerd hebben dat hij er een eer in stelde als model te hebben gestaan voor dit portret van den volmaakten „homme d'honneur”.

In deze anecdote zal wel dit waar zijn, dat men reeds bij de eerste opvoeringen van het stuk tweërlei indruk van Alceste's karakter kon ontvangen. Men kon den hoed voor hem afnemen, en men kon hem uitlachen.

Uit den brief van Donneau de Visé, die als voorrede bij de eerste uitgave van *Le Misanthrope* gevoegd is en die een zeer kostbare bijdrage bevat voor onze kennis van de wijze waarop het stuk door Molière's tijdgenooten is opgevat, gedeeltelijk zelfs voor de bedoeling van den schrijver, — uit dien brief zou men opmaken, dat Alceste belachelijk moet zijn, en dat de waarheid volgens Mo-

lière aan de zijde ligt van Philinte ¹⁾. Donneau de Visé noemt Alceste „ce ridicule”, en aan het slot zegt hij zelfs met zooveel woorden: „De vriend van den misanthroop (Philinte) is zóó verstandig, dat iedereen hem zou moeten navolgen, en de misanthroop zelf moet bij al zijns gelijken den lust doen ontwaken om zich te verbeteren.” Intusschen zegt de briefschrijver op een andere plaats: „de held van het stuk is de grappige persoon (le plaisant) zonder al te belachelijk te wezen; in weerwil van zijn dwaasheid, indien het geoorloofd is zijn humeur dien naam te geven, heeft hij het karakter van een man van eer en bijzonder vaste beginselen.” Men ziet dat de briefschrijver zich geroepen gevoelt zijne eerste uitdrukking, „ce ridicule”, wat te matigen; en er is grond om aan te nemen, dat een van Molière's bezwaren tegen den brief juist bestaan heeft in de Visé's overdreven waardeering van zijn Philinte. Bij latere uitgaven is de brief achterwege gebleven.

De twist heeft echter eerst haar vollen omvang gekregen sinds Jean Jacques Rousseau in zijn heftigen uitval over het tooneel; (in de *Lettre à Monsieur d'Alembert*) Molière rondweg heeft beschuldigd de deugd belachelijk te hebben gemaakt en een karakterloozen schurk als Philinte te hebben voorgesteld als den vertegenwoordiger der hoogste wijsheid. Van alle kanten is men komen opzetten om Molière te verdedigen: d'Alembert, Marmontel, bovenal Laharpe. Ook Gøthe, die zijne diepe bewondering voor dit meesterstuk meer dan eens heeft uitgesproken, heeft zich vroolijk gemaakt over Rousseau's uitval, en Lessing heeft met de beide woorden „lachen” en „verlachen” duidelijk willen maken van welken aard de vroolijkheid is en wezen mag die Alceste bij den toeschouwer opwekt

Het vraagstuk is later, vooral door de Duitsche kritiek, nog zoo breedvoerig en diepzinnig behandeld en men is daarbij zoo gaan „grübeln” naar Molière's geheime bedoeling met zijn *Misanthrope*, dat Du Boulan ten slotte met eene opvatting voor den dag is kunnen komen die bij de Fransche kritiek evenzeer ais bij de Duitsche eenvoudig doorgaat voor een geniale paradox ²⁾.

Men kan gerust aannemen, dat Molière zijn stuk niet heeft geschreven om eene stelling van moraal-filosofie toe te lichten. Zulk een plan ligt niet in de richting van dezen schrijver, en het ligt evenmin in den geest der XVIIe eeuw. In de XVIIIe eeuw konden Voltaire en Diderot er behagen in scheppen, wijsgeerige tooneelstukken te schrijven. Maar honderd jaren vroeger dacht men er niet aan de kunst in dienst te stellen van de wijsbegeerte.

---

¹⁾ Wij komen later op dien brief en zijne beteekenis terug.

²⁾ Ziehier Du Boulan's formule: „Alceste est un symbolisme: c'est l'explosion de l'honnêteté publique indignée se personnifiant dans un janséniste.” Zij luidt ook aldus: „Alceste est le mythe de la conscience publique.” De schrijver haalt de geheele politieke en sociale geschiedenis van Frankrijk op, sins Hendrik IV, om het bewijs voor zijne stelling te leveren.

Zeker, er wordt in het stuk tweeërlei opvatting van de gebreken en de ondeugden der menschen voorgedragen, Alceste is één en al ergernis, Philinte één en al toegeefelijkheid en berusting. In beider opvatting ligt zooveel waars, dat de toeschouwer geneigd moet zijn nu eens den een, dan den ander gelijk te geven. Maar de auteur heeft er voor gezorgd, dat beide sterk genoeg overdrijven om geen aanspraak te kunnen maken op volledige instemming. Nergens blijkt, dat het Molière er om te doen is geweest Philinte zonder voorbehoud in het gelijk te stellen. Misschien ligt zijne eigene opvatting wel in dezen versregel van Philinte verscholen.

Mon phlegme est philosophe a u t a n t que votre bile.

„A u t a n t”, dus in dezelfde mate, maar ook niet meer.

Twee gegevens zijn er die ons kunnen helpen om Molière's bedoeling bij benadering op het spoor te komen.

Vooreerst blijkt uit een register, waarin het privilege geboekt staat dat 21 Juni 1666 aan den uitgever van *Le Misanthrope* verleend is, dat deze komedie oorspronkelijk nog een tweeden titel heeft gevoerd: *L'atrabilaire amoureux*. Daar Molière reeds bij de eerste uitgave dezen „sous-titre” heeft weggelaten, mag men aannemen dat hij de beteekenis van het stuk er niet genoeg in vond uitgedrukt. Maar dat hij begonnen is met zijn *Misanthrope* ook aan te duiden onder den naam van „den verliefden zwartgallige”, bewijst in ieder geval dat hij Alceste niet heeft willen maken tot een afgetrokken karakter, tot de personificatie eener wijsbegeerte, maar dat Alceste's liefde voor Célimène van den aanvang af bij hem gegolden heeft als een der hoofdmomenten in het optreden van zijn held.

Het tweede gegeven is belangrijker. Wij maakten reeds melding van den brief van Donneau de Visé, waarin deze, vroeger een tegenstander van Molière, maar sinds eenigen tijd bekeerd tot een warm vereerder van den tooneeldichter, de loftrumpet heeft gestoken over zijn *Misanthrope*. De aanhef van dien brief luidt aldus: „De schrijver heeft geene komedie willen leveren vol gebeurtenissen, maar alleen een stuk waarin hij de zeden van dezen tijd zou kunnen geeselen. Daar hij deze bedoeling had, heeft hij tot held zijner komedie een misanthroop gekozen, en daar misanthroop zeggen wil vijand der menschen, zoo moet men toegeven dat hij geen persoon kon vinden van wien het natuurlijker was dat hij tegen de menschen zou spreken dan hun vijand. Bovendien is deze keuze bewonderenswaardig gelukkig voor het theater. Want daar de gemelijke en spijtige uitvallen, de zonderlinge grillen en de driftige uitbarstingen van een misanthroop dingen zijn die veel effect maken (qui font un grand jeu), zoo is dit karakter een van de meest schitterende die men ooit op het tooneel kan brengen.”

Het karakter van Alceste staat dus niet op zich zelf. Het moet,

onafhankelijk van den indruk dien de persoon van een misanthroop op het tooneel maken zal, dienen om de gebreken der maatschappij die de dichter hekelen wil, scherp te doen uitkomen. De beteekenis van de hoofdpersoon ligt derhalve wel voor een deel in hetgeen hij is, maar voor een grooter deel nog in hetgeen hij *z e g t*.

-Iets verder maakt de Visé eene zeer juiste opmerking, die na hem meer dan eens herhaald is geworden. „Naast den misanthroop,” zegt hij, „heeft de schrijver, in den persoon van Célimène, eene kwaadspreekster geplaatst. Eene kwaadspreekster en een vijand der menschen! Deze twee personen kunnen natuurlijk de geheele wereld over den hekel halen, daar de een de menschen haat en de ander er behagen in scheidt al het kwaad van hen te vertellen dat zij weet.” Ook de rol van Célimène heeft dus een tweevoudig karakter. Zelve is zij de type der ongevoelige kokette, maar tegelijk wordt hare kwaadsprekendheid door den dichter gebruikt als een middel om de omgeving dier vrouw met scherpe lijnen te teekenen. De beroemde „scène des portraits”, in het tweede Bedrijf, dient dus niet alleen om Célimène's karakter in het licht te stellen, maar vooral ook om de personen te doen kennen wier eigenaardigheden zij spottend beschrijft. Het is den dichter niet alleen om de teekenaarster te doen, maar ook om haar werk.

Wij kunnen hier nog bijvoegen dat ook aan Arsinoé een soortgelijke dubbele rol is opgedragen. Haar persoon vertegenwoordigt de gehuichelde preutschheid. Maar daar zij van naijver vergaat en Célimène ongevraagd de les komt lezen, zoo leeren wij tegelijkertijd door haar een gedeelte van Célimène's portret kennen, dat de kokette zelve voor ons poogde te verbergen. Célimène, door die geveinsde belangstelling geprikkeld, onthaalt ons nu op hare beurt weer op het portret der valsche preutsche. En zoo ligt de beteekenis van dit tooneel tusschen de beide vrouwen dus niet alleen in hetgeen zij zelve zijn en in de wijze waarop zij elkaar bejegenen, maar ook voor een deel in hetgeen de een van de andere komt vertellen.

Wij mogen dus aannemen dat Molière in zijn *Misanthrope* vóór alles heeft willen geven: een zoo breed mogelijk geschilderd tafereel van de karakters en de zeden der groote wereld van zijn tijd. Hij heeft een satire willen leveren op de gebreken der hoveling en van hunnen aanhang, op hunne onbeduidendheid, hunne ijdelheid, hunne kwaadsprekendheid, bovenal op hunne onoprechtheid en het verraderlijke van hun omgang. Daartoe heeft hij op het tooneel gebracht: eene volleerde kokette, tevens gevaarlijke kwaadspreekster, Célimène; eene valsche preutsche, Arsinoé, een braven hoveling, door letterkundige ijdelheid verteerd, Oronte; twee onbeduidende, maar door-en-door verwaande markiezen, Clitandre en Acaste. En behalve deze dames en heeren, die wij in levende lijve te zien krijgen, passeeren nog tal van andere de revue, wier portret ons vertoond wordt: „la vieille Emilie,” die zich blanket, Dorilas, de pochhaans, Cléonte, die geen manieren heeft, Damon, een „raseur,” Timante, een druktemaker, Géralde, die zijn voornaamheid zoekt in onge-

paste familiariteit, Bélise, die geen conversatie heeft, Cléon, bij wien men niets anders opdoet dan een lekker middagmaal, en Damis, een deftig man die altijd jacht maakt op aardigheden.

Zoo is de wereld gestoffeerd waarin Molière's *Misanthrope* ons binnenvoert; de meest sprekende figuren verschijnen *in natura*, de andere *in effigie*. En om al die figuren zoo scherp mogelijk te doen uitkomen — het tooneel eischt groote en forsche omtrekken — stelt de dichter tegenover hen, als „repoussoir,” een door-en-door edel en braaf, maar hartstochtelijk, onverdraagzaam en onhandelbaar man, die geen genade kent voor de minste tekortkoming, voor wien eene onoprechte beleefdheid een halsmisdad is.

Maar deze persoonlijkheid is veel te interessant om alleen als „repoussoir” te dienen. Zij dringt zich bij den dichter van zelf op den voorgrond. En daar ook zij een theaterfiguur is, die scherp en breed getekend moet worden, zoo zullen ook hare omtrekken beter uitkomen wanneer zij een contrast tegenover zich heeft. Wel is waar teekent Alceste's deugd zich helder genoeg af tegen de valsheid zijner omgeving; maar zijne beginselen, de gestrengheid, de onverdraagzaamheid van zijn zedelijk oordeel, het absolute in zijne begrippen en zijne eischen, zijne prikkelbaarheid, zijne hartstochtelijkheid, in één woord, zijne misanthropie, — ook op deze dient het volle licht te vallen. Daartoe plaatst de dichter naast den onverzettelijken „homme d'honneur” den toegeefelijken „homme du monde”, naast den zwartgalligen zederechter den flegmatischen griffier, die de gebreken der menschen zeer nauwkenrig enregistreert, maar er zich niet warm over maakt. Beiden zullen natuurlijk overdrijven, ieder in zijn eigen richting, maar dit zijn de eischen van het tooneel, en zoo wil het ook de blijspeldichter. Het publiek zal door het debat dier beide mannen den misanthroop eerst recht leeren kennen, terwijl het zich bovendien met den toon van het debat zal kunnen vermaken.

En nu wordt Molière, die zedenschilder en moralist, maar bovenal blijspeldichter is, en wiens oog dus altijd zoekt naar het komische van sommige karakters en toestanden, ten laatste ook nog getroffen door een contrast, dat hier voor de hand ligt en dat voor het tooneel gemaakt schijnt. De zwartgallige man van karakter zal verliefd worden, verliefd op de kokette Célimène! De strenge censor op de kwaadspreekster! Het verdriet dat deze slecht geplaatste liefde hem zal veroorzaken, zal er toe bijdragen om zijn persoon interessant te maken en tevens stof opleveren tot vermakelijke tooneelen. Donneau de Visé vestigt ook hierop de aandacht van zijn correspondent: „L'amour doit bien donner de la peine aux personnes de son caractère”, schrijft hij, „et l'on doit, en cet état, en espérer quelque chose de plaisant.” Of zou de liefde van een man als Alceste voor een voorwerp als Célimène, eene liefde waarover kalme personen als Philinte zich te recht verbazen, ongerechtvaardigd zijn? Volstrekt niet. Vooreerst: „La raison n'est pas ce qui règle l'amour!” En dan, Alceste is jong en buitengewoon hartstochtelijk. In die wereld waarin hij zooveel haten moet, verlangt hij vurig ook eens te kunnen

beminnen. En Célimène is te schoon, en daarbij te goed bedreven in de kunst van behagen, om niet aanstonds dien vurigen jongen man verzot te maken op hare bekoorlijkheden. — Welnu, ziedaar een rijke bron van komische incidenten, een nieuw middel om de eigenaardigheden van Alceste's temperament te doen uitkomen, — en tevens, zoo er eenige actie wezen moet, de spil der handeling!

Het zou onzinnig zijn te beweren dat in Molière's geest al deze beschouwingen en redeneeringen elkaar zijn opgevolgd toen hij het plan vormde van zijn *Misanthrope*. Zij hebben elkaar natuurlijk verdrongen; nu eens heeft de eene, dan weer de andere zich op den voorgrond geplaatst; tal van denkbeelden die wij niet meer kunnen opsporen hebben ook hun aandeel gehad aan deze heerlijke concepte. Maar dit kunnen wij vaststellen en ten grondslag nemen voor een waardeering van het stuk, hiervan kunnen wij uitgaan wanneer wij ons nederzetten om deze komedie te genieten: *Le Misanthrope* is boven alles eene zedenschildering van de groote wereld; wat die zedenschildering dubbel interessant maakt is de tegenwoordigheid, in die wereld, van een man van edele en vaste beginselen; maar ook die man is een „personnage de comédie,” zoowel ten gevolge van zijn hartstochtclijk temperament in het algemeen als van de zonderlinge liefde waartoe die hartstochtclijkheid hem vervoert.

In de discussies waartoe *Le Misanthrope* aanleiding heeft gegeven is menigmaal de vraag opgeworpen, of de dichter met sommige rollen, in het bijzonder met die van Alceste, bepaalde personen op het oog heeft gehad. Wij zagen reeds dat niet lang na de eerste opvoering de hertog de Montausier als het model van den Menschenhater werd gedoodverfd. Het schijnt wel zeker dat de dichter aan den hertog gedacht heeft. Het bewijs voor die stelling ligt in het feit, dat in den bekenden roman van Mille de Scudéry, *Le grand Cyrus*, de persoon van den hertog de Montausier optreedt onder den naam van Mégabate, en dat de karakterbeschrijving die van Mégabate gegeven wordt, tal van trekken vertoont die letterlijk bij Alceste worden teruggevonden.

Intusschen was Molière veel te veel kunstenaar om zijn held tot de zuivere copie te maken van één enkel persoon. Wij weten trouwens dat in de „scène du sonnet” Alceste niemand anders is dan de groote Boileau. Bouileau had, om een geletterden hoveling van veel pretensie en weinig beteekenis uit de Académie française te weren, een gedicht van dezen op dezelfde wijze doorgehaald als Alceste zulks doet met het klinkdicht van Oronte. En het antwoord dat, volgens Philinte's verhaal, door Alceste gegeven is aan den „conseil de maréchaux,” dat hij alleen op uitdrukkelijk bevel des konings er toe zou kunnen besluiten de verzen van den ijdeljen Oronte fraai te vinden (IV, 1), schijnt eveneens, meer of min letterlijk, door Molière te zijn opgevangen uit den mond van Boileau, toen deze zich uitliet over de *Pucelle* van Chapelain,

Eindelijk mag men ook gerust aannemen dat Molière een goed deel van zijn eigen karakter, of liever zijn eigen ervaring in de rol van Alceste gelegd heeft. Wij bedoelen vooral de meesterlijke scène der uitbarsting van jaloezy in het vierde bedrijf. Men weet hoeveel leed den dichter het lichtzinnige gedrag van de schoone jonge vrouw berokkend heeft met wie hij, onverstandig genoeg, maar door zijn hartstocht vervoerd, in het huwelijk is getreden toen zij zeventien jaren oud was en hij zelf reeds veertig telde. Men weet hoe licht de ijverzucht van den bedrogen echtgenoot werd opgewekt, en hoe hij toch telkens weer de kokette Armande Béjard te voet viel en om haar gunsten bedelde. Paul Lindau heeft, in zijn studie over Molières leven, zeer waarschijnlijk gemaakt dat *L'école des maris*, *L'école des femmes* en *Le Misanthrope* drie phases vertegenwoordigen uit Molière's verhouding tot Armande: den tijd der blijde hoop, den tijd der bange vrees, den tijd der pijnlijke zekerheid. Wanneer men bovendien bedenkt dat Molière zelf de rol van Alceste speelde, en dat aan Armande Béjard waarschijnlijk die van Célimène was toevertrouwd, dan krijgen de uitvallen van dien bedrogen minnaar eene actualiteit waaraan men niet dan met huivering kan denken. Toch moet men zich ook op dit punt voor overdrijving wachten. In den bedrogen en jaloerschen Alceste is zeker iets van Molière, maar Alceste is Molière niet. Men bedenke toch dat een zeker aantal van de verzen waarin Alceste's jaloezy zich lucht geeft, en nog wel van de krachtigste en schoonste, door den dichter letterlijk zijn overgenomen uit een vroeger stuk, *Dom Garcie de Navarre, ou le prince jaloux*, dat in 1661 was opgevoerd, dus in een tijd toen er nog geen sprake was van Molière's huwelijk met Armande Béjard.

Wij roeren hier een punt aan dat ook nog om eene andere reden onze belangstelling verdient: het verband tusschen *Le Misanthrope* en dit vroegere stuk, *Dom Garcie de Navarre*. Meer dan eens vindt men bij Molière een idee eerst los bewerkt in een zijner kleine stukken, en later breedvoerig en met al de kracht van zijn talent ontwikkeld in een der groote komedies. Zoo kan *Les précieuses ridicules* eene voorstudie genoemd worden van *Les femmes savantes*; zoo is *L'amour médecin* eene ruwe schets van *Le malade imaginaire*. Welnu: *Dom Garcie de Navarre* is de ébauche van *Le Misanthrope*, althans voor zoover de hartstochtelijkheid en de jaloezy van den hoofdpersoon betreft. Het vermakelijk tooneel van Célimène's briefje aan Oronte is eveneens, met eenige wijziging, uit dat stuk overgenomen.

Molière schijnt *Dom Garcie* geschreven te hebben omdat hij, de blijspeldichter, de komediespeler, een buitengewone voorliefde had voor ernstige en tragische rollen, en zeer gaarne, onder anderen, de helden van Corneille op het tooneel bracht. Intusschen is *Dom Garcie* reeds bij de eerste opvoering gevallen. Het publiek, dat van dezen auteur kluchtspelen verwachtte, — reeds waren *L'étourdi*, *Le dépit amoureux* en *Les précieuses ridicules* geschreven en opgevoerd — kon zich niet vinden in den strengen toon van dit, trou-

wens weinig interessante, drama. Men had moeite om de geweldige persoon van den jaloerschen prins te zien spelen door een acteur die het parterre nog pas had doen schudden van lachen om zijn voortreffelijken Mascarille.

De auteur poogde nog een tijdlang te worstelen tegen de koelheid van het publiek; maar eindelijk gaf hij het op en schrapte *Dom Garcie* van zijn répertoire. Dit échec schijnt hem echter sterk te hebben gehinderd, en hoeveel lauweren hij later ook mocht inoogsten, hij bleef steeds denken aan *Dom Garcie*. Niet alleen om de vele fraaie verzen die in het stuk voorkomen, en waarvan hij er later verscheidene, behalve in *Le Misanthrope*, ook in *Tartuffe* en *Les femmes savantes* heeft ingelascht. Maar ook om het onderwerp zelf. Hij bleef er op gesteld een ernstige rol te schrijven en te spelen. Hij wilde revanche nemen over de onverschilligheid en den spot waarmede zijn *Prince jaloux* was bejegend. En vijf jaren later heeft hij revanche genomen, schitterend, volkomen. Van den aanvang af is *Le Misanthrope* door de gezaghebbenden op het gebied van smaak en kunst als een meesterstuk geprezen, en de tijdgenooten van Molière erkennen dat de Alceste tot zijn beste rollen behoorde.

Maar . . . hij heeft die revanche alleen kunnen nemen door, ook bij het behandelen van een ernstig onderwerp en het ten tooneele voeren van een ernstig karakter, vóór alle dingen te blijven wat hij toch eigenlijk was — k o m e d i e - d i c h t e r.

Den 4den Juni van het jaar 1666 werd *Le Misanthrope* voor het eerst te Parijs opgevoerd, in de schouwburgzaal van het Palais-Royal. Molière was gewoon zijne stukken voor den koning en voor het hof te vertoonen alvorens hij ze voor het gewone parterre bracht. Maar ditmaal was zulks onmogelijk geweest. Want het hof, dat zich te Fontainebleau bevond, droeg nog den rouw der koningin-weduwe, Anna van Oostenrijk, die pas zes maanden geleden gestorven was. Deze omstandigheid was voor den dichter niet gunstig. *Le Misanthrope* bleek reeds aanstonds meer een stuk te zijn voor de fijn beschaafden dan voor het gewone publiek. Het werd dan ook slechts met matigen bijval ontvangen, en nadat het succes bij de volgende voorstellingen eenigszins gestegen was, daalde het spoedig tot een zeer middelmatig peil. Maar de enkele hovelingen die gelegenheid hadden gevonden zich onder het gewone publiek te mengen, waren opgetogen, en, wat meer beteekende, mannen als Boileau liepen er hoog mee weg. Zelfs Racine schijnt vol bewondering te zijn geweest voor deze ernstige komedie. De koning heeft Molière zelf nooit de rol van Alceste zien spelen. Eerst na den dood van den dichter, toen Baron de rol had overgenomen, werd het stuk negen malen voor Lodewijk XIV vertoond.

Vele tooneelspelers van naam hebben een deel van hun roem te danken aan de wijze waarop de persoon van den Menschenhater door hen vertolkt is. Die rol eischt zeer verschillende eigenschappen,

en bijna ieder tooneelspeler die haar op zich neemt zal, met on-
vermijdelijke eenzijdigheid, enkele trekken uit dit merkwaardig ka-
rakter verwaarloozen en andere sterk in het licht stellen, naar den
aard van zijn uiterlijk en van de eigenaardigheid van zijn talent.

Alceste is een zeer gedistingeerde persoon. De adel van zijn
afkomst en van zijne beginselen moet uit zijn geheele optreden
spreken. Hij geniet de algemeene achting. Philinte stelt prijs op
zijn vriendschap en Oronte kiest bij voorkeur hem tot rechter over
de verdienste van zijn sonnet. De markiezen lachen om zijne zon-
derlinge manieren, maar zij behandelen hem voorkomend. Bij de
vrouwen staat hij hoog aangeschreven. De preutsche Arsinoé zou
gaarne zijn hart veroveren. Zelfs de zachtzinnige en hoogst be-
schaafde Eliante is in den aanvang bereid hem hare hand te schenken,
ook wanneer hij als de versmade minnaar van Célimène tot
haar mocht komen; eerst later begrijpt zij dat Philinte toch meer
een man is van hare gading. Célimène zelve gevoelt zich tot hem
aangetrokken. Zij behandelt hem minder cavalèrement dan hare
andere aanbidders en steekt veel minder den draak met hem dan
met de markiezen en met Oronte. Toen Mademoiselle Mars de rol van
Célimène vervulde, was zij, in de bekende repliek; „Il ne me plaît
pas, moi” (IV, 2), minder hooghartig dan men dit van hare voor-
gangster gewoon was. „Ik geloof,” zeide een kunstcriticus die haar
daarover zijne bevreemding te kennen gaf, „dat gij in den grond
uwer ziel een weinig partij trekt voor Alceste, dat gij zelfs liefde
voor hem gevoelt.” — „Natuurlijk,” hernam de tooneelspeelster,
„welke vrouw zou Alceste niet beminnen?” De schrijver die deze
anecdote mededeelt laat er op volgen: „Célimène zou dit zeker
aan niemand, ook aan zich zelve niet, hebben durven bekennen, maar
zij heeft het aan Mademoiselle Mars zachtkens in het oor gefluisterd.”

Doch Alceste is bovenal hartstochtelijk, opvliegend, absoluut in
zijne opvatting, hard en onverdraagzaam jegens anderen. Hij heeft
zijn „amour-propre d'honnête homme,” is trotsch op zijne zedelijke
meerderheid, en wanneer hij, in zijn oordeel over Oronte's sonnet,
eene poging doet om beleefd en humaan te zijn, dan zoekt hij met
ongeduld naar het oogenblik waarop hij rond en flink dien verze-
fabrikant de waarheid kan zeggen. Is de waarheid eenmaal gezegd,
dan laat hij zich voortdurend sterker prikkelen en opwinden, ver-
liest ten slotte alle zelfbeheersching, en plaatst eindelijk vierkant
en ruw zijn „amour-propre de critique” tegenover den „amour-propre
d'auteur” van Oronte.

Ik herinner mij eenmaal Bressant in die rol gezien te hebben.
Wanneer hij het liedje van „le roi Henri” op het oude deuntje zong,
dan scheen hij met zijn krachtige gestalte en zijn mannelijke stem
die wereld van kleine, ijdele mannekens te beheerschen. Delaunay,
die tegenwoordig de rol speelt, tracht door breedheid van voordracht
te vergoeden wat hem aan kracht ontbreekt, en zoekt vooral de
verliefdheid van zijn held en zijn somber verdriet, stemmingen
waartoe zijn persoon en zijne stem zich bijzonder leenen, op den
voorgond te plaatsen.

De andere rollen zijn veel eenvoudiger. Eliante moet zoo beminnelijk en geestig zijn als zij maar wezen kan. Haar lief persoonkje vooral moet ons die hofwereld dragelijk maken, ons doen bekomen van zooveel gemaaktheid. Philinte moet van den beginne af aan optreden als de man van toegeeflijkheid en verzoening. Bij den lof dien hij aan Oronte's klinkdicht toezwaait moet hij meer den indruk maken van iemand die Alceste wenken geeft omtrent de manier waarop men zulke versjes dient te beoordeelen en zulke verzemakers te vreden stelt, dan dien van een principieële vleier te zijn in den trant van de markiezen. Hij mag ook niet verzuimen den lachlust, zelfs de voorbijgaande ergenis van het publiek te wekken door de overdrijving waarmede hij zijne wereldfilosofie tegenover die van Alceste volhoudt.

Moet Philinte ouder of jonger wezen dan Alceste? Despois maakt op dat punt een zeer fijne opmerking: „Alceste's levensbeschouwing, zegt hij ongeveer, is die van een jongen man. Hij ergert zich over de menschen omdat hij ze nog niet kent; zijne heftige misanthropie spruit voort uit verbazing. Hij komt kersversch uit de school van brave opvoeders; hij wist niet dat de menschen zoo slecht waren. Philinte daarentegen kent de wereld veel langer; hij ziet de gebreken der menschen even goed als zijn vriend; maar hij weet dat het kwaad ongeneeslijk is, en heeft er in leeren be-Ouder geworden; zal Alceste misschien gaan denken als Philinte.” De opmerking is fijn, maar is zij geheel juist? Ik geloof niet dat er uit Alceste ooit een Philinte groeien zal. Zeker zal de tijd, die alle hartstochten tempert, ook hem op den duur wel wat kalmer stemmen. Maar tusschen hem en zijn vriend bestaat, dunkt mij, meer een verschil in aanleg en gemoedsstemming dan een verschil in leeftijd.

Célimène is de incarnatie der koketterie; zij is de jonge vrouw der groote wereld, die den triomf van haar jeugd en van haar schoonheid volkomen genieten wil. Met de mannen speelt zij, de vrouwen vernedert zij. Zij is in den gelukkigsten toestand dien een ijdele, harteloze Française zich denken kan: „jeune, belle... et veuve!”

Al die personen, niet te vergeten ook de onmisbare markiezen, die in dit concert de vroolijke noten doen klinken van hunne linten en strikjes, van hunne strijkaadjes en capriolen, zij moeten samenwerken om ons het beeld te geven van die samenleving, om wier schildering en bespottig het Molière bovenal te doen was.

Daar gaat de rij dier onnavolgbare tooneelen ons oog voorbij! Eerst het heftig debat der beide vrienden; dan de meesterlijke „scène du sonnet”, met haar geweldig slot; vervolgens de fijne „scène des portraits,” met het keurige couplet van Eliante als vriendelijk intermezzo; het „concours de forfanterie” van Clitandre en Acaste; het duel, met speldeprikken en waaiers, tusschen Arsinoé en Célimène; het aangrijpende, bijna woeste tooneel der jaloey, gevolgd, ter verpoozing van den toeschouwer, door het grappige tooneeltje van Monsieur Dubois; en eindelijk, nadat Alceste en Oronte, ditmaal bondgenooten, der kokette de schroeven hebben

aangezet, de finale executie, fors en toch vroolijk, vermakelijk en somber, een van die triomfen van den echten komediedichter, waarop Alfred de Musset zeker het oog had toen hij, in zijne *Soirée perdue*, sprak van

Cette mâle gaité, si triste et si profonde
Que, lorsqu'on vient d'en rire, on devrait en pleurer.

Ook het Nederlandsch publiek zal het genoeg smaken, wel niet voor de eerste maal, maar voor het eerst sinds langen tijd, Molière's meesterstuk te zien opvoeren. Ieder die prijs stelt op de verheffing van ons tooneel en de goede vorming onzer tooneelspelers is dank verschuldigd aan Prof. Alberdingk Thym, die, „arrivant bon cinquième” wat de dagteekening, en „bon premier” wat de bewerking van het stuk betreft, deze komedie heeft vertaald, en aan „Het Nederlandsch Tooneel”, dat haar in studie heeft genomen.

Of er in den Amsterdamschen schouwburg veel en luid gelachen zal worden, durf ik niet voorspellen. Dat men op de galerij wel eens geeuwen zal, is niet onmogelijk. Maar alle mannen en vrouwen van smaak, met zin voor fijne satire en diepe karakterstudie, zullen zeker de juistheid toegeven van de Visé's aardige opmerking: „Les pièces de cette nature font continuellement rire dans l'âme.”

Parijs, Augustus '86.

A. G. VAN HAMEL.

TOONEEL-KRONIEK.

HET ZOMERSEISOEN. (*Mei—September 1886.*)

„In den zomer, mijn waarde heer” — aldus zei me onlangs een onzer oudere acteurs — „komt kritiek eigenlijk niet te pas. Die is goed in den winter.”

Nu . . . dit laatste werd er misschien maar bijgevoegd als *pis-aller*; want kritiek, althans dusdanige die niet altijd prijsjes uitdeelt, is voor vele tooneelartisten eigenlijk een kwaad, waarvan zij de noodzakelijkheid zelfs nauwelijks zouden willen toegeven. 't Is ook niet aangenaam, ongetwijfeld, altijd op de vingers gekeken te worden; en dat toch is, in veler oog — van artisten, publiek en sommige critici zelfs ook — het doel der kritiek.

Doch ik dwaal af en deed die aanhaling trouwens alleen wijl ik vind, dat er voor de conclusie veel te zeggen valt. In den zomer toch gaat men, tegen lagen prijs, naar den schouwburg, louter om zich wat te verstrooien; en bij een hooge temperatuur zijn spelers

en toeschouwers beiden licht geneigd de zaken wat luchtig op te vatten; geheel in strijd met hetgeen zij 's winters beoogen: degelijke en fijne kunst te genieten en te genieten te geven.

Inderdaad is bijvoorbeeld bij den heer v. L i e r de zomercampagne iets anders dan die van den winter. Het groote publiek, twelk in dien tijd voor de beste plaats niet meer dan één gulden betaalt, kent alleen het genot van het doorleven eener angstige spanning of dat eener sterke leverprikkeling. Vandaar dat draken en kluchten elkander afwisselen en de heer V e l t m a n met den heer B i g o t wedijvert in de gunst des publieks. Van de salonafdeeling geen spoor, daar, naar 't schijnt, de fijnere kunst minder goed herberg kan vinden onder één dak met het hoogst burgerlijk, eenvoudig en, in zeker opzicht, natf zomerpublik.

Anders echter de zaken bij de Ver. Het Nederlandsch Tooneel. Háar zomercampagne beoogt een tweeledig doel. Bij haar wordt er gearbeid voor het heden en tegelijk voor den toekomenden winter. Zij maakt alvast répertoire voor den Haag, waar immers drie opvoeringen van éénzelfde stuk reeds een ongemeen succes beduiden en ook het abonnementstelsel gestadige afwisseling van stukken noodzakelijk maakt: Nog in het begin van het vorige winterseizoen gaf een abonné in *het Vaderland* er zijn ontevredenheid over te kennen, dat de Vereeniging éénzelfde stuk tweemalen achter elkander gespeeld had! — Zij moet dus wel, om later gelijken tred te kunnen houden met de voorstellingen te Amsterdam, waar nieuwe stukken toch menigmaal twee weken achtereen „gaan”, in den zomer alvast voorraad opdoen voor den winter. En zoo krijgt haar zomercampagne alhier dan ook voor den Haag en elders eene bijzondere beteekenis.

Gaan wij het genotene nog eens weer in onze herinnering na, dan vinden wij velerlei aanleiding om tevreden te zijn. Allereerst om de reprises, waarbij vooral de heer L o u i s B o u w m e e s t e r op den voorgrond trad. Had hij in de laatste helft van het vorige seizoen weinig uitgeblonken, de wederopvoering van *De Tooneelspeler des Keizers*, *Kean*, *De Dochter van Fabricius* en *Narciss*, stelde hem thans in staat zijn veelzijdige begaafdheid schitterend te doen uitkomen. Daarbij voegde zich een nieuwen triumpf, toen hij in Augier's *Les lionnes pauvres* (minder gelukkig betiteld als *Meêdoen*) den ouden candidaat-notaris Pommeau in al diens eerlijke goedhartigheid en fijngevoeligheid, met zijn opgeruimde stemming, later overgaand tot diepe zielesmart, zóo schoon vertolkte, dat velen met mij verklaarden in lange niet aldus onder den indruk te zijn geweest van zijn spel. Trouwens, deze nouveauté (?) mocht dan ook meetellen onder de belangrijkste; liet zoowel *Olympia of Het Leven eener Tooneelspeelster* als O h n e t 's saamgelapte eersteling *Regina Sarpi* mijlen ver achter zich, doch moest alleen in théatraliteit (dit juist niet in ongunstigen zin bedoeld) onderdoen voor het drama, waarmede het seizoen (ook financieel) zoo gelukkig geopend werd: *Eene Martelares* van de heeren d'Ennery en Tarbé.

Eene vergelijking te beproeven tusschen *Meêdoen* en *Martelares*

zou gelijk staan met eene poging om overeenstemming te zoeken in verscheidenheid. Niet slechts in doel verschillen beide stukken verre van elkander, maar ook in de samenstelling, de techniek. Het eerste is een „strekingsdrama”, het dient tot brandmerking van een maatschappelijken kanker; — het tweede beoogt enkel den toeschouwer te pakken, door hem het schouwspel te bieden eener zeldzame opofferingszucht, die tot het martelaarschap voert. Zoo eenvoudig als de handeling in het eerste, zoo samengesteld is zij in het tweede. In *Meddoen* ontspruit de gansche dramatische botsing uit de karakters der personen en wordt het toeval slechts éénmaal te hulp geroepen, nl. tot het bespoedigen eener anders toch onvermijdelijke ontkenning; in *Een Martelares* is een gansche samenloop van omstandigheden noodig om de verwikkeling, (trots de karakters in zekeren zin) tot haar hoogte te brengen, en blijken ook later menig toeval en *coupe de théâtre* onmisbaar om te herstellen wat de auteurs zelf in het ongereede brachten. Hebben de schrijvers van *Meddoen* schier elk grof effect vermeden; die van *Een Martelares* aarzelden niet er gebruik van te maken; en terwijl het drama van Augier zich ontrolt met het onverbiddelijk en somber geroffel van den donder, breekt in *Een Martelares* een lachende zonnestraal vaak de zware onweerslucht, die dan ook aan het einde geheel optrekt.

Dan — genoeg van eene tegenstelling, die ten slotte zou kunnen leiden tot eene verkeerde schatting van beide stukken. De groote verdienste van Augier's drama schuilt in de waarneming van het leven, de tegenstelling der karakters, de strengheid van de lijn der handeling; de deugden van des heeren d'Ennery's jongste schepping in de artistieke opvolging van licht en bruin in de drie laatste akten, bovenal in de derde, waar de verschijning van de 17-jarige dochter des huizes met haar typischen geleider eene aangename tegenstelling vormt tot de onnatuurlijkheid van al het voorafgaande en een lach doet afwisselen met een traan. Deze Paulette en de voorgewende egoïst Elie Drack gelijken van alle personen, met uitzondering van den knecht François, het meest op levende wezens en vooral de wijze waarop zij ten onzent door Mevr. Rössing en den heer Morin werden voorgesteld, wekte die illusie op. De eerste vond hier gelegenheid haar beste gaven ten toon te spreiden; haar Paulette was natuurlijk en frisch, eene echte ingénue, maar tegelijk vol diep gevoel; en de kalme, schijnbaar ongevoelige, diplomatieke Engelsche consul kon moeilijk typischer worden voorgesteld dan door onzen onvermoeiden, altijd nauwgezeten Morin. De eigenlijke hoofdrollen waren in handen van de dames de Vries en Frenkel, de heeren Spoor en Clous. Voor Mevr. de Vries was dit optreden als *mère noble*, aan het eind van het seizoen gevolgd door een soortgelijk in *De Industrieel v. P. A.*, een zaak, die haar blijkbaar zelfoverwinning kostte, en nog veel van haar zelfbeheersching zal vorderen. Want niet slechts dat, in het algemeen, eene dergelijke emplooi-verwisseling van jongere naar oudere rollen voor dames-artisten niet aan-

genaam is, de leeftijd en vooral het temperament van Mevr. de Vries maken haar voor die rollen nog niet de geschikte persoon. Intusschen, nood breekt wetten, en toen na het verscheiden van Mevr. Kleine voor deze cene opvolgster moest worden gevonden, bleek Mevr. de Vries daartoe de eenige aangewezen actrice. Dat zij als zoodanig, wanneer zij eenmaal vrede zal hebben met een emplooi, waarin haar voorgangster niet haar minsten roem oogstte, zich met eere van haar taak zal kunnen kwijten, bleek reeds uit menig oogenblik van haar Mevr. de la Marche. Haar voorkomen was reeds zeer gelukkig.

Wie zich eigenlijk ook nog niet thuis gevoelt in haar emplooi is Mevr. Frenkel—Bouwmeester. Althans in de eigenlijk gezegd jongere dramatische rollen, — zooals Mad. de Moray (*Een Martelares*) en Olympia (*Het leven eener Tooneelspeelster*), — waarin zij lijden en smart moet vertolken, blijft zij beneden den eisch, zoodra zij niet meer kan volstaan met *afbeelden*, maar moet beginnen te *spreken*. Het vermogen om te doen schreien bezit zij slechts in geringe mate. Doch haar talent is dan ook in de eerste plaats plastisch, en wie haar dezen zomer o. m. zag als Séraphine (*Mee-doen*) en Claire de Beaulieu (*Industrieel v. P. A.*), moet erkennen, dat zij dikwerf in staat blijft zich los te maken van zich zelve en de gedaante aan te nemen van de personen, welke zij voor te stellen heeft.¹⁾ Diezelfde aanleg blijkt ook uit haar stil spel. Leeft zij mede met de persoon, die zij heeft af te beelden — wat bij haar, impressioniste van het oogenblik, niet altijd het geval is — dan kan zij haar gewaarwording vaak op de treffendste wijze aanschouwelijk maken door houding, mimiek en gebaar; als o. a. bleek in het 2e bedrijf van *Eene Martelares* en het derde, ook het begin van het vierde van *De Industrieel*. Doch moet zij zich over het tooneel gaan bewegen en spreken, dan verstoort zij maar al te vaak de illusies; vermits zij dan haar gemis aan zelfbeheersching en de nog altijd niet overwonnen gebreken in haar spraak ten duidelijkste doet uitkomen, ja sterk verraadt hoe weinig zij de eerste beginselen meester is van de wèlzeggingskunst. Vooral — en dit is het eigenaardige van haar aanleg — in de ongebonden rede, in het proza; waarin zij niet zelden betrapt wordt op het in één toon achter elkander afratelen van verschillende zinnen. Moet zij echter verzen zeggen, en dwingt het rythmus haar tot studie van hetgeen zij uit te spreken heeft, dan is het vaak of men op eenmaal eene gansch andere actrice voor zich heeft; haar orgaan verliest het onaangenaam scherpe, de te sterke neusklink verdwijnt, en het timbre van haar stem verleent zelfs aan lyrische verzen eene eigenaardige bekoring; terwijl eindelijk ook de dwang van het rythmus grooten invloed schijnt te oefenen op haar gebarenspeel. Wil Mevr. Frenkel in de eigenlijke dramatische rollen slagen, dan zou dit derhalve in drama's in verzen

---

¹⁾ Hiermede is niet gezegd, dat ook in mijn oogen haar afbeelding van Seraphine niet te scherp was in lijn en kleur.

moeten wezen. In andere kan zij soms al te nonchalant zijn, getuige bovenal haar Regina Sarpi en ten deele haar Olympia, waarvan zij niets of weinig terechtbracht. Met deze eigenaardigheid rekening te houden, zal der Directie en haar ten goede komen; want voor haar geen betere school dan rollen, die in spel en dictie veel studie vergen.

Ik ga afstappen van het drama en kom tot het blij- en kluchtspel, maar moet eerst nog even gewag maken van het optreden van enkele dames en heeren in reedsgenoemde stukken. Zoo vervulde Mevr. Sluyters met eere twee rollen in *Meêdoen* en *De Dochter van Fabricius* en trad zij met de noodige waardigheid op als de Markiezijn in *Het Leven eener Tooneelspeelster*. Mevr. Stoetz werd eveneens met haar bekende nauwgezetheid, die geen rolletje te klein acht, gezien in beide eerstgenoemde stukken, terwijl Mej. van Biene zich in dezelfde, vooral in *Meêdoen*, voortreffelijk kweet. Dat ook haar orgaan lang niet altijd aangenaam klinkt, vooral niet wanneer zij smart vertolkt, is meermalen opgemerkt; maar er moet niettemin steeds op gewezen worden, zoolang de oefening hunner stem door onze tooneelartisten nog niet even noodzakelijk wordt geacht als door operazangers en zangeressen. De heer van Schoonhoven zoowel als de heeren Ising en de Jong kweten zich in *Martelares* van hun kleine rollen recht goed; vooral de laatste, die ook in *Een Wittebroodskind* zeer op dreef was, speelde in lange niet met zooveel toewijding en gevoel. Wij hopen den heer de Jong, die zich een poos zeer op den achtergrond gehouden heeft, eerlang weer met nieuwen moed en frissche kracht vooruit te zien streven. Krijgt hij kleine rollen, dan bedenke hij, dat ook met deze eer is in te leggen ¹⁾, en hij bij deze zich dubbel in moet spannen om te toonen dat hij ook grootere spelen kan. Inspanning van alle krachten kan men den heer Clous zeker niet ontzeggen; hij werkt blijkbaar hard en streeft er naar de moeilijke rollen, welke men hem toebedeelt, zoo goed mogelijk te vervullen. Dat hij al is waar hij wezen moet en wil, zou hij zelf — naar het mij voorkomt — de laatste zijn om te beweren. Hoe ongedwongen ook reeds in blijspelrollen, waar hij kan optreden in fantaisie-costuum; blijft hij nog altijd zekere stijfheid behouden zoodra hij een gekleede jas aan heeft, en smart of hartstocht moet vertolken. Dan doen en zijn toon en zijn gebaren nog te zeer aan opwinding denken, getuige o.a. eenige momenten van zijn zeer zware rol in *Een Martelares*. Welk een emplooi den heer Clous nu eigenlijk toebedeeld is, de jonge minnaarsrollen of wel de dramatische partijen, die de heer Bouwmeester ongeschikt voor of beneden zich acht, is niet heel duidelijk; maar wel geloof ik

---

¹⁾ Zoolals bijv. de heer Wensma, als François in *Eene Martelares*, de heer Plas als de bediende en de heer v. Dommelen als de kapper in *De gouden Spin*. De kop, dien de laatste zich gemaakt had, wekte algemeene bewondering. Hij zag er uit half als hongerlijdend kapper, half als boef.

zou het hem zeer ten goede komen, indien hij zich wat kon oefenen in karakterrollen en aldus in de kunst van typeeren.

De reeks der blijspelen van het zomerseizoen werd geopend met *De gouden Spin* van v. Schönthan, een blijspel, waarin als gewoonlijk een aardig gegeven verhaspeld werd en dat uitliep op eene dwaze klucht. Geheel flauwiteit was *Een zoen in het donker* van een onbekend Duitsch kluchtspelfabrikant. 't Is waar men lachte er om, maar hoe ruw stak dat rumoerig geschater af bij den fijnen glimlach, dien *De krekel bij de mieren*, een allerkeurigst stukje van Labiche, ons op de lippen bracht. Dit is een schets uit het leven, met fijne opmerkingsgave waargenomen en los en geestig afgeteckend. Ook werd dit zeer verdienstelijk gespeeld door Mevr. de Vries en den heer Morin, die een echt burgerlijk echtpaar, Mej. Lorjé, die hun eenvoudige maar fijngevoelige dochter, en den heer Schulze, die een adellijk jongmensch voorstelden. Van Mej. Lorjé was dit rolletje met dat in *De gouden Spin* wel het beste, twelk wij in den zomer van haar zagen, 't meest gevoeld en begrepen; ook 't meest bestudeerd. Voor het overige speelde zij nog al eens van zich af, eenvoudig zich tevreden stellend met zich zelf te geven, zonder te bedenken dat het voor eene jonge dame, die er niet onaardig uitziet, wel niet zooveel moeite kost om als *ingénue* te bevallen; maar dat over eenige jaren de natuurlijke overeenstemming tusschen actrice en rol langzamerhand begint te verdwijnen en alsdan de kunst de natuur te hulp zal moeten komen. Dat is nu eenmaal een feit, waaraan niet te veranderen valt et — *une femme avertie en vaut trois*.

Behalve deze kregen wij nog drie nieuwe blijspelen, waarvan twee uit het Fransch. Het eene, *Een Wittebroodskind*, was eene vaudeville van ± 1870, waaruit bijna alle zangstukjes geschrapt waren, zoodat alreeds hierdoor het karakter er van — en niet in zijn voordeel — gewijzigd werd. Daarbij miste het ook een deel van zijn effect wjl Mevr. Sluyters — 't is niet haar schuld — buiten staat bleek eene vrouwelijke commandant voor te stellen, en het samenspel slecht verzorgd was. Men wist niet op welke plaats men had te staan, en vooral in het oog vallend was het vooruit dringen van den heer Schulze, die als ondergeschikt militair zich ook op den achtergrond had dienen te houden en niet met zijn stopwoordje: „O wat een schalkje!” overal tusschen beiden komen. Dat voor dergelijke onordelijkheden allereerst de regie aansprakelijk moet worden gesteld, is duidelijk; maar de heer Schulze zal voor zich zelf wel doen met zich in acht te nemen voor . . . zijn populariteit. Hem valt het gevaarlijk voorrecht te beurt, dat — dank zij zijner ingeboren komiciteit — het groote publiek altijd om hem lacht, zelfs als hij zich maar vertoont en onverschillig of zijn aardigheden meer of minder te pas mochten komen. Het zijn sterke beenen, die de weelde van zulke gemakkelijke overwinningen torsen, en zoo hij niet steeds tot zich zelf inkeert en zich afvraagt wanneer de toejuichingen verdiend zijn of niet, dan zou hij er zoo licht toe kunnen geraken, eenvoudig zijn eigen koddigheid het pu-

blik in het gezicht te werpen, te speculeeren op een goedkoop succes, en . . . het einde zou den last dragen. Dat hij *kan* als hij *wil* bewees opnieuw zijn optreden in *De krekkel bij de mieren* en *In de klem*, in welk laatste stukje hij dan ook trouwens haast alleen alles te doen heeft. Want er komen wel veel personen in voor, maar de meesten doen niets anders dan figureeren. Ook is de vinding van dit stukje niet onaardig, maar de uitwerking zonderling, de voorbereiding in de eerste akte onvoldoende. Dat in *Een Wittebroodskind* de heer van Schoonhoven de rol van een kapitein, onhandig salonheld, met toewijding vervulde, mag ik niet vergeten te vermelden.

Gelijk de reeks der blijspelen door een Duitsch stuk werd geopend, zoo werd zij er ook door een gesloten. Maar het laatste, *Achter den lessenaar of onder de wapens* (een titel die al niet gelukkiger was dan de Duitsche: *Rosenmüller und Finke*) van dr. Carl Toepfer geleek gansch en al niet op de nieuwere Duitsche kluchten, waarvan wij met *De gouden Spin* weer een specimen genoten hadden. In plaats van doldwaas was het eer al te stemmig; de handeling, zich voortbewegend langs twee bijna evenwijdige lijnen, was te symmetrisch in de tegenstellingen, en de afzonderlijke momenten misschien te breed uitgewerkt. Vandaar zekere eentonigheid en matheid, die niet verdreven werden door fijne geestigheid en luchtige scherts, als wij in een Fransch werk zouden hebben aangetroffen. Wij bleven laag bij den grond en misten zeer vaak den bekenden korrel zout. Doch daar tegenover stond dat aan de karakterteekening veel zorg was besteed, bijna ieder der personen een type heeten mocht en de waarheid of waarschijnlijkheid ook niet door allerlei salto's mortale in het aangezicht geslagen. Zóo leverde dit stuk een goede gelegenheid tot typeeren; een gelegenheid waarvan de meeste acteurs en vooral de heeren Morin, Spoor, de Boer, de Jong en Clous alsmede de dames Stoetz, Rössing en Lorjé een goed gebruik maakten. De voorlaatste had echter adellijker, de laatste minder snibbig kunnen wezen. Opmerking verdient het, dat Mej. Bos het minst beteekenende rolletje kreeg, en deze jonge dame, die veel te weinig optreedt om zich op de planken thuis te gevoelen, door eene zekere benauwdheid in spraak en gebaren daarvan getuigenis afegde. Het is te bejammeren, dat inderdaad bij de Kon. Ver. bij het verdeelen der rollen niet meer gelet wordt op de belangen der jeugdige krachten van het gezelschap. Juist maat houden schijnt men moeilijk te kunnen. Een acteur of actrice wordt óf veronachtzaamd óf op eenmaal geheel vooropgeschoven. In hoeverre Mej. Bos bekwaam zou zijn om zich op den duur in eenigszins beteekenende rollen staande te houden, durf ik niet beslissen; maar men onthoude haar althans de gelegenheid niet zich te oefenen en te toonen wat er in zit. Hetzelfde geldt Mej. Wellman en den heer Schwab. Deze twee krijgen nu wel rolletjes genoeg, om zich te kunnen oefenen in het elementaire van hun kunst; maar van een er uithalen wat er in zit is geen sprake. De heer Schwab bijv. toonde nog onlangs, bij zijn welwillend optreden bij het Eind-examen der

Tooneelschool, dat het hem geenszins aan *feu sacré* ontbreekt en hij voor jongere lyrisch-dramatische partijen bepaald aanleg schijnt te hebben. Waarom hem nu niet weer eens een rol opgedragen, waarin hij, als in *Lodewijk XI*, zich zelf kan wezen? Voor het moderne salonstuk is hij zeker minder geschikt; maar de Ver. die er immers reeds over gesproken heeft de opleiding onzer aanstaande tooneelisten onder eigen beheer te nemen, ware m. i. zich zelve verplicht te toonen, dat zij de jongere krachten inderdaad weet te gebruiken en te ontwikkelen.

Ik heb in den aanvang er reeds op gewezen, dat de heer v. L i e r in den zomer geheel speelt voor het „volk” — kleine burgerij en ambachtslieden, en er de opmerking aan vastknoopt, dat deze slechts behagen schijnen te scheppen in die meer ruwe uitingen van komische en dramatische kunst, welke wij kluchten en melodrama's plegen te noemen.

Met opzet gebruikte ik hierbij het werkwoord *schijnen*. Want inderdaad komt het mij nog altijd voor, dat men zich laat misleiden door den schijn, wanneer men waant, dat slechts die stukken ons volk kunnen trekken, welke door den fijner bewerkteuigden toeschouwer geacht worden te staan op of buiten de grenzen van het schoone. Integendeel durf ik de stelling volhouden dat het waarachtige schoone ook de groote schare niet ongevoelig laat. Mits onder de voorwaarde dat dit schoone zich voordoe in groot-schen, verheven, krachtigen vorm; hier derhalve belichaamd zij in forsche karakters, kloeke daden, sterk sprekende toestanden.

Inderdaad toch, wat Max Rooses voor eenigen tijd omschreef als de vereischten voor den volksroman, n.l. dat hij personen en toestanden moet teekenen, welke een sterken indruk maken op de verbeelding en het gemoed van den lezer, geldt evenzeer, neen in nog hooger mate, voor den schouwburg. De menigte, die daar henen trekt, wenscht zich daar verplaatst te zien in eene andere wereld dan de hare. Zij wil menschen zien handelen, wier daden zij kan begrijpen, en met wier gemoedstoestand zij kan medeleven; wier karakters haar sympathie en bewondering, of afkeer en verachting opwekken. Geen wonder dan ook, dat zij weinig behagen scheidt in onze zoogenaamde salonstukken, afspiegelingen eener zeer complexe, meestal vreemde samenleving, en waarin de beweegredenen der handelende personen samenhangen met de fijne onderscheidingen eener bijzondere maatschappelijke zedeleer. Om zich in deze toestanden thuis te gevoelen, is eene zekere vormelijke beschaving onmisbaar, en zoo blijft de schare zich vastklampen aan het Romantische volksdrama, waarin de levensvragen meest in eenvoudigen, sterksprekenden vorm zijn uitgedrukt, en de harts-tochten en karakters zich breeder en forscher ontwikkelen. Doch sints wanneer, zoo mag men vragen, staat het vast dat de moderne *kunst* haar voortreffelijkste uiting zou vinden in het moderne salonstuk,

alias echtbreuk-drama of blijspel; en de eigenaardigheden van het volksdrama, op zichzelf, noodzakelijk in strijd zijn met de kunst? Zijn wij nieuweren, die zweren bij een tapijt, niet even eenzijdig bekrompen in onze kunstopvatting, als het volk, 't welk van geen tapijt weten wil; en brengt het voldoen aan den eisch van den heer R o o s e s onvermijdelijk met zich mede, dat men afdale tot stukken, zonder fijn gevoel en waarheidszin fabriekmatig samengesteld, rammelend van schelle kleuren? Ook hier zal wel weer de waarheid in het midden liggen. Shakespeare — en dat is voor mij niet het minst groote in hem — Shakespeare schreef voor een publiek 't welk zeker niet hooger stond dan het onze en dan ook soortgelijke eischen stelde, maar zijn voornaamste drama's, ofschoon behaaglijk voor den fijnsten kunstkenner, zijn het voor de schare niet minder. Toen onlangs bij den heer v. L i e r de *Otello* gespeeld werd, luisterde de groote menigte met de diepste aandacht en ging zij op in die barning der hartstochten; en al moge nu ook voor haar het spannende in de handeling en de toestanden de grootste aantrekkelijkheid zijn geweest, en het diepzinnige der karakterteekening van Otello en Jago voor haar verborgen zijn gebleven, voor de poëzie der Desdemona-figuur (zoo voortreffelijk afgebeeld door Mej. de G r o o t) en de tegenstelling tusschen haar en den Moor is zij niet ongevoelig gebleven. Ook hier blijkt trouwens opnieuw, dat men om wezenlijke kunstwerken te scheppen voor het volk, machtiger kunstenaar moet zijn dan om eene schare van fijnproevers te behagen; en niet genoeg kan het bejammerd worden, dat zoo weinig stukken der groote meesters heden ten dage nog geheel genietbaar zijn; dat er van de enkele, die dat wèl zijn, niet meer partij getrokken wordt en men niet beproeft de andere, voor zooveel mogelijk, door pieuse deskundigen meer pasklaar te doen maken voor onzen tijd. Het gemis van een klassiek oorspronkelijk repertoire doet zich hierbij ten onzent ongetwijfeld smartelijk gevoelen; maar als wij toch eenmaal leentje-buur moeten spelen, is het immers beter, dat wij dan vóór alles gebruik maken van die vreemde stukken, welke het ideaal van een dramatisch kunstwerk het meest nabij komen.

Wilde men het voorafgaande althans ten deele bewezen zien, men had de opgetogenheid moeten aanschouwen van het publiek bij een der tooneelen in de *Dood van Rolla*, het bekende drama van von K o t z e b u e, waarvan de stof misschien bij een veel grooter kunstenaar dan dezen Duitschen poly-graaf tot een treurspel had kunnen worden. Het is het oogenblik waarin de held, die alreeds door zijn dapperheid, edelmoedigheid en groothartigheid de sympathie der toeschouwers gewonnen heeft, op eenmaal, midden onder het vijandelijk leger, het kind zijns vriends uit de armen rukt van den soldaat, die het wegroofde, en (onversaagd de overmacht trotseerend), er mede henen ijlt! Dat is, ongetwijfeld, door het onverwachte van het voorval, wat wij een *coupe de théâtre* plegen te noemen, maar de luide kreten van instemming en de donderende toejuichingen, welke er plotseling losbarsten, kwamen toch niet alleen

voort uit verrassing, maar evenveel, zoo niet meer, uit bewondering voor den niets ontzienden moed en de opofferende vriendschap van den heldhaftigen Peruaan! Eene daad als deze spreekt tot het gemoed en de verbeelding dier eenvoudigen, die gansch en al medeleven in de gebeurtenissen, ea het onverwachte verhoogde wel zeer den indruk, maar bracht dien niet te weeg!

Een ander voorbeeld ontleen ik aan *Charlotte Corday*, de *Judith der Fransche revolutie*, gelijk de heer Peypers haar verder benoemde. Door de uiterst zwakke motiveering van haar daad, die toch kras genoeg is om in eene adellijke jonkvrouw verklaring te behoeven, maakt het hoofdmoment van het stuk: de vermoording van Marat, geen indruk en blijven de heldin en haar lot ons vreemd. Blijkbaar heeft de schrijver dit zelf gevoeld en dus, om hieraan tegemoet te komen en de sympathie voor Charlotte alsnog vóór haar sterven gaande te maken, haar bij hare terechtstelling eene vrij opgeschroefde toespraak tot het volk in den mond gelegd. Voor Mej. de Groot, die de Charlotte speelde, maar die met het pathos door den aard van haar gaven, gestalte en stem, niet op te besten voet staat, was het uitbrengen van die speech een lastige zaak en het kostte geen moeite zich een indrukwekkender en minder opgeschroefde voordracht er van te denken. Welnu... trots beide belemmeringen is het doel van den auteur bereikt geworden: haar ontboezeming, die een beroep deed op die menschelijke deugden, welke het meest tot de verbeelding spreken, werd ademloos aangehoord, en, blijkens latere toejuichingen, met alle instemming. En dat was geen *succès de morale*, maar wel degelijk een van *kunst*. Want zij die met hun *l'art pour l'art* de moraal willen bannen uit de letterkundige kunst, maken zich schuldig aan schromelijke eenzijdigheid. Het schoone en verhevene in de epische en dramatische kunst ligt voor een groot deel in het schoone en verhevene der daden, in de overwinning van het lagere en zelfzuchtige in den mensch; en is derhalve — wijl hetgeen wij deugd noemen de beheersching is van het dierlijke in ons door het menschelijke — eene zaak van moraal; mocht die ook al eens in botsing komen met de aangenomen zedeleer onzer samenleving. Dat juist dáárom eene opzettelijke zedelijke strekking in een episch of dramatisch kunstwerk overbodig, en het huldigen van de verheven deugd ook voor den stengsten moralist geheel voldoende is, volgt hieruit van zelf.

Onder de ernstige stukken, dezen zomer bij den heer v. Lier vertoond, trekken er nog twee onze aandacht. Ik zwijg natuurlijk over *De Vliegende Hollander of het Spookschip*, (een groot melodrama à grand spectacle, van den heer Peypers), ofschoon hierin de heer van Kuyk uit Antwerpen als gast optrad. Dit product immers, met Indiaansche Hottentotten, die Maleisch spreken (sic!); een beer, die het grootste deel van het succes bewerkt, alsmede een zinkend schip, is zulk eene rarekiek, dat men het dubbel moeilijk vergeven kon, zoo Mej. de Groot er in moest optreden *en travesti*. Beter ongetwijfeld was het ze stuk, waarin de heer van Kuyk optrad, nl. *Het rijtuig van den Emigrant*, een tooneelspel hande-

lend in den tijd der Fransche revolutie. De handeling zelf is in de eerste helft èn logisch èn verrassend; de wendingen zijn goed gevonden, de figuur van den hoofdpersoon Pascal niet onverdienstelijk geteekend. Met veel zorg wordt zijn verraad jegens den meester zijns vaders door de auteurs M è l e s v i l l e en H e s t i e n n e verklaard; zij maken ons getuigen van zijn vertwijfeling omdat hij zijne speelschuld niet kan betalen, ten einde aldus nog onze belangstelling in hem gaande te houden wanneer hij, door den nood gedwongen, straks het geheim vertrek van den door het schrikbewind veroordeelden Markies doet verijdelen, om aldus zich te kunnen meester maken van het rijkdom, waarin hij zelf op eene geheime plaats eene groote som gelds had moeten verbergen. Door deze uiteenzetting van de beweegredenen zijner daad blijft Pascal immers een mensch, wordt hij geen gewoon tooneelverrader, en spreekt zijn latere wroeging tot het gemoed der toeschouwers. Want het noodlot vervolgt hem. Zijn vader, mede-gevangene met den markies, ervaart in de gevangenis door een handig bewerkt toeval wie het was, die zijn meester verried. Dan, diep beschaamd over de handelwijze van den misdadigen zoon, besluit hij weer goed te maken wat deze misdreef en laat zich in de kleeren zijns meesters in diens plaats ter dood brengen. Als zijn zoon hem komt verlossen, vindt deze hem niet meer levend. En niet alleen dat het verraad zulk een vreeslijk gevolg na zich sleept, ook de vruchten er van ontgaan Pascal, daar hij het rijkdom, na het gekocht te hebben, nauwelijks in zijn stal heeft, als het hem ontnomen wordt door een republikeinsch gezaghebbende — die . . . den markies er mee over de grenzen wil brengen. Men ziet het: aan effecten ontbreekt het dit tooneelspel niet, en er zijn tafereelen in, inderdaad uitnemend geslaagd. Van de vertolkers kweten zich de heeren van K u y k, H e s s e l i n k en J u r g e n s geenszins onverdienstelijk; terwijl Mej. de G r o o t er niet in slaagde, als waschvrouw de markiezendochter (Mevr. v. K u y k) in onbeschaafdheid te overtreffen.

En nu ten laatste, *Le Prêtre*, van B u e t, voor velen mijner lezers ongetwijfeld geen onbekende. Althans voor eenige jaren werd het in Rotterdam voor de leden der plaatselijke Afd. van ons Verbond door de toenmalige ze Afdeeling van het Nederlandsch Tooneel op de planken gebracht. Bedriegt mijn geheugen mij niet, dan was de ontvangst niet al te hartelijk, daar men het goede van het drama te veel gedrukt oordeelde door allerlei bijwerk; en ik zelf kan er ook nu niets beter van getuigen. Een warm verdediger vond het intusschen in den Hoogleeraar A l b e r d i n g k T h i j m, die het laatstelijk in het Weekblad *de Amsterdammer* hoogelijk roemde om de schildering van den R. K. Priester door den katholieken B u e t. Dat de figuur van Patrice en de overwinning van de priesterlijke vergevingsgezindheid op den wraaklust van den zoon voor een katholiek toeschouwer in het bijzonder sympathiek zijn, is licht te begrijpen, en ook voor een niet-katholiek is het Tooneel tusschen den moordenaar en den zoon des vermoorden hoogst belangwekkend. Doch dit tafereel is het zesde, en van de voorafgaande bevatten

vooral het 3e, 4e en 5e veel hors-d'oeuvres, welke de aandacht afleiden en louter grove effecten moeten genoemd worden. Daarom ook kan ik dit drama slechts met moeite rangschikken onder dezulke van veel letterkundige waarde, en het zelfs niet eenmaal veel tooneelwaarde toekennen. Van de vertolkers heb ik alleen de heeren Veltman en Potharst te noemen. De eerste maakte van Olivier Robert eene krachtige figuur; de laatste wist in de hoofdrol met zijne gaven te woekeren.

En hiermede ben ik met mijne beschouwing van het zomerseizoen van Lier ten einde, daar ik mijne lezers natuurlijk niet kan bezighouden met stukken als *Mijnheer Peperman of de Trompettermajoor*, eene klucht met zang, die — 't zij zonder meer eenvoudig vermeld — uitermate in den smaak bleek te vallen van het Amsterdamsch publiek. Immers men lachte — en dan wordt niet alleen de kritiek ontwapend, maar ook de beurzen geopend!

Dat ik over de zomervoorstellingen in het *Salon des Variétés* maar een paar woorden zeg, vindt zijn gegronde verklaring in de ongemeene warmte van het laatste seizoen. Men begrijpt hoeveel zelfoverwinning het kost, bij eene hooge temperatuur plaats te nemen in een klein lokaal vol van menschen en . . . rook; en hetgeen daar te genieten valt zou al zeer bijzonder moeten zijn, om dit inconvenient te doen vergeten. Welnu, de verklaring moet mij van het hart, dat de ongeslepenheid en onbeholpenheid van enkele der optredenden als van het geheel, mij weinig uitlokt tot een geregeld bezoek en de nieuwe directie hierin nog altijd veel stof te verbeteren vinden kan. Laat ik mij daarom mogen bepalen tot de stukken en een paar regels wijden aan het stuk 't welk ongetwijfeld het succès van het seizoen was: „*Aapje 117*.” Dit spiksplinternieuwe Fransche kluchtspel heeft al de eigenschappen zijner afkomst: kunstige samenstelling, geestige dialoog en . . . een tal van sterk gepeperde dubbelzinnigheden. Tot de laatste geeft het onderwerp: de huurkoetsjes als schuilhoeken der onzedelijkheid, gereede aanleiding; en alhoewel men ten onzent tegenwoordig voor dergelijke grapjes terecht een afkeer aan den dag legt, toonde de burgerij zich nog steeds de waardige nakomelingschap der Nederlanders, die Cats verslonden, Bréeroo's *Klucht van den Molenaar* met graagte lazen en de kluchten van *Focquenbroch* en zijne tijdgenooten lang in den schouwburg op 't répertoire hielden. Dat deze aardigheden het groot getal opvoeringen verzekerden, acht ik buiten kijf. Behalve dit werd er niet veel nieuws gespeeld; in den aanvang allerlei bekende Vaudevilles, later zelfs tooneelspel en drama als *Marie Jeanne* en de *Voddenraper*, daar tusschen in Kneisel's *Anti-Xantippebond*, voorts *De oude kleerkooper* en *Wie neemt er een van de acht?* — geen van alle stukken die eene uitvoerige bespreking verdienen.

ONZE GEZELSCHAPPEN.

De meeste onzer Gezelschappen hebben, op het einde van het seizoen '85/86, weinig veranderingen ondergaan.

Het allerminst dat van de *Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel* daar alle leden van eenige beteekenis bleven, en slechts een enkel der minderen misschien bijkwam of heenging. Dit gezelschap bestond dus op 1 September 1886 uit de volgende:

Dames: Mevr. S. de Vries, Mevr. Théo Frenkel—Bouwmeester, Mevr. Chr. Stoetz, Mevr. H. van Sluyters, Mej. Chr. Poolman, Mej. S. van Biene, Mevr. A. Rössing—Sablairolles, Mej. M. Lorjé, Mej. W. J. J. Wellman, Mej. S. Bos, Mej. Gartman, Mej. M. P. Meyer, Mej. M. J. M. Kiehl, Mej. A. Fuchs.

Heeren: L. Bouwmeester, P. A. Morin, C. Spoor, Jacq. de Boer, C. Clous, C. van Dommelen, H. Ising, J. de Jong, J. P. C. Meynadier, C. van Schoonhoven, C. Schulze, H. Schwab, M. J. Wensma, L. K. W. M. Plas, R. v. d. Hilst, H. H. J. Rombrich, J. Smits, A. van Zuylen.

Eenige wijziging had plaats bij den heer Van Lier. Reeds in Mei 1886, toen de onderneming van den heer de Groot in den Parkschouwburg geopend werd, ging Mej. Louise Kiehl over naar diens Hollandsch Operetten-gezelschap. Mevr. Huyzers—Rozenveldt verliet Amsterdam voor Rotterdam, waar zij in den kleinen Schouwburg plaatsing vond. De heer Lageman, wiens snaakschheid zoo dikwijls vermaakt had, ging zich aan den handel wijden; terwijl de heer Blaaser, die met 1 Sept. eveneens het gezelschap van den heer van Lier verliet, terwijl ik dit schrijf en voor zoover mij bekend is, nog geen ander engagement gesloten heeft.

Nieuw verbonden aan dit gezelschap werd slechts éene jonge dame, Mej. E. van Gelder, bij het laatste Eind-examen met Eind-diploma van de Tooneelschool ontslagen. Intusschen was zij reeds met Juni geëngageerd, en maakte zij sinds dien de zomerreis mede met het gezelschap. De enkele weinige keeren, dat zij ook in de hoofdstad optrad, is mij dit ontgaan, of was ik buiten staat den Schouwburg van Lier te bezoeken. Maar ik hoop haar in den winter te zien en later over haar te spreken.

Bij de nu volgende opgave is, voor zooveel mogelijk, eene verdeling beproefd tusschen de Afdeelingen voor het Drama, het Tooneelspel en 'het Blij- en Kluchtspel. Natuurlijk is eene dergelijke scheiding tamelijk willekeurig en wisselen vooral de jongeren vaak af. Maar ook bij de ouderen is dit het geval. Dat achter de volgorde der namen geen weloverlegde rangregeling schuilt, zij voor alle opgaven inéens nadrukkelijk verzekerd.

Wij krijgen als nu :

Afd. Drama. *Dames:* Mevr. Ellenberger, Mej. Grader, Mevr. Coerdes—la Bay, Mej. Ch. en E. Coerdes, Mevr. Braakensiek.

Heeren: Veltman, Potharst, Hesselink, v. Hilten, Verhage, Farber, Kok, Grader, Briels, Vink, Hermans, Paff, Schreckenbergh, Kniv.

Afd. Tooneelspel. *Dames:* Mevr. v. Rossum, Mej. J. de Groot, Mej. Meeuwissen, Mej. J. Roos, Mej. E. van Gelder, Mevr. Stoete, Mej. van Waard.

Heeren: Moor, Vos, Is. v. Lier, André, van Beem, Malherbe, Ruys.

Afd. Blijspel. *Dames:* Mevr. Albregt—Engelman, Mej. E. Kapper, Mej. F. van Biene, Mej. Verwoert, Mej. L. Kapper, Mej. G. Stoete Jr., Mej. Vente, Mevr. Jurgens.

Heeren: Bigot, Jurgens, de Keukelaere, Eylders, Groebe, Ruygrok, Fuchs, Kremer, Olivier.

Belangrijker is het verschil in de samenstelling van het gezelschap van 't Salon des Variétés, daar in Junil. de directie uiteenging, de heer Jean Charlier als eenig directeur, met twee stille vennoten, achterbleef en de heer de la Mar met een gedeelte van het gezelschap zich afscheidde om in het Gebouw van den Werkenden Stand eene nieuwe onderneming te vestigen. Wat aanleiding gaf tot deze scheiding is mij onbekend gebleven en ik kan haar dus niet beoordeelen; maar wel nog eens in het algemeen en dringend herhalen, dat dit voortdurend verbrokkelen van krachten, dit onderling concurreeren, hoogst nadeelig werkt, zoowel voor ons Tooneel in het algemeen als voor de verdienstelijke artisten zelf. Reeds nu hebben wij veel te veel zich noemende acteurs en actrices zonder aanleg, technische vaardigheid, beschaving en ontwikkeling; dames en heeren, wier verschijning slechts te dulden is als men hen ziet met half gesloten oogen en hoort met half bedekte ooren, en dan nog in zeer ondergeschikte rollen; maar gelijk vele van die afscheidingen dikwerf het gevolg waren van hoogstrevende ijdelheid bij dames en heeren, die — ongedachtig aan het *tel brille* — graag de groote rollen wilden spelen ofschoon zij er onbekwaam toe waren, zoo brengt ook die verbrokkeling van zelf mede, dat de Directies langzamerhand die goden van den minderen rang vooropschuiven, en dit juist zoolang doen, tot het publiek, uit gewoonte, er niet eens meer op let hoe die of die persoon te veel naar voren staat; straks hem gaat toejuichen en zijne gebreken misschien op den koop toe bewonderen. Want het aller grootste deel van het publiek, 't welk onze goedkoope schouwburgen vult, heeft al zeer weinig onderscheidingsvermogen; het weet niet of het licht of schreit om den schrijver of om den acteur; en de laatste is natuurlijk bescheiden genoeg al de toejuichingen voor zich zelf te nemen. Wat er ten langen leste met zooveel onrijpe talenten (?) van ons tooneel moet worden, durf ik mij nog niet voorstellen;

vooral omdat ook de kritiek of zich met die minderen niet bemoeit, of zich ontziet hun te zeggen, waar het op staat, wij dergelijke personeele aanmerkingen zoo licht den schijn krijgen van onbeleeftheid of ruwheid.

Intusschen zij hiermede niet bedoeld een voorbarig oordeel te vellen over de onderneming van den heer de la Mar. Eerst later zullen wij kunnen bespreken, wat hij volbracht heeft, thans hebben wij nog slechts te maken met zijn beloften en voornemens. En deze omvatten niet weinig. Hij wil aan den éenen kant door geringe prijzen het arbeiders-publiek lokken en toch tegelijkertijd, door de keus zijner stukken: fijnere blijspelen, de meer ontwikkelden en beschaafden naar zijne Schouwburgzaal trekken. Voorts stelt hij zich tot taak onze oorspronkelijke auteurs te helpen bij het ten doop houden hunner kinderen, en wenscht hij den leerlingen der Tooneelschool de gelegenheid aan te bieden tot het verwerven van meerder vaardigheid. In hoeverre hij voornamelijk aan beide eerstgenoemde voornemens gevolg zal kunnen geven moet de tijd leeren; de tweeslachtigheid van zijn plannen biedt zeker wel eenige reden voor ongerustheid. Beter zou het ongetwijfeld zijn, indien hij er naar streefde zijn arbeiders- en klein burgerlijk publiek te winnen voor iets keurigers dan Duitsche Possen; doch dit is een taak, waarvan de vervulling zekere geldelijke offeringen zal noodig maken. En het is de vraag of hij daartoe zal worden in staat gesteld door hulp van elders.

En nu zijn gezelschap. 't Bestaat uit de *Dames*: Mevr. de la Mar—Kley, Mej. Schepers, Mej. Anna Poolman, Mej. Sluiters, Mej. Augusta Poolman, Mej. Jonas en Mej. Verkerk, allen oud-leden van het gezelschap der Variétés, met uitzondering van Mej. Augusta Poolman, die bij *het Nederl. Tooneel* zeer kleine rolletjes speelde, maar thans zal debuteeren als ingénue.

Ook de heeren zijn oude bekenden uit de Variétés; alleen de heer Rentmeester kwam van Antwerpen. Met hem en den directeur dezer *Nederlandsche Tooneelisten*, den heer Chr. de la Mar, treden in het Gebouw van den Werkenden Stand (Kloveniersburgwal) met 1 Sept. op de heeren: Barendse, van den Heuvel, Royaards¹⁾ Overgaauw, Jonas, Samson en Fischer.

Dat het gezelschap van den heer Charlier & Co. belangrijk gewijzigd en ineengekrompen werd (trouwens 't maakte bijna een dubbel uit, waarvan de éene helft placht te reizen) volgt duidelijk uit het voorafgaande. Het verloor, behalve de bovengenoemden, nog Mej. C o h e n , die zich ging aansluiten bij het nieuwe gezelschap

---

¹⁾ Gedurende de 4 laatste maanden van den vorigen cursus voorloopig aangenomen op de Tooneelschool, was de heer R o y a a r d s in Augustus 11. na afgelegd Examen toegelaten tot de 4e klasse, toen hij op eene aanbieding van den heer de la Mar zich bij dezen verbond. Geregeld leerling der school is deze heer dus nooit geweest. Dit ter voorkoming van misverstand.

door den heer Frits Bouwmeester te Antwerpen opgericht in concurrentie tot dat van den heer v. Doeselaer, en waarbij — volgens gerucht — de heer Louis Bouwmeester en Mej. Jos. de Groot gastrollen zullen gaan vervullen. Ook de oude heer Bamberg, die in 't afgeloopen seizoen zijn 59e jubilé vierde, schijnt te zijn heengegaan van de planken, waarop hij zoolang een lieveling des publieks was. In de plaats der vertrokkenen traden de dames Bruyn—Sablairolles (vroeger bij den heer Alex. Faassen), Mevr. Fuchs—Barbier, Mej. R. Geytenbeek (voorheen bij den heer van Lier) terwijl in den loop van den zomer reeds Mej. de Hoop debuteerde, op eene wijze, die nog geene beoordeeling van haar mogelijken aanleg vergunt. Onder de heeren vind ik als nieuw-geëngageerde den heer Holtrop, die in het afgeloopen seizoen zoowel bij den heer van Lier als in dit Salon kleinere rollen vervulde, alsmede een heer van Koster, vroeger bij den heer A. Faassen.

Het *Tableau de la troupe* is thans aldus:

Dames: Mevr. de Boer—v. Rijk, Mevr. Bruijn—Sablairolles, Mevr. Fuchs—Barbier, Mevr. Boas, Mevr. Keysser, Mej. de Hoop, Mej. R. Geytenbeek, Mej. van Swaeningen, Mej. Coersen en Mej. Gerritsen.
Heeren: Jean Charlier, Thönissen, Ketting, Fedi, Holtrop, Harms, Koster, Frank, Woelders, Wijs en Hartog; terwijl, volgens mededeeling der Directie, alsnog onderhandelingen worden gevoerd tot versterking van het geheel.

Wenden wij ons thans tot Rotterdam, dan vinden wij aldaar het gezelschap der *Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten* niet slechts onverzwaakt, maar ook versterkt en wel door toetreding van den heer F. Tartaud (voormalig lid der *Nieuwe Rotterd. Schouwburgver.*) en Mej. Anna Beukers, „eene veelbelovende oudleerlinge der Tooneelschool,” gelijk het prospectus zegt. Inderdaad is dit bijvoeglijk naamwoord, volgens het oordeel van al hare voormalige leeraren en leeraars toepasselijk op Mej. Beukers, die in Juli l.l. mede het Eind-diploma der school verwierf. Maar.... te oordeelen naar hetgeen ik van haar zag, heeft Mej. Beukers vooral aanleg voor lyrisch-dramatische rollen, in costuum, en gevoelt zij zich in het hedendaagsche salonstuk nog weinig op haar gemak. En vermits zij uit den aard der zaak veel meer in moderne tooneel- en blijspelen zal moeten optreden — rollen als de hare, zijn (helaas!) zeldzaam op ons répertoire — zoo vrees ik dat zij in den aanvang, zoo lang zij te worstelen heeft tegen jeugd en onervarenheid, licht een verkeerden indruk zal maken. Te meer, nu aan haar verschijning eenig gewicht wordt toegekend en een zekere roep haar voorafgaat. Voldoet zij nu — gelijk ik vrees — aanvankelijk aan de gekoesterde verwachting niet, dan kan het geval zich voordoen, dat men, onbekend met het bijzondere in haren aanleg, haar terstond alle talent ontzegde, en aldus hare toekomst omnevelde. De voorbeelden, dat iets dergelijks met jeug-

dige kunstenaars, vooral ex-leerlingen van onze school, gebeurde, zijn (helaas!) voor het grijpen, en daarom acht ik het hoogst wenschelijk de aandacht onzer Rotterdamsche tooneelvrienden op dit punt te vestigen. Mej. Beukers is nog zeer jong (nog geen achttien jaar), haar eigenlijke leertijd vangt nu pas aan; men zij dus niet voorbarig met het oordeelen over haar aanleg, vóór die ontwikkeld kan zijn. Wanneer zij op 23-jarigen leeftijd iets praesteert wat de moeite van het aanzien waardig is, mogen wij haar en ons zelven gelukwenschèn.

Na deze uitweiding — die ik om het belang der zaak niet schrapte — de samenstelling van dit Gezelschap:

Dames: Mevr. Cath. Beersmans, Mevr. A. Burlage—Verwoert, Mevr. C. Faassen—v. Velzen, Mej. Marie Vink, Mevr. G. Poolman—Huizers, Mevr. A. Coelingh—Vorderman, Mej. A. Beukers, Mej. L. Ruffa, Mevr. H. Leurs, Mej. J. v. Velzen, Mej. A. Miserius, Mej. A. C. van Krevelen en Mej. H. J. van Krevelen.

Heeren: D. Haspels, Rosier Faassen, W. van Zuylen, J. Haspels, A. J. Le Gras, F. Tartaud, H. Poolman, H. de Vries, G. J. Keerwolf, Victor Faassen, P. D. v. Eysden, M. A. v. d. Lugt, A. de Vries.

Wij hebben reeds hier en daar gewag gemaakt van dames en heeren, die den heer Alex. Faassen verlaten hadden of zich bij hem gevoegd. Tot de heengegane behoreen de Dames v. Korlaar, Tartaud—Kiehl en Anchelar, omtrent wier *whereabouts* ik niets weet te verhalen, alsmede Mevr. Bruyn—Sablairolles, die wij in het *Salon* te Amsterdam ontmoetten. Behalve de zoo juist vermelde heer F. Tartaud gingen ook nog heen de heer F. Leeuwendal, naar het Operetten-gezelschap in den Parkschouwburch, en de heeren Koster en Kreukniet (de eerste thans in het *Salon des Variétés*). Daarentegen werden de dames Huyzers—Rozenveldt (van den heer v. Lier), D. van Ollefen, W. v. d. Lugt, Melsert en Melkes nieuw geëngageerd; neemt de heer Chrispijn weder eene vaste plaats in het gezelschap, en traden de heeren L. M. Smith, D. v. Ollefen en Dekker toe, de eerste een oud-leerling van de Tooneelschool, dien de Afgevaardigden ter jongste Alg. Vergadering zagen optreden in *Mannentransen*, waarin hij, in één dag, de rol overnam van den leerling v. d. Horst, door ongesteldheid belet op te treden.

Leden dezer *Nieuwe Rotterdamsche Schouwburch-Maatschappij* (directeur Alex. Faassen)¹⁾ waren dus op 1 September l.l.

Dames: Mevr. Marie Verstraete, Mevr. W. Kley, Mevr. Huyzers—Rozenveldt, Mej. Alb. Heyblom, Mevr.

---

¹⁾ Ik behoud dien naam, ofschoon de *Maatschappij* feitelijk ontbonden is en het gezelschap thans, zonder subsidie, voor eigen rekening speelt. Moge het zijn met beter financieelen uitslag dan verleden jaar.

Ruyschbroek, Mevr. D. v. Ollefen, Mej. W. v. d. Lugt, Mej. v. Rijk en Mej. Melkes.

Heeren: Alex. Faassen, Alb. Mutters, M. v. Nieuwland, L. H. Chrispijn, L. M. Smith, B. Ruyschbroek, G. Wagemans, F. A. Wiebes, C. van Dijk, A. v. Sprinkhuysen, D. v. Ollefen en Dekker.

Laat men dus — gelijk ik deed — de dames en heeren buiten rekening, die verbonden zijn aan onze twee Amsterdamsche Hollandsche Operetten-gezelschappen, dan tellen onze zes vaste gezelschappen in Noord-Nederland op dit oogenblik $\pm$ 160 leden, waarvan $\pm$ 70 dames en 90 heeren en aldus verdeeld:

Nedl. Tooneel: 14 Dames en 18 Heeren; v. Lier: 20 Dames en 30 Heeren; Ch. de la Mar: 7 Dames en 9 Heeren; Jean Charlier: 10 Dames en 11 Heeren; Le Gras en Haspels: 13 Dames en 13 Heeren en Alex. Faassen: 9 Dames en 12 Heeren.

LIJST VAN OPGEVOERDE STUKKEN.

(Zomerseizoen 1886.)

A. Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel.

22 Mei: **MARTELARES**, drama 5 bedr. v. d'Ennery en Tarbé, vert. H. L. Berckenhof. (15 opv.) — 5 Juni: **DE GOUDEN SPIN**, blijsp. 4 bedr. v. F. von Schönthan, vert. Soranus (10 opv.) — 12 Juni: **REGINA SARPI** (Episode uit het Corsicaansche volksleven), drama 5 bedr. v. L. Denayrouze en Georges Ohnet, vert. J. Bloch Jr. (5 opv.) — 19 Juni: **DE TOONEELSPELER DES KEIZERS**, drama 4 bedr. v. Karl Wartenburg, vert. J. H. Rössing (7 opv. reprise); **DE STUDENT THUIS** (7 opv. totaal 13 opv.) — 26 Juni: **EEN ZOEN IN HET DONKER**, blijsp. 3 bedr. uit het Duitsch door P. H. Lamberts (7 opv.); **DE KREKEL BIJ DE MIEREN** blijsp. in een bedr. van A. Labiche door Hollandina (8 opv.) — 3 Juli: **MEËDOEN** (*Les Lionnes Pauvres*), tooneelsp. 5 bedr. v. Em. Augier en Ed. Toussier (7 opv.). — 10 Juli: **KEAN**, v. A. Dumas père (4 opv. reprise.) — 15 Juli: **DOKTER KLAUS**, v. A. L'Arronge (2 opv. repr.) — 17 Juli: **DE DOCHTER VAN FABRICIUS**, drama 4 taf. van Ad. Wilbrandt vert. Marie (7 opv. reprise) — 24 Juli: **EEN WITTEBROODKIND**, (*Un fils de famille*) blijsp. 3 bedr. v. Bayard en de Biéville, vert. H. L. Berckenhof; **IN DE KLEM**, blijsp. 2 bedr. v. Th. Bar-

rière en A. Decourcelle, vert. C. R. H. Spoor (6 opv.) — 31 Juli: **NARCISS**, drama 5 bedr. (7 taf.) van A. E. Brachvogel (2 opv. repr.) — 2 Aug.: **ANTOINETTE RIGAUD** en **DE SCHOOLRIJDSTER** (5 opv. totaal 12 en 11). — 7 Aug.: **HET LEVEN EÈNER TOONEELSPEELSTER** drama 5 bedr. (8 taf.) Anicet Bourgeois en Theod. Barrière, vert. C. J. Roobol (12 opv.) — 19 Aug.: **ACHTER DEN LESSENAAR OF ONDER DE WAPENS**, (*Rosenmüller und Finke*, oeder *Abgemacht*) blijsp. 5 bedr. (10 taf.) van Dr. Carl Toepfer vert. Centurio (5 opv.) — 21 Aug.: **PAILLAS**, van d'Ennery en Marc. Fournier (2 opv. totaal 14 opv.) — 26 Aug.: **DE INDUSTRIEEL VAN PONT-AVESNES**, toonsp. 4 bedr. van Georges Ohnet, (5 opv. reprise).

B. *Schouwburg van Lier.*

[Tot slot van het Winterseizoen: *Schouwburg Amstelstraat*:

1 Mei: **BLONDE ELS**, (8 opv. totaal 9 opv.) — 6 Mei: **DOOR TANTES OPGEVOED**, (2 opv. totaal 4 opv.) — 8 Mei: **DE VLIEGENDE HOLLANDER** of **HET SPOOKSCHIP**, groot phantastisch drama 7 taf. v. W. N. Peypers (3 opv.) — *Schouwburg Plantage*: 1 Mei: **GASTON VAN FRANKRIJK** of **DE MAN MET HET IJZEREN MASKER**, drama 6 taf. en voorspel. — 8 Mei: **DE WALS KONING**, (2 opv. totaal 18 opv.) — 16 Mei: **MARTIJN DE KRUIER**, (2 opv. totaal 6 opv.) **UIT LIEFDE VOOR DE KUNST** (4 opv. totaal 9 opv.)]

11 Mei: **DE VLIEGENDE HOLLANDER** (4 opv. totaal 7 opv.) — 15 Mei: **HET RIJTUIG VAN DEN EMIGRANT**, drama 5 bedr. v. Mélesville en Hestienne vert. H. P. Boudier (7 opv.) — 22 Mei: **NELLY**, (4 opv. totaal 9 opv.) — 25 Mei: **PEPERMAN** of **EEN PLEIZIERREISJE NAAR SPA**, blijsp. 4 bedr. naar het Fransch; **GEEN HUURCELEN MER**, blijsp. m. zang 1 bedr. (4 opv.) — 29 Mei: **CHARLOTTE CORDAY**, oorspr. hist. drama 7 taf. van W. N. Peypers (6 opv.) — 4 Juni: **JANUS TULP**, (5 opv. totaal 15 opv.) — 5 Juni: **THÉODORA**, (3 opv. totaal 19 opv.) — 8 Juni: **DE TROMPETTER-MAJoor**, blijsp. met zang 4 bedr. v. W. Mandstädt, vert. C. P. T. Bigot (20 opv.) — 19 Juli: **DE PRIESTER**, drama, 7 taf. van Buet, vert. A. Rans (10 opv.) — 27 Juni: **DE ROOVERS**, (4 opv. totaal 12 opv.) — 3 Juli: **CESAR FARNESE** of **DE VRIJBUITERS VAN PLAISSANCE**, drama 5 bedr. en 1 voorsp. v. Victor Séjour door J. P. Hage (6 opv.) — 14 Juli: **MIJN OTJE**, blijsp. met zang 4 bedr. naar 't Hoogd. door C. P. T. Bigot (3 opv.) — 17 Juli: **LAZARO DE VEEHOEDER**, (3 opv. totaal 8 opv.) — 24 Juli: **JAN DE HUURKOETSIER**, (3 opv. totaal 11 opv.) — 31 Juli: **DE DOOD VAN ROLLA** of **DE SPANJAARDEN IN PERU**, Treurspel 5 bedr. (8 taf.) v. A. von Kotzebue (7 opv.) — 5 Aug.: **HAAR KORPORAAL** (1 opv. totaal 8 opv.) — 14 Aug.: **DE ZUSTER VAN DEN GALEISLAAF** drama 5 bedr. v. Ferdinand Dugué (6 opv.) — 19 Aug.: **'T WAS MAAR EEN LOODS**, oorspr. toonsp. 4 bedr. v. A. Ruisch (2 opv.) — 21 Aug.: **DE KINDERDOKTER**, drama 5 bedr. v. d'Ennery en Anicet Bourgeois, vert. Joh. Rippe.

C. *Salon des Variétés.*

1 Mei: **ANTI-XANTIPPEBOND**, bl. 5 bedr. v. Kneisel (6 opv.)—
 5 Mei: **BOQUILLON**, kluchtige vaudev. 3 bedr. (2 opv.); **EEN VER-
 KEERD ADRES**, vroolijke vaudev. 1 bedr. (5 opv.)— 9 Mei: **DE
 OUDE KLEERKOOPEL**, kluchtige vaudev. in 5 bedr. (1 opv.)— 20
 Mei: **JANSEN ENZ.** (5 opv. totaal 30 opv.)— 25 Mei: **DE TWEE
 SPINNERS**, (2 opv. totaal 7 opv.)— 26 Mei: **DE BUREN**, (1 opv.
 totaal 7 opv.); **DE ZANGZIEKE BEHANGER**, (1 opv. totaal 8 opv.)—
 27 Mei: **IN DEN GEMEENTERAAD**, (2 opv. totaal 20 opv.)— 29
 Mei: **HET LEVEN TE AMSTERDAM**, (2 opv. totaal 6 opv.)— 3
 Juni: **DE ORGELDRAAIER EN ZIJN PLEEGKIND**, tooneelspel in 5
 bedr. (5 opv.)— 8 Juni: **DE SCHOOLMEESTER**, (4 opv. totaal 12
 opv.); **ZONDER BRUIDSCHAT**, vaudev. in 1 bedr. (4 opv.); **KLA-
 VEREN VROUW**, vaudev. in 1 bedr. (4 opv.)— 12 Juni: **AAPJE
 117**, blijsp. 3 bedr. v. E. De Najac en A. Millaud; vert.
 L. v. Westerhoven (29 opv.); **GEEN ROOK ZONDER VUUR**, blijsp.
 1 bedr. uit 't Fr. door W. Farber (19 opv.)— [6 Juli: **DE TWEE
 MISDADIGERS** of **DE MOORD OP DE MARTELAARSGRACHT**, (15
 opv.)]— 1 Juli: **EEN HUWLIJKSVORSTEL OP HELGOLAND**, blijsp.
 2 bedr. (5 opv.)— 10 Juli: **DRIE VROUWEN VOOR ÉEN MAN**,
 blijsp. 3 bedr. v. E. Grenet—Dancourt door E. P. Boas
 (12 opv.)— 22 Juli: **WIE NEEMT ER ÉEN VAN DE ACHT?**
 kluchtsp. in 6 taf. uit 't Duitsch, vert. J. Both, (11 opv.)— 31
 Juli: **MARIE JEANE, DE VROUW UIT DE VOLKSKLASSE**, toonsp.
 6 taf. v. d'Ennery en Maillan door H. Tiggelaar (3 opv.)—
 7 Aug.: **DE OUDE KLEERKOOPEL**, blijsp. met zang in 8 taf. v. F.
 Berg (7 opv. totaal 8 opv.)— 14 Aug. **ROBERT EN BERTRAM
 OF DE LUSTIGE VAGEBONDEN**, (3 opv.)— 21 Aug. **DE VODDENRAPER
 VAN PARIJS**, (3 opv.)

VERBETERING.

In het verslag op de Algem. Vergadering, vorige jaargang, afl. 4
 bladz. 147 komt deze zinsnede voor: „De heer Pekelharing, daartoe
 door de afdeeling Rotterdam aangewezen,” enz. Die woorden be-
 rusten op een misverstand. Nadat de heer Haverkorn van Rijsewijk
 als zoodanig was afgetreden, had de afdeeling Rotterdam geen
 vasten vertegenwoordiger meer in de door het verslag bedoelde
 commissie; noch de afdeeling, noch haar bestuur heeft die taak in
 het bijzonder opgedragen aan den heer P. Wat deze ter vergadering
 aanvoerde, strekte om, in antwoord op eene herhaalde opmerking
 van den voorzitter, reden te geven van het afwezig blijven van
 eenen vertegenwoordiger van Rotterdam in het algemeen.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE

TOONEELSCHOOL

GEDURENDE DEN CURSUS 1886--1887.

COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT:

de HH. Prof. B. J. STOKVIS, *Voorzitter.*

„ J. A. ALBERDINGK THIJM, *Onder-Voorzitter.*

Jhr. Mr. J. F. BACKER, *Secretaris.*

A. ISING.

J. HASPELS.

W. F. LOMAN, } *Gedelegeerden der Maatschappij*

Mr. A. KERDIJK, } „*Tot Nut van 't Algemeen*”.

Mevr. M. E. A. WALLER—SCHILL,

„ O. WÜSTE—VON GÖTSCH,

„ L. C. BOISSEVAIN—TOE LAER,

„ .....

} *Dames-Patronessen.*

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

Inwonende **Directrice:** Mevr. de Wed. H. RENNEFELD—LOWENSTAM.

Onderwijs wordt gegeven door :

Mw. CHR. STOETZ,	in	<i>Voordracht en Spel op het Tooneel.</i>
den Hr. A. J. LE GRAS,	"	<i>Voordracht en Kunst van Grimeeren.</i>
.....	"	<i>Voordracht in Fransch en Hoogduitsch.</i>
Mej. AAFKE KUIPERS,	"	<i>Uitspraak en Stenvorming.</i>
den Hr. THEO. C. SIMONS,	"	<i>Hoogere Mimiek, Kunst van Costumeeren, Aesthetica en Teekenen.</i>
den Hr. A. REJNDING,	"	<i>Costuumkunde.</i>
den Hr. TACO H. DE BEER,	"	<i>Techniek van het Drama.</i>
den Hr. S. J. BOUBERG WILSON,	"	<i>Geschiedenis der Dramat. Letterk., Lezen, Nederlandsche Letterkunde, Vaderlandsche en Algemeene Geschiedenis.</i>
den Hr. A. J. VAN DRAGT,	"	<i>Nederlandsche Letterkunde.</i>
den Hr. L. SIMONS, MZ.,	"	<i>Nederlandsche Taal.</i>
Mej. M. J. L. SMITS,	"	<i>Fransche en Hoogduitsche Taal- en Letterkunde.</i>
Mej. F. P. VAN OVERZEE,	"	<i>Engelsche taal.</i>
Dr. F. L. ABRESCH,	"	<i>Mythologie en Kennis der Oudheid.</i>
den Hr. A. D. HAGEDOORN,	"	<i>Land- en Volkenkunde.</i>
Dr. N. P. KAPTEIJN,	"	<i>Rekenen.</i>
Mej. N. STEMMERIK,	"	<i>Costuumnaaien.</i>
den Hr. W. J. C. DE BLÉCOURT,	"	<i>Schermen } en Mimische en Plastische</i>
den Hr. J. M. G. E. WITT,	"	<i>Dansen } Oefeningen.</i>

Overzicht van het getal Lesuren in de week :

Vakken :		Klassen :				
		I,	II,	III,	IV,	V.
I.	Lezen	4	4	3	—	—
	Voordracht en Spel (Mw. Stoetz)	—	—	1	6 ¹ / ₂	6 ¹ / ₂
	Voordracht en Grimeeren (de Hr. Le Gras)	—	—	1	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂
II.	Lezen en Voordracht in Fransch en Hoogd.	—	—	1	1	1
III.	Uitspraak en Stenvorming	1	1	1	2	2
IV.	Hoogere Mimiek en Costumeeren	—	—	—	1	1
	Costuumkunde	—	—	—	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
V.	Techniek van het Drama	—	—	—	1	1
	Geschiedenis der Dramat. Letterk.	—	—	—	2	2
VI.	Aesthetica	—	—	—	1	1
	Teekenen	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
VII.	Nederlandsche Taal	4	4	4	—	—
	Nederlandsche Letterkunde (de Hr. V. Dragt).	—	—	1	2	—
	id. id. (de Hr. Wilson)	—	—	—	—	1

Vakken:		Klassen:				
		I,	II,	III,	IV,	V.
VIII.	Fransche Taal en Letterkunde	5	5	4	3	2
IX.	Hoogduitsche Taal en Letterkunde	—	—	3	2	2
X.	Engelsche Taal	—	—	—	1	1
XI.	Vaderlandsche Geschiedenis	1	1	—	—	—
	Algemeene Geschiedenis	2	2	2	2	2
XII.	Mythologie en Kennis der Oudheid	—	—	—	1	1
XIII.	Land- en Volkenkunde	1	1	1	—	—
XIV.	Rekenkunde	1½	1½	1½	—	—
XV.	Costuumnaaien	2½, 2½, 2½			1½, —	
XVI.	Schermen, Dansen en Mimische en Plast. Oef.	4½, 4½, 4½			4½, 4½	
Totaal		28	28	32	37	33½

N.B. De eerste drie klassen vormen de Voorbereidende Vakschool; de Vakschool zelve bestaat uit de klassen IV en V. — »Grimeeren" wordt, alleen in de Vde kl., gegeven op de uren van Voordracht, wanneer de gelegenheid zich daartoe voordoet. — De leeraarsplaats in Voordracht van Fransch en Hoogduitsch is onvervuld. — Mej. Kuijpers geeft hare lessen slechts van October tot aan Juni. — Kl. IV doet alleen meê aan »Hoog. Mimiek en Costumeeren" als dit noodig is voor de practische oefeningen in Kl. V. — Het onderrecht in »Geschiedenis d. Dramat. Letterk." is dit jaar gescheiden van dat in »Techniek v. h. Drama", om aan beide vakken, door grooter beschikbare tijdruimte, meer recht te doen wedervaren. — De leerlingen van Kl. I doen aan »Teekenen" mee, wanneer plaatsgebrek dit niet verhindert. — De Hr. L. Simons, Mz. neemt de lessen in »Nederl. Taal" op de Voorber. Vakschool geheel belangeloos waar, evenals de Hr. A. J. Van Dragt die in »Nederl. Letterk." in Kl. III en IV. — Om bijzondere redenen volgt Kl. III nog het onderwijs in »Rekenen", Kl. V dat in »Costuumnaaien niet."

Nadere Omschrijving van het Onderwijs.

I. Lezen, Voordracht en Spel.

- Kl. I, II, III. Het Leesonderricht strekt ter voorbereiding van de lessen in Voordracht, en stelt zich ten doel zoowel het gelezene goed te doen begrijpen, als eene zuivere uitspraak en een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen.
- Kl. III. Oefeningen in Voordracht van proza en poëzie uit onzen tijd. — Een aanvang wordt gemaakt met de Lectuur en Voordracht van classieke dichtwerken. — Oefeningen in het spelen van kleine en eenvoudige tooneelstukjes.
- Kl. IV, V. Voortzetting en uitbreiding der Voordracht van classieke en moderne dichtwerken. — Id., id. der oefeningen op het tooneel, door de vertooning van moeilijker moderne dramatische werken en fragmenten van het classieke répertoire.

II. Voordracht in Fransch en Hoogduitsch.

- Kl. IV, V. Deze lessen worden gegeven met het doel, om door/het overwinnen der moeilijkheden aan het lezen in vreemde talen en aan de uitspraak van deze verbonden, zoowel eene goede voordracht der leerlingen te verkrijgen, als hunne stemmiddelen te ontwikkelen. Dit onderricht strekt dus ter aanvulling van het sub I en III genoemde.

III. Uitspraak en Stemvorming.

- Kl. I—V. Door dit onderwijs tracht men de fouten in spraak en uitspraak, zoo voor klinkers als medeklinkers, te verbeteren; de stem te ontwikkelen, en het gehoor te oefenen, zoowel bij het spreken en lezen, als óók door middel van den zang.

IV, a. Hoogere Mimiek en Costumeeren.

- Kl. (IV), V. Onder „Hoogere Mimiek” wordt verstaan: onderricht in het aannemen van academische standen en het vormen van groepen, het voorstellen van allerlei karakters en de uitdrukking van hartstochten. — Door oefeningen in de „Kunst van Costumeeren” moeten de leerlingen leeren zich te kleeden en te bewegen hoofdzakelijk in het classiek costume en dat uit de XVIIde eeuw.

IV, b. Costuumkunde.

Als voordracht wordt den leerlingen een beknopt, maar zoo volledig mogelijk overzicht gegeven van de geschiedenis der kleederdrachten, toegelicht door platen, teekeningen en, soms ook, door werkelijke costumes e. a. voorwerpen. De leerlingen houden aanteekening van het gesprokene en teekenen de ter verduidelijking op 't bord gemaakte schetsen na. — Aan 't eind van iederen cursus wordt het een en ander meegedeeld van de kleurenleer in verband met de compositie van costumes.

- Kl. IV. Inleiding. Geschiedenis van het costume op het tooneel.
Kl. V. Historische kleederdrachten in de Oudheid en Middeleeuwen.
Costumes van den Renaissance- en den Nieuwen tijd.

V. Techniek van het Drama en Geschied. der Dramat. Letterk.

- Kl. IV, V. Wezen en inrichting van het drama in zijne verschillende soorten. — Literarische en technische critiek. — Een en ander over de inrichting van het tooneel, en den heden-daagschen toestand van tooneel, tooneelspeelkunst en tooneelletterkunde in Nederland, Frankrijk en Duitschland.
Kl. IV, V. Algemeene Geschiedenis van de dramatische letterkunde der Grieken en Romeinen, der Middeleeuwen en van de voornaamste volkeren van den Nieuwen tijd.

VI. Aesthetica en Teekenen.

- Kl. IV, V. Door „Aesthetica” worden algemeene grondbegrippen van het schoone in de beeldende kunsten gegeven en opmerkingsgave en oordeel gescherpt door de beschouwing van verschillende kunstwerken in musea en op tentoonstellingen.

- Kl. I—V. Het teekenonderwijs wil, naast oefening van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in Mimiek en Grimeeren. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

VII. Nederlandsche Taal- en Letterkunde.

- Kl. I, II. Het onderricht in de taal beoogt uitsluitend een practisch doel. Van de „spraakkunst” wordt slechts geleerd wat noodig is voor het zuiver schrijven en 't begripen der moedertaal. Veel zorg wordt besteed aan het tot bewustzijn brengen van de beteekenis der woorden, terwijl ook het uitdrukken der gedachten door spreek- en steloefeningen wordt bevorderd.
- Kl. III. Herhaling en aanvulling van het in de vorige klassen geleerde. — De kennis van de beteekenis der woorden wordt uitgebreid door het zoeken der tegenstellingen en het onderscheiden der synoniemen. — Bij de spreek- en steloefeningen worden zooveel mogelijk de door de leerlingen bijgewoone tooneelvertooningen ten grondslag gelegd. — Letterkunde der XIXde eeuw.
- Kl. IV. Lezen en verklaren van dicht en ondicht uit de XVIIe en XVIIIe eeuw, waarbij vooral de dramatische letterkunde beoefend wordt. Historische toelichtingen.
- Kl. V. Geschiedenis der letterkunde. — Lezen en verklaren van classieke drama's in nieuwe vertalingen.

VIII. Fransche Taal- en Letterkunde.

- Kl. I, II. Zooveel mogelijk in overeenstemming met de wijze waarop de moedertaal wordt aangeleerd, tracht men de leerlingen zich het Fransch te doen eigen maken door, naar een systematisch ingericht handboek, woorden en zinnen van buiten te laten leeren en daaraan lees- en vertaal oefeningen te verbinden.
- Kl. III. Voortzetting en uitbreiding van het onderwijs der vorige klassen, volgens dezelfde methode. — Lectuur en vertaling van eenvoudige prozastukken en gedichten.
- Kl. IV, V. Lezen, verklaren en vertalen van classieke tooneelstukken, óók van de XIXde eeuw. — Poëzie, maar vooral proza wordt uit het hoofd geleerd en telkens herhaald, ten einde woorden, vormen en zinswendingen zich vast in het geheugen te doen prenten.

IX. Hoogduitsche Taal- en Letterkunde.

- Kl. III. Eerst nadat, in een 2-jarigen cursus, de noodige vorderingen in het Fransch zijn gemaakt, wordt met Duitsch begonnen. De taalregels en vormen worden met behulp eener grammatica aangeleerd; hierbij wordt meer in 't bijzonder op de punten van overeenkomst en verschil met het Nederlandsch gewezen, en door lectuur de woordkennis bevorderd.
- Kl. IV. Voortzetting en onderhouding van het in Kl. III geleerde. — Vertalingen in het Duitsch. — Lectuur van dicht- en prozawerken, vooral drama's, met mondelinge vertaling.
- Kl. V. Lezen en verklaren van classieke en moderne drama's.

X. Engelsche Taal.

- Kl. IV, V. Het onderwijs in dit vak is niet verplichtend en wordt alleen dan gegeven, wanneer het niet ten nadeele strekt van de beoefening der beide andere vreemde talen. Bovendien wordt alleen tot taak gesteld eenvoudig proza te doen verstaan en, in 't bijzonder, voor eene zuivere uitspraak gezorgd. Beide klassen ontvangen afzonderlijk les.
-

XI. Geschiedenis.

- Kl. I, II. Overzicht der *Vaderlandsche* Geschiedenis, in verhalen, en uitgebreider behandeling van sommige punten. — De belangrijkste personen en gebeurtenissen der *Algemeene* Geschiedenis, in schetsen en verhalen.
- Kl. III. Oude Geschiedenis, vooral ten opzichte der onderscheiden beschavingstoestanden.
- Kl. IV. Geschiedenis der Middeleeuwen.
- Kl. V. Nieuwe Geschiedenis.
-

XII. Mythologie en Kennis der Oudheid.

- Kl. IV. De godenwereld en sagenkring der classieke Oudheid, populair behandeld en opgehelderd door afbeeldingen.
- Kl. V. Bijzonderheden uit het huiselijk en openbare leven van Grieken en Romeinen; vooral hun tooneel wordt meer uitvoerig behandeld.
-

XIII. Land- en Volkenkunde.

- Kl. I, II. Dit onderricht wordt niet zoozeer op wetenschappelijke wijze gegeven, maar meer met het doel den gezichtskring der leerlingen uit te breiden, door hen met de merkwaardigste landen en volken in en buiten Europa bekend te maken. Een leerboek wordt niet in handen gesteld; daarentegen veel van platen, geïllustreerde werken, reisbeschrijvingen en kaarten gebruik gemaakt.
- Kl. III. Voortzetting in bovenbedoelden zin.
-

XIV. Rekenkunde.

- Kl. I, II, III. „Rekenen” is op het programma gebracht met het doel, de geestesontwikkeling der leerlingen op minder eenzijdige wijze te bevorderen dan geschieden zou, wanneer uitsluitend literaire vakken onderwezen werden. Het is dus niet om het rekenen zelf te doen. De practische behoeften worden evenwel niet uit het oog verloren.
-

XV. Costuumnaaien.

- Kl. I—IV. De gezamenlijke meisjes der eerste vier klassen worden vereenigd voor deze lessen, bij welke er vooral op gelet wordt, dat zij de noodige vaardigheid verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken.
-

XVI. Schermen, Dansen en Mimische en Plastische oefeningen.

Kl. I--V. Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlugge, ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. De mimische en plastische oefeningen beoogen meer in 't bijzonder het loopen, staan, binnenkomen, groeten, enz. als voorbereiding tot de „Hoogere Mimiek.” — Schermen is alleen voor de mannelijke leerlingen.

N.B. De rooster voor de verdeling der verschillende lesuren is afzonderlijk gedrukt en, op aanvraag, bij den Directeur verkrijgbaar.

Leerboeken.

Deze e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos van de School in gebruik.

Voor Lezen en Voordracht.

Klassen.

J. P. De Keyser, Een Bloemkrans, 7de druk	I, II, III.
Uit verschillende dichtbundels en bloemlezingen.	III, IV, V.
Lodewijk Mulder, de Kiesvereeniging van Stellendijk	III, IV, V.
Vondel's Jozef in Dothan.	IV, V.
Molière's Menschenhater, vertaling van Prof. Alb. Thijm	IV, V.
Fragmenten van Fransche en Hoogduitsche classieken, in nieuwe vertalingen en in 't oorspronkelijke	IV, V.

Voor het Nederlandsch.

T. Terwey, Oefeningen bij de Korte Nederl. Spraakkunst	I, II, III.
P. Karssen, Ontwikkeld Taalonderwijs en De Taalvriend	I, II, III.
A. W. Stellwagen, Stijloefeningen, verschill. stukjes.	I, II, III.
C. F. Van Duijl, Oefeningen in 't zuiver Schrijven	I, II, III.
N. G. Van Kampen-Veegens, Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers	III.
L. Leopold, Hoofdpersonen uit de Nederl. letterkunde	III, IV, V.
De Groot, Leopold en Rijkens, Nederlandsche letterkunde der 4 laatste eeuwen	III, IV, V.
Dr. J. Ten Brink, Kleine Geschiedenis der Nederl. letteren.	IV, V.
Grieksche Tragedies, in nieuwe vertalingen (Pierson, Van Leeuwen, Opzoomer, Herwerden.	V.

Voor het Fransch.

A. S. Schoevers, de Fransche taal, 1ste, 2de en 3de stukje	I, II.
id. id. 4de stukje	III.
J. N. Valkhoff, Premières lectures en Id., Manuel de lecture et de conversation	I, II.
Lafontaine, Fables	III.
Perles de la Poésie contemporaine	III.
C. Floetz, Manuel de la littérature française	III.
Molière, Bourgeois-gentilhomme, Femmes savantes, Précieuses ridicules	IV.
Corneille, le Cid en Horace.	IV.
Racine, Phèdre; Voltaire, Mérope en Zaïre	IV.
Pailleron, le Monde où l'on s'ennuie	V.
Augier, les Fourchambaults.	V.
Delavigne, Louis XI.	V.
A. de Musset, Louison en Un caprice.	V.

Voor het Hoogduitsch.

	Klassen.
W. G. C. Lohmann, Deutsche Spraakkunst	III.
id. Deutsches Lesebuch, 1er Theil	III.
R. Benedix, Haustheater	III.
Schiller, Maria Stuart, Jungfrau v. Orleans, Don Carlos, W. Tell	IV.
Göthe, Hermann u. Dorothea, Egmont en Iphigenia	IV.
Drama's van Paul Heyse, Wildenbruch, Voss e. a. moderne auteurs	V.

Voor het Engelsch.

F. M. Cowan en A. B. Maatjes, Theor.-pract. spraak. d. Eng. Taal	IV, V.
J. H. Slater, Grammar of the english language	V.
J. N. Valkhoff, First english reading-book en The english reader	IV.
Ch. Lamb's Tales from Shakespeare	V.

Voor de Geschiedenis.

Nuiver en Reinders, Vaderl. geschied. in schetsen en beelden. I. II. id. Algem.	I, II.
J. A. De Bruyne, Algemeene Geschiedenis, 1e dl.	III.
id. id. 2e en 3e dl.	IV, V.
Dr. G. J. Dozy, Hist. Atlas der Algem. Geschied. Afbeeldingen en Kaarten	} alle klassen
L. Weisser, Bilder-Atlas zur Weltgeschichte.	

Voor de Mythologie.

Tregder, Handl. tot de Grieksche Mythol., door Mr. B. Ten Brink	IV.
L. Weisser, Bilder-Atlas, als boven	IV, V.
J. von Falke, Hellas und Rom.	IV, V.

Voor de Land- en Volkenkunde.

Atlassen van F. Bruins en P. R. Bos	} I, II, III.
N. W. Posthumus, Atlas der Natuurk. Aardrijksk.	
De Aarde en Haar Volken	
Europa in al zijne Heerlijkheid, e. a. plaatwerken	

Voor de Rekenkunde.

J. Versluys, Rekenb. voor de Lagere School, verschill. stukjes I, II, III . . . . .

Voor de Aesthetica, Mimiek en Costuumkunde.

Mr. C. Vosmaer, De Kunst voor ieder	} IV, V.
Photographieën, Prenten en Afgietsels	
J. Jelgerhuis, Gesticulatie en Mimiek	
A. Kretschmer, die Trachten der Völker.	

De Directeur:

S. J. BOUBERG WILSON.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

In zijn eerste vergadering heeft het nieuwe Hoofdbestuur zich in dezer voege geconstitueerd:

Voorzitter: Prof. B. J. Stokvis, Ondervoorz.: Prof. A. G. Van Hamel, Secretaris: M. A. Perk, Penningm.: Joseph Jacobson, J. E. Banck, J. H. Krelage.

Daar Prof. Alb. Thijm heeft bedankt voor zijn benoeming, blijft er één plaats open tot de volgende Alg. Vergadering.

De Commissie van Toezicht en Beheer over de Tooneelschool is aldus samengesteld:

Prof. B. J. Stokvis, *Voorzitter*.

Prof. J. A. Alberdingk Thijm, *Onder-Voorz.*

Jhr. Mr. ~~Z. F.~~ Backer, *Secretaris*.

A. Ising.

J. Haspels.

W. F. Lohman } Uit het Hoofdbestuur van het Nut.

M^r. A. Kerdijk }
Mevr. O. ~~W~~üste—van Gotsch } Uit de dames

„ M. E. A. Waller—Schill } patronessen.

Vrijdag en Zaterdag 2 en 3 Juli jl. werden de overgangs- en eind-examens afgenomen tot sluiting van den cursus 1885/86 der TOONEELSCHOOL. De eerste dag was gewijd aan de vakken van niet-professioneel onderwijs, benevens aan „Lezen” (in de laagste twee klassen) en „Techniek v. h. Drama” (in de beide hoogste klassen); — de tweede dag uitsluitend aan „Voordracht en Spel.”

De Hr. *Le Gras* had zijne leerlingen, behalve een gtal gedichten, doen instudeeren: het 1ste bedr. van den „Tartuffe” (vertaling v. Prof. Alb. Thijm) en het 1ste bedr. van „Vorstenschool”; — Mevr. *Stoetz* liet vertoonen: „Gewaagde Proefnemingen” en „Aan eigen adres” (twee uit het Duitsch vertaalde blijspelen), „Een kop Chocolate (comédie uit het Fransch), het 1ste en 2de tooneel van het 1ste bedr. van „Joan Woutersz” en het dramatisch fragment „Anna Bolein” (beide van Schimmel), benevens „Op Slot” (eene tooneel-oefening voor één meisje, van Auerbach). Ten slotte werden twee scènes uit de „Iphigenia auf Tauris”, in den oorspronkelijken tekst, ten tooneele gebracht, waarbij de Hr. *Herman Schwab*, ex-élève der School, zijne welwillende medewerking verleende.

De uitslag dezer examens was, dat naar eene hoogere klasse bevorderd werden: *Lourens Poolen*, *Rika Kley*, *Adèle Doré*; — *Alida Klein*, *Anna Theunissen*, *Frieda Herberich*, *Monica Van den Boogaart*, *Martha Coerdes*, *Rosette De Boer*; — *Josephine Spoor*, *Gerard Pilger*, *Leida Roelofsen*; — *Sophie Dusault* en *George Verenet*. Eéne leerling kon niet verhoogd worden, terwijl aan *Anna Beukers*, *Betsy van Gelder* en *Adriaan Van der Horst* eervol ontslag werd verleend onder toekenning van een diploma. De beide laatstgenoemde jonge dames hadden bereids een engage-

ment verkregen bij de H.H. *Le Gras en Haspels* te Rotterdam en bij het Hollandsche Tooneelgezelschap van den Hr. *Van Lier*, te Amsterdam.

Het toelatingsexamen voor den cursus 1886/87 — waarvoor zich 16 adspiranten hadden aangemeld — werd op Woensdag 1 Sept. afgenomen aan een achttal candidaten, waarvan er zes slaagden, nl.: *Catharina Rentmeester*, *Marie Eggers*, *Klaas de Boer* en *Juliana Ude* voor de 1ste klasse (de laatste zal echter eerst 1° December op de School komen), Mej. *Henriette Verster* voor kl. IV en de Hr. *W. C. Royaards* — in den vorigen cursus reeds voorloopig toegelaten — voor de hoogste (vijfde) klasse.

Het nieuwe schooljaar begon dus met 20 leerlingen, — benevens één vakleerling, — den Hr. *J. Mulder* — die ook reeds vroeger de lessen van Mevr. *Stoetz* bijwoonde. Sedert verliet *Rosette De Boer* onze Instelling, werd de Hr. *Royaards* vakleerling voor Voordracht en Spel en werden als nieuwe dito's aangenomen: Mej. *Elise Van Biene* en de Hr. *H. Harms*.

De tegenwoordige indeeling der élèves is als volgt:

- Kl. I: *Cath. Rentmeester*, *Marie Eggers*, *Klaas de Boer* [en *Jul. Ude*]; —
,, II: *Suze Wesseling*, *L. Poolen*, *Rika Kley* en *Adèle Doré*; —
,, III: *Al. Klein*, *Anna Theunissen*, *Fr. Herberich*, *Monica V. d. Boogaart* en *Martha Coerdes*; —
,, IV: *Jos. Spoor*, *Gerard Pilger*, *Leida Roelofsen* en *Henriette Verster*; — en
,, V: *Sophie Dusault* en *George Verenet*.

S. J. BOUBERG WILSON.

~~~~~

Ter viering van het Hofdijk-feest is op Vrijdag 25 Juni l.l. door de letterlievende Vereeniging „Hooger zij ons doel” eene uitvoering georganiseerd ter eere van haar feestvierend Eerelid, waarbij enkel werken van den gehuldigde werden voorgedragen of gespeeld. Als proeven van zijn dramatische producten gaf men: „De Profecy der Starren” en „Vondel gekroond”. Aan het laatste had de heer *Boelen* een toepasselijk slot gemaakt, daar de Toekomst, vertegenwoordigd door Mej. *Anna Beukers*, opkwam om den Jubilaris toe te spreken en hem te lauweren. ¹⁾

Den Zondag daarop, bij de groote betooging, toonden ook ons Verbond en de School hunne ingenomenheid met den oud-hoofdbestuurder en leeraar; het eerste door hem, bij monde van Prof. *Stokvis* het Eere-diploma aan te bieden, de tweede door de voordracht van een gedicht van Prof. *Alberd. Thymal* wederom door Mej. *Beukers*. Vooral het Eere-diploma, een keurige arbeid van den grooten kunstenaar *Rochussen*, was en den Jubilaris en ons Verbond waardig.

¹⁾ De tekst hiervan te vinden in Het *Hofdijk nummer van de Portefeuille* (pag. 334 en 335).

In de „Revue d'art dramatique” van 15 September vertelt de Groningsche Hoogleraar Dr. A. G. v a n H a m e l den Franschen een en ander over onze Nederlandsche vertalingen van Molière's *Misanthrope* in het bijzonder over die van Prof. A l b. T h i j m. Schr. wijst op de vele moeilijkheden, welke bij eene vertaling van Molière in verzen te overwinnen zijn, en waarbij vooral die van versificatie, rijm en stijl in aanmerking komen, om vervolgens te doen opmerken hoe de Amsterdamsche Hoogleraar deze door ijverige studie en nauwlettend onderzoek heeft pogen te overwinnen.

Dit artikel van Prof. v. Hamel heeft te Parijs o. m. de aandacht getrokken van het dagblad *Le Pays*, 't welk er zijne lezers over onderhield, terwijl een ander blad *La Liberté* er stof aan ontleende voor een vermakelijk opstel over: „La conversion d'Alceste”.

VRIENDEN VAN DE TOONEELSCHOOL?

(Ingezonden.)

Mijnheer de Redacteur!

Wees zoo goed mij een plaatsje voor het onderstaande te verleen.

Toen ik ter vergadering van het Tooneelverbond te 's-Gravenhage bekend maakte, dat ik een werk over het Tooneel te Utrecht onder handen had, en dat wilde schenken om de Tooneelschool te bevoordeelen, ging er een algemeen applaus op. Hieruit begon ik af te leiden, dat mijn boekje goed verkocht zou worden, en ik hoopte menigen gulden aan het Hoofdbestuur te zullen overhandigen. Tot mijn spijt is die verwachting niet verwezenlijkt. Het boekje, dat er toch goed moest uitzien, en aan de uitgave waarvan dus door den heer Rössing niets gespaard werd, is zelfs een schadepost geworden!

Nu vraag ik, te meer daar de critiek het niet voor onbruikbaar heeft uitgemaakt, of dit zoo blijven mag, of gij vrienden der school mij niet wilt logenstraffen, waar ik achter uw adres een vraagteeken durfde plaatsen. Ik had zoo gehoopt een welkome bijdrage voor de school aan het Hoofdbestuur te zullen storten! En de uitgever, die den prijs op slechts f 2.50 stelde, heeft hierop *gerekend*. Nu is der school een voordeel, dat men reeds in de toekomst zag, onthouden, en auteur en uitgever schade berokkend. Heeft men zijn eerste liefde voor mijn plan dan vergeten? — Als ieder lid van het Tooneelverbond, die dit Tijdschrift in handen krijgt, f 2.50 offert, zal het Hoofdbestuur alle reden hebben mij voor mijn vraagteeken in dit opschrift ter verantwoording te roepen, en ik zal gaarne erkennen, dat ik met het neerschrijven daarvan overijld gehandeld heb.

Zij het zoo!

Utrecht, Sept. 1886.

W. G. F. A. VAN SORGEN.

OFFICIEEL GEDEELTE.

MEDEDEELINGEN EN BERICHTEN.

Het Hoofdbestuur neemt de vrijheid H.H. *Afdeulingssecretarissen* uit te noodigen, telkens dat een der bij hun Bestuur ingeschreven leden zijne woonplaats naar elders overbrengt, zoo mogelijk aan de daar gevestigde afdeeling ten spoedigste van die verhuizing kennis te geven, opdat het vertrokken lid voor het Verbond behouden blijve. Bestaat er echter in diens nieuwe woonplaats geen afdeeling, dan zou door een bericht, aan den algemeenen penningmeester gezonden, wellicht hetzelfde doel bereikt worden. De uitvoering van dezen maatregel zal uiteraard voor de groote gemeenten moeilijkheid na zich slepen. Men doe echter in het belang van het Verbond, wat men zal kunnen. Hoogst wenschelijk is de zaak, en vooral zou de Leidsche Studentenaafdeeling door op haar hare aandacht gevestigd te houden, groote diensten kunnen bewijzen.

Het Hoofdbestuur heeft besloten, naar aanleiding der door Mej. Betsy Perk deswege ingezonden voorstellen en ontwerp-statuten, de zaak van het Proeftooneel op de eerstvolgende algemeene vergadering aan de orde te stellen in den vorm van een Vraagpunt ter bespreking.

Gebruik makende van de bevoegdheid, haar krachtens art. 17 der statuten toegekend, hebben de volgende Afdeelingen tot het bijwonen der vergadering der commissie van toezicht en beheer over de tooneelschool (*) gedelegeerd de achter haar naam vermelde leden :

Amsterdam,	den Hr.	M. J. Waller.
Leiden,	„	J. v. d. Willigen.
Utrecht,	„	Mr. W. G. F. A. van Sorgen.
Dordrecht,	„	Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.
Haarlem,	„	J. H. Krelage.
Tiel,	„	J. A. Hoeff Az.

De afdeelingen Rotterdam en den Haag achten zich voldoende vertegenwoordigd door hare medeleden, die in de genoemde commissie zitting hebben, den Heer Haspels voor Rotterdam en den Heer Ising voor den Haag. Van de niet genoemde afdeelingen kwamen of geen mededeelingen in of door haar werd bericht dat zij geen gebruik van hare bevoegdheid wenschten te maken.

(*) Zie de samenstelling dezer commissie, eerste afl. blad. 38.

STAAT VAN HET NEDERL. TOONEELVERBOND.

Op 1 November 1886.

EERELEDEN VAN HET VERBOND.

Mr. J. N. van Hall | W. J. Hofdijk.

HOOFDBESTUUR.

Prof. B. J. Stokvis, *Voorzitter.* | Jos. Jacobson, *Penningmeester.*

Prof. A. G. van Hamel, *Onder-
Voorzitter.* | J. H. Krelage.
Mr. J. E. Banck.

M. A. Perk, *Secretaris.* | . . . . .

AFDEELING ROTTERDAM.

(475 leden.)

F. Ebeling, *Voorzitter.* | Jean Browne.

C. M. F. Kolff, *Penningmeester.* | Dr. G. Pekelharing, *Secretaris.*

J. J. Havelaar J.E.Zn.

AFDEELING AMSTERDAM.

(400 leden.)

M. J. Waller, *Voorzitter.* | W. A. van der Mandere.

W. J. Hofdijk, *Onder-Voorzitter.* | C. Schöffner.

H. Binger, *Penningmeester.* | A. Fentener van Vlissingen,

F. v. d. Goes. | *Secretaris.*

AFDEELING LEIDEN. (Studenten afd.)

(325 leden.)

J. v. d. Willigen, *Voorzitter.* | J. D. Doorman, *Vice-Penningm.*

P. A. Francken, *Penningm.-
Onder-Voorzitter.* | G. Jannink, *2e Secretaris.*

H. Braat, *1ste Secretaris.* | C. G. J. Bijleveld } *Commissarissen*
J. Nijman } *voor het Tooneel.*

AFDEELING DEN HAAG.

(190 leden.)

. . . . ., *Voorzitter.* | A. L. H. Ising.

J. C. v. Brakel, *Penningm.* | E. J. K. J. Jacobson Servatius.

P. A. Haaxman Jr. *Secretaris.* | Mr. F. Stam.

M. Hijmans van Wadenoyen.

AFDEELING UTRECHT.

(95 leden.)

J. C. v. Eelde, *Voorzitter.* | Prof. Moltzer, *Penningmeester.*

Mr. W. G. F. A. v. Sorgen, *Secret.*

AFDEELING DORDRECHT.

(65 leden.)

Jhr. M. J. Schuurbecque Boeye, | J. H. v. d. Sande, *Penningm.*

Dr. H. J. Kiewiet de Jonge, | Dr. Crena de Jongh.

Secretaris. | J. A. François.

AFDEELING GRONINGEN.

(39 leden.)

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, <i>Voorzitter.</i>	Jhr. J. E. van Panhuis, <i>Penningm.</i>
E. Dull, <i>Secretaris.</i>	Jhr. Mr. W. J. Quintus.
Prof. F. J. Halbertsma.	Jhr. A. A. J. M. Verheyen.

AFDEELING DELFT.

(35 leden.)

R. Witte, <i>Voorzitter.</i>	N. de Vicq, <i>Penningmeester.</i>
J. C. Spakler Jr., <i>Onder-Voorz.</i>	C. W. A. Milders.
Dr. C. J. Vinkesteyn, <i>1ste Secret.</i>	

AFDEELING LEEUWARDEN.

(35? leden)

(Geen opgaaf verstrekt.)

AFDEELING MIDDELBURG.

(29 leden.)

Jhr. Mr. W. Snouck Hurgronje, <i>Voorzitter.</i>	J. P. van der Pauwert, <i>Secretaris.</i>
A. W. Berdenis van Berlekom, <i>Penningmeester.</i>	

AFDEELING 's HERTOGENBOSCH.

(20 leden.)

Ds. Roldanus, <i>Voorzitter.</i>	Mr. E. E. Baron Rijckevorsse van Kessel.
J. N. Houba.	
L. J. Baron van Gansneb—Tengnagel.	Mr. F. Pleyte, <i>Secr.-Penningm.</i>

AFDEELING HAARLEM.

(19 leden.)

J. H. Krelage, <i>Voorzitter.</i>	H. H. Waller.
M. N. Beets, <i>Penningmeester.</i>	Mr. Th. de Haan Hugenholtz, <i>Secretaris.</i>
P. J. L. Huët.	

AFDEELING TIEL.

(18 leden.)

J. A. Heuff Az., <i>Voorzitter.</i>	J. L. van Lidth de Jeude, <i>Secretaris.</i>
M. J. Versteegh, <i>Penningm.</i>	

AFDEELING ZAANDIJK.

(14 leden.)

J. de Jager Sr., <i>Voorzitter.</i>	M. C. Honig, <i>Penningmeester.</i>
J. J. Honig, <i>Secretaris.</i>	

AFDEELING GOES.

(13 leden.)

Z. D. v. d. Bilt la Motte, <i>Voorzitter.</i>		J. Franssen v. d. Putte, <i>Penningmeester.</i>
Ph. M. v. d. Mandere, <i>Secretaris.</i>		

AFDEELING GOUDA.

(12 leden.)

H. W. G. Koning, <i>Voorzitter.</i>		Mr. W. J. Fortuijn Drooglever Jnr., <i>Secretaris.</i>
J. Post v. d. Burg, <i>Penningmeester.</i>		

AFDEELING GENT.

(9 leden.)

Jhr. de Maere Limnander, <i>Voor-</i>		Paul Fredericq.
Julius Vuylsteke, <i>zitter.</i>		B. Block, <i>Penningmeester-Secretaris.</i>

ALGEMEENE LEDEN.

H. + Coppelle
Jan C. van den Arend, *Apeldoorn.* — Gerard Keller, Mevr. C. J. Sleyster, Mej. G. Sleyster, Dr. M. A. N. Rovers, M. A. Sipman, *Arnhem.* — J. Hartsen, *Baarn.* — Maurits H. van Lee, *Brussel.* — ~~Mr. H. ter Haar Br., *Deventer.*~~ — Kapitein Drabbe, W. G. Boele, *Kampen.* — Prof. R. Fruin, W. Pleyte, Dr. W. N. du Rieu, A. W. Sythoff, Dr. M. de Vries, Prof. J. T. Buys, R. Fruin allen te *Leiden.* — Mr. C. J. Sickesz, *Lochem.* — H. J. C. Vieweg, *Nijmegen.* — P. H. de Clerq, *Petersburg.* — K. J. van Erpecum, *Schiedam.* — G. J. Kolff, *Velp.* — F. Baron van Tuyll van Serooskerken, *Velzen.* — R. Pieper, *Wormerveer.* — J. V. M. van Toulon van der Koog, *Wijk bij Duurstede.* — W. J. Bonte, *Zalt-Bommel.* — J. C. van Westem Az., *Zaandam.* — Vereeniging Polyhymnia, *Zutjen.* — F. G. van Pesch, *Zwolle.*

(NAGEKOMEN.)

Wegens voortdurende ongesteldheid heeft Mevr. Waller-Schill zich genoopt gezien haar mede-pratonaat over de Tooneelschool te doen eindigen en dus ook haar lidmaatschap van de Commissie van Toezicht. Als dames-patrones is, in plaats van Mevr. Wertheim-Bicker, thans opgetreden Freule Emma J. Bicker.

A. VAN LIER.

1852—1887.

Wanneer de jaarboeken van het Amsterdamsch Tooneel geschreven worden, dan zal, onder de historische namen van de tweede helft der XIXe Eeuw, de man, aan wien wij het opschrift voor deze bladzijden ontleenden, eene allereerste plaats innemen. Met stralende letteren zal zijn naam in die geschiedenis blijven opgeteekend, als vertegenwoordigende de zeldzaamste vereeniging van veerkracht en kunstliefde, van vindingsgeest en praktische bekwaamheid, van moed om te ondernemen en opgewektheid om te volharden.

Als zoodanig staat de Heer A. van Lier geheel alleen in ons midden; maar hij is niet alleen: want de waardeering van duizenden ondersteunt hem, en het is treffend te zien, hoe de zonen, onder het onmiskenbaar overwicht van dezen krachtigen vader, hem met getrouwheid omringen.

Indien wij niet wisten, dat de aanzienlijkste Nederlandsche Ridderorde hare deuren maar zelden opent voor mannen van hooge verdienste, al sluipen tal van middelmatigheden met gebukten hoofde langs de *escaliers de service* de Koningshal binnen, wij zouden ons verwonderen, dat de Nederlandsche Regeering dood bedaard, met de handen op de zakken, heeft aangezien, dat de Groothertog van Mecklenburg-Schwerin den buitengewonen man met het kruis der Wendische kroonorde begiftigd heeft.

Geboren den 2en Nov. 1812, is het den Heer van Lier in zijn eerste levensjaren als velen anderen gegaan. Hij behoort tot hen, op wie het „Luctor et emergo” van toepassing is. In verschillende levensomstandigheden geplaatst, is het door worsteling en arbeid, door veelzijdige oefening, dat hij de man heeft kunnen worden, dien wij in hem bewonderen. Zij zijn niet de best doorvoeden, de werkzaamsten en de vruchtbaarsten, voor wie het leven zijn gesneden brood gereed houdt.

Op zijn 19e jaar sloeg hij de handen samen met den jongen Judels, daarna, te Rotterdam, met Bamberg. Iets later aan den Stadsschouwburg voor jonge zangpartijen geëngageerd, hield hij zich tevens bezig met choregrafie en trad, eenigen tijd daarna, als tooneelspeler op in het gezelschap Boas en Judels.

Maar zijn eigenlijke kracht lag elders. Hij was een organisateur; een geboren tooneeldirekteur. Als Gall en Lavater zijn hoofd en sprekende fyzionomie hadden kunnen bestudeeren, zouden zij oogenblikkelijk hem het veel-beteekenend adelsbrevet van tooneeldirekteur hebben uitgerekend. En hij heeft zijne bestemming in vervulling zien gaan.

In het jaar 1852 opende hij, in het lokaal van de zoogenaamde „Duitsche komedie” in de Amstelstraat, het „Grand Théâtre des variétés”, in vereeniging met den Heer Schoeman, die hem intusschen maar 4 jaar ter zijde stond. Met goeden moed werd eene „Inwijdings-Cantate” (gekomponeerd door J. M. Coenen op text van J. Ph. Sterk) gezongen, en het bekende „Preciosa of het Spaansch Heidinetjen” uitgevoerd.

De toen geëngageerde artiesten waren: de Heeren Spoor, Hermans, Soeter, B. van Lier, D. van Ollefen, H. Stoete Jr., Stemmerik, J, J. Stoete, Lorjé en Oosterhof, de Dames van Lier, Domhoff, Westhof en Termaten.

Nog in dat zelfde jaar trad, onder de zelfde Directie, op: het Duitsche Vaudeville-gezelschap van Keulen, het eerst met een Posse: „Dienstboten-Wirtschaft oder Chatouille und Uhr.”¹⁾

De nieuwere æsthetici waardeeren het bijzonder, wanneer een kunstenaar — zoo als Shakespeare en Garrick en vele andere grooten — het pathetische en het komische, het verhevene en het lieflijke, beurtelings tot uitdrukking brengt. Daar is ook bijna geen verschijnsel, dat zich het zij in tonen, het zij in lijnen en kleuren openbaart, of het vindt een plaats in de æsthetische handboeken. Een essentieel onderscheid tusschen een kunstenaar en een . . . kunstmaker wordt niet meer aangenomen. „Sports and pastimes” vinden, met huid en haar, een onderkomen in — de filozofie der schoonheid. Als dus de Heer van Lier zijne uitdrukking „Variétés” in den ruimsten zin heeft willen toepassen, is hij hierin nog maar eenstemmig met de beste moderne kunstfilozofen.

Nu, daar is dan ook in het „Grand Théâtre”, in de 35 jaren van zijn bestaan, voor variëteit gezorgd. Blevén de tooneelvoorstellingen hoofdzak — in het Nederlandsch, Hoogduitsch en Fransch — ook andere kuriëuze zaken werden het publiek voorgezet.

Nu eens waren het keulsche *tableaux vivants* (van Stollwerck), dan *Zouaves du théâtre d'Inkerman*, dan parijsche dwergen, Piccolo, Petit en Jossi, dan schotsche klokkespelers, Arabieren, Donato, de danser op één been, de tweelingen Chang en Eng, Admiraal Tom Pouce, de Mimiker Klischning uit Weenen, de Herkuul Charles Ronselle uit Rijsel, de goochelaars „professoren” St. Roman Basch en Pickman, akrobaten, klavierkomikers, „presticulbuteurs”, Eng. marionetten en Duitsche spreekmachines, Chineezén, Engelschen, Negers, Amerikanen, allen moesten den Amsterdammers laten zien wat zij, bij hun te lande, uitvoerden. Het was, of de Heer van Lier op alle punten van de globe zijn agenten had, die de lieden bij de ooren naar Amsterdam sleepten.

Maar dit was alles maar bijwerk:

De beroemdste toonkunstenaars en kunstenaressen werden herwaards gelokt; de doorluchtigste dramatische talenten. Wilhelmina en Marie Seebach, Friedrich en Louise Haase, Carolina Lusch, Marie Rösner en dochter, Auguste Söhlke (danseres), Hermann Butherweck, Auguste Barndorf, Anton Feltscher, Carl Devrient, Leopold Gunther, Herm. Ulram, Victor Driessens, Fanny Polacchi, Ewald Grobecker, Anna Eckert, Mej Stolte Stern, Charlotte Tufensee, Laura Ernst, Friederike Gossmann, Fanny Janauschek, Emil Devrient, Ottilie Genée, Bogumil Dawison, Theodor Döring,

---

¹⁾ Hierin traden op: de Heeren Rettwisch, Lamprecht, Gunther, Müller, Kern, Esser, Kracker en Laser, en de Dames Seebach, Heller, Wagner en Schweitzer.

Julia Herlinger, Dr. Gunz, Channier en zijn dochter, Frau Flindt, Mej. Hertel, Erna Borchard, Franz Hartmann, Th. L'arronge, Lilla von Bulgowsky, A. Junkermann, de dames de la Tour (uit Weenen), Maria Holland, Louise Wolff, Felicità von Vestvali (*anglaise*), Elise Lund, Anna Schramm, Cath. Beersmans, Rosa Fischer Achter, Monbelli (uit Petersburg), Mme. Gueretti, Agar, Randoux, Rebel, Brunet, Roussel, Donnadio, (v. d. Italj., opera), Clara Ziegler, Max Löwenfeld, Ewald Grobecker, Cecilia Conrad, Emilie von Wildbach, Robert Engelhardt, Constantin Oeser, L'hérie, Lina Mayr, Emma Trautmann, Stanislaus Pohlmann, Charlotte Frohn, Ludwig Barnay, Magda Irschick, Friederike Bocnar, Achard, St. Omer en hun gezelschap, Franziska Ellmenreich, Emil Schippanowsky, Ernst Possart . . . *J'en passe et des meilleurs.*

Als de troepen, die deels op het initiatief van den Heer van Lier, deels op eigen voorstel, in het „Grand Théâtre” zijn opgetreden, noem ik de Duitse Opera uit den Haag, of uit Rotterdam (J. Ed. de Vries), de Fransche, beurtelings onder Directie van De Hooghe, van Jahn, van de Frène en van Marck, het Italiaansche operagezelschap van Balini, dat van Maurice Strakoseh en dat van Eug. Morelli, twee maal door Trebelli opgeluisterd; dat van Inez Faber en Adami; eene duitse opera uit Keulen, onder Kullock, een fransche uit Verviers, een duitse uit Arnhem (Meyroos); voorts de Fransche komedietroepen van Moras (Nantes), Ch. Lavergne, Depay, Anite Marie, de *compagnie bouffe*, Maugé, Defossez (den Haag), Le clère, Chamonin en St. Omer. Buiten het vaak drieledig gezelschap, door den Heer van Lier-zelven gerekruteerd, speelden in zijn schouwburg de Holl Tooneelgezelschappen van Valois; Van Ollefen en Haspels; Boas en Judels; Albrecht en van Ollefen; Tjasink; Stumpff en Veltman; „Het Nederlandsch Tooneel”; Le Gras, van Zuylen en Haspels; en vele Rederijkerskamers uit België en uit ons land. Ik had onder de virtuozen nog harpisten kunnen noemen als Sanger (Hamburg), Franz Pönitz (Berlijn), gitaristen als Gerstel (Mecklenburg), violisten als Max Wolff . . . maar waar vindt men het einde?

In 1875 werd de schouwburg verbouwd en het vernieuwde tooneel den 7en Sept heropend. De kantate van Coenen van 1852 werd op nieuw uitgevoerd, men vertoonde voorts eene allegorie van Floris van Westervoort (L. Kettmann) en de oude vertaling vanden „Tartufe”. Hierin werkten meê: de Dames Kleine-Gartman, Ellenberger, Stoetz, A. Verwoert en de Heeren Veltman, Morin, K. Vos, van Hilten, Messers, Tourniaire, Vink en de Jong.

Twee jaar later vierde men het 25-jarig jubilee van den Directeur, en op Dinsdag 9 Jan. zong het Duitse personeel eene kantate, gekomponoord door W. de Schreider: „Das Stiftungsfest”; daarna gaf men: „Peri, oder ein orientalischer Traum”.

Tot eene biografie van dezen schranderen en onvermoeiden Directeur zou behooren een overzicht van de stukken, die in het „Grand Théâtre” en ook in den door hem gebouwd „Fransche-Laan-

schouwburg" zijn ten tooneele gebracht; zoo mede eene volledige reeks van de *tableaux de troupe* door hem, jaar voor jaar, vastgesteld. Dit blijft den schrijver van een zaakrijk Gedenkboek aanbevolen.

De Heer van Lier is nooit in gebreke gebleven, waar hier of daar in het buitenland tooneelwerken opgang maakten, ze in de maat zijner krachten in zijn schouwburg over te brengen, en als een oorspronkelijk stuk maar eenigszins kans van slagen had, vond men hem steeds bereid er de voorstelling van te wagen. Dat het publiek hem hierbij niet altijd te gemoet kwam, ligt aan... het geëerde publiek; allermint aan dezen ondernemenden schouwburg-direkteur.

Ik sprak zoo even van een „Gedenkboek”: moge het oogenblik nog ver verwijderd zijn, waarin het einde van dit werkzaam leven het nadrukkelijk sein geeft tot het schrijven van dat „Gedenkboek”; maar moge 't Nederlandsche volk nooit nalaten te bewijzen, dat het hoogachting heeft voor ongeëvenaarde werkkracht, en huldigen wil wie, in de sfeer der kunst, heeft willen meêwerken om vooruit te streven.

J. A. ALBERDINGK THIJM.

27 December, 1886.

NASCHRIFT DER REDACTIE.

Even vóór het afdrukken dezer aflevering ontvangen wij de treurige tijding, dat de wensch van Prof. Alberdingk Thijm en van alle belangstellende Tooneelvrienden niet in vervulling is gegaan, en de heer A. van Lier, na een langdurig lijden, den dag vóór zijn jubelfeest op ruim 75-jarigen leeftijd ontslapen is.

CATHARINA BEERSMANS IN BELGIE.

Aanstaande maand vieren Noord- en Zuid-Nederland de vijftiengste verjaring van Mevr. Catharina Beersmans' eerste optreden. De redactie van dit tijdschrift was zoo vriendelijk mij uit te noodigen een kort overzicht te geven van het deel haars levens, dat de gevierde in België doorbracht. Gaarne voldeed ik aan dien oproep; de groote tooneelste levert het treffend bewijs, hoe op het gebied van taal en kunst Noord en Zuid maar één Nederland vormen en ik dacht, dat, waar een Zuid-Nederlander een woord van hulde gevraagd wordt voor haar, hij het een plicht en geoegeen moet achten dit woord te laten hooren.

Onze beroemde tooneelspeelster heeft weinig les genoten in hare kunst noch in eenig ander vak. Zij werd geboren den 30ⁿ Augustus¹⁾ 1845 te Turnhout in eene burgerlijke familie; de toekomstige Koningin uit *Vorstenschool* kwam ter wereld in eene omgeving waar kunst en hogere ontwikkeling onbekend waren. Vader was lijnwaadfabrikant én bakker en stierf al vroeg, eene weduwe met zeven kinderen achterlatende. Een jaar later hertrouwde de moeder en het gezin ging zich te Brussel vestigen, waar een handschoenwinkel in de Galeries St. Hubert geopend werd. Catharina was toen elf jaar oud. Van haar zevende jaar bezocht zij eene kantschool. Buitentijds leerde zij bij zich zelve lezen en schrijven.

In den verloren uithoek waar zij geboren werd, waren hare gaven wellicht onopgemerkt gebleven; in de hoofdstad was dit minder te vreezen. Een voorvalletje, dat zij zich gaarne en goed herinnert, verried voor het eerst haren ongemeenen aanleg. Op zekeren avond was zij met hare ouders *de Armen van Parijs* gaan zien. Het was de eerste vertooning, welke zij bijwoonde, en wanneer wij nagaan welken indruk op gewone stervelingen, het eerste stuk maakte, dat wij zagen, kunnen wij begrijpen, hoe zij, de uitverkorene, er door getroffen werd. Den volgenden dag herspeelde zij het drama vóór den spiegel en zoo geweldig was zij ontroerd door de toestanden, waarin zij zich verplaatste, dat elke aandoening zich op haar gelaat afschilderde. Wanneer moeder het meisje zoo zag verbleeken of opvlammen, werd er besloten haar geen tweeden keer mee te nemen naar den schouwburg.

Gelukkiglijk kwam een oom als een reddende engel tusschen beiden. Deze vertegenwoordiger der Voorzienigheid was voorzitter van den letterkundigen kring *de Veldbloem* van Brussel; niet zoo-haast had hij gehoord van nichtjes talent of zij moest het komen vertoonen in zijne maatschappij en daar komen reciteeren.

De eerste stap was gedaan: de andere volgden van lieverlede. Brussel had toen geen stedelijken schouwburg, maar Felix van de

---

¹⁾ En niet den 9ⁿ Mei, zooals de kunstenaress tot vóór korten tijd zelve meende.

Sande, jarenlang de steun en de roem van ons tooneel in de hoofdstad, speelde voor eigen rekening in de zaal der *Galerie St. Hubert*. Daar trad de jonge Catharina voor het eerst op, en nog wel met deerniswaardigen uitslag. Zij had een rolletje te vervullen in van Peene's blijspel *Een Vrouw die haren man laat herbakken* en moest met een wip binnenspringen. Ongelukkiglijk struikelde zij over eene lat, die zij niet bemerkte had en viel zoo lang zij was plat op den grond. Zoo triomfantelijk trad Catharina Beersmans voor de eerste maal op de planken. Eene gewone Romeinsche vrouw ware door zulk een vooroverval afgeschrikt en nooit meer op het tooneel verschenen; een minder bijgeloovige hadde verklaard, dat zij op deze wijze bezit nam van haar gebied. Onze debutante zou wel de laatste uitlegging van het voorteeken verkozen hebben. Geheel onthutst speelde zij den ganschen avond zoo linksch en bedremmeld, dat Felix van de Sande verklaarde, dat er van haar niets zou te recht komen.

Al spoedig leerde hij haar juister beoordeelen. Het volgende jaar verhuisde de troep van de *Galeries St. Hubert* naar den *Prado*, een tooneelzaal in een der voorsteden, waar de toestand niet bijzonder schitterend en de winsten niet groot konden zijn.

Drie jaar lang speelde Catharina Beersmans te Brussel. In het tooneelseizoen 1862—1863 had de Antwerpsche komiek van Doeseelaar, de tegenwoordige bestuurder van onzen schouwburg, haar op de planken gezien en werd getroffen door haar veelbelovend spel. Hij beval haar aan bij den toenmaligen bestuurder van het stedelijk tooneel te Antwerpen, Eloy Lemaire, en er werd afgesproken eene vertooning te geven te Contich, een dorp tusschen Brussel en Antwerpen. Catharina zou daar optreden in tegenwoordigheid van den Antwerpschen sceptervoerder. Men speelde het *Omgevallen Zoutvat*, een blijvenden triomf van Beersmans en *eene Kamer met twee bedden*. De jonge actrice won dien avond 10 frs., hare reiskosten en daarenboven haar engagement te Antwerpen.

Op het prospectus van het tooneeljaar 1863—1864 komt haar naam voor, als eerste jonge rol. Eugénie de Terre was eerste hoofdrol; het gezelschap telde verder onder zijn leden Victor Driessens, van Doeselaer en Dierckx. Het gehalte was dus zeer gemengd. De vrouwelijke hoofdrol behoorde onverdeeld tot de oude school, de school van het tranerig melodrama, het kunstmatig uitgalmen en gebarenspeel. Zooals zij ten onzent de meest gevierde vertegenwoordigster dier verouderde richting was, zoo stond Driessens aan het hoofd der jonge school. Hij was toen wat hij immer gebleven is, de natuurlijke vertolker van onnatuurlijke toestanden in de draken van alle gestalte, de meesterlijke weergever der waarheid in waarheidslievende stukken.

Aan het hoofd van den troep stond als bestuurder de heer Eloy Lemaire, die jaren lang te Antwerpen deze plaats bekleedde en den gunstigsten invloed op zijn personeel en inzonderheid op de vorming van Catharina Beersmans oefende. De man is diep vergeten en was het reeds vóór het einde zijns levens. Dankbaar moeten wij

echter herdenken wat hem de tooneelkunst en hare uitstekendste beoefenaarster verschuldigd zijn. Eloy Lemaire, die terzelfder tijd als bestuurder ook regisseur van zijn gezelschap was, had in deze laatste hoedanigheid ongemeene verdiensten. Nooit betrad hij zelf de planken, het zicht van een talrijk publiek bracht hem van zijn stuk; maar in de repetitiën wist hij met raad en daad de kostelijkste lessen te geven; hij speelde elke rol met treffende juistheid, drong aan op natuurlijkheid en droeg voor een goed deel bij tot de gelukkige hervorming van den Antwerpschen schouwburg. Geen beteren leeraar kon de jeugdige kunstenaars aantreffen, geen die haar meer naar waarde wist te schatten.

Dat het voorbeeld van Victor Driessens krachtig en gunstig op haar werkte, spreekt van zelf. In den beginne had hij de nieuw aangeworvene niet opgemerkt. Toevallig veropenbaarde zij zich aan hem. Op zekeren avond dat Mej. Eugénie de Terre, die te Gent woonde en te Antwerpen als gast speelde, zou optreden in het blijspel *Ik inviteer mijn Colonel*, belette het slecht weer de Gentsche kunstenaars de Schelde over te steken en Mej. Beersmans nam op zich haar te vervangen. Men weet met welke veerkracht zij in de blijspelen de rol van vrouwen met haar op de tanden vervult. Victor Driessens stond verbaasd over de stoutmoedigheid der beginnelinge, die deze rol onvoorbereid aandurfde, maar nog meer over de krangheid, waarmede zij ze vervulde. Van dat oogenblik leerde hij hare begaafdheid kennen en hielp haar gelegenheid verschaffen deze in volle licht te doen uitkomen. Geene maakte zich beter dan zij met Driessens' strekking vertrouwd. Zij had al vroeg met hem de dramatische kracht, het innig menschelijk gevoel, de ongedwongen houding, het natuurlijk spel gemeen. Boven hem had zij het ijzervaste geheugen, den grooten eerbied voor den tekst, de edeler beweging, de zuiverder uitspraak.

Deze laatste begaafdheid had zij gedeeltelijk te danken aan hare geboorteplaats. Te Turnhout, evenals in het noorderdeel der provincie Antwerpen en in Noord-Brabant, is de taal van het gewone leven beschaafder dan in eenig ander gewest der Nederlanden; de stembuiging heeft er iets zangerigs, geene wangeluiden ontsieren de spraak. Catharina Beersmans bezat daarbij van jongsaf den onwaardeerbaren schat harer klankenrijke stem, die de zachte goedsaandoeningen uitdrukt met een vertederende weekheid, en metaalhard kan klinken, waar verontwaardiging of boosaardigheid moet uitgedrukt worden.

Lichamelijk ook was zij ongemeen begaafd. Zij zag er wel in waar enigszins anders uit dan tegenwoordig. Mager was zij niet, maar doorschijnend, en vergeleken met hare gestalte, hadde die van Sarah Bernard mollig geschenen. Maar zij was rijzig, onberispelijk gebouwd, met rijken zwarten haardos en een paar groote glansende kijkers, waar alles uitsprak wat daar binnen omging.

Geen wonder dat het Antwerpsche publiek van eerstaf gunstig voor haar gestemd was. Zij trad in de Scheldestad voor de eerste

maal op den zoen September 1863, in de Variétés, waar toen het Nationaal Tooneel gehuisvest was, en in het drama *de Bultenaar* met de rol van Pepita. Bij het voordragen harer coupletjes werd zij gebisseerd; hare eerste verschijning had een duidelijk uitgesproken bijval.

De stukken, waarin zij in den beginne optrad, waren blijspelen; later in het jaar komen de drama's, de onmetelijke en onsterfelijke draken, waarop Victor Driessens al te uitsluitelijk teerde en teren bleef en die grondslag en bekroning van het toenmalig repertorium waren.

Den vierden November 1863 vinden wij mej. Beersmans voor de eerste maal in Holland en wel in den stedelijken schouwburg van Breda, waar zij ter gelegenheid der kermis de rol van Pauline Langlois in de *Dame van St. Tropez* vervulde. Gedurende de daarop volgende zomermaanden speelde zij met den Antwepschen tooneelgroep op de Kruiskade te Rotterdam, waar uitsluitelijk vaudevillen werden vertoond.

De volgende jaren brengen al spoedig verandering. Eugénie de Terre blijft met den naam eerste rol in 1865—6 en 1866—7 en Catharina Beersmans staat op het prospectus aangeteekend voor de jonge hoofdrollen. Maar op het einde van het eerste der twee seizoenen verdwijnt de oudere hoofdrol allengs van het programma; in het tweede komt Mej. de Terre's naam nog enkel voor in het prospectus van het tooneeljaar; in werkelijkheid speelde zij geen enkelen keer.

Den 13ⁿ October 1865 bij de heropening van den schouwburg trad Mej. Beersmans voor de eerste maal met een gewichtige hoofdrol op en wel in Destanberg's *Maria van Burgondië*, waarvan zij de titelrol vervulde. Toen smaakte zij ook voor de eerste maal het zoete genot van courantenlof. *Het Handelsblad* van Antwerpen schreef naar aanleiding dier vertooning: „Mej. Beersman en Colson begrepen goed hare rollen, vooral de eerste, welke in de rol van Maria van Burgondië treffende oogenblikken had.” *De Koophandel* sprak het volgende oordeel uit: „Wat de artisten betreft naamlijk Mejs. Beersman en Math. Colson, die hebben een tour de force gedaan, die ieders verwachting ten vollen heeft overtroffen.” De lofuitgung was schamel en schameler nog de taal, waarin zij werd uitgesproken.

Te beginnen met het tooneeljaar 1866—7 vervulde Catharina Beersmans de eerste rollen op den Antwepschen schouwburg met immer stijgenden bijval.

Te rekenen van de tweede vertooning van het tooneeljaar 1868—9 komt haar naam, de eenige van den groep, in groote letters voor op het affiche. Men speelde nog altijd in de Variétés onder het bestuur van Eloy Lemaire met een hulpgeld der stad. In 1868 verliet Driessens Antwerpen om met een deel van het gezelschap in Holland vertoeningen te geven. Zijne afwezigheid duurde tot in 1873 en toen hij terugkeerde nam hij het beheer van het Nationaal Tooneel op zich. Mej. Beersmans die hem niet naar Holland gevolgd was,

speelde na zijne wederkomst onder zijn bestuur gedurende al den tijd, dien zij nog te Antwerpen verbleef. Den 21ⁿ September 1873 opende zij het tooneeljaar met *Fernande* van Sardou, waarin zij gedurende het zomerseizoen te Amsterdam met grooten bijval was opgetreden.

Den 16ⁿ Augustus 1874 werd de nieuwe Nederlandsche Schouwburg te Antwerpen op plechtige wijze geopend; men speelde *Help u zelf* van Paul Billiet en *Uitgaan* van Glanor. Den 30ⁿ September daaropvolgende, begon het seizoen in de nieuwe zaal; weer werd *Uitgaan* gespeeld. Den 7ⁿ October speelde men *Lena* van Désiré Delcroix.

Dit beloofde voor onze nationale Tooneelletterkunde

Ongelukkiglijk echter viel er onder Driessens' bestuur niet meer te hopen, dat nieuwe wegen zouden worden ingeslagen: de Voddenrapers, Kinderroofsters, Bultenaars, Zwarte Dokters, bleven oppermachtig heerschen met Korporaal Simons, Ben-Leil en andere inboorlingen uit het land der draken.

Schaarsch zijn de lichtpunten te midden dier Egyptische duisternis. Den 7ⁿ April 1875 speelt Mej. Beersmans voor de eerste maal Elmira in *Tartuffe*; hetzelfde stuk speelt zij in het daaropvolgend somerseizoen in Holland. Den 17ⁿ Mei 1875 speelt zij voor het eerst de Koningin in *Vorstenschool* te Middelburg. Met dit laatste stuk werd ook het tooneeljaar 1875—6 te Antwerpen geopend; maar buiten dit bleef het bij den ouden sleur.

De troep was anders rijk genoeg aan verdienstelijk personeel om iets beters te leveren. Onder de mannen tellen wij behalve Victor Driessens, Edm. Hendrickx, Désiré Cosyn, Jos. Dierckx, L. Daenens, H. van Kuyk, F. van Doeselaer, W. Lemmens. Onder de dames behalve Mej. Beersmans, Mevr. Verstraeten—Lacquet en Marie Verstraeten.

Tot het einde van het tooneeljaar 1876—7 bleef Catharina Beersmans aan den Antwerpschen schouwburg verbonden en intusschen-tijd was zij gerijpt tot de meesterlijke kunstenaars, die beide Nederlanden om strijd toejuichten. Zij had gewoekerd met hare natuurlijke gaven en gewerkt om door oefening en studie aan te vullen wat aan haar eerste onderricht en opleiding ontbroken had. Hoe zij haren geest verfijnde en verrijkte, haren letterkundigen smaak ontwikkelde, stem en gebaar tot bewonderenswaardige en trouwe vertolkers van elke gemoedsaandoening, hoe verheven of hoe laag die mogen zijn, wist te vormen; hoe zij leerde doordringen in de meest klassieke en de meest romantische karakters, door schrijvers van vroeger of later tijden geschapen: dit alles heeft zij bewezen. Dat zij die rijke ontwikkeling niet enkel aan haren eigen aanleg, maar ook aan zelfonderricht, aan uitgebreide lezing en nauwlettende oefening verschuldigd is, weten wij.

Met de rijping van haar talent was de ingenomenheid van het Antwerpsche of liever van heel het Vlaamsche publiek ook immer toegenomen. Elk jaar, wanneer voor hare beneficé gespeeld werd vierde zij een schitterende zegepraal en rond haar triomfwagen liet zich

geen enkel wangeluid hooren. Vol eerbied en liefde voor hare kunst stelde zij zich zelve de hoogste eischen; het publiek juichte in haar de milde gaven der natuur en dezer zorgvuldige aankweeking opgetogen en dankbaar toe.

Herhaaldelijk had zij gelegenheid gehad haar talent in Noord-Nederland te doen waardeeren. In den zomer van 1873 was zij als gast bij den tooneelgroep der heeren Albregt en van Ollefen verbonden en had toen te Amsterdam vijf en dertig maal achter elkander met grooten bijval de rol van Clotilde in *Fernande* van Sardou gespeeld. Den 19en Januari 1875 droeg zij in de *Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen* te Rotterdam het *Kerkportaal* van Jan van Beers op zoo uitstekende wijze voor, dat de tooneelcriticus der *Nieuwe Rotterdamse Courant* er aanleiding in vond om er ten sterkste op aan te dringen, dat zij door den Schouwburg van Rotterdam zou aangeworven worden, teneinde het mogelijk te maken dat „t edelste genre der tooneeldichtkunst — het treurspel — in Nederland weder in eere werd hersteld.” Eerst twee jaar later werd deze wensch vervuld.

Catharina Beersmans verliet Zuid-Nederland in 1877 in de volle kracht van haar talent. Een drietal jaren geleden hadden wij ons met de hoop geveleid ze voor Antwerpen te herwinnen. De onderhandelingen bleven zonder gevolg en hare plaats in onzen schouwburg staat nog immer open en nog immer treft ons pijnlijk de leemte, die zij daar achterliet. Komt eens de verloren dochter terug in het vaderlijk huis, dan slachten wij het vetste kalf uit den stal.

Antwerpen 13 December 1886.

MAX ROOSES.

CATHARINA BEERSMANS.

Catharina Beersmans is, naar mijne meening, de grootste der Nederlandsche tooneelspeelsters van den tegenwoordigen tijd.

Met opzet schrijf ik: „naar mijne meening”, in plaats van „buiten kijf.” Er wordt door sommigen — het zou den landaard verloochnen zijn, indien op de verdiensten van zelfs eene zóó *buiten-gewone* kunstenaars niet afgedongen werd — beweerd dat niet zij... Maar waarom zou ik een oordeel vermelden, waar mijne overtuiging daaraan zelfs geen schijn van waarde hechten kan!

Catharina Beersmans is voor ieder, die de verdiensten onzer hedendaagsche tooneelkunstenaressen ernstig en met kunstkennis peilt, *buiten kijf* de uitverkorene onder de geroepenen.

Dat zij eenige mijlen over onze grens het levenslicht zag, ontzegt ons het voorrecht niet haar tot Neêrlands beroemde vrouwen te mogen rekenen. Wij noemen de Transvalers onze broeders en zusters wel, met hoeveel meer rede zijn de Hollandsche stamgenooten aan gene zijde der Schelde het niet? Men spreekt daar Vlaamsch!

Zijn de Friezen dan geen Nederlanders omdat zij Friesch, de bewoners van Gelderland 't niet omdat zij Betuwsch of Overbetuwsch spreken? Maar Friesland en Gelderland zijn provincie's van ons land! Het deel van België waar Vlaamsch gesproken wordt, behoorde het te zijn. Een staatkundige grens scheidt geen kinderen van éénen stam en ééne taal.

Beersmans is eene Hollandsche.

Het is den Heer *Haverkorn van Rijsewijk*, den redacteur van de Nieuwe Rotterdamsche Courant, die tot voor een tweetal jaren de tooneel-critiek voor zijne rekening nam, dank te weten, dat de firma *Le Gras, Van Zuijlen en Haspels* met September 1877 Mevr. *Beersmans* aan den Rotterdamschen Schouwburg verbond. Wel had genoemd drietal tooneelspelers reeds een paar malen aanzoek gedaan bij de eerste actrice van het Antwerpsche tooneelgezelschap, toen onder directie van den onvergelijkelijken *Victor Driessens*, maar zonder uitslag.

Een optreden in den winter van '76 in de Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen, afd. Rotterdam, gaf den Heer *Haverkorn van Rijsewijk* echter aanleiding tot een krachtig aandringen bij de directie *Le Gras, Van Zuijlen en Haspels* om Mevrouw *Beersmans* aan het gezelschap te verbinden. Eene gastvoorstelling, welke zij op een benefiet aan *Dirk Haspels*, als de *Koningin* in *Vorstenschool* kort te voren gegeven had en waarbij de onbeholpenheid der vertolking van de geruchtmakende Mej. *Mina Kruseman* op 't helderst aan het daglicht gekomen was, droeg er mede niet weinig toe bij om de genoemde directie te doen besluiten tot een engagement, dat financieel bijna boven haar krachten ging.

Noch het Rotterdamsche publiek in het bijzonder, noch het Nederlandsche in het algemeen, hebben echter het werkelijk artistieke geheel onder de firma *Legras, Van Zuijlen en Haspels* indertijd naar verdienste gewaardeerd.

Wat *Catharina Beersmans* vooral bewoog het Antwerpsch tooneel te verlaten, waar het haar nòch aan gelegenheid om met hare talenten te schitteren, nòch aan de oprechtste vereering van een warm publiek ontbrak, was, behalve geldelijke vooruitgang, voornamelijk het beter repertoire der Rotterdamsche tooneelsten. Meermalen was zij in de gelegenheid geweest de Hollandsche gezelschappen te zien optreden. Altijd had zij het benijd, dat eene hooger mate van ontwikkeling en beschaving bij het Nederlandsch schouwburgpubliek, eene keuriger keuze van stukken zool niet als regel, dan toch ook niet als hooge uitsondering toeliet.

De kunstenaress is dan ook zeer stellig pas in ons land tot haar recht gekomen. Hier heeft zij in dramatische werken harer waardig de zeldzame talenten, haar geschonken, ten volle kunnen openbaren. In België trad zij in *rollen*, in Nederland in *karakters* op. Dáár juichte men haar het levendigst toe in drakerige drama's, hier in treur- en tooneelspelen.

Tòch — in weerwil van het boven beweerde — heeft *Beersmans* weinig van eene *Hollandsche* actrice. De bedaardheid, langzaamheid, koelheid, in gebaren en spreken, doorgaande kenmerken harer kunstzusteren, zijn haar vreemd. In tegenstelling daarmede is de grondtrek van *Beersmans'* kunst: *hartstocht*.

Niet alleen vermag zij, als geen harer mededingsters, den hartstocht van een *Medea*, *Deborah*, *Lady Macbeth*, *Sappho* of *Maria Tudor* weêr te geven, maar geheel haar spel, mimiek en voordracht onderscheiden zich door een levendigheid, kracht en gloed, die alleen door hartstochtelijkheid worden verklaard.

Soms krijgt haar spel daardoor iets van heftigheid, die echter verre te verkiezen is boven lauwheid.

Indien *Beersmans* in eene rol schrikt, krimpt zij als 't ware ineen; moet zij een kreet slaken, een zieldoorvljmende gil doortrilt de ruimte; heeft zij den toorn te vertolken, hare oogen schieten vuur, de woorden donderen haar van de lippen, zij zietd van verontwaardiging en wie met haar te spelen heeft, deinst onwillekeurig een schrede achterwaarts; zoo smart moet weergegeven worden, dan weent, jammert, weeklaagt zij zóó roerend, zóó schokkend of zóó weemoedig en week, dat van rij tot bank in den schouwburg de zakdoeken worden uitgehaald.

Als ieder groot artist is *Catharina Beersmans* hartstochtelijk. De hartstocht onderscheidt haar spel. Dát doet haar altijd uitblinken boven de middelmaat. Dat vestigt altijd de aandacht op haar. Dat verwierf haar het verwijt van lauwbloedige vitters, dat zij zoo *larmoyant* is. Niet zij was te week in de uiting harer smart: maar haar omgeving is over het algemeen te weinig expansief en het publiek te koel.

Die hartstochtelijkheid doet haar de verschillende toestanden, welke zij als tooneelspeelster te doorleven heeft, levendiger gevoelen dan bij anderen het geval is. Dat dieper gevoel uit zich in een sterk geschakeerd spel. Iedere aandoening wordt door haar met de duidelijkst waarneembare kleuren vertolkt. Nooit zal zij den toeschouwer ook maar ééne seconde in twijfel laten omtrent hare bedoeling. Máár die breedheid, gevoeligheid, hartstochtelijkheid, al die groote eigenschappen, welke haar, zoodra het de vertolking betreft van tragische vrouwenkarakters, doen uitblinken en de gelijke toonen van de beroemdste Europeesche tooneelspeelsters, diezelfde qualiteiten zijn even zoovele belemmeringen voor haar, zoodra zij in de *comédie* of het blijspel heeft op te treden.

Als tragedienne en als dramatische tooneelspeelster is *Beersmans* ontegenzeggelijk het grootst. Voor het tooneel- en blijspel is hare kunst wat zwaar, wat massief. Haar vol, diep, klankrijk geluid leent zich slecht tot schertsen, kouten, of salon-conversatie. Hare bewegingen zijn teforsch, hare gebaren te breed, haar spel te hartstochtelijk voor de — veelal wat bleeke — hedendaagsche *comédie*.

Voorzeker eene vrouw, eene kunstenaar van zóó zeldzame begaafdheden voldoet ook in menige rol van het moderne repertoire,

ja, zij overtreft zelfs daarin sommige harer mededingsters, die zich wel wachten zullen zich met haar te meten op dramatisch terrein, máár het lijdt geen twijfel of de tragédienne en drama-speelster *Beersmans* staat verre boven de comédienne.

In Nederland echter geniet alleen *Louis Bouwmeester* het benijdenswaardig voorrecht, dank zij de bijzondere welwillendheid van den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging: het Nederlandsch Tooneel ten zijnen opzichte, om *uitsluitend* te mogen optreden in rollen, die hijzelf binnen het bereik van zijn talent acht; alle andere tooneelkunstenaars in ons land zijn, om allerlei redenen, al te vaak verplicht hun aanleg en begaafdheden — als waren die van elastiek — uit te rekken om de meest uiteenlopende eischen te omvademen. En dientengevolge wordt men dan op het onverkwikkelijk schouwspel onthaald eene tragedienne te moeten zien ginnegappen in duitsche kluchten, zonder zin, om een smakeloos publiek aan het giggelen te maken.

Dit is geen verwijt aan de Rotterdamsche tooneeldirectie. Verre van daar. Het treft het publiek, dat in ware kunst òf geen òf al te weinig behagen schept.

Hoe het zij, het stemt tot des te oprechter bewondering, wanneer men haar, die als *Sappho*, *Maria Tudor*, *Emilia* in *Othello*, *Maria Stuart*, *Deborah*, *Lady Macbeth* en bovenal als *Medea* schittert, bovendien nog opmerkelijke en ver boven het middelmatige verhevene creaties ziet leveren in *Fernande*, *Fédora*, *Le Demi-monde*, *Les Fourchambaults*, *Zwarte Griet* en *Monsieur Alphonse* om slechts enkele rollen te noemen en van kluchten geheel te zwijgen.

* * *

En nu nog wat over *Trinette*, zooals Mevróuw Beersmans genoemd wordt, voor wie het voorrecht hebben haar van nabij te kennen.

Zij is een der ijverigste en zeker een der zorgvuldigste tooneel-speelsters, die ik ken. Hoe meer zij speelt, hoe liever 't haar is.

Wanneer hare gezondheid, die wel eens wat te wenschen overlaat, goed mag heeten, is niets haar te veel, geen vermoeyenis haar te groot. Met dezelfde ambitie speelt zij iedere nieuwe rol, ja hare nauwgezetheid verloochent zij zelfs niet waar het ondergeschikte of onartistieke partijen geldt.

Zoodra Beersmans weet, dat zij in een stuk verdeeld is, vraagt zij om het manuscript. Dit wordt met de grootste nauwkeurigheid gelezen. Hoe ik dat weet? Wel, op de repetitie's bleek dat honderden malen. Niet alleen onthoudt zij precies wat door anderen over haar rol gezegd wordt, maar ook maakt zij er diegenen harer confraters, die er zich mede vergenoegen alleen hun eigen rol te kennen, opmerkzaam op, wat de verschillende personen over *hun* rol zeggen. Wanneer Beersmans in een stuk speelt, ontgaat haar om zoo te zeggen niets. De bedoelingen van den schrijver worden door haar

nageplozen met de uiterste zorg. Zij heeft reden voor hetgeen zij doet. Zij geeft zich rekenschap van de toestanden, waarin het stuk de spelers verplaatst.

Heeft zij een paar dagen vrij en wordt er een voorstelling te Antwerpen, Brussel of Parijs gegeven, welke om de een of andere reden hare aandacht trekt, fluks reist zij er heen. Vele rollen, welke zij te spelen dacht of gespeeld had, ging zij van buitenland-sche kunstzusters zien. Dan moest men háár hooren! Alles had zij onthouden en alles werd tevens aan de scherpste critiek onderworpen. Niet alleen weet zij dan precies wat de vertolkster van háár rol voor opvatting en kleederdracht had, maar van *alle* andere medespelenden had zij alle wetenswaardigheden tot in de kleinste bijzonderheden onthouden. Luide kan zij dan bewonderen, maar op deugdelijke gronden tevens de fouten aantoonen

Een geheele *mise-en-scène* zelfs was in haar geheugen gegrift.

Nimmer echter, geloof ik, dat zij eene vertolking heeft nagebootst. Het spel van een ander wekt haar veeleer op zelf te zoeken en te scheppen. Vaak verzuimt zij effecten, waar anderen die zoeken, maar nog vaker weet zij er andere te vinden.

Beersman's nauwgezetheid doet haar ook hare rollen kennen, zóó als bijna niet één ze kent. Nooit is zij onvast. Altijd weet zij precies wat er in den tekst staat, en wat zij doen moet. Zóó als zij eenmaal eene rol heeft bestudeerd, zóó wordt zij ook gespeeld. Slechts bij uitzondering brengt zij na eene eerste opvoering veranderingen aan, en gebeurt dit dan betreft het ondergeschikte punten.

Bepaald lastig voor hare kunstgenooten is, dat zij niet repeteert, zóó als zij speelt. Zij kan zich des daags, als er ieder oogenblik in de rede gevallen wordt, de zaal er zoo hol en akelig uitziet, het tooneel zoo ongezellig is, niet genoeg in een stuk verplaatsen. Beersmans kent ook een rol niet, zoolang zij niet met de toestanden geheel vertrouwd is. Bepaald leeren doet zij niet: zij herleest telkens en telkens weder hare rol, zich denkende in de toestanden, tot zij ieder woordje kent. Op de repetitie's nu leest zij zacht of repeteert met halve stem, maakt eens een enkele beweging, geeft een enkele maal een klein kijkje op haar spel, maar doet over het algemeen weinig vermoeden wat zij 's avonds toonen zal. Wordt het haar gevraagd of bespeurt zij dat men 't gaarne heeft, dan speelt zij ook wel eens wat, maar in den regel spaart zij zich op de repetitie's zeer. Anderen daarentegen wakkert zij aan toch vooral den juisten toon aan te slaan. Meermalen geeft zij zelfs den jongeren, van beiderlei kunne, aan, hoe zij iets moeten doen of zeggen. Met argus-oogen slaat zij ook gade hoe een ander zijn rol opvat, om haar spel daarnaar te regelen.

Deze wijze van repeteeren maakt het haren mede-spelers dikwijls lang niet gemakkelijk bij eene voorstelling. Beersmans verrast hen des avonds soms op eene wijze, die hen, indien zij er niet een weinig op voorbereid waren, geheel van de wijs zou brengen. Wie echter meent, dat het samen-spel daaronder altijd lijden zou, vergist

zich. Beersmans' bezieling sleept dan plotseling mede en brengt soms een uitwerking te weeg, die door vooraf beraamd overleg niet te verkrijgen ware.

Evenmin als zij repeteert, bestudeert zij hare rollen over dag. Des avonds, vaak na zeer vermoeiende rollen gespeeld te hebben, zet zij zich aan de overpeinzing van nieuwe. Dientengevolge gaat Triquette graag laat naar bed, en houdt zij er in 't geheel niet van met de kippen op te staan.

Als confrateres is zij zeer gezien. Nooit laat zij zich op meerder talent voorstaan. Geen zweem van zelfingenomenheid valt er aan haar te bespeuren. Met alle medespelers gaat zij even vriendschappelijk om. En lachen doet deze tragedienne zoo gaarne, zoo luide, zoo hartelijk en zoo onbedaarlijk, wanneer zij eenmaal aan het lachen gemaakt is, als maar weinigen gegeven is.

Catharina Beersmans is onze grootste tooneelspeelster en daarenboven ééne der vlijtigste, nauwgezetste en nederigste van de dames aan het tooneel.

JAN C. DE VOS.

BOEKAANKONDIGINGEN.

M. A. Perk: *De Tooneelarbeid Eener Non uit de 10de Eeuw*; Amst. A. Rössing '86; (f 1,90). — D. M. Maaldrink: *Herodes*, hist. drama in 4 bedr. met een voor- en naspel; A. Rössing (f 1,40 of f 1,90). — Jan C. de Vos, *Suzanne*, tooneelspel in 3 bedr. id. (f 0,75). — Jack, *In den Nachttrein*, blijfsp. in 1 bedr. Id. (f 0,40) — Jack, *Advertentiën*, blijfsp. in 1 bedr. Id. (f 0,40) — L. Simons Mz., *Huwelijksgetuk*, blijfsp. in 1 bedr. Id. (f 0,40). — Frederik v. Eeden, *De Student Thuis*, blijfsp. in 3 bedr. W. Versluys (f 1.—). — G. J. v. d. Hoeve: *Valsche Veeren*, klucht in 2 bedr., A. Rössing (f 0,50).

W. Shakespeare, *Hamlet*, tooneelbewerking van Dr. L. A. J. Burgersdijk, 2de uitgave (f 1.—); — Alex. Kielland, *Op de Terugreis*, drama in een bedr., uit 't Noorsch door Irma. (f 0,40). — H. Meilhac en Lud. Halévy, *Eene Ingénue*, comédie in 1 bedr., uit 't Fransch door A. Rössing--Sabliayrolles. (f 0,60). — Jules Prével, *Mannentränen*, blijfsp. in 1 bedr. uit id. door Id. (f 0,60). — Berr de Turique, *Doktores en Modemaker*, blijfsp. — Octave Feuillet, *Het grijze Haar*. tooneelsp. — Id. *Een Gewelenszaak*, tooneelsp. — Meilhac en Halévy, *De Nazomer*, blijfsp. — Labiche en Choler, *Een Critiek Geval*, blijfsp. (De vijf laatste alle in één bedr. en uit het Fransch, door dr. J. de Jong, à (f 0,40). — Paul Poirson, *Op reis*, tooneelstukje uit 1 bedr., vrij naar 't Fransch door Joh. Gram, (f 0,30). Allen bij A. Rössing.

Met groote belangstelling namen wij kennis van de studie, door den heer M. A. Perk gewijd aan den Tooneelarbeid eener non uit de roe Eeuw, n.l. de bekende *Hrotsuitha*, uit het klooster te Gandersheim.

Ter inleiding deelt de schrijver ons zijne inzichten mede over het verband tusschen het Tooneel der Ouden en dat der latere Middel-

eeuwen, en geeft als zijn overtuiging te kennen, dat men wel de zucht voor het drama als nooit uitgestorven mag beschouwen (wilt die diep geworteld is in de menschelijke natuur), maar desniettemin niet met Magnin, Gervinus en anderen het Middeleeuwsch drama de voortzetting noemen van het classieke. Na eenige mededeelingen over de vondst van het handschrift der werken van Hrotsuitha door Centis, den Duitschen humanist der 15e Eeuw, en de latere uitgaven en vertalingen in Frankrijk en Duitschland, teekent de Perk ons Hrotsuitha's persoonlijkheid, haar omgeving, haar geleerdheid en ootmoedige bescheidenheid, die steeds het „Dei soli gloria!" op de lippen had, om ons vervolgens de beweegredenen te doen kennen, die haar er toe brachten Tooneelstukken te schrijven. Zij wilde Terentius verdringen, wiens „zedelooze" werken om de lieflijkheid van taal en de keurigheid van karakterteekening toen algemeen gewaardeerd werden, en zij geloofde dit niet beter te kunnen doen, dan door zelve drama's te schrijven, waarin de maagdelijke reinheid en de goddelijke bescherming der vrouwen zouden worden gehuldigd . . . ook al moest zij, de jonge vrouw, de non, daarbij een kennis verraden van zaken, welke men haar vreemd zou achten, en zij spreken over menschelijke hartstochten en toestanden, die hare kuischheid soms deden blozen. Maar zij was zich bewust het goede te beoogen en schrikte niet terug voor de middelen om dat te bereiken.

En nu volgt bij den heer Perk de ontleding van Hrotsuitha's drama's, die ook ons, evenals een ander beoordeelaar ¹⁾ den wensch ontlokt, dat de schrijver wat ruimer had mogen zijn met zijne aanhalingen. We zouden dan zelf te beter hebben kunnen oordeelen over het vele voortreffelijke, 't welk hij prijst. Immers minder in de handeling (trouwens niet oorspronkelijk) dan in de uitwerking, in de karakters en den dialoog liggen Hrotsuitha's verdiensten, en alleen reeds enkele fragmenten uit *De goede kluizenaar* zouden waarschijnlijk des heeren Perk's ingenomenheid met haar arbeid den lezer hebben medegedeeld. Hopen wij dat eene geheele vertaling nog in uitzicht zij

Op de inhoudsopgaaf volgen nog eenige hoofdstukken, waarin ten eerste de vraag behandeld wordt of deze drama's bestemd waren voor de opvoering en ook opgevoerd zijn geworden; eene vraag door den heer Perk niet zonder aarzeling beantwoord. Z. i. is het meest waarschijnlijke, dat zij werden voorgedragen, met behulp (misschien) van eenig tooneelmatig toestel. Wat aangaat de belangrijkheid voor de geschiedenis merkt de schrijver op, hoe Hrotsuitha, gelijk al haar tijdgenooten, zich schuldig maakt aan schromelijke vergrijpen tegen de locale kleur, maar juist daardoor ons een kijkje geeft op haar dagen, die, ook blijkens de verschijning van haar eigen werken, het sprookje van den nacht der Middeleeuwen en den hellen dageraad der Renaissance geheel logenstraffen. Opmerkelijk zijn ongetwijfeld in haar drama's de vrijheden, welke

---

¹⁾ Den Heer A. C. Loffelt in *Het Vaderland*.

Hrotsuitha zich ten opzichte van leerstukken en gebruiken harer kerk veroorlooft, terwijl hare beschouwing van het kwaad en de boetedoening, door een leven vol berouw; de waarde die zij hecht aan het leven hier namaals boven het aardse, haar eigenaardig standpunt kenmerken. Zij was ongetwijfeld eene devote katholieke, maar die voor de latere Inquisiteurs nooit zou gestaan hebben als eene onschuldige....

En zoo gaat de heer Perk nog voort te spreken over de Kerk en het Tooneel en over de aesthetische waarde harer Tooneeldichten; maar, als hetgeen wij van den inhoud verhaalden, onze lezers niet heeft aangespoord zelf kennis te maken met dit keurig uitgegeven boekje, — dan behoeven wij er verder ook niet over te spreken.

't Is al wel een jaar geleden dat des heeren Maaldrink's *Herodes* verscheen; — doch een stuk als 't zijne, 't welk bewijs aflegt van zulk een ernstig streven om te doen aan hooge kunst, mag in een *Organ* als 't onze niet onbesproken blijven. Al te vaak toch moest ons de verzuchting van het hart, dat men met eene toenemende neiging voor de hedendaagsche werkelijkheid, tegelijk het onvermogen aan den dag legt om van haar iets anders waar te nemen dan het kleine alledaagsche, en men geen oog schijnt te bezitten voor de groote beweging en den strijd, die toch immers ook onzen tijd kenmerken. Daarom vooral blijve het historisch drama in eere; want in de verte ziet men alleen de groote stammen, maar de kleine takken aanschouwt men slechts flauw en niet zelfstandig — en wie eenmaal door dergelijke waarnemingen uit de verte geleerd heeft vooral op de hoofdzaak acht te geven, en achter het spel van het gewone leven, den grooten schakel der geschiedenis te vinden, hij zal in zijne schildering van onze dagen eene diepte leggen, welke wij thans nog al te vaak missen.

En daarom, een hartelijk welkom aan de *Herodes* van den heer Maaldrink, ook al betreuren wij het, dat hij niet veel liever gepoogd heeft uit dezelve stof een speeldrama te trekken, in plaats van een boekdrama als dit; ook al meenen wij, dat een *historisch* drama eerst dan eene hoogere waarde verkrijgt, wanneer het in een beeld van een bepaalden tijd eene wijsgeerige les der geschiedenis verzinnelijkt. Indien de hoofdpersonen in dit drama, Herodes en Mariamne door den auteur gestempeld waren tot de vertegenwoordigers van tweeërlei beschaving en twee volken, indien hij in de botsing tusschen die twee individuen die van twee uiteenloopende levensbeschouwingen (de zinnelijk-Romeinsche, de Ideale-Joodsche) had weten te teekenen, hoe zou zijn drama aan diepte en belangrijkheid gewonnen hebben, en tegelijk zijne zoo welgeslaagde schildering van de verschillende volkeren in het voorspel in samenhang met het eigenlijke drama gebracht zijn!

Maar.... wij mogen niet alles in eenmaal vorderen, en daarom liever de aandacht gevestigd op het vele voortreffelijke in dezen

eersteling. In de taal ligt een beeldrijkheid en een hartstocht, die alleen licht tot bombast zou kunnen overslaan; de karakters zijn met zorg gekozen en vooral dat van Mariamne met kracht en kleur geteekend — enkel dat van Herodes laat te wenschen over, daar wij in den aanvang niets bespeuren van eene grove zinnelijkheid, die later Mariamne van hem afkeerig maakt en de ontkenning teweegbrengt. Ook ligt in de handeling meer *intrige*, dan in een drama van den echten stempel wenschelijk is, vooral ook wijl de draden niet altijd even duidelijk zijn; terwijl eindelijk het Naspel vooral des schrijvers zucht voor declamatie en zijn gemis aan eenvoud doet uitkomen. Doch een eersteling, die in aanleg en opvatting, karakterteekening en taalbeheersching zooveel verdienste vertoon, belooft voor de toekomst meer dan hij geeft — en dát is 't voornaamste.

Ofschoon mede al een jaar oud, verdient om dezelfde redenen als de *Herodes*, des heeren Jan C. de Vos' *Suzanne* nog onze aandacht. Dit tooneel in 3 bedr. is immers belangrijk èn om zich zelf èn om de voorrede, waarvan het begeleid ging. De auteur heeft met groote vaardigheid eene eenvoudige stof op zeer boeiende wijze weten te behandelen, en zijne hoofdpersonen onderscheiden zich bovendien door eene eigenschap, in onze Nederlandsche (tooneel) letteren al te zeldzaam: het bezit van gloeienden, schier overstromenden hartstocht. Zelfs zou men op de teekening van Mr. Maurits van Oppen kunnen aanmerken, dat hij enkel drift en temperament is, geen karakter; en den dialoog vrij banaal kunnen noemen op die plaatsen, waar de hartstocht niet spreekt. Maar dan zou de heer de Vos waarschijnlijk antwoorden, dat zijne waarneming van het leven hem niet geleerd heeft dat onze gewone Hollanders plegen uit te munten door bijzondere geestigheid of diepzinnigheid in hunne gesprekken over — het huishouden, het weer, den handel en de politiek.

Mr. Maurits van Oppen is anders een hartstochtelijk liefhebber van de kunst, en zelfs een auteur. Op een bal heeft hij kennis gemaakt met eene jonge dame van aangenaam uiterlijk, die zich goed wist voor te doen en over een en ander mee te praten ook. De jongelui verloofden zich en alles zou (misschien) goed gegaan zijn, indien niet in de bruidsdagen eene jongere zuster van Jeanne, Suzanne, was overgekomen uit Berlijn (waar zij 't conservatoire bezocht) en onze artistieke bruijom 't verschil had bespeurd tusschen den waarachtig artistieken aanleg van Suzanne en het oppervlakkig vernisje van Jeanne. Ofschoon zijn verstand hem raden mocht, na deze ontdekking terug te keeren, vóór het te laat is, luistert hij naar een gewaand eergevoel, 't welk hem ten plicht stelt zijn woord te houden. Maurits en Jeanne huwen, krijgen een kind — maar als *zij* bij toeneming haar huismoeders-natuur aan den dag legt er al minder de deelgenoot blijkt te kunnen zijn van haar mans geestelijk leven, dan verflauwt, met *haar* belangstelling, ook *zijn* liefde.

De terugkeer in het vaderland van Suzanne, die onbewust is van den op haar zwager gemaakten indruk, doet bij dezen de vonk ontgloeien. En nu vangt er een strijd aan in Karel's gemoed tusschen plichtbesef jegens zijn vrouw en zijn toenemenden hartstocht voor Suzanne, alsmede bij háar tusschen een ontkiemende liefde voor haar zwager en haar afkeer van zulk eene schandelijke verhouding; een strijd, waarin de argelooze Jeanne door haar zuster zijdelings tot bondgenootte geroepen wordt, opdat zij poge haar echtgenoot aan zich te kluisteren. Maar ondanks de bijkomende ziekte van hun kind wint Karel's hartstocht het al meer en meer van zijn verstand, en hij smeekt, dwingt Suzanne op echt egoistische wijze met hem te gaan vluchten. Zij poogt hem te voorkomen, maar wordt bij haar afscheidneming in zijne woning door hem verrast. Een hartstochtelijk tooneel volgt: hij wil haar niet alleen laten heen gaan, maar alles verlaten om haar te bezitten. En zij, niet bestand tegen al dien aandrang, legt hem eene laatste proef op: eerst zijn vrouw en ziek kind te gaan omhelzen. Als dan echter 't kind dreigt te sterven, dan ontwaakt met zijn vaderlijk gevoel weer zijn beter ik: hij komt Suzanne mededeelen dat hij blijft, en (daar de crisis waarin het kind verkeerde, gelukkig overgaat), bij zijn vrouw en zijn kind.

En is dit slot nu het logisch einde, tot 't welk de waarneming van het leven den schrijver had moeten voeren? Naar zijn eigen verklaring in zijn Voorbericht: neen. Maurits kon niet bekeerd worden en het vertrek van Suzanne maakt aan zijn hartstocht geen einde. Zoodra zij weerkomt, begint hetzelfde spel op nieuw. Dit slot is er een, gemaakt ter wille van het publiek, dat verzet is op een mooi einde. Naar den wensch van den auteur had Maurits in 't voorlaatste tooneel moeten terugkeeren tot Suzanne; en deze zich dood schieten. Maar . . . dit zou zoo melodramatisch zijn geweest, had men hem gezegd; en daarom . . .

Doch zou, zoo wenschen wij te vragen, ook met *dit* slot het drama werkelijk zijn uit geweest? De voorraad liefde of, wil men, hartstocht in Maurits' borst, wordt door zijne wettige vrouw niet in beslag genomen. Vandaar dat hij dien elders zoekt te plaatsen; aldus zelf treedt buiten de grenzen van zijn op zich genomen plicht, en zijn vrouw, die hem wèl lief heeft, dreigt te bedriegen en ongelukkig te maken. In deze klove tusschen man en vrouw ligt de springveer van de dramatische conflicten, en niet eer zullen deze ais geëindigd kunnen worden beschouwd, voordat ook die klove zooveel mogelijk gedempt is. Dit nu geschiedt niet, wanneer Suzanna zich doodt en Jeanne onkundig blijft van de oorzaak. Integendeel, de gaping tusschen beide echtgenooten zal door het geheim berouw van Maurits nóg grooter worden; en wanneer straks eene andere vrouw hem zal weten te boeien, is het met zijn huise-lijk geluk voor goed gedaan.

Is nu met den dood van Suzanne de klove o. i. niet gedempt, de auteur, zoo zagen wij, acht haar vertrek nog minder afdoende, en beschouwt de bekeering van Maurits voor het ziekbed van zijn kind als een vergrijp tegen de waarheid. Hij toch is een hartstoch-

telijke egoïst, zonder veel vaderlijk gevoel — en heeft alleen oor voor zijn egoïstischen hartstocht. Maar ons dunkt, dat de schrijver zelf hem door dit uiterste onrecht aandoet, en dat de tweestrijd, dien Maurits gekend heeft, genoegzaam bewijst, hoezeer het bewustzijn van goed en kwaad, van zijn plichten jegens vrouw en kind nog in hem leven, en ook hoezeer hij een slaaf is van zijne indrukken van het oogenblik. Derhalve is het psychologisch geenszins eene onmogelijkheid, dat de plotselinge tijding van den naderenden dood van zijn kind en het tooneel aan het ziekbed hem althans voorloopig diep onder den indruk brengt van 't slechte van zijne wenschen, en hij Suzanne alleen laat vertrekken. Blijft Jeanne nu wat zij geweest is, dan zal de uitwerking van den schok op hem natuurlijk slechts van korten duur zijn, vooral wanneer het kind in leven blijft. Of dit al dan niet zal gebeuren, hangt eenvoudig af... van den *auteur*; hij kan Jeanne doen inlichten en het kind laten sterven, en daarom gaat het o. i. niet aan te spreken van een einde, door het voorafgaande *noodzakelijk* geworden. Wie oorzaken kan bijbrengen, kan ook gevolgen doen ontstaan; en toen de schrijver eenmaal — zonder dat dit door het voorafgaande *noodzakelijk* was — het kind ziek liet worden, had hij, indien hij, 't in zijn oog alléén gepaste, slot niet kon aanbrengen, althans 't nu gekozen *moeten* — en *kunnen* — rechtvaardigen. Wij herinneren hierbij aan een verhaal met dezelfde stof in Annie Foore's „Een maar deelbaar“: „*Een lief logeetje!*“ Hier verrast 't vrouwtje haar man en de *lógée* in teedere omhelzing; doodelijk ontsteld, zoogt zij niettemin even later haar kind; 't welk dientengevolge stuipen krijgt en sterft. Aldus wordt het verlies van het *kind* een straf voor den *echtgenoot* en vereenigt voor de wieg van den gestorven lieveling zijn smartelijk berouw hem met zijn thans uit haar droom ontwaakte vrouw!

Dat de heer de Vos van een soortgelijke *streng logische* ont-knooping niet gewaagt, is zeker niet te wijten aan de vrees, om van plagiaat beschuldigd te worden, en nog minder aan een zucht om het publiek er in te laten loopen, door het een blij-einde voor te zetten, 't welk er eigenlijk maar half een is. Hoe dit zij, *Suzanne* is een stuk vol juiste opmerking, hartstocht, verrassende en toch natuurlijke wendingen, waarin het verloop van heftigen zielestrijd met behulp van zeer eenvoudige middelen treffend geschilderd is. 't Is een zeer aangrijpend drama uit het leven, en o. i. een der beste *Hollandsche* stukken, ... op ons *répertoire*? Dat wil zeggen ... zoodra men weder een *jeune premier* zal hebben om de hoofdrol te spelen.

Hebben we misschien al te lang stil gestaan bij *Suzanne*; over de nu volgende oorspronkelijke stukjes kunnen wij korter zijn — veel korter. Ze zijn trouwens alle drie in één bedrijf.

Jack's *In den Nachttrein* berust op eene anecdote, die heet voor te vallen in Parijs, en het stukje is in overeenstemming daarmee geheel Fransch in den dialoog, die de eenige verdienste uitmaakt van deze *bleuette*. Trouwens, hij is dan ook echt natuurlijk, levendig en vlug; en wanneer men het niet beter wist, zou men wanen dat 't stukje uit het Fransch vertaald was. We krijgen nl. te doen met echte Parijzenaars, aanstonds jaloersch en geneigd tot gebruikmaking van de wet van Naquet. Dat zich dezelfde toestand in twee verschillende huisgezinnen bijna zonder wijziging herhaalt, en beide partijen zich naar denzelfden advocaat begeven, doet evenwel meer denken aan theaterconventie, dan aan waarschijnlijkheid. Diezelfde opmerking geldt voor het blijspel *Advertentiën* van denzelfden schrijver. Hier speelt het toeval inderdaad zulk eene overwegende rol, dat de waarschijnlijkheid zich verre houdt. Een fabrikant in een afgelegen Overijselsch dorp zoekt een ingenieur en zijn dochter een man; daarom plaatst *hij* eene advertentie in de courant en schrijft *zij* op een huwelijksaanvraag. De ingenieur, die op de advertentie des vaders opkomt, blijkt een oude bekende te zijn van de dochter, die haar in stilte bemint, maar te verlegen is om haar te vragen; evenwel door het meisje reeds in het eerste uur van zijn verblijf in haars vaders huis door tegemoetkomende welwillendheid tot het doen eener aanvraag om haar hand gebracht wordt! Tegelijkertijd blijkt dat *hij* de steller was van de advertentie, waarop *zij* schreef, en dat de keukenmeid en de knecht respectievelijk op elkanders huwelijksaanvragen hebben geschreven. Zoodat we aan het eind van zo minuten twee gelukkige paren voor ons zien . . . Ook met het oog op den onbetekenenden en niet altijd even gekuischten dialoog, gelooven wij, dat de auteur goed zou gedaan hebben met dit stukje, blijkbaar een voortbrengsel van vroegere jaren, in portefeuille te houden.

In *Huwelijksgeluk* van L. Simons Mz. hebben wij eene poging te zien, om voor ons tooneel een *lever de rideau* te schrijven, 't welk een beschaafd publiek een half uurtje aangenaam zou kunnen bezig houden. De misschien wel wat prétentieuse titel is gekozen met het oog op de verhouding die er dreigt te ontstaan in het gezin van den eerst kort gehuwden Karel van Berkum. Hij zelt is een niet zeer standvastig en goedhartig jonkman, die alles zou doen om het zijn vro^wwtje naar den zin te maken, en daar zij, als eenig kind, door hare ouders nogal verwend en zelf bij de hand is, slaagt zij er heel aardig in haar man te doen handelen gelijk zij het wil. Gelukkig komt een plaagziek vriend van Karel hem juist bijtijds bezoeken. Door zelf het air aan te nemen van geen anderen wil te hebben dan die zijner vrouw, weet deze de echtgenoot van z'n vriend zoo zeer te overtuigen van het belachelijke der verhouding waarin zij haar man dreigt te plaatsen, dat zij er voor terugschrikt; hem (den vriend) de les leest hoe hij het verloren prestige tegenover zijn vrouw moet trachten te herwinnen, en straks — wanneer zij verneemt dat de vriend *niet* getrouwd is, begrijpt, dat zij eigenlijk zich zelf onder handen heeft genomen. De handeling in dit *lever*, is — gelijk uit ons overzicht blijkt — zeer eenvoudig en

de dialoog zóo geschreven, dat voor den spelers de taak overblijft hem aan te vullen en toe te lichten door stil spel. Voor het overige heeft de auteur er blijkbaar naar gestreefd het midden te bewaren tusschen eene geestigheid, die naar de schrijftafel riekt en de banaliteit onzer alledaagsche gesprekken; tevens tusschen onze vaak al te deftige boekentaal en al te slordige spreektaal . . . met het gevolg, („zoo'n middelman . . . hij krijgt van beide kanten er van!") dat hem door sommigen verweten is, dat z'n dialoog niet geestig genoeg was en van anderen kant dat deze te „boekurig" klonk. Of de auteur in staat zal wezen iets belangrijkers voor ons tooneel te geven, valt na dezen eersteling (die van nog zoo weinig vinding blijk geeft) moeielijk te beslissen. Zeker is het intusschen dat hij zelf dit *lever* beschouwt noch als een maatstaf van zijn *willen*, noch als een van zijn *kunnen*.

De heeren Fred. van Eeden en G. J. v. d. Hoeve hebben respectievelijk hunne door *Eet Nederl. Tooneel* opgevoerde stukken: *De Student thuis* en *Valsche Veeren* uitgegeven. Bij de lezing van het eerste trof ons opnieuw de natuurlijkheid en komische kracht van den dialoog, en het humoristische in de schildering der studentenwereld tegenover die der *Spiessbürger* daarbuiten. Te betreuren blijft het intusschen, dat de auteur zijn toevlucht heeft genomen tot al de schrille kleuren in de teekening der laatste en eene zeldzame uitzondering voor regel wilde doen doorgaan. Maar er zit in dit blijspel eene ongemeene *verve*, die de aandacht bij de lezing boeit, ook al heeft men 't stuk herhaaldelijk gezien. In de verwarringsklucht van den heer v. d. Hoeve blijkt 't eerste bedrijf 't beste — hier komen de karakters, of beter de typen, bepaald goed uit; ook al is er hier en daar wat charge in. Zou de heer v. d. Hoeve zijne kracht niet eens beproeven aan een omvangrijker klucht? — Hij heeft — wat men noemt „tooneel" . . . en wij twijfelen er niet aan of hij zou gemakkelijk kunnen wedijveren met de heeren Kneisel, von Schönthan c. s.

Wij hebben thans te gewagen van eene reeks van vertalingen, vooral van één actes, maar noemen dan allereerst den 2den druk van Dr. Burgersdijk's *Hamlet*, in de afzonderlijke uitgave van f 1,— 't Ware te wenschen, dat er van zijne andere vertalingen ook afzonderlijke, en vooral goedkoopere uitgaven werden verkrijgbaar gesteld. Voor zeer velen, die gaarne de voortreffelijke vertalingen van Dr. Burgersdijk in hun bezit zouden willen hebben, is de hooge prijs der complete editie een onoverkomelijk bezwaar. Onder de vertalingen, in den laatsten tijd verschenen, hebben wij van geen met zooveel belangstelling kennis genomen als van Kielland's *Op de Terugreis*,¹⁾ door Irma uit het Noorsch overgebracht. In dit drama van één bedrijf worden wij gesteld voor een

---

¹⁾ 3 h. 1 d. 2 kind. 3 d. (bijrollen).

der meest belangwekkende vraagstukken in ons maatschappelijk leven: de plaats van den uit de gevangenis ontslagen misdadiger te midden der andere menschen. 't Bewustzijn van eigen zwakheid brengt velen tot eene toegeeflijkheid jegens zondaren, die allerongunstigst werkt op het zedelijk weerstandsvermogen. Kielland, die evenals Ibsen en Björnson optreedt als verdediger eener uiterst strenge moraal, welke onverbiddelijke waarheid vordert jegens ons zelve en jegens anderen, Kielland doet dan ook Mevr. *Worm* haren, wegens handelsooneerlijkheden gestraften, eindelijk ontslagen, echtgenoot niet eer in genade aannemen voor en aler hij door oprechte boete en strengen arbeid zal getoond hebben te willen goedmaken wat hij jegens haar misdreef. Zijn schuldeischers heeft zij afbetaald; maar juist daarom eischt zij meer van hem dan een goed gedrag in de gevangenis. In het leven moet hij toonen harer waardig te zijn, waardig ook de opvoeder te wezen zijner kinderen, die hem thans nog eerst moeten beschouwen als op de terugreis. De duidelijk uitgesproken strekking van dit drama moge aan de kunstwaarde bij de bewerking hebben schade gedaan; desondanks en ook ondanks het voor niet-Noren misschien wel wat al te strenge in Mevr. Worms, bevelen wij dit dramaatje elk onzer lezers ter lezing, en een onzer directies ter opvoering aan.

Een Ingénue ¹⁾ van Meilhac en Halévy heeft waarschijnlijk om het niet onaardige titelrolletje mvr *Rössing-Sablairolles* ter vertaling aangetrokken. De gouverneur (?) Turquet kiest anders wel eieren voor zijn geld en het huwelijk met Adèle wordt niet op al te vasten grondslag gesloten. Meer diepte zit er in het blijspel van Jules Prevel, *Mannentranen* ²⁾, een stukje waarin binnen de beperkte ruimte van één bedrijf de personen toch duidelijk worden afgeteekend en waarvan het gronddenkbeeld berust op een juist waargenomen zielkundig verschijnsel in de verhouding tusschen man en vrouw. Voor onze liefhebbers is het eene bepaalde aanwinst.

Geestig en luchtig is het in dialoog geschreven blijspelletje van Berr de Turique, *Doktores en modemaker* (vertaling van *Dr. J. de Jong*) waarin zonder te veel charge wordt in het licht gesteld hoe onze dames en heeren in het maatschappelijk leven langzamerhand van rollen verwisselen. De vrouw wordt heelmeesteres, geneest de zieken en schrijft recepten, de man zorgt voor de dameskleding, maar desniettemin blijft in den omgang der beide seksen de natuur boven de leer gaan. Vooral voor opvoering in een salon is dit, zonder veel tooneelmatig toestel door een heer en dame te spelen, stukje uiterst geschikt, en, bij levendigheid van spel, ongetwijfeld loonend.

We voegen deze laatste opmerking er aan toe, met het oog op het waarschijnlijke oogmerk waarmee de vertaler van *Le Monde ou l'on s'ennuie* in den laatsten tijd een aantal Fransche stukjes in het Nederlandsch overbrengt. Toch schijnt dit doel, vertooning in een Nederlandsch salon, niet bij de keuze van allen in het oog

¹⁾ 3 h. 2 d. ²⁾ 2 h. 3 d.

gehouden. Wat men ook op het groote tooneel moge toelaten, in den huiselijken kring brengt men liefst geen zgn. „Fransche” toestanden voor oogen. Daarom schijnt het ons vreemd, dat dr. *de Jong*, Feuillet's *Het Grijze Haar* ¹⁾ vertaalde; én wijl *de pointe* ons zeer gezocht voorkomt én wijl eene verhouding als tusschen den 45-jarigen Fernand de Lussac en zijne 35-jarige vrouw bestaat, te onzent gelukkig niet zoo algemeen is, dat wij, haar vergoelijkend, ook willen voorgesteld zien in onze salons. Meer waar, natuurlijk en ook treffend is het bekende *Un cas de Conscience* ²⁾ van denzelfden auteur, door denzelfden vertaler opnieuw overgebracht. *De Nazomer*, ³⁾ een blijspelletje van Meilhac en Halévy, deed ons denken aan eene Engelsche novelette, voor een half jaar ongeveer in de *N. Rott. Cour.* als feuilleton opgenomen, maar waarin het eene actrice was, die, tegen den zin zijner strenge ouders met een jonkman gehuwd, als juffrouw van gezelschap bij de oude lui komt en ze geheel weet in te palmen. Dat de oude Oom, die hier verzoend moet worden, op zijn inderdaad wat al te coquetteerend nichtje verliefd raakt, is o. i. nu juist geen verwickeling, die de waarde van dit, voor 't overige ook voor liefhebbers zeer geschikte, stukje verhoogt. Rederijkers, die iets met hun publiek mogen wagen, zullen zich door de opvoering van *Een Critiek Geval* ⁴⁾ (v. Labiche en Choler) ongetwijfeld een groot succes bezorgen en vooral aan onze studententoonelgezelschappen zal deze grap, die in een restaurant speelt met *cabine's particuliers*, hoogst welkom zijn. De *situationskomik* kon moeilijk aardiger wezen dan in deze akte, die sprekende herinneringen oproept aan de ze akte van Hennequin's *Rose Domino's*. De vertaling van al deze stukjes, komt ons, zonder vergelijking met 't Fransch, waartoe wij niet in staat waren, over 't geheel zeer gelukkig voor. Vooral bij stukjes als die van Feuillet is 't uiterst moeilijk in ons Nederlandsch den juisten toon te treffen; men vervalt zoo licht in 't gemaakte of in 't grove. Maar we betwijfelen of ooit eenig Nederlander, tegen zijn schoonpapa sprekend, zal zeggen: „die goeje schoonpapa!” ⁵⁾ Ook schrijven we in de hier gebruikte beteekenis 't woord *kritiek* met *k* en niet met *c*.

En nu eindelijk de alleenspraak voor eene jonge dame, door den heer Gram naar *Paul Poirson* bewerkt. 't Genre der monologues brengt nu eenmaal zekere conventies mede, en daarvan is door den schrijver hier misschien een wel wat al te ruim gebruik gemaakt. Ook lijkt door de localiseering te Breda het stukje in zijn Hollandsch kleed niet waarschijnlijker. Maar... 't soort biedt eene uitnemende oefening aan in het voordragen, en daar we er in onze taal niet vele van hebben, zal *Op reis*, naar we vertrouwen, algemeen gaarne worden gezegd en gespeeld.

---

¹⁾ 1 h. 1 d. ²⁾ 3 h. 1 d. ³⁾ 2 h. 2 d. ⁴⁾ 4 h. 2 d. of 6 h.

⁵⁾ „Een critiek geval,” pag. 14.

NASCHRIFT over:

CATARINA BEERSMANS,

DOOR M. HORN.

Waar twee auteurs over een zelfden persoon handelen, daar komt de inhoud van 't geen zij schrijven natuurlijk in hoofdzaken op hetzelfde neer. Toch zullen onze lezers in bovengenoemde levensschets enkele opmerkingen en bijzonderheden aantreffen, die zij in onze artikelen van de heeren Dr. Rooses en de Vos missen, terwijl de houtsnee-illustraties: een portret van mevrouw B. en medaillon in gewoon costume, en nog drie als *Zwarte Griet*, *Deborah* en *Medea* de waarde van den aangenaam leesbaren tekst verhoogden. Met uitzondering van die van *Deborah* is de uitvoering der hout-sneden, vooral met 't oog op den prijs van 't werkje (f 0,75) bepaald te roemen en we twijfelen dan ook niet of velen onzer lezers zullen zich dit keurige boekje aanschaffen als eene herinnering aan het jubilé, door mevrouw B. in ons midden gevierd.

TOONEELKRONIEK.

(1 Sept. — 1 Dec. 1886.)

A. *Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel.*

„Hoe warm het was en hoe leeg.” — Aldus zou de titel kunnen luiden van eene beschrijving der beide eerste — en tot nu toe — eenige — voorstellingen van Molière's *Misanthrope* in de vertaling van Prof. J. A. Alberdingk Thym.

't Was immers primo September, en de temperatuur — vreemd verschijnsel in ons land inderdaad — hooger dan ooit. Buiten, op het Leidsche Plein, zaten, voor de koffiehuzen, eene menigte Amsterdammers moeite te doen, zich in de open lucht, met behulp van allerlei verkoelende dranken, wat te verfrischen; en de artiesten, bezig in hunne kleedkamers zich te tooien met de zware pruiken Lodewijk XIV, hadden zeker niets liever gedaan dan zich mede neer te zetten onder die menigte. Maar 't was een September, de officieele aanvangstijd van het winterspeelseizoen, en ofschoon 't zich liet aanzien dat het publiek nog weinig neiging gevoelen zou voor het bezoeken van den schouwburg, laat staan voor een blijspel in *verzen*, laat staan voor een *klassiek* blijspel in *verzen*. . . . men had nu eenmaal bepaald dat Molière's blijspel dien avond „gaan” zou — men wilde blijkbaar niet door 't verschuiven der voorstelling 't verwijt op zich laden, als hadde men geen eerbied voor de klassieken — en de eerste opvoering van *De Menschenhater* vond plaats voor een te tellen publiek van alles trotseerende maar blazende tooneel-

ijveraars, en door artiesten, die de kunst dienden . . . in het zweet huns aanschijs.

Den volgenden avond was de warmte zoo mogelijk nog grooter en 't getal der toeschouwers nog geringer, en, uit hoofde van den geringen bijval waarmee het stuk ontvangen was, verdween de *Menschenhater*, aan welks bestudeering de hoofdvertoonster o. a. een goed deel van zijn zomer gewijd had — waarvoor een aantal keurige costumes waren vervaardigd en 't welk de regie wel vijf malen had doen repeteeren! — naar het schijnt voor goed van het tooneel van den Amsterdamschen Stadsschouwburg.

Mocht deze uitkomst niet zeer bevredigend heeten, in dit opzicht droeg de vertooning van dit blijspel althans goede vruchten, dat zij aanleiding gaf tot een gansch debat over het karakter der hoofdpersonen, en vooral over dat van Alceste. Het eerst schreef de heer A. C. Loffelt in het *Vaderland* van 16 September een feuilleton, waarin hij blijk gaf van weinig ingenomenheid met den *Misanthrope*, gelijk Molière dien teekende, en vooral opkwam tegen de opvatting van vele nieuweren, die in Alceste een pessimist willen zien, de sympathie waardig van alle hedendaagsche pessimisten. Kort daarop verdedigde de heer van Hall in *de(n) Gids* (Octobernummer) eene vrijwel tegenovergestelde meening en zette Prof. van Hamel in onze vorige afl. uiteen, waarom hem hier het midden tusschen beide inzichten 't meest overeenstemmend dacht met Molière's bedoeling. Maar de heer Loffelt, die later (17 Nov.) een ze feuilleton aan den *Misanthrope* wijdde, vond een krachtig medestander in den bekenden, wijsgeeriggestemden Haagschen advocaat mr. Betz, wiens betoog (opgenomen in de *Tijdspiegel* van Nov.) in het kort hierop neerkwam, dat Alceste een man is van het woord meer dan van de daad, en hij, vergeleken bij de mannen, die het Frankrijk zijner dagen waarlijk groot deden worden, een recht poover figuur maakt. Uit het oogpunt van karakterstudie *de Misanthrope* beschouwend, kon de heer Betz het stuk moeilijk anders dan oppervlakkig heeten.

Aan eene toetsing van deze laatste meening zullen en kunnen wij hier niet denken. De vraag omtrent de subjectieve waarde van Molière's kunst voor den realistisch gestemden modernen lezer, is in een overzicht als dit niet aan de orde. Trouwens, men moet Molière evenals Racine en Corneille nu eenmaal nemen voor wat zij zijn; en van hen geen diepe karakterstudie of veelzijdige teekening vragen. Hun kunst mist ongetwijfeld het perspectief, 't welk we bij Shakespeare bewonderen, en van een afspiegeling van het volle menschenleven is ook bij Molière geen sprake. Zijn blijspelen treden niet buiten het huisgezin of een zeer beperkten kring, en zoo we van den bruischenden golfstroom des levens iets bespeuren, dan is het een flauwe kabbeling als van tegen het strand aanstootend zeewater. En ook zijn personen maakt hij los van hun verleden en hun omgeving: hij geeft ons eenige kijkjes op hun karakter, meer niet. Maar onze moderne kunst eischt nu eenmaal menschen, geen abstracties, en de acteur, die een van zijne hoofdpersonen

moet voorstellen, zal, met gebruikmaking van de door den auteur geschonken aanwijzingen, moeten trachten het algemeene aan te vullen door het bizondere en den persoon te maken tot een wezen van vleesch en bloed. Dat hij als kunstenaar daarbij niet louter met zijn verstand te rade zal gaan, behoeft geen betoog; en schier onvermijdelijk dunkt het ons, dat hij, subjéctief, in den voor te stellen persoon vooral die zijden zal doen uitkomen, waarin deze met hemzelf sympathiseert. Vandaar dan ook dat een acteur, die zelf wat pestimistisch gestemd is, het pessimisme van Alceste nooit belachelijk of afkeerwekkend, eer sympathiek kan voorstellen, en dus in tegenstelling tot hetgeen de heer Loffelt wenschen zou. Trouwens, het wil ons voorkomen, alsof diens karakterschildering van Alceste door groote schrilleheid van kleuren in tegenspraak is met zijn wensch, in *de Misanthrope* geen treurspelheld, maar een blijspelfiguur te zien. Om een „lompen, zelfzuchtigen, gemelijken, waanwijzen, ruwen” Alceste, kunnen wij nooit lachen — hij is afkeerwekkend, niet komisch. Wij voor ons zien in Alceste den man van een rond, open karakter, die, langen tijd vreemd gebleven aan de wereld, op eenmaal te land komt in een kring van personen, bij wie de oprechtheid schuil is gegaan in eene overdreven, vormelijke hoffelijkheid. De ervaring, hier opgedaan, treft hem diep, en daar hij blijkbaar weinig van de wereld gezien heeft, is hij aanstonds geneigd tot generaliseeren, de menschheid te vereenzelvigen met de menschen die hij kent, en zich diep gegriefd terug te trekken binnen de burcht van zijn idealen. Van hieruit schiet hij pijl op pijl op de belagers van zijn hoogste goed: maar loopt, door zijn voortdurend verblijf op de timmen, tevens gevaar zich zelf te beschouwen als hoog boven allen verheven, en aldus zich te buiten te gaan aan zelfverheffing. Van de omstandigheden alleen hangt het af, of hij in zijne overdrijving en ijdelheid versterkt of gestuit zal worden, en zijne ervaring met Oronte, met zijn proces en vooral met Celimène moet wel het eerste teweegbrengen.

Beschouwen wij hem nu aldus, dan begrijpen wij hoe hij juist in deze overgangperiode den man van het gezond verstand (Philinte) een fijnen glimlach moet afpersen; door een geestig vrouwtje (Celimène) kan worden gekenschetst als een criticus quand-même, die enkel afkeurt uit zucht om ongewoon te schijnen; en door een edelaardig meisje (Eliante) tot echtgenoot kan worden begeerd. Dan begrijpen wij waarom bij zijne aanschouwing beurtelings onze spotzucht en onze belangstelling wordt opgewekt, en dat hij noch geheel tragisch, noch geheel komisch geteekend is, maar, als eene mengeling van deze: humoristisch.

Toch wordt hij dit alleen door de tegenstelling met zijne omgeving, vooral met Philinte. Hij zelf kan nooit worden opgevat als komisch persoon; zooals een ingebeelde gek. Hij is geheel ernst, en eerst wanneer Philinte zijne overdrijving met een glimlach in het licht stelt, moeten wij mee glimlachen. Voor hem zelf, die in oorspronkelijken aanleg zooveel verwantschap toont met Otello („to be once in doubt is once to be resolved” geldt mede volmaakt

voor hem) moge de ongestadigheid van Celimène tragisch schijnen als de ontroof van Desdemona, geen der andere personen, ook Celimène zelf, denken aan iets anders dan aan een weinig gevaarlijke intrige. Van het spel hunner vetolkers hangt 't af, of we een blijspel te zien zullen krijgen.

En — of de leider van het geheel dit niet beseftte, of wel dat de rolverdeling er schuld aan had, of de ongewoonte van het spelen van zulke stukken, of de drukkende hitte, of de ontmoedigend leege zaal — misschien wel *de omnibus aliquid*, maar . . . een blijspel was de *Menschenhater* op ons tooneel ternauwernood. Een drukkende loomheid beheerschte de gansche vertooning, en ofschoon de heer Clous ons eene welbestudeerde en m. i. ook goed opgevatte, in ieder geval voor een zoo jong acteur als hij, *zeer verdienstelijken*, *Alceste* te zien gaf; en Mevr. Frenkel als *Celimène* o. a. in de *scène des portraits* en in die met *Arsinoë* door geestigheid van gelaatsuitdrukking en juiste zeggingswijze zich zelf overtrof, ofschoon de heer v. Schoonhoven zich als Philinte, gelijk steeds, meer den intelligenten zegger van verzen dan (hij kan 't niet helpen), geestig *diseur* toonde, 't feit valt niet te loochenen, dat de *hoogst zware* taak van de vertooning van *Le Misanthrope* voor onze artiesten te zwaar was.

Of daarom deze proef tot niets dienstig was?

Wie, die weet hoeveel nut ieder artiest trekken kan uit het ernstig toetsen zijner krachten aan een kunstwerk van beteekenis, zal hierop *ja* durven zeggen? Bovenal, wie, die het betreurt, dat *l'art de dire* al meer en meer verloren gaat, en dat kunstwerken van degelijk gehalte op ons répertoire nagenoeg geheel blijven ontbreken bij de nog bestaande onmogelijkheid om ze zoo op te voeren, dat ook het groote publiek er van genieten kan? Maar juist daarom is het te hopen, dat men de opvoering van *le Misanthrope* zal blijven beschouwen als *een proef*, die slechts gevolgd behoeft gevolgd te worden door andere, om beteren uitslag en meer nut en voordeel op te leveren.

Raadplegen wij verder het achterstaand overzicht van de in deze drie maanden opgevoerde stukken, dan hebben wij enkel stof tot matige tevredenheid. Dat het Septemberstuk ons die niet geven zou was te verwachten; daar in deze traditioneele kermis-maand het vooral op het kunst- en vliegwerk aankomt, en dan ook de verschijning en verdwijning van voorwerpen met behulp van een valluik het meest aanleiding geven tot applaus. Toch kan ik me voorstellen dat dit stuk van den in 1879 nog geheel onbekenden, maar thans in Londen reeds populairen auteur Henry Arthur Jones in zijn vaderstad beter voldaan heeft dan hier. De *Zilverkoning* (*Silverking*), in Nov. 1882 voor het eerst gespeeld in *The Princess'* te Londen, behoort tot die in Engeland zoo geliefde melodrama's met een onderwerp uit de strafrechtspleging: een geheimzinnige misdaad in den aanvang, een onschuldig verdachte en een eerst strafeloos-blijvend moordenaar, die de rol van verrader speelt; melodrama's, waarin de geschiedenis zich langzaam

afwikkelt met behulp van eene reeks van genre-tafereelen; en die niet weinig van hun succes danken aan de scherpe typeering en het pathos, waarmee de Engelsche tooneelartiesten de personen voorstellen en den meestal krachtigen en *schlagenden* dialoog uitspreken. Maar de laatste scheen in de vertaling verwaterd, kwam althans op ons tooneel niet tot zijn recht; en de heer Bouwmeester gaf aan den „held” *Winfred Denver* vaak zoo weinig relief, en het geheel werd zoo kalm gespeeld, dat 't met dergelijke stukken beoogde financieel resultaat blijkbaar niet bereikt werd. Althans— na 15 voorstellingen werd 't vervangen door *Gier-Wally*, 't welk op her kijkgraag publiek nog zijn oude aantrekkingskracht bleek te bezitten.

De drie belangrijkste nieuwigheden waren ongetwijfeld een Duitsch blijspel *Tilli*, en twee tooneelstukken uit het Fransch, *Markies Harpagon* en *De familie Clairefont*. Het eerste muntte alweer niet uit door zijne samenstelling; de draad der handeling liep nog al bochtig, de ontkenning berustte op eene niet zeer gemotiveerde bekeering. Maar we zagen tenminste menschen voor ons, en geen tooneelpoppen; we konden genieten van enkele frissche, en aantrekkelijke tooneeltjes; de hoofdpersone was het type eener ongekunstelde, ietwat jongensachtige, maar toch echt vrouwelijke jongedame en het geheel werd met veel zorg en entrain gespeeld. Wat gaf Mevr. de Vries een aardig en niet gechargeerd type eener adellijke, bizonder preutsche dame! en hoe kon Mevr. Rossing opnieuw haar kracht toonen in het afbeelden van ondeugende, levenslustige meisjes. Haar *Tilli* en haar *Suzanne* (in *de Wereld, waarin men zich verveelt*) waren beide keurig. Met veel soberheid speelden ook de heeren de Boer en Schulze hunne rollen van een kwasterigen, verlopen Baron en een eenigszins verlegen gouverneur, terwijl de dames Chr. Poolman (als *Corinna*, eene paardrijdster) en Lorjé (als een eenigszins romantisch meisje) alsmede de heeren Spoor (de goedgehartige bankier *Rebus*) en Meynadier (een verliefd jongmensch) medewerkten tot een uitnemend geheel. Dit blijspel, 'twelk in den Haag meer in den smaak viel dan in de hoofdstad, werd voorafgegaan door *Dokter Robin*, een van ouds bekend stukje, waarin den heer Bouwmeester in het karakter van *Garrick* de gelegenheid werd geschonken, zijne technische vaardigheid te toonen in het weergeven van verschillende uiteenloopende persoonlijkheden. Een kunststukje, waarvan slechts de zachtere passages konden behagen, maar al het overige te schel was en te zeer op effect berekend. De overgangen waren niet fijn, de maskers te doorzichtig.

Veel gelukkiger was de heer Bouwmeester als de *Markies Harpagon* en als *Carvajal*, de wraakzuchtige maire van Clairefont (*De Familie Clairefont*). En dit vooral in het laatste. Wij voor ons hebben 't nooit verheeld, dat wij dezen acteur het meest kunnen bewonderen in karakterrollen, die groote ingehouden kracht eischen. Dan weet hij met een blik, eene beweging wonderen te doen en den toeschouwer te electriseeren. Zijn *Carvajal* was een

onverbeterlijk type — de acteur was opgegaan in de persoonlijkheid. Ten deele was dit ook het geval in de *Markies Harpagon*, en bij de eerste voorstelling maakte de heer B. een diepen indruk. Maar toen we na eenige avonden terugkeerden om hem nog eens in diezelfde rol te bewonderen, toen speelde de heer B. haar zoó kleurloos, dat we onze herinneringen aan den eersten avond dringend behoefden, om den later ontvangen indruk uit te wisschen! Ook bij de andere vertooners was veel afwijking waar te nemen, en de heer Schulze, die ons den eersten avond getroffen had door de soberheid, waarmee hij eene diepe, maar stille ontroering had afgebeeld, hinderde later door overdreven huilerigheid. Zichzelf meer gelijk bleven de dames v. Biene en Lorje, alsmede de heeren Morin en de Jong.

Gebrekkige samenstelling! We verweten haar zooeven aan *Tilli*, we doen hetzelfde aan *Markies Harpagon*! Daar is een voorschrift in de dramatische compositie, waaraan de meest effectmakende stukken hunne grootste werking danken, waarvan Sardou vooral in zijn *Fédora* en *Théodora* een goed gebruik heeft gemaakt, en dat is, om den toeschouwer in het vertrouwen te nemen van hetgeen voor de *dramatis personae* of voor enkelen althans nog een geheim is. De geheimzinnigheid prikkelt wel de nieuwsgierigheid van den toeschouwer, maar laat zijne belangstelling sluimeren. Zoo lang wij niet weten dat die oude Markies zuinig moet zijn omdat hij het grootste deel van zijn vermogen opofferde ten einde zijn overleden broeder van de schande te redden, zoo lang kan ons deze vrek geen belangstelling inboezemen en zijn wij op de hand van den neef (den zoon van dien broeder), die, zelf ónbewust van het vroeger voorgevallene, de partij opneemt van zijne nicht, door de schrielijkheid van haar vader in een afgelegen kasteel als gekerkerd. De twee eerste akten blijven daardoor eene weinig belangrijke, tamelijk afgezaagde comédie, — eerst in de derde ontstaat er spanning, worden wij getroffen en geroerd.

Eenigszins anders is het geval met *De familie Clairefont*. De heer Spoor, die dit stuk bewerkte uit Ohnet's roman *La grande marnière* heeft zich in velerlei opzichten hoogst gelukkig gekwetten van zijne moeilijke taak. Wat het minst slaagde was de expositie, die eigenlijk niet minder dan 4 tafereelen groot was. Gelijk de heer Bigot bij zijne bewerking van *de Industrieel van P. A.*, zoo wist ook de heer Spoor zich niet los genoeg te maken van den roman, om ons zelfstandig de twee partijen de *Clairefont*s en de *Carvajal*s voor te stellen. We kregen herhalingen te hooren en vooral over de schuld van den markies de Clairefont aan Carvajal werd al te vaak geredeneerd. Daarbij was de figuur van *Antoinette de Clairefont* wel wat te zeer op den achtergrond geraakt. Maar voor het overige had de heer Spoor zorg gedragen de karakters goed te doen uitkomen; en de vertooners legden er zich op hun beurt op toe, die scherp af te beelden. Zoo schonk o. m. Mevr. de Vries een blijkbaar ernstig bestudeerd type van de manhafte *Isabelle de Saint-Maurice*; stelde de heer Spoor

zelf ons den onpractischen, idealistischen uitvinder, den *Markies de Clairefont* voor oogen, en deden ook de heeren *Clous*, de *Jong*, de *Boer* en van *Zuylen* ons menschen zien. In het algemeen onderscheiden zich de werken van *Ohnet* door hun karakteristiek gunstig van die van andere Fransche auteurs, zooals vooral *Sardou*, bij wien men meestal óf karikaturen óf, in het ernstige, akelig flauw geteekende personages vindt. En voor den acteur is toch juist dit zich wikkelen in het kleed van een ander de hoogste kunst.

Men begrijpt dat en waarom wij met de opvoering van *Sardou's Fédora* niet bijster ingenomen waren. O. i. zou dit geruchtmakende sensatiedrama hoe eer hoe liever begraven dienen te worden in het stof der vergetelheid, ondanks de zeer buitengewone verdiensten van samenstelling. De hoofdpersone gelijkt een vat, gevuld met licht ontplofbare, tegenovergestelde hartstochten, die beurtelings in werking gaan, zoodra de auteur er eene electriche vonk in doet overspringen. Deze quasi-Russin is dan ook zoo weinig een mensch van gelijke beweging als wij, dat haar lotswisseling ons geheel onverschillig laat. Van tragischen weemoed is aan het slot van 't vierde bedrijf in 't minst geen sprake; zij heeft — vinden wij — haar noodlot ruimschoots verdiend. Klaarblijkelijk werd dit stuk alleen gemonteerd ter wille van Mevr. *Frenkel*, die er indertijd haar reputatie als vertolkster van den hartstocht in maakte. Sindsdien heeft zij aangewonnen aan beschaving en zelfbeheersching; maar 't is duidelijk, dat het toch zoo noodzakelijke keurslijf haar nog steeds vreemd is. Zoodra de snaren in haar gemoed gaan beven, geraakt zij uit den aangenomen plooi — wil zij daarin blijven, dan komt zij niet licht in de echte stemming. Alleen een ernstige wil, nauwgezette oefening en studie kunnen hier baten, om nog heterogene factoren geheel te doen samensmelten.

B. en C. *Théâtre van Lier.*

Gelijk in de laatste jaren meermalen plag te gebeuren, lag ook gedurende het eerste deel van dit winterseizoen bij den heer v. *Lier* het zwaartepunt vooral in de Duitsche voorstellingen, en wel in het optreden van den heer *Ernst Possart*.

Zonder den invloed der verschijning van dezen Duitschen gast op onze eigen tooneelkunst te overschatten, kan men dien niet zoo gering achten, om zijn optreden geheel onvermeld te laten in een overzicht van onze hedendaagsche tooneelgeschiedenis. Ook wanneer telkenmale op het spel en de opvatting zijner rollen meer aanmerkingen gemaakt waren, dan geschied is, dan nog zou men in dezen acteur een kunstenaar moeten eeren, wiens ingeboren gaven en door studie verkregen eigenschappen in zeldzame harmonie zijn. *Possart* is ongetwijfeld geen hartstochtelijk artiest; hij heeft meer verbeelding dan gevoel, houdt althans zijn sentiment onder de macht van zijn verstand. Schijnt het ook al een enkel maal dat onder den indruk van een toestand zijn gemoedsaandoening hem

draagt of meesleept; als ge hem dezelfde rol een tweede maal ziet vervullen, dan treft het u, dat, hetgeen ge eerst voor louter ingeving hieldt, inderdaad reproductie is met behulp van eene zeldzaam levendige en uiterst geoeffende verbeelding, wier werking ge u gemakkelijk kunt voorstellen: Studeert deze kunstenaar eene rol in, hij waant zich aanstonds geplaatst in den toestand van den voor te stellen persoon, nog meer, hij dringt door in diens karakter en gaat geheel in hem op. Maar terwijl hij dat doet, bestudeert de acteur Possart de aandoeningen van den persoon, in wiens huid hij gekropen schijnt; luistert naar den toon van zijn stem, let op zijn gelaatsuitdrukking, zijn gebaren, zijn houding. Eenmaal dit alles in het hoofd, beproefd hij het zelf geschapen beeld te reproduceeren, en hij beproeft dat zóo lang tot het hem gelukt ten allen tijde die reproductie te doen plaats grijpen, ook dan wanneer de stemming van het oogenblik, het artistiek gevoel, dit zich verplaatsen in den toestand en het wezen van den voorgestelden persoon alleen niet zouden mogelijk maken. Het is aan deze nauwgezette studie te danken, dat Ernst Possart den toeschouwer nooit teleurstelt, ook al is het natuurlijk dat hij den eenen avond dieper indruk zal maken dan den anderen, — al naar zijn eigen geest getuigt; — terwijl hij bovendien het voorrecht heeft, dat hij zich door den indruk van het oogenblik nooit verder behoeft te laten meesleepen, dan in overeenstemming is met het geheel zijner creatie.

Vertegenwoordigt Possart aldus deze soort van acteurs bij wie de natuur tot kunst, de kunst tot natuur geworden is, hij neemt onder hen eene eerste plaats in door de technische volmaaktheid waarmee hij zijn instrument, dat is zijn lichaam, bespeelt. Zijn gestalte heeft eene zeldzame lenigheid; zijn stem is fraai van klank en van de hoogste buigzaamheid; de kunst om het gelaat elken vorm te doen aannemen heeft voor hem geen geheimen. Vandaar dat hij in staat is om hetgeen hij zag in zijne fantaisie op de aanschouwelijkste wijze af te beelden: in hem wordt de tooneelspeelkunst in de hoogste mate plastische kunst, maar huwt zij zich meteen aan de muziek. Niet alleen dat hij aandoeningen en gewaarwordingen vertolkt op juisten toon en met juist gebaar: de eerste trap der tooneelspeelkunst; — niet alleen dat hij deze wijziget al naarmate van „den ouderdom, den staat, de gelegenheid”¹⁾ van de voorgestelde personagie: de tweede trap dier kunst — neen hij brengt alle deze factoren in harmonie met het karakter van den persoon en slaagt er aldus in den ganschen mensch weer te geven: de hoogste trap, waartoe een kunstenaar stijgen kan. En daar hij aan al deze gaven eene letterkundige ontwikkeling paart, die hem in staat stelt de groote dichters te verstaan en te begrijpen, zoo is hij de man kunnen worden, die klassieke figuren als: Shylock, Jago, Richard III, Hamlet, Lear, Nathan, Mephisto, Clavigo, Franz Moor; moderne als: Napoleon, Narciss, da Silva en Ben Akkiba, een Rabbi David, ja nog vele anderen, op de meest bedriegelijke

¹⁾ Zie V o n d e l 's voorbericht tot de *Jeftha*.

wijze voor ons doet leven. Verscheidenheid genoeg, ongetwijfeld, van persoonlijkheden en karakters en eene die juist de volkomen buigzaamheid van zijn talent doet zien! Van een kunstenaar als Possart is veel te leeren, is dit eenig noodige te leeren, dat alleen voortdurende oefening van alle gaven en alle krachten den meester maakt, en dat de kunst eene ijverzuchtige godheid is, die alleen, geheel alleen, gediend wil zijn.

Vraagt men nu, hoe, behalve door hem, de kunst in den Schouwburg van Lier gediend werd, dan behoeven wij alleen te spreken van drie voorstellingen door het Hollandsche gezelschap. We bedoelen die van twee stukken van Faassen: *Zwarte Griet* en *Anne-Mie*, alsmede van de *Industrieel van P. A.* in de bewerking van den heer Bigot. De heer van Lier heeft namelijk een begin van uitvoering gegeven aan zijn voornemen, om de stukken van Faassen, in Amsterdam nog minder bekend, aldaar door zijn gezelschap te doen vertoonen en populariseeren. Een voornemen, even loffelijk als verstandig, want wat men ook op hen moge af te dingen hebben, deze stukken zijn in ieder geval afspiegelingen van ons volksleven, ze zijn Nederlandsch in hunne deugden als in hunne gebreken en bovendien uitermate geschikt om vertoond te worden door een gezelschap als dat van den heer van Lier, 'twelk in het algemeen beter slaagt in het weergeven van volkstypen dan in het vertegenwoordigen van salonhelden. Ook was bijv. de *Zwarte Griet* van Mevr. Ellenberger eene schepping vol kleur en kracht, die in het minst niet achter hoefde te staan bij die van Mevr. Beersmans, ja deze hier en daar overtrof door mindere weekheid. Ditzelfde viel niet te getuigen van Mej. de Groot als *Anne-Mie*, wjl deze te zeer haar kracht zocht in de navolging der eigenschap, die Mevr. Beersmans zelf soms op de grens van het natuurlijke en schoone brengt: In het tafereel met haar dochter (4de bedr.) *sleepte* de stem van Mej. de Groot zoo zeer, dat er aan haar woorden geen einde scheen te komen. Gelukkiger was de oude heer K. Vos als *Derksen*, *Anne-Mie's* stroeve, ijdele en ruw hartstochtelijke vader. 't Was bepaald een genoeg en dezen verdienstelijken kunstenaar nog weer eens zóo te mogen zien spelen. De heer Malherbe had als *Koenraad Deel* moeilijk worstelen tegen de herinnering aan van Zuylen's zeldzaam frissche schepping; maar hij overtrof althans zichzelf in losheid. Van de *Nikker* had de heer André, wiens specialiteit typeeren is, blijkbaar met voorliefde een niet te conventioneel beeld geschapen, terwijl Mej. Roos met de haar eigen naviteit de vroeger door Mej. de Groot gespeelde *Lise* tot eene lievelinge der toeschouwers maakte: iets wat niet kan gezegd worden van Mej. Grader, die in *Zwarte Griet* Mej. de Groot verving. Haar spraak toch is vrij temerig, haar voorkomen meestal droomerig. Met veel genoeg daarentegen zagen wij Mej. van Gelder, de pas ontslagen leerlinge der Tooneelschool, haar debuut doen in Amsterdam. Ofschoon natuurlijkerwijze nog slechts optredend in kleine rolletjes, toonde zij reeds de noodige zekerheid en onbeschroomdheid en liet zij duidelijk zien,

dat zij na eenige jaren doorgebracht te hebben in de school der praktijk, een uiterst bruikbare kracht kan worden in het gezelschap van Lier, 'twelk, evenals de meeste onzer gezelschappen, nog zoo groote behoefte heeft aan intelligente en beschaafde dames, dat onze leerlingen der school nog vooreerst niet behoeven te vreezen dat zij overcompleet zullen zijn. Jammer slechts, dat wij niet zoo spoedig zullen kunnen voorzien in de behoefte aan ietwat oudere dames, vooral aan mères nobles!

Over Bigot's bewerking van *de Industrieel van P. A.* is indertijd door Jack in zijne *Dramaturgische Causerieën* ¹⁾ zoo juist alles gezegd wat er over te zeggen valt, dat ik den belangstellenden lezer liefst daarheen verwijs. De opvoering zelf bood maar weinig opmerkenswaardigs aan; behalve dat de bezetting thans bijna geheel gewijzigd was. Mej. de Groot speelde *Claire*, de heer Moor, *Philippe*; beiden zonder eenig nieuw kijkje te geven op hun talent. Voor een rolletje als *Suzanne* toonde Mej. Roos zich opnieuw als geknipt; maar we zouden wel wenschen, deze actrice eens in andere rollen te zien dan de ingénues, opdat zij haar talent wat meer kon vormen en plooien; 't spelen van vaste emplooien op jeugdigen leeftijd is altijd gevaarlijk voor de toekomst. Mevr. Rossom als de Markiezin, Mej. Meeuwissen als *Athenais* en de heeren van Lier (*Moulinet*), en Ruigrok (*de Bigny*) bleven minstens tien en meer procent beneden A. P.

Over het van ouds bekende melodrama *het Geheim van den blinde* van den heer Peypers, behoeven wij evenmin te spreken als over het nog meer pakkende, 'twelk, onder den titel *Kleine Jacques*, door den bekenden Busnach getrokken is uit den roman van Jules Claretie. In beide wordt er een moord begaan, een onschuldige er van verdacht, maar in 't eind de waarheid aan het licht gebracht; in het eerste dank zij een visioen van het slachtoffer, 'twelk den waren moordenaar tot bekentenis dwingt, in het tweede door toedoen van een achtjarig knaapje. In *Het Geheim* onderscheidden zich de heeren Veltman en Jurgens, alsmede Mej. Kapper, de laatste door eene bijzondere, maar wel wat ruwe, losheid en levendigheid. Voor een opgewekt, vroolijk kermisstuk had, onder den titel: *Soldatenleven*, de heer Bigot gezorgd.

D. *Salon des Variétés.*

Op 15 October l.l. trad in dit Salon de oude Ed. Bamberg opnieuw weder op. Ofschoon maar voor enkele maanden, daar hij einde December zijn afscheid vierde van het Tooneel, keerde met hem toch in ieder geval ook de Vaudeville weer terug, die, door velen geminacht als een verouderd kunstsoort, al mooi verdrongen werd door Duitsche kluchten, door Fransche in *Het Aapje*-genre, alsmede, vooral in de laatste maanden, door sterk gekleurde drama's. Ons wil het voorkomen alsof deze vervanging geen verbete-

¹⁾ *Slotboom* te Beverwijk.

ring is. De Vaudeville mocht soms zouteloos, soms daartegenover wat te gewaagd zijn, in de meeste gevallen was zij onschadelijk, in ieder geval schonk zij een kalm genoegen, zonder overprikkeling, terwijl zij bovendien den acteurs eene gelegenheid gaf tot welverzorgd spel, als noch Duitsche kluchten noch melodrama's plegen te doen. Zien wij dan ook, hoe de smaak der toeschouwers gewijzigd schijnt, dan kunnen wij kwalijk spreken van vooruitgang. Maar het komt ons voor, dat in dezen het publiek meer voortgestuwd wordt, dan zelf voortstuwt; en wanneer wij letten op de toenemende voorliefde voor de muziek, wanneer we opmerken met hoeveel genoegen de coupletten worden aangehoord, van tijd tot tijd in het Grand Théâtre ten beste gegeven, dan wagen wij het als onze meening uit te spreken, dat een ondernemende, smaakvolle directie slechts de vaudeville in bescherming zou behoeven te nemen, om, na moderniseering van het genre, het publiek in grooten getale te trekken en het opnieuw te winnen voor eene aangename, behaaglijke kunstuiting. Natuurlijk zouden de voorstellingen zich moeten kenmerken door beschaafdheid en goeden smaak bij uitvoerders en regeerders, ook opdat de ouders er hunne dochters zouden kunnen medenemen. Aan een dergelijk soort van publieke vermakelijkheden schijnt behoefte te bestaan; aan eene vertooning van nog meer melodrama's en nog meer kluchten niet. In eene stad als Amsterdam kunnen de vele — te talrijke — uitspanningsgelegenheden slechts in stand blijven, indien elk van haar eene bijzondere behoefte bevredigt. Maar wanneer wij letten op hetgeen de Directie van *Het Salon* in den laatsten tijd ten beste geeft, twijfelen wij of *zij* ons de vaudeville zal verjongen. — Zoo eene, dan zou die van *Frascati* hiertoe geschikt zijn. De heeren Prot & Zn. ondervinden bij het opvoeren hunner operettes, vooral sinds de oprichting van 't Hollandsch Operagezelschap in den Parkschouwburg, de moeielijkheid, dat hunne actrices en acteurs beter spelen dan zingen; waarom zouden zij, in overeenstemming met hun krachten, zich dan niet toeleggen op de opvoering van stukken, die meer spel dan zang vereischen? Zij, met hun keurige smaak voor decors en costumen, schijnen inderdaad de aangewezen hervormers in dezen; en wanneer zij hun jonger damespersoneel nog wat versterken, zullen zij ongetwijfeld slagen.

E. Vereenigde Tooneelisten.

(Directie Ch. de la Mar.)

Op het oogenblik dat wij dit schrijven is de ontbinding van dit gezelschap reeds een feit. De heer de la Mar en zijne echtgenooten hebben zich opnieuw als gewone soldaten laten inlijven, ditmaal bij het gezelschap van Lier; mej. Poolman en de heer v. d. Heuvel maken thans (de laatste weer) deel uit van het gezelschap der *Variétés*, waar men hen best kan gebruiken. De overige leden bleven nog te zamen en trachten — treurig pogen —

aldus het hoofd boven te houden, spelend vooral buiten de hoofdstad.

Wij zullen, na hetgeen wij in onze vorige afl. en zoo juist hierboven opmerkten, zeker niet lang behoeven stil te staan bij de oorzaken van het mislukken dezer nieuwe onderneming. Toen de heer de la Mar mededeelde, wat hij beoogde: het geven van fijne Fransche salonstukken, mochten we zeggen, dat dit *doel* kans op slagen bood — maar zoodra we wisten, met behulp van welke krachten hij dit doel poogde na te streven, kon niemand meer aan de mislukking twijfelen. En wie dit nog mogelijk deed, kreeg reeds bij de invitatie-voorstelling voor onze leden volle zekerheid. Het vertoonen van salonstukjes vereischt, vóór alles, beschaafde, geoefende, levendige zeggens — dames, die een japon met sleep, heeren die een zwarten rok weten te dragen. En dan welk een samenspel is er niet noodig! Welnu, de heer de la Mar *kon*, *moest* althans weten, dat zijn gezelschap niet in staat was aan deze eischen te voldoen. Ook had hij nooit iets onhandigers kunnen doen, dan een acteur laten optreden, zonder eenig voorkomen en geschiktheid voor dergelijken kunstarbeid, een jonkman, die een onverstaanbaar Vlaamsch klapte en er in zijn rok, met zijn zonderlinge pruik, haast potsierlijk uitzag! — Maar, hoe het zij, welke hersenschimmen hij zich gevormd mocht hebben, 't bleek, door het wegblijven van 't verwachte publiek, den directeur alras, dat hij 't niet bevredigen kon en nadat een vroeger door het Nederl. Tooneel gespeelde Fransche comédie: *de Eer der Familie* 't na vier voorstellingen had afgelegd, werd de *Salon-tiroler* te hulp geroepen en kort daarna, ter eere van de kermismaand, een dolle klucht van R o s. F a a s s e n. Hier was het gezelschap op bekend terrein; maar ook tegelijk in het vaarwater van *Het Salon des Variétés*. Was het wonder dat bij volmaakte gelijkheid in genre het publiek der oudere, meer bekende, zuster getrouw bieef, ook al mocht de jongere zich iets schooner en bevalliger weten voor te doen? Toen ontstond een scherpe wedstrijd — de heer de la Mar wendde zich tot d' E n n e r y; zette een bekend blijspel van v o n M o s e r onder een anderen titel het publiek als het nieuwste snuffe voor; hechtte zich zelfs aan d' E n n e r y als een drenkeling aan een stroohalm, en speelde zelf avond aan avond in kluchtspelen en draken, als droogkomiek en als eerste heldenrol. — En zijn eega poogde door roerende jammerklachten, verschrikkelijk oogengerol, trillende schouderchokken en handen op den maag het publiek te doen wegsmelten van weedom en medelijden, en de heer van den Heuvel putte zich uit in de hartstochtelijkheid zijner beweging, en Mej. A u g u s t a P o o l m a n glimlachte als backfischje of poogde haar jong hartje en donkere oogen tot schreien te bewegen.... „'t was al om niet, eylaas, 't was al vergeefs beproefd" noch in het *Gebouw van den Werkenden Stand*, noch in de zaal van *Maison Strouchen* wilde het publiek komen, en voor 1887 ten einde spoedde.... was het levenslampje van dit afzonderlijk gezelschap uitgebrand.

Of het althans voor de toekomst eene nieuwe les mocht zijn!

Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.

(Directie: Le Gras en Haspels).

Een der kenmerken van het répertoire van dit gezelschap is het betrekkelijk groot getal reprises; een ander de blijkbare moeilijkheid om stukken te vinden, die pakken. Dat dit laatste nauw samenhangt met het eigenaardig karakter der kunst van de voornaamste leden van dit gezelschap, lijkt vrij waarschijnlijk. Met uitzondering van Mevr. Beersman en den heer van Zuylen, leggen de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten weinig hartstocht aan den dag. Hun dictie evenals hun gebaren munt uit door soberheid; de kracht der heeren Haspels, Le Gras en Faassen ligt voornamelijk in het zich wegschminken, in typeeren. Daardoor wordt hun kunst weinig geschikt voor het groote publiek, twelk nu eenmaal niet zonder zekere breedheid van beweging en gloed van zeggings, in vuur geraakt; en eerst dan onder de bekoring komt van het zeldzaam aaneengesloten samenspel en de fijne nuanceering door dit gezelschap, wanneer het stuk den leden geheel gelegenheid geeft zich in hunne eigenaardige kracht te toonen.

Van de zoo juist genoemde reprises vraagt allereerst die van *Vriend Fritz* onze aandacht, omdat zij gegeven werd onder den invloed van Possart's optreden en onder den aandrang van enkele bewonderaars van den heer Faassen, die zijne vertolking hooger meenden te moeten stellen dan die van den Duitschen gast, en nu het publiek wilden toonen wat een *Nederlandsch* acteur vermocht. Hoe goed ook bedoeld, de proef mislukte, en de rechtvaardigheid gebiedt te erkennen, dat de heer Faassen, door welke oorzaken dan ook, ditmaal zelf ten achter stond bij zijn eigen creatie van ettelijke jaren her. Daarenboven was de vergelijking onbillijk, wijl in de Duitsche bewerking de rol van *Rabbi David* veel meer uitgewerkt was dan in de Hollandsche; Possart dus ook meer gelegenheid vond tot schitteren dan Faassen, en de eerste bovendien speelde met weinig beteekenende partners, de tweede daarentegen in van Zuylen een zeldzamen *Kobus* naast zich had. En eindelijk was bij de Hollandsche voorstelling veel zorg gedragen voor het geheel; bij de Duitsche aan mise en scène zeer weinig moeite besteed; zoodat alles te zamen werkte om den heer Faassen tegenover zijn Duitschen collega in de schaduw te plaatsen. De rol van *Suze*, ditmaal aan Mej. Vink toebedeeld, was bij haar evenwel niet in zulke goede handen als indertijd bij Mevr. Egener—van Dam, die dit landmeisje natuurlijker, ongekunstelder, minder behaagziek voorstelde; terwijl Mej. Vink min of meer deed denken aan eene Parijsche salonschoone, tijdelijk in een boerinnenkleedje verstoken. Over het algemeen trouwens maakte, wat wij van Mej. Vink zagen, op ons veelal den indruk alsof deze actrice tot nu toe het vermogen mist om terdege buiten zich zelve te treden en een ander karakter aan te nemen en af te beelden. Wij schrijven dit, in tegenspraak tot de woordvoerders der

Rotterdamsche kritiek, die over het algemeen zeer hoog loopen met deze sympathieke jonge actrice. Wie van beiden gelijk heeft beslissen de lezers die Mej. Vink vaker zien dan wij, voor zich zelf; terwijl wij haar onze opmerking eenvoudig geven als den indruk van vele Amsterdammers.

Van reprise, in wijderen zin, was er ook sprake bij *de Roofvogels*, het stuk van den heer Roodhuizen, twelk in 1879 — onder den invloed eener gelijktijdige gebeurtenis — grooten opgang maakte; doch thans, overgelaten aan eigen verdiensten, bleek te kwijnen onder de gebreken van eene weinig dramatische samenstelling, van eene voor acht, breed uitgesponnen, tafereelen te weinig belangrijke handeling; gebreken, die noch door een goeden dialoog, noch door enkele welgeslaagde tooneeltjes, noch door het uiterst verzorgde spel der beide heeren Haspels, Le Gras, Faassen en Tartaud of der dames Vink en Coeling-Vorderman bij de opvoering konden worden bedekt.

Wat er in 1879 had plaats gevonden met *de Roofvogels*, was in 1861 geschied met het tooneelspel van Augier. Men herkende in den schaamtelozen Vernouillet de beeltenis van den bankier *Mirès*, die zich, in korten tijd, een groot vermogen had weten te verwerven en door den aankoop van een dagblad veel van zich deed spreken. 't Was toen ook juist de tijd, waarin de Fransche journalistiek onder den invloed kwam van de geldmannen en een gevaarlijk wapen dreigde te worden in hun handen. Augier had met een scherp oog de bewegingen in de samenleving zijner dagen gevolgd en hij aarzelde niet het opkomend kwaad openlijk te bestrijden. De eerste opvoering van *les Effrontés* geleek eene aanklacht in het openbaar en het stuk bracht gansch Parijs op de been. Geen wonder dat men onder die omstandigheden meer aandacht schonk aan de uitteekening der hoofdpersonen dan aan de handeling en zich door het tamelijk onbeteekenende van deze niet liet ontmoedigen. Maar zou dit stuk, vijf en twintig jaren later, in eene andere omgeving en onder gewijzigde omstandigheden, dit gemis aan boeiende handeling weten te boven te komen — te meer, daar de uiterst keurige dialoog eene geestige wedergave, de karakters duidelijke nuanceering vereischten? De vraag moest door de heeren Le Gras en Haspels bevestigend heantwoord zijn, daar zij het waagstuk van vertaling en vertooning ondernamen. En de uitslag? Hij was in menig opzicht bevredigend, ook al trok de voorstelling juist het groote publiek niet aan.¹⁾ De heer D. Haspels gaf in den *Markies d'Auberive* een keurig type van dezen cynisch-gestemden vertegenwoordiger van den ouden adel, die zich vermaakt met de gebreken der burgerlijke geldmaatschappij tot deugden te stempelen. Alleen zou wat minder bitterheid, wat meer humor hier niet ge-

---

¹⁾ Bij de opvoering in 1861 in het *Théâtre français* waren de hoofdrollen aldus verdeeld: De Markies: *Samson*; Vernouillet: *G. Regnier*; Giboyer: *Got*; Charrier: *Provost*; Sergine: *Leroux*; Henri Charrier: *Delanay*; de Markiezijn: mevr. *Arnould-Plessy*. Een zeldzaam geheel ongetwijfeld!

schaad hebben, evenmin als iets meer uitdagends in den *Vernouillet* van zijn broeder; die, gelijk de heer *Le Gras*, zich onderscheidde door groote — o. i. te groote soberheid. Vandaar dat er over enkele der voornaamste deelen van de vertooning eene droogheid lag, die de heer *van Zuylen* niet vermocht te verhelpen, ook al teekende hij daarom *Giboyer* ietwat forscher en ruwer, dan hij waarschijnlijk anders zou gedaan hebben. Eene soortgelijke opmerking paste op het spel van den heer *Tartaud*, die, blijkbaar mede ter wille van het contrast, *Henri Charrier*, den vertegenwoordiger van de burgerlijke *jeunesse dorée*, zich ongeneerder deed gedragen dan deze jonkman zelf zou gedaan hebben. De taak om ons in *Albert de Sergine* den ideaal- en ideeelen journalist te doen eeren, was voor den heer *de Vries* inderdaad wel zwaar; en met Mevr. *Beersmans* als de *Markiezin d' Auberive* naast zich, werd zijne verhouding tot deze er niet duidelijker om. Inderdaad beantwoordde Mevr. *Beersmans* fysiek al zeer weinig aan de voorstelling, die wij ons onder het lezen van het stuk van de markiezin maken, terwijl alsmede haar orgaan zich voor franschen salonkout weinig schijnt te leenen. Aanmerkingen genoeg ongetwijfeld en die bewijzen, dat de directie veel waagde — maar toch, wilt ge het gelooven, lezer, toch herinneren wij ons niet, in lange zóo onder de bekoring te zijn geweest van eene tooneelvoorstelling, als den avond, toen het Rotterd. gezelschap *de Schaamtelozen* in de hoofdstad vertoonde. We luisterden en zagen toe in die stille, blijde stemming, welke over ons komt, wanneer we geboeid worden door kalme, lieflijke, teedere, bovenal door harmonische kunst. Want er was eene eenheid in deze vertooning, als we hier maar al te weinig kunnen waarnemen, en er werd gesproken met zachte stem; en er waren er onder die stemmen weinige, wier timbre minder aangenaam; eenige, die bepaald lieflijk klonken. Ja, schoon we ons ten volle bewust waren, in welke opzichten Mevr. *Beersmans* te kort schoot als de markiezin, schoon we ons luchtiger zeggwijze en bewegingen konden denken dan de hare — hoe hield zij ons in de 2e akte onophoudelijk geboeid door de keurigheid harer overgangen, den fijnen toon, de muziek harer stem! „that sweet, sweet voice, full of harmony and music,” die in 1880 de Engelsche journalisten bekoorde, ook al verstonen zij geen woord van 't geen zij zeide. Waarlijk, 't ware te wenschen, dat men ten onzent meer algemeen besepte welk een samenhang er bestaat tusschen de tooneelspeelkunst en de muziek, als tusschen de eerste en de plastiek! en dat eene tooneelvoorstelling eerst dan aan de *hoogste* eischen der kunst beantwoordt, wanneer de groepeerings der personen, hun stand, hun kleederdracht, alsmede de verdeling van licht enz. in overeenstemming zijn met de wetten van schilder- en beeldhouwkunst; wanneer het timbre der stemmen harmonisch samenklinkt, overeenkomstig de leer der muziek. Want juist daarin ligt de hoogte, de onvergelykelijke betekenis der tooneelspeelkunst, dat zij het schoon van alle de kunsten in zich vereenigt — en al zijn we ons volmaakt bewust, dat ons ideaal nooit in vervulling zal gaan, ja onbereikbaar is,

we gelooven toch ook, dat het nooit uit 't oog mag worden verloren.

Nieuwe Rotterdamsche Schouwburgvereniging.

(Directie Alex. Faassen).

Wil men een sprekend bewijs van de moeilijkheid in het vinden van geschikte tooneelstukken, men ziet dit in de gelijktijdige opvoering van dezelfde stukken door verschillende gezelschappen. Zoowel *het Nederl. Tooneel* als de *Vereenigde Rotterd. Tooneelisten* speelden *Martelares* en *Tilli*, en op 't repertoire van bovengenoemd gezelschap vinden wij én *Un fils de famille* (in 't Zomertheater door 't *Nederl. Tooneel* gespeeld onder den titel van: *Een Wittebroodskind*) én *Solide agenten gevraagd*, met welk blijspel van von Moser en van Schönthan het *Salon des Variétés* alhier dit jaar zijn winterseizoen opende, na het de *Trekvogels* genoemd te hebben.

Wat aanleiding gaf dat de eerste, reeds tamelijk oude vaudeville ook hier juist toevallig ter vertooning werd gekozen, zal moeilijk uit te maken zijn, en doet er ook trouwens weinig toe. Belangrijker is het op te merken dat zij, door beter rolbezetting en meer aaneengesloten spel, te Rotterdam meer genade schijnt te hebben gevonden dan hier. Vooral de heeren Faassen en Christijn onderscheidde zich in de rollen van den kolonel en zijn lancier, terwijl Mevr. Verstraete met veel opgewektheid het voorwerp van hun strijd, 't aardige weeuwtje, speelde. Maar evenmin als hier werd de manhaftige kolonelszuster te Rotterdam naar eisch voorgesteld.

Het regiment Lanciers behaalde 5 — *Solide agenten gevraagd* 10 voorstellingen. Wijst dit op zooveel grooter waarde van 't eene blijspel boven 't andere? We durven 't niet met zekerheid zeggen, daar we van het laatste, toen 't hier gespeeld werd, uit louter amusement de twee slotbedrijven schonken; en 't ons moeilijk valt te begrijpen, wat de groote menigte toch wel kon bekoren in een blijspel, 't welk o. i. nauwlijks den naam van klucht mocht dragen. Misschien dat 't te Rotterdam beter, in elk geval levendiger werd vertolkt, of wel dat men zich vermaakte met door de acteurs geleverde charges. Zeker is het intusschen, dat de „zouteloze cluyte” (juister nog dan 't oude „sotte cluyte”) ook te Rotterdam nog in den smaak valt, evenzo goed als de drama's van d'Ennery. Maar opmerkelijk achten wij het in verband met hetgeen we boven opmerkten over de toekomst der Vaudeville, dat dit gezelschap den zang tweemaal te hulp riep; eerst door de opvoering eener vlaamsche operette in een bedr. van Felix v. d. Sande: *Hoe schoon is de natuur*; daarna bij het spelen van eene Duitsche klucht van Emil Pohl: *Hansworsten door dik en dun*. De coupletten in het laatste, van eigen vinding des bewerkers, muntten uit door benaliteit — aldus lazen wij in eene beoordeeling; maar wie meenen mocht dat het publiek ze daarom niet toejuichte, kent onze schouwburgbezoekers (pleizierzoekers) niet. Als 't refrain en de muziek maar goed zijn. . . . We weten 't toch nog: *Ce que ne faut pas la peine d' être dit, on le chante.*

LIJST VAN OPGEVOERDE STUKKEN.

Van 1 September tot 1 December 1886.

I. *Kon. Ver. Het Neaerlandsch Tooneel.*

1 Sept.: **De Menschenater**, blijsp. 5 bedr. in verzen, van Molière, vert. Prof. J. A. Alberdingk-Thijm, (Amst. 2 opv., 'sHage 2 opv.). — 4 Sept.: **De Zilverkoning**, volksstuk in 3 Afd. en 12 taf. uit het Eng. van H. A. Jones en Henry Herman (Amst. 15 opv.) — **Gier-Wally** (repr. 9 opv.) — 30 Sept.: **Dokter Robin**, comédie in een bedr. van Jules de Primary; en **Tilli**, blijsp. 4 bedr. door Francis Stahl, uit 't Duitsch door *Luci* (Amst. 6 opv., 's Hage 2 opv.) — 16 Oct.: **Markies Harpagon**, toonsp. 4 bedr. van Raymond Deslandes, vert. van *Marie*, (Amst. 8, 's Hage 3 opv.) en **Een zonderlinge Nacht**, blijsp. 1 bedr. uit 't Ital. van Barilli, door *Agatha* (Amst. 3 opv.) — 30 Oct.: **De familie Clairefont**, tooneelstuk in 8 taf. door C. R. H. Spoor [uit Ohnet's roman *La grande marnière*] (Amst. 17, 's Hage 1 opv.) — 24 Nov.: **Eene wereld waarin men zich verveelt**, blijsp. in 3 bedr. van Ed. Pailleron, vert. dr. J. de Jong. [Reprise; *Hertogin*: Mevr. de Vries; *Suzanne*: Mevr. Rössing-Sablairolles; *Bellac*: de heer Ising]; (Amst. 1, 's Hage 1 opv.) — 27 Nov.: **Fédora**, drama van Vict. Sardou, (Amst. 8, 's Hage 2 opvoeringen.)

[Vervolgens werden nog de volgende stukken, dezen zomer in het Zomertheater, of ook vroeger, gespeeld, te 's Gavenhage herhaald 1):

10 Sept.: **Martelares** (2 opv.) — 14 Sept.: **Een Wittebroodskind en In de Klem** (1 opv.) — 17 Sept.: **Meêdoen** (1 opv.) — 28 Sept.: **De Industrieel van Pont-Avesnes** (2 opv.) — 8 Oct.: **De Dochter van Fabricius** (1 opv.) — 15 Oct.: **De Tooneelspeler des Keizers en De Student thuis** (1 opv.) — 20 Oct.: **Narciss** (1 opv.) — 29 Oct.: **De gouden Spin** (2 opv.) en **de Schoolrijdster** (Amst. 5, 's Hage 2 opv.) — 2 Nov.: **Fijne Beschuiten** (1 opv.) — 23 Nov.: **Judith** (1 opv.).]

II. *Grana' Théâtre van Lier* (Amstelstraat).

1 Sept.: **Zwarte Griet**, drama in 6 taf. van Rosier Faassen (Amst. 4- Plantage 28 opv.) — 5 Sept.: **Soldatenleven**, blijsp. met zang en koren in 3 bedr. door C. P. T. Bigot (27 opv.) — 10 Oct.: **Het Geheim van den Binde**, drama in 10 taf. door W. N. Peijpers (Amst. 9- Plantage 6 opv.) — 18 Oct.: **John Walker of de Tower van Londen**, drama in 5 bedr. van Eugène Nus, Alph. Brot, en Charles Lemaitre, vert. van C. H. R.

1) Zie alev. 1, pag. 35 en 36.

Spoor (Amst. 1- Plantage 7 opv.) — 27 Oct.: **Annie Mie**, toonsp. in 5 bedr. door Ros. Faassen (Amst. 8- Plant. 1 opv.) — 8 Nov.: **Kleine Jacques**, drama in 9 taf., naar 't Fransch van Jules Claretie en Willem Busnach (Amst. 11- Plant. 4 opv.) — 20 Nov.: **De Orgeldraaier en zijn Pleegkind**, melodrama met zang in 1 bedr. (1 opv.) — 26 Nov.: **De Wilde Kat**, blijsp. met zang in 4 bedr., naar 't Hgd. door C. P. T. Bigot.

III. *Schouwburg van Lier* (Plantage).

29 Sept.: **De Trompetter-Majoer**, (Plant. 3- Amst. 1 opv., totaal 24 opv.) — 2 Oct.: **De Industrieel van P. A.**, drama in 7 taf., naar George Ohnet's roman door C. P. T. Bigot (repr.; Plant. 6- Amst. 1 opv.) — 9 Oct.: **Twee Weezen**, (2 opv.) — **Janus Tulp**, (Plant. 3- Amst. 1 opv.) — 7 Nov.: **Marie Antoinette**, (1 opv.) — 14 Nov.: **Lazaro de Veehoeder**, (1 opv.) — 20 Nov.: **Marjanne, de Marketenster in het groote leger**, drama in 5 bedr. en een voorspel in 2 taf. door Anicet Bourgeois en Michel Masson.

IV. *Salon des Variétés*.

1 Sept.: **De Trekvogel**, blijsp. 4 bedr. van v. Moser en v. Schönthan (9 ppv.) — 11 Sept.: **De Wraak van Neptunus of Een Zeereis tegen wil en dank**, groot fantastisch kluchtspel in 7 taf. (24 opv.) — 5 Oct.: **De zonderlinge luchtzeizen van een huisbaas**, blijsp. in 5 bedr. (11 opv.) — 15 Oct.: (Wederoptreden van den heer Ed. Bamberg). **Het verkeerd Adres**, (1 opv.), **De zangzieke Behanger**, (1 opv.), **Het Huishouden van den Schoenlapper**, (5 opv.) — 16 Oct.: **Het gebed der Schipbreukelingen of de dorst naar Goud**, drama in 5 bedr. (3 opv.) — 20 Oct.: **Aapje II**, (11 opv. totaal 56 opv.); **Garibaldi**, klucht in 1 bedr. van Jules Rosen (7 opv.) — 23 Oct.: **De Vondelingen van de brug Notre Dame**, drama in 5 bedr. of 8 taf. van Anicet Bourgeois, vert. G. van Beets, (3 opv.) — 30 Oct.: **De Zoon van den Blinde**, drama 5 bedr. van Gabriel Ungelman (3 opv.) — 2 Nov.: **De Martelaar of Tweemaal getrouwd**, blijsp. naar het Fransch in 3 bedr. (parodie op de Martelares), vert. Boas, (6 opv.) — 9 Nov.: **Kleine Jacques**, vertaling van v. Korlaer, (9 opv.) — 21 Nov.: **De Voddensraper van Parijs**, (Vader Jean, Ed. Bamberg.) — 25 Nov.: **Wij gaan den pot verteren in Amsterdam**, blijsp. in 5 bedr. van Eugène Labiche en de la Cour (6 opv.)

V. *Nederlandsche Tooneelisten*.

(Directie Ch. de la Mar.)

3 Sept.: **De Eer der Familie**, drama-comédie van Léon Battu en Maurice Delavigne, vert. A. L. v. d. Heuvel Jr., (4 opv.) — 7 Sept.: **De Salontiroler** (4 opv.) — 11 Sept.

Hoe ouder hoe gekker, kluchtsp. met zang in 4 bedr. v. Rosier Faassen., (10 opv.) — 29 Sept.: **Mijn naam is Lehman**, blijsp. 4 bedr. (2 opv.), **Brand in de Kostschool**, toonsp. in 1 bedr. van Abr. Dreyfus. (3 opv.) — 2 Oct.: **De Componist en de Orgeldraaier**, toonsp. in 5 bedr. van d'Ennery. (4 opv.) — 6 Oct.: **Met Plezeer**, (3 opv.) — 11 Oct.: **Oorlog aan de Liefde**, (bij het Nederl. Tooneel gespeeld onder den titel: **Koude Harten**) blijsp. in 4 bedr. v. G. von Moser (4 opv.) — 14 Oct.: **Waterloo**, hist. drama van Ch. de la Mar, (3 opv.) — 17 Oct.: **Onze hedendaagse Dienstboden**, klucht met zang in 3 bedr., **Een kruidenier in de klem**, blijsp. in 1 bedr. (5 opv.) — 25 Oct.: **Twee Weezen** (6 opv.) — 30 Oct.: [Gastvoorstelling van den heer Fritz Bouwmeester], **Van Moskou naar Elba of De Grenadier van Napoleon I**, drama in 5 bedr. van Chs. de la Mar (3 opv.) — 8 Nov. **Onschuldig veroordeeld**, drama in 5 bedr. (1 opv.) — 9 Nov. **De Schoolmeester**, blijsp. in 1 bedr., **Nichtjes Roman**, comédie in een bedr. en in verzen van Paul Ferrier, door *Mr. J. N. Van Hall*, **Het huishouden van Jan Steen**, kluchtsp. in een bedr. (4 opv.) — 13 Nov.: **Krankzinnig door dronkenschap en liefde**, drama in 7 bedr. van d'Ennery (2 opv.) — 15 Nov.: **Dokter Klaus** (3 opv.) — 20 Nov. **De Nacht van 13den November of de Roode Brug**, drama in 5 bedr. of 7 taf. (3 opv.)

VI. *Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.*

(Le Gras en Haspels).

20 Sept.: **De Schoonzoon van Mijnheer Poirier** (repr.) toonsp. 4 bedr. (2 opv.) — 26 Sept.: **Liegen**, blijsp. 5 bedr. van Rod. Benedix, **Het Slachtoffer**, blijsp. 1 bedr. van Abr. Dreyfus, (3 opv.) — 1 Oct.: **In den Gemeenteraad**, (2 opv.) — 8 Oct. **Martelares**, (3 opv. totaal met zomerseizoen 31 opv.) — 12 Oct.: **De Schaamteloozen**, toonsp. in 5 bedr. van Emile Augier, vert. *A. J. Le Gras*, (4 opv.) — 24 Oct.: **Zwarte Griet**, (1 opv.) — 29 Oct.: **Tilli** (7 opv.) en **Hij is niet jaloersch**, (5 opv.), **De twee Dooven**, (2 opv.) — 12 Nov.: **Vriend Fritz**, (repr. 2 opv.) — 16 Nov.: **De Roofvogel's**, drama in 7 taf. door H. C. Roodhuizen, (2 opv.) — 30 Nov.: **De brieven van Alfred**, blijsp. 4 bedr. van Klausman en Brentano vert. H. D. v. d. Linden en **Vrouwenëmanopatie**, blijsp. in 1 bedr. v. Carl. Sontag.

VII. *Nieuwe Rotterdamsche Schouwbuurgvereeniging.*

(Directie: Alex. Faassen.)

12 Sept.: **Moederzegen**, toonsp. met zang in 5 bedr. van d'Ennery en Lemoinne, vert. van *Marta van Nieuwland*, (1 opv.) — 26 Sept.: **Wie van de drie?** blijspel in 4 bedr. van v. Moser, **Hoe schoon is de Natuur**, operette in 1 bedr. van Felix v. d. Sande, (1 opv.) — 28 Sept.: **Het 17e regiment Lanciers**, blijsp. met zang in 3 bedr. (*Un fils de famille*) van Bayard

en Bieville, (5 opv.); **Zonder bruidschat** of **Hij moet aan een klein tafeltje zitten**, klucht in een bedr. v. Labiche, (4 opv.) — 3 Oct. **Klaveren Aas** (repr. 1 opv.) — 8 Oct. **Grootmoeder (de verborgen hand)**, drama 6 taf. van d'Ennery, (1 opv.) — 10 Oct.: **Solide agenten gevraagd**, blijsp. 4 bedr. van von Moser en von Schönthan (10 opv.) — 17 Oct.: **Simon de dief**, drama 4 bedr. van Laurencin (2 opv.) — 24 Oct.: **Olympia** (repr. 1 opv.) — 31 Oct.: **Zwaar beproefd**, toonsp. in 8 taf. van Felix Pyat, vert. *C. N. de Vos* (7 opv.) — 7 Nov.: **Marie Jeanne**, (repr. 1 opv.) — 21 Nov.: **Mijn naam is Lehman**, (repr. 1 opv.) — 23 Nov.: **Schuine Jongens**, (repr. 1 opv.) — 28 Nov.: **Hansworsten door dik en dun**, kluchtspel met zang in 5 bedr. van Emil Pohl.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

(Officieus).

Door de Haagsche Afd. van Ons Verbond is aan Hoofdbestuur en Afdeelingen eene circulaire verzonden, waarin, met het oog op de inrichting eener Hollandsche Opera te Amsterdam, nader de aandacht wordt gevestigd op de opleiding van dramatische zangers en zangeressen, en op eene mogelijke samenwerking dienaangaande tusschen het Conservatorium van Toonkunst en de Tooneelschool.

Waarschijnlijk komen wij, naar aanleiding eener toegezegde bijdrage over de Hollandsche Opera op dat onderwerp terug.

Door de dagbladen is ons het bericht ter oore gekomen, dat Het Leidsche Studententoneel het plan heeft opgevat in verschillende plaatsen vaa ons land voorstellingen te geven ten bate der Tooneelschool. Weten onze wakkere studiosi eene goede keuze te doen van stukken, dan twijfelen wij geenszins aan het welslagen van pogingen, die natuurlijkerwijze onze volle sympathie hebben.

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN.

De Alg. Vergadering van het Verbond zal gehouden worden te Amsterdam op Zaterdag 30 April a. s., plaats en uur van opening later op den beschrijvingsbrief mede te deelen. Voorloopig kunnen we reeds hierbij voegen, dat ook dien dag op het Oosterkerkhof de onthulling zal plaats hebben van het monument, aldaar opgericht, ter plaatse waar het stoffelijk overschot rust van Mevr. Kleine-Gartman.

De algemeene Secretaris neemt de vrijheid h.h. Afdeelingsecretarissen te herinneren aan de bepaling van art. 10 der Statuten, volgens welke het verslag over hun afdeeling uiterlijk 16 April moet ingezonden zijn (Oost-Einde 3). Is dit het geval niet, dan zal er in het Alg. Verslag geen melding van de werkzaamheden hunner afdeeling kunnen worden gemaakt.

Als Voorzitter der *Haagsche Afd.* is, sinds onze vorige opgave, opgetreden de heer Marcellus Emants. 't Bestuur dezer Afd. is dus thans als volgt samengesteld:

Marcellus Emants, <i>Voorzitter.</i>	P. A. Haaxman Jr., <i>Secretaris.</i>
M. Hymans van Wadenoyen,	A. L. H. Ising.
<i>Vice-Voorzitter.</i>	E. Jacobson Servatius.
J. C. v. Brakel, <i>Penningmeester.</i>	Mr. F. Stam.

In de mededeeling aangaande de samenstelling van het Bestuur der *Utrechtsche Afd.* is eene kleine vergissing ingeslopen. Men leze de opgave aldus:

Prof. A. E. Moltzer, <i>Voorzitter.</i>	J. C. Van Eelde.
Mr. W. G. F. A. van Sorgen,	
<i>Secretaris en Penningmeester.</i>	M. A. PERK.

Toen op verlangen, van verschillende zijden uitgesproken, de tegenwoordige redacteur besloot zich te wijden aan het bijhouden van de Tooneelgeschiedenis onzer dagen, deed hij dit in de overtuiging, dat in een Tijdschrift als 't onze de onmisbare bouwstoffen voor den toekomstigen tooneelhistoricus niet mogen ontbreken. Tegelijkertijd hoopte hij daarmee echter ook de hedendaagsche belangstellenden in ons tooneel te verplichten en 't Tijdschrift eene

gewenschte actualiteit, derhalve ook meer lezers te verschaffen. Doch de vraag is bij hem gerezen of hij hierin goed gezien had; en niet soms zijne lezers de geringe beschikbare ruimte liever ingenomen zagen door beschouwingen en studies over 't tooneel in vroeger dagen en in den vreemde. Zeer aangenaam zou 't hem daarom zijn, indien onze Afdeelingsbesturen zich op de eerstvolgende vergadering van de meening hunner leden dienaangaande wilden pogen te vergewissen, en hem, 't zij schriftelijk, 't zij door tusschenkomst hunner Afgevaardigden ter Alg. Vergadering, daarvan mededeeling doen; opdat hij, vóór 't verschijnen van den volgenden Jaargang, zou kunnen overwegen, in hoeverre wijzigingen wenschelijk en mogelijk zijn.

Ter voorkoming van noodelooze administratie en oponthoud worden H.H. Afdeelingssecretarissen beleefdelijk verzocht, alle mededeelingen die op de *verzending* van het Tijdschrift betrekking hebben (dus vooral omtrent wijzigingen in de ledenlijst) *niet* aan den Alg. Secretaris, of den Redacteur, maar *onmiddellijk* aan den Uitgever (Leidsche Gracht 112) te doen toekomen.

EEN EENIGE DRAMATURGISCHE SCHAT.

Dat zulk een schat zich alleen in Parijs kan bevinden, valt allicht te raden. Menig lezer van dit Tijdschrift zal zelfs de plek weten of gissen, waar hij is verborgen. Doch het meerendeel gist er zeker te vergeefs naar; daarom dezen dadelijk „le Théâtre Français” genoemd en een iegelijk, bij gebeurelijk bezoek aan de Fransche hoofdstad, aangeraden, den weg in te slaan naar den ingang in de „rue de Richelieu.” Slechts vijf treden van de zijtrap op — die van het parterre leidt naar het amphithéâtre — en men heeft den knop eener kleine glazen deur slechts om te draaien, om zich in een heiligdom te bevinden, welks wederga in heel de wereld niet is aan te wijzen.

Te dier plaatse toch worden de archieven bewaard van „la Comédie Française”, sedert den jare 1658; vermeerderd met de rijke verzameling van den geleerden, onvermoeiden archivaris-bibliothecaris van „le Théâtre Français” Mr. Léon Guillard. De relieken der „Comédie” bestaan in een vierhonderd deelen, behalve ettelijke registers, loopende over een twee-en-twintigtal jaren, die zij doorleefde alvorens een huwelijk aan te gaan met „le Théâtre”.

Dezelfde De la Grange, die door Molière onsterfelijk is gemaakt in zijne „Precieuses ridicules” in 1659, hield het meerendeel dier registers bij. Een drietal zijn van de hand van Lathorilère. Een achttal kasboeken kunnen ons op de juiste hoogte stellen van de ontvangsten in die dagen, avond op avond, en de stukken die gespeeld werden door de troep van Molière.

Te betreuren is het, dat aan de reeks van jaarboeken, gehouden door de régisseurs en controleurs van den weekdienst, een enkel ontbreekt. 't Is dat over den jare 1740.

Ook zijn er nog een tweetal die de verslagen behelzen der vergaderingen, èn die van „le comité de lecture” èn die van het „comité d'administration”.

Meer dan honderdduizend beknopte schrifturen en handteekeningen van spelers en schrijvers worden er bewaard in cartons. Verder vindt men er belangrijke geschriften van Beaumarchais, opgekocht te Londen; de handschriften van „le Barbier de Séville” en van „le mariage de Figaro”; de briefwisseling van Beaumarchais over het schrijversrecht met de „Comédie”, dat door zijne bemoeiing werd geregeld percentsgewijs van de ontvangsten.

Een handschrift, dat ter opvoering was aangenomen, verwierf een plaats in de boekerij.

Hieruit is af te leiden, dat het aantal handschriften legio moet zijn, want stukken, die slechts bij wijze van proef voor het voetlicht kwamen, genoten mee die eer. — Tengevolge daarvan smaakten menigmaal bloedverwanten van overleden schrijvers de vreugde, verloren gewaande handschriften van miskende genieën in de boekerij terug te vinden.

Het oudste onder die handschriften is de *Stilicon* van Thomas Corneille, tijdgenoot van den schrijver van dien naam, indien deze zelf de eigenlijke schrijver niet geweest is. Dit stuk dateert van 1660.

Onder de merkwaardige schrifturen is er een van de weduwe Molière, later mevrouw Guérin, waarin zij aan de „Comédie”, tegen betaling van tweeduizend en tweehonderd livres, het recht verkocht om de „Don Juan ou le Feston de Pierre” in verzen te doen overzetten. Het was dezelfde Thomas Corneille, die met deze taak werd belast en er zich allerloffelijkst van kweet.

Een keur der meest gewaardeerde en meest karakteristieke autografieën zijn omlijst en versieren de wanden der boekerij. Van Molière zelf is nooit een andere op te delven geweest dan de fotografie van een kwijtbrief van zesduizend livres, die men te Montpellier heeft ontdekt. In een andere lijst leest men een kwijtbrief van de ontvangen renten van het Stadhuis, voor de som van zeven-en-zestig livres en tien stuivers, dd. 28sten dag van de maand Juni in het jaar 1683, geteekend door de vrouw van Molière. Merkwaardiger is een brief, geschreven door de duidelijke, flinke, krachtige hand van een Voltaire.

Die brief heeft dubbele waarde. De inhoud geeft een overzicht van de hoffelijkheid en de wederkeerige achting, heerschend tusschen den grooten schrijver en de „Comédie Française.” Men oordeele:

Au château de Ferney en Bourgogne par Genève
26 Janoît 1761.

Messieurs les Comédiens ordinaires du Roy me feront un sensible plaisir de vouloir bien accorder l'entrée a M. *Machon*, soit

au parterre, soit á l'amphithéâtre, toutes les fois qu'ils me feront l'honneur de représenter quelqu'un de mes ouvrages. Je mettrai ce plaisir au rang des plus grandes obligations que je leur aie. J'ai l'honneur d'être avec tous les sentiments que je leur dois leur très humble et tresobéissant serviteur.

Voltaire.

De „Comédie Française” heeft zich dan ook steeds de achtting waardig betoond, die zij van de hoogste en aanzienlijkste personen mocht genieten, zoowel door een haar kenmerkend gevoel van eigenwaarde als van den huiselijken band waarmede zij alle hare leden omsloten hield.

Mr. Léon Guillard heeft er een treffend bewijs van gevonden in twee schrifturen, die hij ontdekken mocht tusschen een menigte oud papier. Ook dit tweetal werd omlijst en ontving de verschuldigde eereplaats, als modellen voor het nageslacht, van den gewenschten geest die tusschen het genootschap en zijne leden heersehen moet:

Ziehier het afschrift:

Nous remettons á la Compagnie nos interrets et tout le res-sentiment que nous pouuons auoir lun contre lautre au sujet du démeslé arrivé entre nous dan L'assemblée de ce matin et promettons déxécuter ce que la Compagnie trouuera á propos pour nous accommoder et entretenir paix et amitié antre nous.

Fait ce 26e jour de décembre mil six cent quatre-vingt-dix.

Poisson.

Raisin.

En nu het antwoord:

La Compagnie après avoir examiné toutes les circonstances du démeslé arrivé ce matin dans L'assemblée entre M. Raisin et M. Poissin, a jugé á propos de le terminer comme il sait, c'est á sauoir que ces deux messieurs seront amenez dans la grande salle dassemblée chacun par une porte différente où estant en présence, L'un de Lautre, monsieur de la Grange leur prononcera ces paroles En présence de la Compagnie: „Messieurs nons auons examiné tout ce qui s'est dit et passé dans votre demeslé jusques aux moindres circonstances: nous auons jugé á propos de n'en point rappeler icy le détail persuadés que nous sommes qu'il est plus auantageux pour l'un et pour l'autre d'ensevelir de pareils démeslé dans un oubly perpétuel. Vous avez remis vos interrets entre nos mains. — Nous vous disons comme arbitres d'oublier pour toujours tout ce qui s'est passé et nous vous prions comme camerades de vous rendre Réciproquement votre estime, vous assurant que la Compagnie gardera le souvenir de la déference que vous avez eu pour Elle. Il ne nous reste plus messieurs qu'a vous dire en arbitres de vous embrasser en notre présence pour comfament l'accomodent.

De la Grange, Le Comie, Delathorilliére, Guérin, Champ-meslé, de Rosétiis, Beauval, Desmare, Du Périer.

Op echt aartsvaderlijke wijs zocht de Compagnie dus de geschillen bij te leggen. De twistenden moesten zich eenvoudig den broederkus geven en daarmée — uit.

Onder de omlijste schriften is er ook een van *Talma* en een allermerkwaardigst, zonder datum, doch volgens het schrift te brengen onder die uit de 17de eeuw.

Het luidt aldus:

Messieurs de l'illustre Compagnie de la Comédie du Roy.

Les Religieux augustins réformés du faubourg Saint-Germain vous supplient très humblement de leur faire part des aumosnes, et charites que vous distribues aux pauvres maisons religieuses de cette ville de Paris dont ils sont du nombre. Et ils prieront Dieu pour vous.

F. A. Maché-prieur

F. Joseph Richard

procureur.

De Compagnie schijnt dus armengeld te hebben uitgedeeld en wel tot zulk een aanzienlijk bedrag dat een geheel klooster zich voor een aandeel kon aanbevelen.

Andere lijsten omsluiten oude programs o. a. dat van den 31 Jan. 1779; dat van den 8en Oktober 1792, dat van 2 nivôse, jaar IX; een gekleurde teekening van een decoratief uit de Pysché d.d. 1685, voorstellende „le palais de l'Amour.” Deze schets is geteekend door de la Grange, le Comte en Raisin.

Onder andere schatten bevat de bibliotheek het geheele repertoire van het „Théâtre Français,” twee en dertig herdrukken van Molière, acht of tien van Corneille, Racine en de Regnard; een viertal deelen meesterwerken van buitenlandsche toneelen; twee duizend stukken die in alle schouwburgen zijn gegeven. De muziek van Lully en de Charpentier, gecomponeerd voor de comédies van Molière, de muziek voor de Koren in de Esther en de Athalie, door Moreau, den tijdgenoot van Racine, en later op nieuw gezet door Gossec, de Boieldieu en Jules Cohen.

Wie zich, onder welken titel ook, bezig houdt met tooneelstudien, zal in deze bibliotheek alles vinden wat hij behoeft. Geschiedenis, mémoires, pamfletten, albums met teekeningen van costumms en décoratief, verzamelingen van ontwerpen van de schoonste schouwburgen — Fransche en Italiaansche — en zoowel van Grieksche als Romeinsche cirken.

Ook zijn er alle dictionnaires te raadplegen, die ooit in de Fransche taal verschenen, sedert die van Ménage tot die van Littré.

Men vindt er mede een volkomen verzameling van den „Moniteur Universel” en van „le Journal officiel.” — Een dubbele verzameling van zeer merkwaardige almanakken en kalenders van alle „Spectacles de Paris et toute la France”, een soort van dramatique verslagen over de jaren 1752 tot het IXde der Republiek.

De merkwaardigste curiositeit voor wie ooit naar de tooneelpen greep is wel deze.

Van Emile Girardin's „Supplice d'une femme" zijn er niet minder dan zeven gedrukte exemplaren, die even zoovele verwerkingen zijn van den schrijver. Alle zijn met verschillende kantteekeningen verrijkt, waarin zij afwijken van vorige opvoeringen.

't Zou zeker de moeite loonen, het laatst verbeterde exemplaar te vergelijken bij het handschrift waarvan de eerste opvoering geschiedde.

Het zevental moge bewijzen hoe weinig Girardin over zijn tooneelwerk was voldaan, ondanks zijn succès — het bewijst tevens de noodlottigheid der gewoonte om maar dadelijk de staf te breken over een tooneelwerk, wanneer het niet aan alle eischen voldoet. Girardin zou niet aan het wijzigen zijn gebleven, indien er geen redenen toe hadden bestaan, ook in anderer oogen.

Thans behoort de „supplice d'une femme" tot een der beste en meest geliefde stukken van geheel het Fransche répertoire.

B. P.

IETS OVER HET NEDERLANDSCHE ZANGSPEL.

DOOR J. CH. BLOK.

Toen men, kort geleden, zich aan eene Hollandsche bewerking van de „Faust" waagde, was het ongeveer een eeuw geleden, dat de dichtelijke, muziekminnende uitgever P. J. Uylenbroek, de Amsterdamsche vriend van Bilderdijk, de makker van Tollens' jeugd, een eerste schrede op dat terrein zette. Het schijnt, dat Uylenbroek's poging nog al bijval vond; de bekende tooneelcriticus C. F. Haug (Brieven uit Amsterdam over het nationaal tooneel en de Nederlandsche Letterkunde, 1805) roemt zijn arbeid met veel ophef en stelt de „Edipus te Kolonne" zelfs boven het werk van zijne navolgers. Het is waar, hij voegt er bij: „De voortreffelijke dekoratiën en het gepaste met smaak gekozen kostuum, zetten dier groote Opera in Amsteldam veel luister bij." Wij komen er straks op terug.

Wij achten het noodig, bij den aanvang van dit overzicht „à vol d'oiseau," het eerst den naam van Uylenbroek te noemen in verband met de „grootte Opera", om al dadelijk een scherpe scheidingslijn te trekken tusschen dezen kunstvorm en het eigenlijke Zangspel. Van Opera is bij ons geen sprake vóór de allerlaatste jaren van de 18de en de eerste der 19de Eeuw. Alles wat daaraan voorafgaat, is slechts het comische, en doorgaans vrij platte Zangspel.

Zangerig mag ons volk zeker wel genoemd worden. In dagen van beproeving zoowel als in tijd van overwinning en bloei legde het zijne innigste gevoelens neer in de weemoedige melodie van een Wilhelmus, van straatlied tot lijdens-hymne verheven; of vierde zijne ironische neigingen bot in de spottende klanken van het echte volksdeuntje.

De geschiedenis van onze Vaderlandsche letterkunde, in hare vroege ontwikkeling, kan op een bijna onafzienbaar aantal bundels

wijzen, die op bekende „Voysen” den smachtenden vrijer en het schuchtere maagdelijn tot elkaar brachten, in hun „tzamen-sang” uit hetzelfde „liedboeck.” Van Hertog Jan I af bloeide het zangspel in onze literatuur en wist zich, zoowel bij het ruwe „Klootjesvolck” als bij de deftige patriciërs geliefd te maken. Het schijnt dat die kinderlijke stemming is getemperd door het snurken van Jan Salie; in de achttiende eeuw klinkt nog slechts een flauwe nagalm van het vroolijk 17de eeuwsche wereldje; terwijl onze tijd slechts de herinnering bewaart aan „the merry, old Holland.” Merkwaardig is het getuigenis van Jonckbloet over dit verschijnsel, waar hij, na vermelding van J. Hz. Krul's lyrische verdiensten, met nationalen trots vervolgt: „Hoofdt wordt als minnezanger geprezen; maar hij staat lang niet alleen; Brederoo, Coster, Starter, Rodenburg, Jonctys, Broekhuizen, Luiken, zingen met hem mée en Krul heeft zeker niet minder verdienste dan de Muider Drost. En dan zijn er nog die beweren, dat het Hollandsch niet melodisch is!”

In de tegenovergestelde overtuiging, en steunende op het oud gebruik, dat steeds muziek en zang „tot afwisseling en opluistering der spelen” bezigde, waagde onze Jan Hermansz. Krul (de smid-dichter, volgens sommigen) in 1634 het eerst eene poging, om iets blijvends voor het muzikaal Amsterdam van die dagen tot stand te brengen. Op de ruten van den *Eglentier* stichtte hij eene „Musyck-Kamer” met de kenspreuk: „Ze blijft in Eelen doen” — en de bijvoeging: „Waar liefde blycken sal met sangh en soet gespeel.” Jonckbloet wijst er op, hoe men uit Krul's woorden de gevolgtrekking kan maken, dat toen reeds in Amsterdam de belangstelling voor muziek en zang diminuendo ging en wij kunnen volstaan met naar het door Jonckbloet gegeven citaat te verwijzen, dat de Toonkunst weelklagend doet uitroepen:

Weleer ben ick geweest van grooten aangebeën,
Nu van een bot geslacht als met den voet getreën.

De poging van Krul is, ondanks zijne prijzenswaardige volharding, vruchteloos gebleken. Jonckbloet vermoedt dat de oorzaak daarvan te vinden is in het gebrek aan dramatisch talent bij den stichter, een ultra-romanticus. Wij durven er de gissing naast stellen, ook door den criticus van de Nederlandsche Opera uit het begin der negentiende eeuw genoemd: onvoldoende ontwikkeling en beschaving der zangers, slordige uitvoering, ongelukkige keuze van het personeel, en het doorgaans lage gehalte der stukken. Hoe het zij, na betrekkelijk korten tijd is de „Musyck-Kamer” van het Amsterdamsch tooneel verdwenen.

Eerst eene eeuw daarna begint zich het Nederduitsche zangspel in volle glorie te ontwikkelen. De troep van Juffr. Neijts, die in 1768, onder directie van Gurrini (volgens Hilman in zijn „Ons Tooneel”) herwaarts kwam, schijnt zich het eerst aan de opvoering van vertaalde stukken gewaagd te hebben. Zij vergastte het Amsterdamsche publiek op: „de Kuiper”, „de twee Jagers en het Melkmeisje”, „Mazet, de Verwisselaar” enz. enz., waarvan de teksten misschien

nog wel in archieven of bibliotheken eene welverdiende en verre van betreurde rust genieten. In den Nieuwen Schouwburg was Bartholomeus Ruloffs opgetreden met de vertaling van het zangspel „De edelmoedige Vriendschap”, reeds in het volgende jaar (1783) door het ook in de „Gids” van November j.l. genoemde stukje „De Deserteur” gevolgd.

Van 1784 af voert de opera het hoogste woord in den schouwburg. Johs. Hilman verhaalt ons, in vurige taal, hoe schitterend het succès van de begaafde Cornelia Buhon in het door Pypers uit het Fransch vertaalde zangspel „Zemire en Azor” moet geweest zijn. „Hoevele malen Gijsbrecht van Aemstel weken achter elkander wel ware ten tooneele gebracht, wat kon dat halen bij den triomftocht, die dertig avonden onatgebroken het zangspel: „Zemire en Azor” onder de uitbundigste toejuichingen hield” (Hilman, *Ons Tooneel*). Na het vertrek der dames Buhon schijnt de geestdrift wat getemperd te zijn, zoodat in 1784 dezelfde opera, door Juffr. Sardet vertolkt, het slechts vier malen kon houden.

In den „Schouwburgs Almanach voor den jaare 1786, te Amsteldam, Bij Cesar Noel Guérin” worden slechts twee opera's genoemd, nm. „Smirnasche Koopmæn” en „Teunis en Teuntje” van Uylenbroek. Maar de kleinere zangspelen nemen voortdurend toe; zij heeten: Silvaan, Lucilla, de uitmuntende Minnaar, Blaise en Babet, enz. De dames E. L. en Ch. Anderegg oogstten voortdurend en iederen avond nieuwe lauweren in.

Geheel op zich zelf stond het z.g. Hoogduitsche gezelschap, onder den directeur Dietrichs, dat van Juni 1789 af een reeks van opera's ten gehoorde bracht. Johs. Hilman vermeldt: „Op 13 Juni 1784 speelde men: Hamlet, van Shakespeare, vertaald door Schrader en op 30 Juli: Maria Stuart, Koningin van Schotland, naar het Engelsch door den heer Spies.” In Januari 1791 speelde hij onder den titel van: „Het Hoogduitsche Joden-gezelschap”, terwijl de bekende musicus J. H. Dessaur voor eenige opera's zorgde. Den 13den Februari 1796 werd voor het eerst de „Oberon” met buitengewone pracht opgevoerd.

Verschillende liefhebberij-geenootschappen hadden zich in Amsterdam gevormd. Wij noemen hiervan, als een der meest bekende, het geruimen tijd zeer bloeiende gezelschap: „Utile et Amusant”.

De „Schouwburgs Almanach voor den jaare 1786” wijdt een kort stukje aan die Vereeniging. Hij meldt het volgende:

„Dit Gezelschap was in deszelfs begin reeds aanzienlijk, schoon geene genoegzame gelegenheid hebbende, ten opzichte van het tooneel en de gehoorplaats; dan de bekwaamheid der liefhebbers, welken ten tooneele verscheenen, was groot genoeg om zeer veele aanzienlijke lieden zig als leden des geenootschaps te doen aanbieden: waardoor men in staat gesteld werd tot het doen van buitengewoone hooge kosten, men verplaatste het tooneel op de ruime zaal boven de groote Manège, alwaar alles zoodanig aangelegd en geschikt werd, dat men de kamer „Kunstmin spaart geen vlijt” zeer nabij kwam.”

Over de krachten die aan het gezelschap ten dienste stonden, laat de Almanach zich uit:

„Wat voorts de staat des Tooneels betreft, het Genootschap mag zig daarop met reden beroemen: de bekwaame Actrice, Mejuffrouw Zeims, welke zich aan dat Tooneel verbonden heeft, Mejuffrouw Frix enz. doen dit Genootschap zo verre uitmunten als het moeielijker is, zulke bekwaame vrouwen in de Kunst van tooneelspeelen te bekomen; de zwaarste Tooneelstukken, en voornaame Opera's worden in deeze kamer met ongemeene lof vertoond.”

Men ziet hieruit, tot welke hoogte in dien tijd de zucht naar Opera's gestegen was. Wanneer we overwegen, dat de Vereeniging „Utile et Amusant” geheel van particulier initiatief uitging, wekt de meer dan bevredigende uitkomst van haar streven terecht onze verbazing.

Hoe het Zangspel toen op het tooneel als onmisbaar werd geacht, blijkt ons uit een enkelen blik op den „Catalogus der gegeven treur- tooneel- blij- en zangspellen.” Kiezen wij het seizoen 1802—1803 in de „Volledige Tooneel-Almanach der Bataafsche Republiek, voor den jaare 1804.” Wij vinden daar het volgende:

„Maandag den 9 Augustus, Finelox en Zephir en Flora (een Ballet-Pantomime) Woensdag den 11den: Czaar Peter, Zangspel. Maandag den 16den: de Schulden, Zangspel. Woensdag den 18den: Natuur en Opvoeding, of het Gansje, Zangspel.” En zoo gaat het voort: bijna zonder uitzondering, naast classieke tragediën een luchtig en vroolijk zangstukje of een schitterend Ballet-Pantomime.

Wij zeiden hierboven, hoe eerst van Uylenbroek (met zijn „Edipus in Kolonne”) af de groote, Nederduitsche Opera begint op te komen. En te onzaliger ure! Want nooit is der tooneelspeelkunst een zóó groot nadeel toegebracht, dan door de minder dan middelmatige prul-muziekwerken, waarmee het Vaderlandsch tooneel werd bedorven. In de „Gids” van November zijn enkele staaltjes ten beste gegeven van de somtijds onzinnige vertaling der beste, buitenlandsche Opera's. Een reeks van vertalers heeft voor dagelijkschen voorraad gezorgd. Hilman wijst op het groote verschil tusschen de ouderwetsche, degelijke zangstukjes en het knoeiwerk van die dagen. „Ik heb niet op het oog die kleinere, geestige, ernstige zangspelen, zooals: Rose en Calas, Blaise en Babet en zoo een aantal andere. Ik bedoel slechts die verwarde prulwerken, waarin noch een bepaald onderwerp, noch samenhang, noch dramatisch belang, ja zelfs geen greintje redelijk menschenverstand gevonden wordt, waarin alle tooneelkunst, alle jeu de théâtre wordt veronachtzaamd en de zangers en zangeressen zich van acteurs en actrices tot levende zangmachines vernederd hebben.”

De „Richard Leeuwenhart”, de meergenoemde Edipus te Kolonne, don Juan, de Tooverfluit, later ook vertalingen van de Freyschutz, Obéron enz. enz. maakten in de eerste vier lustra der negentiende eeuw het répertoire uit. De oorspronkelijke schepping van Van Bree, Saffo, (waar Mr. J. van Lennep den tekst voor leverde) is door de „Gids” met onderscheiding genoemd. In het daar geciteerde „Jachtlied” vinden wij een gloed en eene poëzie, die het schrille contrast

met de kreupele taal der andere producten van dien tijd temeer doet uitkomen.

En thans, na vijftig jaren rust, is de Nederduische Opera weer opgestaan. Men heeft Gounod's Faust, aanstonds Bizet's „Carmen” verhollandscht, . . . en de proef is niet mislukt? Toch is de les der Geschiedenis niet te vergeten en hebben wij het recht om te vragen, of de pogingen, die in 1840 schipbreuk leden, in 1887 kunnen slagen. Dat is de groote vraag, die het Vaderlandsch publiek zich gesteld heeft, die in de Vergaderingen van ons Tooneelverbond tot debat aanleiding gaf.

Onze meergemelde tooneel-criticus C. F. Haug (Brieven uit Amsterdam over het nationaal tooneel en de Nederlandsche Letterkunde, 1805; vertaling van L. A. C. Hesse,) geeft, bij het overwegen van dezelfde bezwaren, die ons thans bezighouden, de volgende wenken: „Men moet het beklagen dat de taal het welluidende schoon en verhevene des Italiaanschen, Hoogduitschen, ja zelfs des Franschen gezangs niet bereiken kan, maar integendeel, de Italiaansche en Duitsche Opera's op het Hollandsch tooneel ongemeen veel verliezen. Twee punten zijn het intusschen zeker, die ook hier den muzikaalen smaak en de waarde der Nederduische Opera, gewis meer zouden bevorderen, en zonder welken het ook niet mogelijk is, den toehorer genoeg te geven. Eerstelijk moesten de beste uitlandsche Opera's *alleen door de beste Hollandsche dichters en niet door lieden die daarvoor niet berekend zijn, vertaald worden*, en ten tweede moest het Nederduische tooneel ten minsten altijd eenige uitstekende zangers bezitten. Het publiek zou, wanneer men deze twee vereischen getrouw ter harte nam, voorzeker ook billijker zijn en van de Hollandsche Opera niet meer verwachten dan zij leveren kan. Uylenbroek, Loots en andere voor het Operavak berekende dichters konden op deze wijze, zowel als de Duitschers en Franschen, meer roem verwerven, dan bij den tegenwoordigen toestand der Opera mogelijk is. Ook de zo gewigtige en bij alle natien op eene groote uitwerking berekende chooren, die zo veel tot de schoonheid en de harmonie des geheels bijdragen, moesten met ijver tot volkomenheid gebragt worden, om zich van eene opera meer uitwerking en vermaak te kunnen beloven; en volgens den tegenwoordigen smaak, naar de algemeen toenemende neiging, ja zelfs zucht voor de muziek, is het inderdaad een groot gebrek, vooral bij een nationaal tooneel, wanneer Opera's als bijzaaken aangezien en waare zangerstalenten onachtzaam behandeld worden.”

Vervolgens noemt de beoordeelaar eenige, ten deele reeds genoemde, Opera's en voegt er aan het slot bij: „Dat de muzikaale meesterstukken van Mozart, het door de voortreffelijke uitvoering op Duitsche tooneelen verwend muzikaal oor met Nederduische woorden niet behagen, daarvan *draagt noch het tooneel noch de taal de schuld, maar de onkundige overzetter, in wier handen zij gevallen zijn.*”

Het oordeel van dezen tooneel-kroniekschrijver van 1805 komt dus volkomen overeen met dat van Jonckbloet, in hoofdzaak ook

met de meening van Hilman. Niet in onze vaderlandsche taal, niet bij een door sommigen genoemd gebrek aan muzikale ontwikkeling van ons volk, niet aan het gemis van meer dan middelmatige zangers mogen wij het verdwijnen der Nederduitsche Opera, na een korten tijd van glorie, wijten.

Maar bij de „fabrikanten van vertalingen” ligt de schuld. De Nederlandsche taal, lieflijker en vloeiender voor de muziek dan het zóó hemelhoog geprezen Fransch, heeft eenmaal het zachte harpspel in schoone en melodieuze woorden begeleid. Maar men lette niet op het muzikaal accent, men vertrouwde zware partijen aan slechte zangers toe, men keurde libretti goed, die den belachelijksten onzin bevatten, en aan het publiek te „genieten” gaven.

Maar noch onze letterkundige geschiedenis noch de critieken van vroegere of latere autoriteiten geven ons het recht, aan de toekomst der Nederlandsche Opera te twijfelen, mits men zich de ondervinding ten nutte make.

Den Haag, Maart 1887.

TOONEELOVERZICHT.

1 Dec. 1886—1 Maart 1887.

I. *Konink. Ver. Het Nederlandsch Tooneel.*

„Voor het oogenblik hebben wij uit de medegedeelde feiten slechts „af te leiden en vast te stellen, dat de zoo hoog opgezette tooneelbeweging voorshands als mislukt te beschouwen is. Er heeft geen „verheffing, geen veredeling van het tooneel plaats gehad, het „schijnt over het algemeen eer tot een lager peil gezonken.”

— Aldus (op pag. 330 van 't 6e deel zijner Geschiedenis der Nederl. Letterkunde) de slotsom, waartoe dr. Jonckbloet bij zijne beschouwing van onze tooneelgeschiedenis der laatste jaren gekomen is.

Bemoedigend klinkt een dergelijk oordeel ongetwijfeld niet. 't Is als een koudwaterstraal, die den optimistischen lofzanger van onzen hedendaagschen vooruitgang op ruwe wijze opwekt uit een aangenamen droom. Maar toch, hoe ontmoedigend ook, onverwacht komt die uitspraak niet. Reeds gedurende verscheidene jaren leefde de twijfel omtrent het heden en de toekomst in de gemoederen van velen. Vroegere optimisten hadden zelfs niet gearzeld openlijk uit te spreken, dat hun gekoesterde verwachtingen lang niet waren vervuld. Zou nu een man als dr. Jonckbloet het licht zijner kritiek laten schijnen over onze tooneeltoestanden, dan kon ieder lezer zijner Geschied. der Letterk. te voren berekenen, dat hij meer af te keuren dan te prijzen zou vinden. Evenmin als voor 't betrek-

kelijk schoone, zou hij blijken oog te hebben voor 't betrekkelijk goede. En meer dan betrekkelijk goed zouden vele bevoegden het heden zeker niet keuren.

Intusschen, onverwacht of niet, 't uitgesproken vonnis ontstemde velen. Ofschoon zelf niet ongeneigd tot afkeuren en veroordeelen, kon men met zulk eene doodende uitspraak geen vrede hebben. Men begon dus de uiteenzetting der motieven te herlezen en weldra bleek 't nu, dat hierop althans heel wat viel af te dingen. In plaats van de geheele tooneelgeschiedenis der latere jaren te raadplegen, had dr. Jonckbloet zich bepaald tot de verrichtingen der Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel. Háar tekortkomingen heetten die van al onze gezelschappen. Liet haar regie in de oogen des schrijvers te wenschen over, 't heette dat op ons Tooneel het gemis aan degelijke leiding elken vooruitgang belemmerde. De keus hárer stukken, de bewoordingen hárer circulaires waren maatstaf voor de beoordeeling van geheel ons répertoire. Bovendien bleek dat dr. Jonckbloet minder sprak uit eigen ervaring, dan wel op gezag van eenige tooneelbeoordeelaars, wier recht tot meespreken volgens verschillenden echter lang niet onbetwistbaar was; en waar hij zelf oordeelde, daar liet hij zich, volgens anderen, niet weinig leiden door persoonlijke grieven. Uit geheel zijne beschouwingen over dit deel onzer Letterk. Geschiedenis, zoo heette het ten slotte, werd het duidelijk hoe weinig betrouwbaar zijne methode van arbeiden was, en bij menigeen, die hoogen eerbied gekoesterd had voor zijn vroegeren arbeid, zou nu de overtuiging gevestigd zijn geworden, dat de uitkomsten van zijn onderzoek over de geschiedenis van vroegere eeuwen aan sterken twijfel onderhevig waren.

Er was eindelijk nog een (en 'n voornaam) argument, 'twelk men ter bestrijding van dr. Jonckbloet's slotsom kon aanvoeren. Het antwoord op de vraag, of er op een zeker oogenblik voor- of achteruitgang is waar te nemen, wordt bepaald door het gekozen punt van vergelijking. Zij nu, die roemen op onzen tegenwoordigen toestand, plegen daarbij te denken aan het tijdperk van 1850—75, door dr. Jonckbloet zelf met eene zwarte kool geteekend. Maar, ofschoon hij 't nu al niet duidelijk deed uitkomen, men kan lichtelijk ontdekken dat dr. Jonckbloet bij zijne toetsing van het heden, niet die vijf-en-twintig jaren van schromelijk verval, maar den voorafgeganen tijd van Ward Bingley, Snoek en Wattier voor oogen had. Hij zelf had dien wel niet beleefd (de twee laatsten stierven toen hij nog pas tien à elf jaar was) maar juist daardoor was hij ook buiten staat geweest hem te beschouwen met dien scherp-kritischen, koel-verstandigen blik, waarmee hij later al meer en meer de dingen bezag. Wat hij van die groote kunstenaars wist, had hij gehoord van hun opgewonden tijdgenooten, gedurende een tijdperk dat hun nagedachtenis in dankbare herinnering voortleefde en hij zelf nog ontvankelijk was voor geestdriftige bewondering. Verklaarde hij nu het heden 't mindere van dat verleden, dan mocht men vragen of dit nadeelig verschil van indrukken niet misschien even zoo veel moest geweten worden aan de veranderde stemming

van den waarnemer, als aan eene wijziging in het waargenomene. Zonder voorbehoud — dit blijkt voldoende — behoeven wij dus dr. Jonckbloet's conclusie geenszins aan te nemen. De motiveering van zijn oordeel — 't welk minder de waarde heeft van dat van eenen tijdgenoot dan wel van dat eens toekomstigen geschiedschrijvers, de feiten puttende uit de nagelaten mededeelingen van menschen, die er getuigen van waren — deze motiveering geeft, voor wie er in hooger beroep van wil komen, voldoende cassatie-middelen aan de hand. Doch zoo het in menig rechtsgeding voor client en verdediger onverschillig zij, of een bekl., vrijkomend van straf, wezenlijk onschuldig bevonden is, dan wel zijne vrijspraak te danken heeft aan chicanes wegens vormfouten, voor ons, tooneelvrienden, blijft het in 't eind toch 't zeltde of de gronden van dr. J.'s eindoordeel al dan niet de onze zouden zijn, indien we slechts mogen constateeren, dat onze waarneming der feiten ons tot een tegenovergesteld besluit moet voeren.

Of wij dit evenwel met de hand op 't hart mogen beweren?

't Zou ongetwijfeld in hooge mate onbillijk zijn, indien we niet opmerkten, dat het optreden der Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel en naast haar van 't Rotterd. gezelschap der heeren Le Gras en Haspels een einde heeft gemaakt aan velerlei gebrekkigs. De vertalingen zijn meestal vlot en natuurlijk; de toon der artisten daaraan geëvenredigd; houding, gebaar en manieren bewijzen dat men 't bewustzijn met zich omdraagt, beschaafde menschen te moeten voorstellen. Men poogt meer door te dringen in 't karakter der personen; en wat meer eerbied voor den tekst der schrijvers dan waarvan vroeger bleek, is ontwijfelbaar op te merken. Menigmaal kan men dan ook eene opvoering bijwonen, die door beschaafdheid, samenspel en rolopvatting werkelijk te genieten geeft. Doch let op, dat daarom de schaduwzijden geenszins ontbreken; er dikwerf niet minder stof tot klagen is; we in den laatsten tijd vooral, onbevangen oordeelend, den twijfelaars aan den beweerdten vooruitgang gelijk moeten geven. De Ver. *Het Nederl. Tooneel* (om, evenals dr. J. ons tot haar te bepalen) heeft reeds verschillende tijdperken doorloopen, ze heeft telkens en telkens weer van haar beste artiesten, die zij eenmaal had weten te doordringen van haren geest, zien heengaan en opnieuw anderen voor hare beginselen moeten trachten te winnen, en men mag de offervaardigheid harer bestuurders en ondersteuners ten zeerste dank weten, dat zij, trots vele teleurstelling en tegenwerking, den moed niet opgaven. Doch wanneer wij dr. Jonckbloet hooren klagen over gemis aan eenheid van opvatting, 't zich op den voorgrond dringen der vertooners, over 't ontbreken eener bezielende, vormende leiding; wanneer we den heer Ising hooren toegeven, dat de regie gebrekkig is en dat de Raad van Beheer al lang te vergeefs omziet naar een degelijk, praktisch, artistiek ontwikkeld titularis, kunnen we dan volhouden dat er in de klachten niet dan overdrevenheid heerscht; loochenen, dat achter dit toegeven 't besef schuilt van bestaande gebreken, welke men zich onmachtig gevoelt te verhelpen?

En toch zal dit dringend noodig zijn, wil men niet, dat de vruchten van zooveel opofferingen in moeite, tijd en geld, als door de Bestuurders der Ver. aan de goede zaak zijn ten koste gelegd, in 't eind verloren gaan. Zoolang de régie zich onmachtig gevoelt te beletten, dat bij herhaalde opvoeringen van éenzelfde stuk het peil der voorstellingen telkens afwisselt, dat dus de bezoekers teleurgesteld huiswaarts keeren, wyl men zich de moeite niet wilde getroosten voor hen hunne krachten in te spannen, kan er ook in de hoofdstad des rijks geen sprake zijn van een gewonnen terrein bij de besten en beschaafden. Integendeel — wien men eenmaal door eene goede voorstelling gewonnen heeft, verliest men bij eene volgende, en dan allicht voorgoed; want de tijden zijn slecht en wie tweemaal zijn geld uitgaf om kunstgenot te smaken, 't welk hem, uit oneerbiedigheid en lusteloosheid, onthouden werd, keert niet licht een derde keer terug, om misschien wéer teleurgesteld te worden. En nu denk ik er niet aan, die afwisseling in het peil — om van onvoldoende voorbereiding nog in 't geheel niet te spreken — voor het minst maar te wijten aan den Raad van Beheer — dien ik zelfs als hiervan onkundig beschouw — (want 't ware onmogelijk te vergen dat elken avond een zijner leden minstens tegenwoordig moest zijn; en wanneer één hunner tegenwoordig *is*, is dit een waarborg voor althans nauwgezet spel) — maar ik vestig er juist daarom met te meer nadruk de aandacht op, opdat hij — indien hij in Holland den onontbeerlijken bezielenden dagelijkschen leider niet vinden kan, *zoo spoedig mogelijk* in Duitschland aan 't zoeken kunne gaan. Zou daar niet een tweede Amelung te vinden zijn?

Doch 't wordt tijd, dat ik ook eenige aandacht wijden ga aan de samenstelling van 't répertoire, om artistieke en financieele redenen zeker van niet minder belang dan de *opvoering* der stukken.

Ik voorzie hier eene voorbarige opmerking. De klachten over 't répertoire, zal men mij toevoegen, gelden voornamelijk de opvoering van „stukken met eene veel bewogen handeling en een schitterend décors, zonder fijne karakterschildering of keurigen dialoog, stukken zonder litterair gehalte,” — „draken” in een woord. Doch het zijn — volgens den Raad van Beheer¹⁾ — juist die stukken welke het grootste deel der recettes leverden en dus . . . wat kunt ge er tegen aanvoeren zoo die van tijd tot tijd worden gespeeld?

Welnu: *niets*. Indien daartegenover steeds wordt gezorgd, „dat „de zoodanige slechts eene kleine plaats innemen op het répertoire „en meer dan opgewogen worden door tal van goede, ja soms „voortreffelijke kunstwerken,” men zou, *indien* het onvermijdelijk ware ter instandhouding van de zaak, indien de Ver. er door in staat moest worden gesteld, keurige en dus minder algemeen genietbare stukken op te voeren, er vrede mede kunnen hebben, zoo men desnoods eenmaal 'sweeks zulk een draak speelde. Doch uit onderstaande noot zal het, naar ik hoop, vooreerst duidelijk worden, dat de finantieele uitkomst althans de opvoering van prullen als

---

¹⁾ Verslag over 85/86, pag. 9.

Eene Bedelares in 't geheel niet rechtvaardigde en dat ook het spelen van minder goede stukken om den wille van een bepaald acteur niet behoefte te geschieden ten bate van de kas — gelijk men schijnt te meenen. ¹⁾)

¹⁾ In dit Verslag over 85/86 wordt een lijst gegeven van de stukken, 't getal der door hen beleefde opvoeringen, en de gemiddelde opbrengst. 't Is uit de cijfers der laatste rubriek, dat de Raad van Beheer 't bewijs schijnt te putten van de voorkeur des publieks voor de weinig letterkundige stukken. Doch leveren deze cijfers een juist maatstaf op? Me dunkt, er zijn argumenten te over om 't te betwijfelen. Ten eerste toch oefent zeker het welslagen der opvoering een belangrijken invloed op de komst van 't publiek; ik denk hierbij o. a. aan de reprise van *George de Lalaing*. Dan wordt lang niet elk stuk op 't juiste oogenblik van de planken genomen, zoodra het ophoudt te trekken. (*Judith* bijv. werd 7 maal gespeeld in plaats van 4 maal, omdat ongesteldheid van den heer Schulze de beoogde opvoering van *Oom Frederik* en *De Student thuis* van Zaterdagavond naar den volgende Woensdag moest doen verschuiven). Natuurlijk drukt iets dergelijks het cijfer der gemiddelde opbrengst zeer. Immers voor elk genre van stukken is er een bepaald publiek; blijkt 't nu bijv. na de 4e voorstelling, dat 't publiek voor zoo'n stuk in den schouwburg geweest is, dan zal bij de 5e voorstelling alleen opkomen dat zeker deel van bezoekers, 't welk zich niet stoort aan de keus van 't stuk; en een klein restje van bezoekers, dat te voren verhinderd was. Maar, men begrijpt, dat de ontvangsten bij zoo'n (overbodige) 5e voorstelling zeer gedaald zijn en dus daardoor ook 't cijfer der gemiddelde opbrengst. Juister komt 't ons dus voor, de *geheele* opbrengst van 'n stuk tot maatstaf te nemen; al moeten wij hierbij ook opmerken, dat ook weer niet alle stukken worden afgespeeld. (O. m. werd in den Haag *De familie Benoiton* slechts 2 maal, *Paljas* daarentegen 3 maal gespeeld, *ofschoon beider gemiddelde opbrengst slechts f 3.— verschilde!*)

Rangschikking der stukken naar de geheele opbrengst:		Rangschikking naar 't getal opvoeringen:		Rangschikking naar de gemiddelde opbrengst.	
Namen der stukken.	Opbrengst.	Namen der stukken.	Getal.	Namen der stukken.	Gem. oppr.
1. <i>Gier-Wally.</i>	f15750	1. <i>Gier-Wally</i>	22	1. Ghysbr. v. Aemst.	f 940
2. <i>Men zegt.</i>	9870	2. <i>Men zegt.</i>	15	2. <i>Gier-Wally.</i>	716
3. <i>Paljas.</i>	9100	3. <i>Ant. Rigaud.</i>	15	3. <i>Paljas.</i>	699
4. <i>Ant. Rigaud.</i>	6660	4. <i>Paljas.</i>	13	4. <i>Men zegt.</i>	658
5. <i>Verstrooid.</i>	5900	5. <i>De Student thuis.</i>	12	5. <i>Verstrooid.</i>	590
6. <i>Ghysbr. v. Aemstel.</i>	4700	6. <i>Verstrooid.</i>	10	6. <i>Bedelares.</i>	488
7. <i>De Student thuis.</i>	3960	7. <i>Familie Benoiton.</i>	8	7. <i>Daniël Rochat.</i>	484
8. <i>Daniël Rochat.</i>	3350	8. <i>Daniël Rochat.</i>	7	8. <i>Oom Frederik.</i>	471
9. <i>De Familie Benoiton.</i>	3160	9. <i>Judith.</i>	7	9. <i>Deborah.</i>	458
10. <i>Bedelares.</i>	2920	10. <i>Bedelares.</i>	6	10. <i>Ant. Rigaud.</i>	444
11. <i>Judith.</i>	2740	11. <i>Prins Zilah.</i>	6	12. <i>Prins Zilah.</i>	409
12. <i>Prins Zilah.</i>	2450	12. <i>Ghysbr. v. Aemst.</i>	5	15. <i>Familie Benoiton.</i>	396
13. <i>Deborah.</i>	2290	13. <i>Deborah.</i>	5	16. <i>Judith.</i>	394
14. <i>Oom Frederik.</i>	1880	14. <i>Oom Frederik.</i>	4	17. <i>De Student thuis.</i>	330

Zooals men ziet, geldt 't ook hier van de statistiek weer: *c'est l'art de grouper les chiffres*. Bij 't beschouwen van de laatste rubriek alleen, zonder verder commentaar, zou men wanen, dat bijv. *Bedelares* meer succes heeft gehad dan *Ant. Rigaud*; *Deborah* 't won van *Judith*; *Oom Frederik*,

Doch de groote grief tegen het repertoire van het Nederl. Tooneel (en enkele andere gezelschappen) is, dat er feitelijk van een repertoire geen sprake meer is, „*Die meisten unserer Bühnen aber*” — zegt in een juist verschenen vlugschrift ¹⁾ de Berlijnsche criticus Conrad Alberti — *kennen das, was man ein Repertoire nennt, gar nicht; sie leben nur von den neuen Stücken; diese werden allein „einstudiert, und jedes derselben wird so lange in ununterbrochener „Folge gegeben, als sich in der Stadt noch ein paar Menschen finden, „die dasselbe noch nicht besucht haben. Dann wird es wie eine „ausgepresste Citrone in die Ecke geworfen und nicht mehr beachtet.”* De toestand is ten onzent, hier in Amsterdam, met geringe wijziging, dezelfde — de gevolgen blijven eveneens niet uit, ja doen zich nog sterker gevoelen. Mislukt een nieuw stuk, dan zit men meestal met de handen in het haar; — hoe ver men het ook moge gebracht hebben in het snel instudeeren en opbrengen van een ander nieuw, dit laatste kan toch zelden aanstonds gespeeld worden. Vandaar van tijd tot tijd gapingen in het repertoire, die dan moeten aangevuld worden of door een draak, of door een der kort-geleden gespeelde stukken, 't welk dan echter meestal afgezien is en niet meer trekt. Want — als een slecht oeconoom — zorgt men ook hier alleen voor 't oogenblik; men zoekt uit een pakkend stuk te halen wat er uit te halen is en bewaart niet — gelijk een verstandig huis-houder zou doen — de helft van 't succès voor later. Ook verzuimt men die afwisseling te brengen in de voorstellingen van eene week, welke noodig is om een weinig afwisselend publiek geregeld naar den Schouwburg te lokken. Wanneer men drie weken aaneen 'n zelfde stuk speelt, dan houdt men natuurlijk een aantal regelde bezoekers gedurende 14 dagen buiten zijn schouwburg. Want één-zeldte hollandsch stuk tweemaal te gaan zien, dat is bij ons wel een ongehoord feit — tenzij voor de abonnés van den Haagschen Schouwburg.

En nu weet ik wel, dat 3 weken achtereen, dat is 12 maal een stuk op te voeren, hier ook al geen alledaagsch verschijnsel is, en

---

zich staande hield vóór *De student thuis*. Welnu, een blik op rubriek 1 en 2 plaatst *Bedelares* veel meer ten achter, vooral wanneer men hierbij bedenkt, dat dit stuk is opgevoerd in Paaschtijd, gelijk *Paljas* is Kersttijd, dat in die dagen steeds op een buitenpubliek kan gerekend worden en derhalve een *Kijkstuk*, maar met meer letterkundig artistieke waarde zeker niet minder publiek zou getrokken hebben dan 't volksdrama „*Bedelares!*” Voorts verklaart 't hierboven opgemerkte omtrent de *Judith*, hoe dit stuk in gem. opbrengst bij *Déborah* komt achter te staan; terwijl de opmerking, dat de 6 laatste opv. van *De Student thuis* in 't Zomertheater plaats hadden, opheldert waarom dit stuk in gem. opbrengst zoo laag staat. Dat de opvoering van oorspronkelijke stukken juist niet altijd een nadeelig saldo in zich sluit, blijkt uit de cijfers van *Men zegt*, en de *Student thuis* en zelfs van *Oom Frederik*; terwijl daarbij de vraag rijst of de opbrengst van de *Ghysbrecht v. Aemstel* niet eens eene wat minder stiefmoederlijke en onhistorische monteering zou rechtvaardigen. De nonnen in het klooster zingen o. a. nog altijd afschuwelijk valsch!

¹⁾ *Ohne Schminke, Wahrheiten über das moderne Theater, Dresden und Leipzig, Pierson's Verlag-Pag. 65.*

dat 14 dagen al een lang leven heet; maar . . . dit juist maakt het tegenwoordig exploitatie-systeem uiterst bedenkelijk met 't oog op de instudeering. Speelde men bijv. 'n nieuw stuk hier tweemaal 's weeks en op de twee overige avonden 'n repertoirestuk; of, nog beter misschien, bestemde men bij afwisseling één avond voor 't vaste repertoire, twee voor 'n nieuw stuk en een vierde voor de laatste vertooningen van het voorafgegane, men zou aldus meer tijd winnen voor het behoorlijk voorbereiden; een succèstuk later nog eens verscheidene malen met goeden uitslag kunnen herhalen en door het spelen van een uitgelezen repertoire de acteurs in staat stellen door te dringen in hun rollen. Ook zou men het op deze wijze veel gemakkelijker kunnen wagen met stukken van degelijk gehalte die nu juist geen lange *run* beloven, alsmede met oorspronkelijke stukken, die in gelijken toestand verkeeren.

En aan die stukken van degelijk gehalte bestaat op *dit* oogenblik dringerder behoefte dan ooit. Een treuriger aanblik dan die, welken de lijst van in deze 3 laatste maanden opgevoerde stukken aanbiedt, is nauwelijks denkbaar. Met het noemen van *Een Winteravondsprookje* en de nog steeds vrij stiefmoederlijk behandelde *Ghijsbrecht* is alles opgesomd wat kunstwerk heeten mag. En daarnaast: *De groote Onbekende*, eene Duitsche verwaringsklucht zonder waarheid of geest; *Margot de Bloemenverkoopster*, een historisch (!) romantisch drama met eene dubbelrol, 'n krankzinnige die den sleutel tot de oplossing van eene misdaad kent, met gevechten en geweschoten; *De Verstootene*, een drama van 'n Parijsch acteur, louter fabriekswerk; *Een oud Soldaat*, gelegenheidsstuk ter eere van 's Konings verjaardag, bewerkt naar 't Duitsch; een werk zonder handeling of samenstelling, waarin de realistisch geteekende figuur van een Amsterdamsch kruier (eene uitstekende creatie van den heer Bouwmeester) eene zonderlinge tegenstelling vormde met de in-onware, echt Duitsche-Posseachtige overige personages. Waarom niet ter eere van Koning *Willem III* het stuk gegeven werd, waarin 't hoofd der Ver. den stadhouder *Willem III* schildert als den redder des lands, is zeker voor velen 'n raadsel gebleven.

Onomwonden gesproken, wanneer men nagaat, wat ons tot nu toe in 't seizoen 1886/87 door de Kon. Ver. is ten beste gegeven, dan valt 't moeilijk op te komen tegen de ontmoedigende beschouwing van Dr. Jonckbloet, dat wij nog altijd, gelijk vroeger, schier uitsluitend leven van vertalingen van veel groene voortbrengselen der uitheemsche dramatiek ¹⁾. Iets frisch, iets stouts, iets nieuws,

---

¹⁾ De klacht over 't demoraliseerende en afkeurenswaardige der zgn. *echt fransche* echtbreuk-drama's, komt mij intusschen ongerechtvaardigd voor. 't Gaat toch niet aan te beweren, dat Fransche auteurs als Augier, Sardou en Dumas de echtbreuk verheerlijken of onzedelijkheid prediken; en nog minder te willen volhouden, dat de echtbreuk een onnederlandsch verschijnsel is. Van oudsher hebben vergripen tegen de sexueele moraal de kern uitgemaakt van onze Nederlandsche sotterniën, boerden en kluchten, en in de vorige eeuw liet de Vondeliaansche „oprechte trouw" in menig

iets wezenlijk-oorspronkelijks, gelijk men kon verwachten onder een man als Schimmel, wien als schrijver de afkeer van 't gewone, platte en alledaagsche zelfs tot 'n ondeugd gerekend is; éénige werken, waaruit eene hooge, eene dichterlijke opvatting van het moderne leven spreekt, en die bij de Noren te vinden *zijn*; daarnaast stukken van luchtiger aard, louter geschikt om te vermaken, doch geestig, fijn en met eene kern van waarheid — men zoekt ze te vergeefs. De groote werken uit vroegere tijden bij enkele — hooggewaarderde — uitzondering; die van nieuwere meesters in het geheel niet; en daarentegen wèl Fransche effectstukken en Duitsche samenflansels; misschien zeer geschikt voor groote en kleine kinderen, — voor kostschoolmeisjes en opgeschoten knapen, voor menschen wien 't onverschillig is, hoe ze zich vermaken; maar geheel ongenietbaar voor ietwat ernstiger gestemde personen, voor *mannen* en *vrouwen*. Geen wonder, zoo deze langzamerhand van den Schouwburch vervreemden, en 't een poosje duurde voor zij kwamen om Shakespeare's *Winter's tale* te hooren en te zien?

Of dit stuk dan geschikt was om ontwikkelde personen kunstgegot te doen smaken?

Ik stel deze vraag, omdat ik haar heb hooren ontkennen, door menigeen, wien ik tot een bezoek van den schouwburch had aangespoord. Deze had zich verveeld, gene zich geërgerd. De een

---

Hollandsch gezin tevergeefs naar zich kijken. Sinds de algemeene zoechtigheid en lievigheid, die ons in 't eerste kwart onzer eeuw eigen werd, en die in de verzen van Tollens haar meest populaire uiting vond, hebben wij ons, met weinig uitzonderingen, er aan gewend, ons Nederlandsch huwelijksleven te beschouwen en te beschrijven als zoo anti-Turksch mogelijk. Stoutigheden en afdwalingen heetten niet te bestaan; werden althans doodgezwegen; of, indien geopenbaard, die openbaring tot grief aangerekend. Aldus zijn wij gekomen tot de Idylle van ons Hollandsch huwelijksleven, en noemen wij elke voorstelling van ontrouw: *echt fransch*; even alsof die bij ons vreemd zou zijn! Zeker, 't is waar, dat in Frankrijk onder den invloed van de eigenaardige toestanden tijdens de (korte) verloving en bij gebreke van eene wet op de echtscheiding de zgn. *ménage à trois* bijzonder gebloeid heeft (althans op de planken) en niet minder waar, dat 't verschillend volkskarakter van Franschen en Nederlanders ook aan de sexueele afdwalingen bij beiden een geheel verscheidend stempel geeft. Wij, in ons ruw klimaat, met ons stevig wintervoedsel, ons langzamer kruipend bloed, onzen meerderen ernst, we zullen minder spoedig uit den band springen; maar, eenmaal uit den aard geslagen, zal onze zinnelijkheid zich ook grover en ruwer voordoen. Het waasje poezie, door de Franschen over hunne *liaisons* geworpen, ontbreekt bij ons; onze vrouwen zijn minder sentimenteel, minder poëtisch gestemd, maar ze worden ook spoediger oud en schenken licht aan hare huiselijke beslommeringen meer aandacht dan aan hare echtgenooten. Vandaar minder afwijkingen van de zijde der gehuwde vrouw; meer stoutigheden door onze oudere heeren. Een Nederlandsch auteur, die onze sexueele toestanden schildert, zal dus tot geheel andere uitkomsten geraken, dan een Franschman bij het teekenen der Fransche: ook daarom zou het zeker te wenschen zijn, dat wij meer oorspronkelijke stukken te zien kregen. Maar te beweren, dat de opvoering van Fransche echtbreuk-drama's afkeurenswaardig is, wjl de *echtbreuk Fransch* is, dat is m. i., minst gezegd, wat nalf.

dreef den spot met den beer en vond 't decoratief 't voornaamste; de andere miste in dit stuk alle kunst van samenstelling en diepte van hartstocht, en was er dus koel bij gebleven, terwijl een derde rondweg verklaarde bij de lezing meer en fijner genot te hebben gesmaakt dan bij de opvoering. Maar de meesten konden niet nalaten mijne bewondering en voorkeur toe te schrijven aan Shakespearomanie. Door een modern auteur gedicht, zou het stuk me zeker tallooze aanmerkingen ontlokt hebben.

Er is in de laatste opmerkingen ongetwijfeld eene kern van waarheid. Inderdaad toch laat *Winter's tale* zich niet vergelijken bij de werken onzer nieuwe dramaturgen, wier techniek van samenstelling die van Shakespeare als kinderwerk achter zich laat. Evenals onze oude *abele spelen* is 't eenvoudig 'n gedramatiseerd verhaal; maar *het abel spel van Esmoreit*, *'s conincs sone van Cecilien*, waarmee 't, wat den inhoud betreft, vergeleken kan worden, is feitelijk nog samengestelder, in zooverre n.l. 't als spel en 't tegenspel betreft. Natuurlijk is de nalviteit bij Shakespeare minder groot; de motiveering der daden uitvoeriger, de teekening der stemmingen breder. Niet op een paar woorden alleen van eenen neef, die voor verrader speelt, zou Leontes zijne echtgenooten hebben veroordeeld wegens ontrouw en moord op haar pas geboren zoon, die natuurlijk door den neef uit den weg is geruimd — maar is er niet eene onmiskenbare overeenkomst tusschen de snelheid, waarmee de achterdocht in *zijn* borst wortel schiet, en die, waarmee zich de grijze „kerstenconinc" belezen laat? Dat vluchtig toetsen van karakters en gevoelens, die eenvoudige fabel, die sprookjesachtige toevalligheden, ook in onze *abele spelen* schering en inslag, ze zijn immers alle berekend op een ietwat naif publiek, 't welk zich zonder eenig tegenstribbelen door den auteur laat meevoeren, waarheen hij slechts wil; hem niet van alles rekenschap vraagt; even licht aandoenlijk als goedlachs is, en aanstonds bereid is om medelijden te gevoelen met eene onschuldig verdachte vrouw en moeder, als te schudden om de ruwe grappen van een clown. 't Verlangt niet, dat de dichter hem elken toestand uitvoerig beschrijve, evenmin dat de decorateur zich uitsloove in het schilderen van fraaie tooneelen. Wat beiden niet geven, vult 't aan met behulp van zijne fantasie, even willig als die der Chineezers, voor wie eene *beschrijving* van de plaats der handeling de *schildering* er van vervangt.

Een stuk, berekend voor een dergelijk publiek, op te voeren voor moderne schouwburgbezoekers, is eene zaak van veel tact, kunstgevoel en geld. Men heeft er rekening mede te houden dat het gros geen aasje antiquiteitsgevoel en slechts weinig meer verbeelding bezit; bovendien naar den schouwburg de verwachtingen meebrengt, welke het bij de vertooning van moderne, op tooneleffect berekende stukken, steeds pleegt voldaan te zien. Dat 't effectvolle niet altijd 't meest artistieke, en schier altijd onwaar is, dat begrijpt het niet of bekommert er zich niet om. Voorts is men minder vlug van bevattings geworden ten opzichte van den tekst: stoute metaphoren, gekunstelde aardigheden en woordspelingen, zijn uit

den smaak en worden niet begrepen; terwijl eindelijk ook de opvatting van 't komische bij ons vrij wat is afgeweken van die van Shakespeare's tijdgenooten.

Wat men nu allereerst moet onder handen nemen, is de tekst. 't Komt er minder op aan, dat in de vertaling de stijl van 't oorspronkelijke bewaard zij; neen, voor 't tooneel moet met wat meer vrijheid te werk worden gegaan en de gedachten zóo ingekleed, dat een hedendaagsch toehoorder ze op 't eerste hooren gemakkelijk kan begrijpen; al mogen ze daarom weer niet te zeer verwaterd worden. Dan moet er worden onderzocht waar 't komische, zooals 't bij Sh. voorkomt, door aard of duur op den nieuwerwet-schen toeschouwer een veel sterker indruk zou maken dan op de tijdgenooten des schrijvers; een indruk dus, zooals die door hem niet bedoeld is en die derhalve de harmonie van 't geheel, gelijk de dichter die gevoelde, zou verstoren. Heeft men dit te sterke ontdekt, dan mag geene valsche piëteit voor des dichters werk vertaler, regisseur en vertolker weerhouden te schrappen en te denpen. Evenmin toch als men er aan denkt, 't stuk te vertoonen met geene andere hulpmiddelen dan die welke in de 16e en 17e eeuw in gebruik waren, evenmin mag men er toe overgaan, den tekst op te voeren, zooals hij daar ligt, onveranderd met 't oog op de veranderde beschouwing van menschen en dingen.

En eindelijk de monteering, 't decoratief. Wat hierbij in 't oog te houden is, is licht te begrijpen. Gaat men er eenmaal toe over den decorateur op te dragen, wat voorheen de fantasie des toeschouwers deed, dan dient er ook gezorgd te worden, dat 't decoratief evenmin te kort doe als misleide. 't Mag de stemming van 't publiek niet in verkeerde richting sturen; 't mag haar niet tegenwerken. Gaf bijv. de vroegere tooneelschikking op een bordje te lezen: „eene woeste plaats in Boheme bij de zee” — zoodat de toehoorder zich die plaats zoo onherbergzaam en akelig mogelijk kon denken en diep medelijden hebben met 't ongelukkig prinsesje, daàr te vondeling gelegd; de decorateur, die thans die woeste plaats schildert, zal er naar moeten streven haar zoó indrukwekkend te maken, dat hij den toeschouwer niet minder huivering doet gevoelen. Slaagt hij daarin niet — de opdracht is zeker hoogst moeilijk — laat hij 't publiek in de overtuiging, dat alles maar decoratie is, dan is zijn schildering nadeeliger voor den indruk van dit tooneel dan 't weglaten van alle decoratief, evenals de meeste illustraties in boeken de uitwerking eener teekenachtige stoute beschrijving eer verzwakken dan verhoogen.

Iets dergelijks geldt bijv. ten opzichte van 't volgende bedrijf, 't herdersfeest. Hier zijn wij te midden van de heerlijkste lantenatuur, van een eindeloos gejubel om de herboren schepping. De bloemen ontluiken uit haar knoppen, de bloesems schitteren aan de boomen, en de buitenbevolking viert feest met de natuur. De opgewekte sentimentaliteit der fijner bewerktuigde (jonge) menschen klinkt ons toe uit 't liefdesduet tusschen Perdita en Florizel — welk een verschil met dat van Romeo en Julia! — de ruwere natuur spreekt

uit de woorden en bewegingen der andere herders en herderinnen, dansende met de blijheid van onbezorgde zielen; uit de grollen van den gauwdief met den ouden herder en zijn zoon. Geheel dit tooneel moet ons in de meest opgewekte stemming brengen, als de aanschouwing van een heerlijken lentedag! Maar... laat nu de decorateur er niet in slagen een frisch, tintelend, zonnig landschap voor onze oogen te tooveren; laten de figuranten, die de herders en herderinnen voorstellen, de vrije beweging, de ongedwongen, ietwat bachantische vroolijkheid missen, laat hun dans u den indruk geven van een stijf ballet, hunne wendingen u schijnen als die van beweegbare poppen en... de gewenschte, neen de noodzakelijke betoovering van dit natuurtooneel blijft achterwege, uw ziel wordt koud gelaten en daar ge den overgang mist van 't ernstige deel der handeling tot 't potsige, dringen de, onbesnoeide, „clownscenes” zich dubbel sterk aan u op, tot uwe stemming geheel buiten harmonie komt met 't geen voorafging en 't geen volgt.

En zoo zouden we verder kunnen gaan, deel voor deel van dit stuk beschouwend, en aantoonende hoeveel er bij de opvoering vereischt wordt om de juiste stemmingen op te wekken, hoe gemakkelijk die kunnen verstoord worden. Maar genoeg reeds om de mogelijkheid te verklaren dat voor sommige bezoekers de indruk der voorstelling bleef beneden dien der lezing; hoe, voor wie het stuk niet gelezen had, de heerlijke artistieke eigenschappen licht konden verborgen blijven. Want — hoe verdienstelijk 't decoratief en de monteering bij 't Nedl. Tooneel ook waren, aan *alle* die hooge, maar ook m. i. *onafwijsbare* eischen voldeed zij niet. De decoratie van 't woeste tooneel in Boheme, een boschgezicht, mocht op zich zelve keurig geslaagd heeten, maar ze was te lief, te mooi, te vriendelijk. Daar was niets in wat *unheimisch* aandeed, evenmin als in den bliksem en den donder of den vallenden regen. 't Was alles gemaakt, dit voelde men, en daarom lachte men om den voortschuifelenden beer, dien men, met het oog op den koelnuchteren zin onzer toeschouwers, zeker beter achterwege had gelaten. Ook geldt eene soortgelijke opmerking 't tooneel van 't herderspel; dat was keurig, stemmig zelfs, maar 't tintelde niet, gelijk 't decoratief van 't slottaferaal (in Paulina's tuin) 't deed; hier m. i. eenigszins ten onrechte deed. Want de stemming van dat herkenningstoneel is niet die van blijde opgeruimdheid; de vreugde van 't wederzien wordt getemperd door de schaduw van vroeger leed, van jarenlang berouw. Daarom zou ik hier de kalmte, de vredigheid, de stille aandoenlijkheid eener laat zomersche natuur, bij 't herdersfeest den ongedempten toon van schelkleurige bloesems, van ontluikend groen gewenscht hebben. En dan daarbij geen afgemeten passen van een tiental paren, op eene achterverhevendheid, die 't vergezicht geheel belemmerde, 't tooneel iets kleins gaf en, bovendien, onnatuurlijk leek; maar eene opgewekte dans van blijde paren, uitgelaten als 't volk pleegt te zijn, op een uitgestrekt terrein, ter eener zijde desnoods kunstig heuvelachtig, ter andere begrensd door een ontluikend bosch.

In zulk eene omgeving, maar ook in eene dusdanige alleen, kan

een stuk als 't *Winteravondsprookje*, een *diepen* indruk maken, dieper althans, dan 't blijkbaar bij de groote menigte teweegbracht. Want 't is als een „landschap met figuren”, waarbij niet de figuren alleen en niet 't landschap alleen schoon moeten zijn, maar 't vooral aankomt op de harmonie tusschen de een en 't ander.

Over die figuren zelve, over de afbeelding der personages, hun karakters en stemmingen een paar worden nog. 't Zou onbillijk zijn geweest van onze tooneelkunstenaars te vorderen, dat zij, gewoon aan het optreden in moderne stukken vol beweging en zenuwachtigheid, op eenmaal al hunne gewoonten zouden afgelegd hebben en den eenvoud, de rust en de breedheid zich eigen gemaakt, welke in het kader van dit stuk thuis hooren. Een der moeilijkste rollen (en der ondankbaarste tevens) is zeker die van Leontes; zijn' plotseling ontwakenden hartstocht zóo af te beelden, dat deze voor 't publiek begrijpelijk wordt; heftig jaloersch te zijn en toch niets melodramatisch of Otello-achtigs te toonen, dat is ongetwijfeld geene lichte taak. Daarom scheen 't mij goed gezien van den heer v. Schoonhoven, zich die ietwat te verlichten, door 't te doen voorkomen alsof de achterdocht van Leontes niet eerst begon met 't eerste bedrijf; maar alsof ze dáar voor goed gevestigd werd. En nu moge hij Leontes in den aanvang wat te schel gekleurd hebben, 't *mouvement* van de rol had hij daar even goed als in 't eind, toen hij den gebogen, berouwhebbenden koning met diepen weemoed liet spreken over z'n verloren geluk. In het slottooneel, dat der herkenning, vierden zoowel hij als Mevr. Frenkel—Bouwmeester hun hoogsten triumpf. Daar was veel adel en rust in haar drapeering en bewegingen; eigenschappen te meer te waardeeren, wijl anders in 't afbeelden van den hartstocht juist haar kracht ligt; zoodat zij dan ook de fiere, zelfbewuste en toch teederlief hebbende Hermione der eerste bedrijven, in kalme waardigheid wel wat te kort deed. Mevr. de Vries, die de derde ernstige rol vervulde, deed Pauline optreden met het noodige gezag en stoutmoedigheid; dat 't haar moeite kostte haar heftigheid binnen de noodige grenzen te houden, behoeft niet gezegd te worden, voor wie ook háar temperament kent. En de komische figuren? — Bij 't voorstellen van deze stonden de acteurs voor de vraag, of zij het clownachtige zouden weergeven, zooals 't in des schrijvers tijd zou geschied zijn, dan wel 't ietwat temperen, naar den eisch onzer dagen. De Vertaler had hier niet bekort; zij kozen 't eerste. Ten onrechte, naar ik meen, wijl men immers niet mag vergeten dat in het schilderen dier grappenmakers, Shakespeare een offer bracht aan den smaak zijner tijdgenooten; en wij nu wel den tact mogen bewonderen, waarmede hij dikwerf dit offer aanwendde ten bate van zijne kunst, maar toch nooit die verwerkte invlechtsels roemen als zoovele voortreffelijkheden. Zeker, ook wanneer hij geheel vrij ware geweest, zou Sh. in dit 4e bedr. *la note gaie* hebben versterkt door kwinkslagen en grappen — maar hij zou ze waarschijnlijk fijner en geestiger gemaakt hebben dan ze ons nu schenen op 't tooneel. In elk geval, zoó vertoond als hier, leken de tooneelen tusschen Autolycus

en de twee domme herders maar ten deele komisch, en vermakelijk, en dus te lang en hinderlijk. Misschien lag dit ook wel hieraan, dat de droogkomieke wijze, waarop de heer Bouwmeester den landlooper voorstelde, ietwat *te droog* komiek was; eene veronderstelling, niet gemaakt om de groote verdiensten te verkleinen van de metamorphose welke de „eerste rol” zich had doen ondergaan tot „eersten komiek”, maar ter verklaring van den minder juisten indruk, door 't geheel op tallooze toeschouwers gemaakt. Wat meer breedheid en afwisseling van gebaren zou het optreden van Autolycus tot een waarlijk *vroolijk* intermezzo gestempeld hebben. 't Best geslaagde gedeelte van dit tusschenspel was ongetwijfeld zijn optreden als hoveling.

Hebben wij dus, ondanks enkele verschilpunten van principieelen aard, der Kon. Ver. dank te weten voor de wijze, waarop zij ons een kunstwerk als 't *Winteravondsbroekje* wist te vertoonen, persoonlijk ben ik haar en haren artisten alle erkentelijkheid schuldig voor de aandacht, aan m'n eerst (verschenen) blijspel geschonken. De bijval, dien het van de zijde des publieks heeft mogen ontvangen, werd zeker voor 't grootste deel verkregen door de vlugheid en levendigheid waarmede Mevr. Rössing—Sablairoilles en de heeren Clous en Schulze hun drie rollen speelden, en waardoor zij de gesprekken bezielde. Enkele kleine wijzigingen door hen al pratend in den tekst gemaakt, leerden me beter dan eenig betoog, waar ik was afgeweken van de gesprektaal; op andere plaatsen, waar ze zich aan mijn woorden hielden, bemerkte ik afwijkingen, alleen door 't hooren. Daar zijn geen betere lessen dan die der ervaring — ik hoop er een goed gebruik van te maken.

II. *Schouwburgen Van Lier.*

In de vorige afl. kon ik juist nog melding maken van het overlijden des heeren A. van Lier. Zijne begrafenis, welke den Maandag daarna plaats had, bewees dat velen z'n heengaan betreunden als dat van een man van zeer vele verdiensten voor de dramatische kunst; gelijk Prof. Alberdingk Thijm dan ook in onze aflev. 2 zóo duidelijk aantoonde, dat 't voor mij uilen dragen naar Athene mocht heeten, indien ik daarover nog te dezer plaatse ging uitweiden. Ook waren de kransen en toespraken treffender blijken van hulde en weemoed, dan ik zou kunnen geven. Wat hem 't meest tot eer verstrekte waren zijn daden, en die heeft Prof. Thijm door ze te boekstaven voor altijd aan de vergetelheid ontrukkt.

In ieder geval bewijst 't achterstaand repertorium, dat zijn zonen het bestuur bleven voortzetten in den geest van den overledene, woekerend met de hun ten dienste staande middelen om „elk wat wils” te geven en daarbij ook de hoogere kunst niet te vergeten. Ook ligt er voor eene directie, die geheel moet steunen op eigen krachten, niets afkeurenswaardigs in 't opvoeren van stukken als *De Schrik der Zeeën*, *De wilde Kat* en *O die Meisjes!* al betreur ik het zeer, dat het bestuur der Amst. Afd. van ons Verbond er niet in geslaagd is, onze leden te doen uitnoodigen tot eene betere voorstelling dan die van het blijspel van Julius Rosen, Duitsch fabriekswerk,

'twelk met de kunst weinig of niets te maken heeft, derhalve beneden de aandacht moet worden gerekend van de leden eens Verbonds, twelk zich de verheffing van ons tooneel ten doel stelt. Ook vind ik de keuze van een dergelijk stuk te betreuren, ter wille van den indruk, dien vele leden bij zulk eene invitatievoorstelling moeten krijgen van de werkzaamheid van 't Hollandsch gezelschap der heeren van Lier, 't welk nu eenmaal — 't valt niet te ontkennen — in den laatsten tijd van de meer ontwikkelde bezoekers niet die belangstelling ondervond, waarop 't toch volkomen recht heeft bij voorstellingen als van *Angelo*, Victor Hugo's tooneelspel, van *Uriël da Costa*, van *Zege na Strijd*. Te meer, wijl dergelijke voorstellingen zeker in de allereerste plaats gegeven worden ter wille van die toeschouwers, die noch bij 't zien van „draken" noch bij dat van Duitsche kluchten kunstgenot weten te smaken, en omdat bij 't wegblijven van 't gewenschte publiek de Directie welhaast zou genoopt kunnen worden, van verdere opvoeringen van stukken met letterkundige waarde af te zien. Wat zeker tot groote schade zou strekken van de kunst der tooneelspelers, die alsdan enkel minder keurige stukken zouden te vertoonen krijgen. Moge daarom bij eene volgende invitatievoorstelling in de Amstelstraat de keuze vallen op een stuk, twelk den kunstzin van dit gezelschap op 't voordeeligt doe nitkomen en aldus onze leden opwekke tot een druk bezoek bij andere, soortgelijke voorstellingen.

Van de gespeelde stukken, die onze aandacht verdienen, kwam D a u d e t's en B e l o t's tooneelspel *Sapho* 't eerst. Zij, die 't boek kenden en bovendien wisten dat 't tooneelspel 't te Parijs niet verder had kunnen brengen dan tot een *succès d'estime*, vroegen zich eenigszins verbaasd af, wat 't doel mocht geweest zijn eener overgieting van dit brok Parijsch leven in eenen Nederlandschen vorm. Uitnemend van compositie mocht 't tooneelspel zeker niet heeten — 't droeg de sporen zijner afkomst, nl. van een roman — er ontbrak de concentratie in, voor een goed tooneelwerk onmisbaar, zoodat dan ook 't tragische in 't noodlot, 't welk den jongen aan de gevolgen van zijn eersten misstap ketent, niet voelbaar genoeg werd voor den toeschouwer, wiens verbeelding niet in staat was de omtrekken des schrijvers aan te vullen. Meer belangstelling dan 't stuk verdiende dan ook de titelrol en haar weergave door M e j . J e a n n e d e G r o o t, die zich hier in verschillende momenten eens te meer eene nog veelbelovende, nauwgezette, fijngevoelende *comédienne* toonde, in staat om 't karakteristieke in menige vrouwenfiguur te doen uitkomen. Ik cursiveer opzettelijk *comédienne*, om nog eens met nadruk de aandacht er op te vestigen, dat zij zich zelve geweld aandoet door rollen te spelen, welke veel pathos eischen. Blijft de toon lyrisch, dan zeker kan M e j . d e G r o o t ook in een treurspel lauweren behalen, ja zelfs neemt zij bij het optreden in een rol als van Judith in *Uriël da Costa* door hare vele uiterlijke gaven eene nauwelijks betwistbare plaats in onder onze Nederlandsche actrices. 't Komt er maar op aan of zij beide, zoo in- als aangeboren gaven ontwikkelt; gelijk o. a. blijkt aan den

heer Moor, die door het kiezen van de *Uriël da Costa* voor benefietrol nog weer eens toonde dat hij een kunstenaar is met hooge adspiratiën als treurspelspeler en tevens met eene houding en eene fraaie stem, welke hem daarbij van opmerkelijken steun zouden zijn geweest, indien hij eveneens met allen ijver zijne krachten in die richting ontwikkeld had. Dit nu heeft hij niet gedaan, en ofschoon hij de rol van Uriël da Costa vervulde met eene toewijding, en 'n zelfbeheersching, welke blijk geven van z'n groote ingenomenheid er mede — hij kon er natuurlijkerwijze niet in slagen op eenmaal te herstellen, wat jaren lange ontwikkeling van eigenaardige komische gaven hem in adel van gebaar, in beheersching van z'n orgaan hadden doen verliezen. Daarom wordt 't dunkt me eindelijk tijd voor den heer Moor te kiezen en te deelen, en zich alsnog geheel en al te wijden aan 't cultiveeren 't zij van z'n dramatischen, 't zij van z'n komischen aanleg, die hem vooral in staat stelt ietwat fantastische persoonlijkheden met veel succes in beeld te brengen, en bij concentratie van alle krachten nog een zeldzaam comicus uit hem kon doen groeien. Dat *nog* is geenszins in strijd met zijn leeftijd; 't is het zeker niet wanneer hij zich sterk genoeg toont om een einde te maken aan 't tijdperk van zoeken en tasten, waarin hij reeds al te lang verkeert.

Had de heer Moor de *Uriël da Costa* voor zijn benefiet gekozen, ook mevr. Ellenberger, — en na haar (in Maart) de heer Potharst — bewees, dat, als de artisten van 't gezelschap van den v. Lier hunnen directeur slechts iederen avond zulke zalen wisten te verzekeren als bij hun benefieten, er door dit gezelschap enkel stukken zouden worden gespeeld van enige beteekenis. Men moge toch tegen Schimmels dramatisering van zijn roman '*Huisgezin van baas van Ommeren* alsmede tegen dien roman zelve nog zooveel bezwaren kunnen opperen, men zal aan den anderen kant ook niet onkennen, dat hij in vrouw Moes een type geschapen heeft van veel kunstwaarde. Dit af te beelden is, begrijpelijkerwijze, aangename krachtsbeproeving voor eene speelster van karakterrollen en mevr. Ellenberger, die met hare typen uit 't volksleven in een 2-tal Hollandsche stukken, *Blonde Els* en *Zwarte Griet*, zulke welverdiende lauweren inoogstte, moest zich tot de rol, waarin mevr. Kleine een harer grootste triumpfen behaalde, wel bijzonder aangetrokken gevoelen. Ook heeft zij er zich met eere, maar zonder ongemeenen uitslag van gekweten. De toon was over 't geheel teforsch, er was geen afwisseling genoeg in van licht en bruin; de ernst, het ongebolsterde spraken te sterk, de overgangen naar 't hartelijke misten 't frische, 't plotselinge, 'twelk de Noord-Hollandsche waschvrouw de sympathie moet doen winnen van den toeschouwer. Naast haar stond de heer Veltman met een hoog te waardeeren *Jacob Stufken*, waarin de verrader zoo weinig mogelijk, de gewetenlooze dorpswoekeraar heel duidelijk sprak. Voor 't overige bood de voorstelling niet veel vermeldingswaardigs, was zij beneden de krachten van 't gansche gezelschap van Lier, waaruit bij vrije keuze een beter geheel ware saam te stellen geweest. En ik maak dan

ook meteen de gelegenheid gebruik om er nog even op te wijzen hoe de heeren K. Vos en Verhagen zich in de *Uriël da Costa* zoo recht verdienstelijk kweten; de eerste vooral, die z'n verzen zoo sober en toch afwisselend voordroeg dat menig jongere er nog 'n voorbeeld aan kon nemen. Voorts hebben in *Sapho* de dames Albrecht—Engelman en Roos, alsmede de heer Malherbe zich bij 't vervullen hunner rollen onderscheiden; eene opmerking die ik liever maak, dan die, dat deze en gene in zijn spel bleef beneden de eischen, of — zooals ik 't in alev. 2 uitdrukte — beneden A. P. Want men heeft mij de opmerking gemaakt, dat deze uitdrukking in de tooneeltaal een beleedigend karakter heeft, en ik derhalve, door haar ten opzichte van enkele dames en heeren te gebruiken, deze gekrenkt heb. Dat dit geheel buiten mijne bedoeling lag, zij hier ten overvloed nadrukkelijk verklaard — er was niet erger mee bedoeld dan ik voortaan zal uitdrukken door toepassing van 't gezegde — *the rest is silence*. Door slechts te noemen wie zich bepaald in enig opzicht onderscheidde, handel ik overeenkomstig de eischen van m'n bestek en kwets ik — naar ik vertrouw — niemand.

Salon des Variétés.

„t Kan verkeeren” zei Bredero en ik herhaal 't na hem, met een ongeveinsd genoegen, nu ik andermaal te spreken heb over 't *Salon des Variétés*. Want zoo in den laatsten tijd, vóór Dec. 1.1., de toestand aldaar niet bijster veel stof tot roemen gaf, thans mag ik constateeren, dat door eene belangrijke vermeerdering van krachten, de voorstellingen dubbel in gehalte gewonnen hebben. De terugkomst van den heer v. d. Heuvel, daarna 't optreden van Mej. Augusta Poolman (van 't ontbonden gezelschap de la Mar), vervolgens de aankomst van twee Rotterdamsche „gasten:” Mevr. de Graaf—Verstraete en den heer Mutters (van 't gezelschap Alex. Faassen), welke thans reeds als „leden” kunnen worden beschouwd, heeft toch ook gewerkt op de andere medespeelenden, zoodat er weer met meer ernst, toewijding en beschaving wordt gespeeld. Voorstellingen als van *Nichtjes Roman*, 't bekende blijspel in verzen van Fournier (reeds vroeger in 't gebouw van den Werkenden Stand gespeeld), van *Trim, het Regimentskind*, waarbij mej. Poolman en travestie optrad, bewezen dat 't Salon zich bepaald geluk mag wenschen met haar engagement; en wanneer nu straks Mej. Roos zich weder bij dit, alsdan gewijzigd, gezelschap komt voegen, dan zal het optreden dezer beide jonge dames zeker eene groote aantrekkingskracht opleveren voor het publiek. Voeg daarbij, dat 't in Mevr. de Graaf eene comédienne van vrij wat beteekenis, in den heer Mutters een zeer verdienstelijk en beschaafd komiek aanwon, zoodat met hun medewerking o. a. zeer goede voorstellingen konden worden gegeven als van *De Vogeltjes van Blanainet* en *Parijsche Grisette*. Dit eerste is een bekend blijspel van Labiche, vol geest en juiste opmer-

king en zorgvuldig van samenstelling, en om het eenvoudig karakter der laatste bij uitstek geschikt voor een klein tooneel en een kleine Schouwburgzaal als van het Salon. Daarbij geeft de teekening der beide broeders eene uitnemende gelegenheid tot typeeren, waarvan vooral de heer Mutters een goed gebruik maakte. Alleen zal het hem aan te raden zijn, niet te veel door den nens te spreken, eene hebbelijkheid door hem ook ten toon gespreid als Grattoir in *de Parijsche Grisette*. Dit stukje ontleent zijn geheele beteekenis aan de hoofdrol, waarin de actrice gelegenheid heeft haar dramatischen aanleg te toonen. De taak om, zonder andere rekwisieten dan een mandje, alleen door de voordracht, het publiek een tooneeltje te schilderen van een moeder bij het ziekbed van haar kind, en daarbij den toeschouwer te treffen, is zeker uiterst moeilijk, wijl hier *du sublime au ridicule* slechts een stap is. Dien stap niet te hebben afgelegd bewees voor Mevr. de Graaf—Verstraete, die dan ook sinds haar debuut reeds eene goede bekende is geworden voor de bezoekers van het Salon.

De Reis door Berlijn in 80 uren is een der oudere Berlijnsche blijspelen, 't welk zich naast de nieuwere kluchten van M a n s t a d t en met gemak staande houdt. De heer Charlier wist er zijn publiek zeer in te vermaken; geen wonder dat 't stuk 14 opvoeringen beleefde. Dat *Lekain in duplo* 't tot niet meer dan een 2-tal bracht, strekt niet ten bewijze dat 't publiek de Vaudeville niet meer in eere houdt. Maar 't werd alleen gegeven ter wille van de afscheidsvorstelling van den ouden Ed. Bamberg, die bij 't bereiken van zijn zeventigste jaar begon om te zien naar wat meer rust — en... onbezorgdheid. Met haar bekende bereidwilligheid stelde de Ver. Het Nederl. Tooneel hem daartoe in staat en een vijftal harer leden, de dames Stoetz, Rössing en Bos, de heeren v. Zuylen en Schwab, wien de taak werd opgedragen den ouden collega op zijn afscheidstocht te vergezellen, kweten zich daarvan met piëteit en toewijding. Van de drie stukjes, waarin zij met hem optraden mochten de twee eerste: *Engel of Duivel* en *De bloedzuigers* vrij wat verouderd zijn; 't laatste *De Jubilaris*, niet meer wezen dan waartoe 't bestemd was, in gelegenheidsproduct, 't welk den jubilaris in staat moest stellen, in een viertal karakters op te treden; dit nam niet weg dat allen *con amore* speelden, in 't vuur geleid door een man, die nu wel niet zijn kunst vernieuwd moge hebben door den tijd, maar die in elk geval nog blaakte van ijver en geestdrift voor zijn vak. Er was zeker meer gloed dan fijne kunst in zijne creaties — Bamberg maakte ook geen aanspraak op het bezit der hoogste gaven —; maar die, welke hem geschonken zijn, heeft hij steeds aangewend ten bate van de kunst, die hem (ongelukkigwijze) geene melkgevende koe, wel steeds voorwerp van aanbidding was. En daarom zou 't mij niet verwonderen, zoo hij, de nog krachtige zeventiger, geen rust kon vinden in een bestaan vèr van de planken, waarop hij eene halve eeuw bijna leefde, en zijn afscheid er geen voor goed was. In ieder geval heeft hij zich geen oogenblik te beklagen gehad over de ontvangst, hem op zijnen tocht

door 't publiek bereid — en in 't bijzonder hier te Amsterdam bewees de overvolle Schouwburgzaal hoevele en welke vrienden hij zich heeft weten te maken. Daarbij kransen en een geschenk; levensbeschrijvingen, in de dagbladen¹⁾ en afzonderlijk uitgeven²⁾ — de goede oude kon waarlijk tevreden zijn. En hij was dat; meer nog zelfs, dankbaar en gelukkig; en wie ook maar iets had bijgedragen tot verhooging zijner feestvreugde kreeg van den jubilaris een schier eindeloozen handdruk ten beste. Ook hield hij niet op met praten over de mooie zaal, en zijn vroegere jubilé's, en zijn goeden naam in geheel Nederland en zijn zingen van 't Wien Neerlandsch voor Willem II, alles in drukke, opgewonden, door-elkander-rammelings, met eene naieve ijdelheid en niet verborgen zelfbehagen, welke innamen voor den ouden man, die zijne rol geëindigd zag, maar nog zoo gaarne had blijven voortspelen.

Moge 't hem in ieder geval in zijn rust voorspoedig gaan!

Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.

„Een mooie zaal! Ik zie met genoegen dat 't Rotterdamsch publiek zijn treurspelspeelster, mevr. Beersmans, nog weet te waardeeren!”

„„Zeker! Maar... weet ge wat de keerzijde is van de medaille? dat die toeloop alleen veroorzaakt is door de buitengewone omstandigheid van haar feest. Men komt om mevr. Beersmans te huldigen en neemt 't stuk op den koop toe; ja nog erger, men komt, een klein deel van 't publiek zeker, om de ovaties bij te wonen. Dat is een schouwspel, als elk ander. Ziedaar alles!””

„Voor een *deel*, misschien. Is dit *alles* niet te pessimistisch?”

„„Wat overdreven is 't zeker. Doch wilt ge een feit? Toen voor een tweetal jaren de *Medea* hier gemonteerd werd, beleefde ze met moeite drie, vier voorstellingen. En let nu eens op hoe vaak 't ditmaal zal „gaan”; als 't...””

Toenemend geruisch om ons heen, sterker wordend gedrang van een heirleger heeren, die zich schuifelend bewogen in den *dampkring*, boven en om hun hoofden tot een grijsachtigen nevel verdicht; en de noodzakelijkheid om met glas of kopje te manoeuvreeren en dit buiten 't bereik te brengen van stootende ellebogen en blinde ruggen, dit alles maakte 't mij onmogelijk, om bovenmeegedeeld gesprek voor te zetten, 't welk ik op Dinsdagavond den 11den Januari begonnen was in de koffiekamer van den grooten Rotterdamschen Schouwburg. Ik kon dus niet te weten komen, wat m'n kennis me verder had willen doen opmerken aangaande den smaak zijner stadgenooten voor de tragische kunst; maar toen ik acht dagen later vernam, dat inderdaad de aangekondigde vierde voorstelling van *Medea* en *Alphonse* om duidelijke redenen was afgekommandeerd, en inmiddels kennis kreeg van een rondschriften,

¹⁾ O. a. Weekblad de Amsterdamer van 19 en 26 Dec.; 't Vaderland van 13 Jan.

²⁾ Bij den heer Holkema, prijs 25 cts. Evenals die in de Amsterdamer door J. H. Rössing.

door het Bestuur der Rotterd. Afd. van ons Verbond aan zijne leden gezonden, ten einde hen op te wekken tot een getrouwer bezoeken van de Hollandsche voorstellingen, wyl anders de directie Le Gras en Haspels moeite zou hebben om hare kosten te dekken — toen begon ik toch ook te twijfelen, of niet soms mijn gunstig vermoeden ietwat voorbarig was uitgesproken.

Inderdaad schijnt de toestand van ons Hollandsch tooneel te Rotterdam niet bijster gunstig. Mag men daarom met Lucius, den bekenden medewerker aan *de Tijdspiegel* spreken over een algemeen verschijnsel van *verminderde* belangstelling in ons Nederlandsch tooneel? ¹⁾ Me dunkt, ook een dergelijk oordeel is wat voorbarig. Daar zijn te veel oorzaken, die kunnen medewerken om 't publiek buiten den Schouwburg te houden, o. a. stedelijke gewoonten omtrent etensklok en sluitingsuur van magazijnen, slechte tijden, minder gelukkig repertoire enz., om aanstonds de schuld te mogen werpen op eene vermindering in sympathie. Ik ben te weinig bekend met de toestanden te Rotterdam, om mij een oordeel over de oorzaken van 't verschijnsel aan te matigen; maar wanneer ik bedenk, dat drie jaren lang de Kon. Ver. te Rotterdam gesukkeld heeft met nadeelige saldo's; dat, daarvoor, de combinatie Le Gras, van Zuylen en Haspels ook al met moeilijkheden te kampen had, dan geloof ik niet dat de belangstelling verminderd is, wèl dat zij altijd tamelijk platonisch is geweest. Hoezeer ook gesteld op een eigen Nederlandsch gezelschap, hebben de Rotterdamsche kunstvrienden steeds zooveel geofferd voor de instandhouding der Deutsche opera, dat er voor „de Hollanders” weinig meer scheen te kunnen overschieten. Laat ons hopen, dat de directie der Ver. Tooneelsten er weldra in moge slagen de heerschende onverschilligheid te doen wijken voor eene werkdadige belangstelling ²⁾.

¹⁾ *Tijdspiegel*, van Februari 1887.

²⁾ Onder het drukken brengt de *Nieuwe Rott. Courant* de tijding dat, in aansluiting aan de opwekking, eenigen tijd geleden door het bestuur der alhier gevestigde afdeling van het *Nederl. Tooneelverbond* tot hare leden gericht, om door een getrouw bezoek van den Grooten Schouwburg de zaak van het Nederlandsche Tooneel te steunen, thans de heeren Hendrik J. J. Bos, Henri Hoogeweegen, Joseph Jacobson, Frans Mees, Hendrik P. N. Muller, C. M. C. Obreen, G. van der Pot, C. van Rossem Cz., D. T. Ruys, L. Sanson, A. van der Valk Cz., en Hendk. Veder de onderstaande oproeping tot de ingezetenen van Rotterdam hebben gericht:

„Pleit het ontegenzeggelijk voor den kunstzin onzer stadgenooten, dat zij onlangs opnieuw aan de Deutsche Opera het voortbestaan verzekerden, — met vertrouwen doen wij thans op onze beurt een beroep op dienzelfden kunstzin, waar het geldt de instandhouding van eene nationale instelling bij uitnemendheid, wij bedoelen van ons *Nederlandsch Tooneel*.

„Wij behoeven slechts de eenige maanden geleden verschenen opwekking van het bestuur van de Rotterdamsche afdeling van het Nederlandsch Tooneelverbond in herinnering te brengen, om u levendig te doen besfeffen, onder welke drukkende zorgen het alhier gevestigde gezelschap: de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelsten, directie Le Gras & Haspels, gebukt gaat. Nieuwe en grootere lasten wachten hen in het volgend seizoen, bij het bespelen van den nieuwen Schouwburg en bij de strengere eischen, die bij toeneming gesteld worden.

Dat de samenstelling van het répertoire op het bezoek van grooten invloed moet wezen spreekt van zelve. In eene stad als Rotterdam, waar blijkbaar die stroom gemist wordt van menschen, voor wie 's avonds uitgaan eene behoefte is, kan alleen een zeer behaaglijk of pakkend stuk de bezoekers uitlokken, neen dwingen tot bezoek. 't Is niet voldoende dat het kalm te genieten geeft, 't moet veel te genieten geven, of men blijft thuis. Daarbij moet natuurlijk de aard van 't stuk in overeenstemming zijn met 't karakter van de kunst der vertolkers, en met 't oog hierop vind ik het begrijpelijk dat, trots 't voortreffelijk spel van Mevr. B e e r s m a n s, de *Medea* het Rotterdamsch publiek slechts weinig heeft blijken te boeien. Want het romantisch, pseudo-grieksch treurspel van L e g o u v é vereischt eene breedheid van gebarenspeel, eene lyrische, verheffende dictie, welke van de medespelenden eigenlijk alleen Mevr. B e e r s m a n s tot hare beschikking bleek te hebben. Sleefte zij hare toehoorders meê met de onbetoomde vaart van haren hartstocht, de kalmte van wie met of na haar optraden liet ook den toehoorder weer tot bedaren komen en zoo maakte het geheel niet dien diepen indruk, dien het toch op het publiek maken kan. Want ik voor

---

„Of het gezelschap daaraan het hoofd zal kunnen bieden? Naar onze innige overtuiging alleen dan, wanneer het publiek door krachtiger financieelen steun van zijne belangstelling doet blijken.

„Wij vreezen geen tegenspraak, wanneer wij beweren, dat de Vereenigde Rotterdamsche tooneelisten dien steun ten volle verdienen. Zoowel de erkende talenten die het gezelschap in zijn midden bezit, als de ijverige pogingen die het in het werk stelt om aan de toenemende eischen van het publiek te voldoen, geven er aanspraak op. Ieder die het wêl meent met ons Nationaal Tooneel, zal de noodzakelijkheid erkennen, dat alle krachten moeten worden ingespannen om de bestaande Vereeniging voor onze stad en voor den nieuwen Schouwburg te behouden.

„Daartoe roepen wij uwe medewerking in. Niet door een verzoek om subsidie. Alleen door inschrijving voor coupons. Die inschrijving behoeft vooreerst nog niet gepaard te gaan met plaatsbepaling. Men teekene alleen voor het bedrag dat men voornemens is, in het aanstaand winterseizoen uit te geven en de Directie zal hun, die haar op die wijze ondersteunen, na de opening van den nieuwen Schouwbusg, en nadat men in de gelegenheid zal gesteld zijn, zijne keuze omtrent de plaats, waar men wenschte te zitten, te vestigen, zoodanige coupons (met de gewone verlaging) verstrekken als men zal verlangen. De prijzen der plaasen zullen geen noemenswaardige verandering ondergaan.

„Die vraag schijnt ons niet alleen billijk toe, maar zoo gematigd mogelijk tevens. En waar wij in het voldoen aan dit verzoek het éénig middel zien om het voortbestaan, althans ten deele, te verzekeren van eene instelling, die wij voor onze stad van groot belang achten, hebben wij ons tot eene Commissie vereenigd, ten einde onze stadgenooten in de gelegenheid te stellen, daartoe op bovenomschreven wijze bij te dragen.

„Binnen eenige dagen hopen wij U eene inteeckenlijst te doen aanbieden en zullen het zeer op prijs stellen, zoo gij door uwe medewerking ons streven in het belang van ons uitmuntend Nationaal Tooneel wilt steunen.”

Tegelijker tijd heeft de Directie het verzoek gericht tot den Gemeenteraad te Rotterdam, om te worden vrijgesteld van het betalen der belasting op de Tooneel-vertooningen. Een verzoek, 't welk zeker niet onbillijk mag heeten als men bedenkt, dat de Raad te dier stede absoluut niets doet voor de dramatische kunst.

mij houdt het er voor dat niet zoozeer het romantische treurspel zelf verouderd is, maar dat de meesten onzer artisten het niet meer kunnen vertolken, omdat ze de stemmingen er in niet meer weten te ondergaan.

Er is dan ook — ik heb er al vroeger op gewezen — eene soort van disharmonie tusschen de kunst van Mevr. Beersmans en die der meeste andere leden van het Rotterdamsch gezelschap. Vandaar de verklaring van het feit, dat zij, zooals men het noemt „zoo weinig te doen” krijgt, dat ze zoo weinig rollen te creëeren heeft, waarin ze zich geheel kan overgeven aan haar temperament. Met vreugde ingehaald als tragédienne, de herstelster van het in vergetelheid geraakte treurspel, heeft zij, onder den drang der omstandigheden, betrekkelijk slechts zelden gelegenheid gehad hare groote gaven voor die kunst ten toon te spreiden. Of wel 't moest zijn in enkele van die romantische drama's in proza, die nauw verwant zijn aan de draken, welke zij in België speelde, alsmede in toneelspelen van moderne auteurs, waarin de romantiek en het realisme zoo goed en zoo kwaad als 't ging samenversmolten waren en derhalve ook haar collega's hun portuur vonden. Doch gelukkig, in elk geval, dat Mevr. B. nu ook gedwongen werd te treden buiten de enge grenzen van haar zgn. „emplooi” en moest en kon toonen, dat zij, alvorens op te treden in drama's, had geschitterd in het blijspel, zóo dat nog in 1874 dr. J. ten Brink kon getuigen, „dat zij tragische gaven heeft en uitmunt als soubrette”¹⁾ Wie zich niet herinnerde, haar in die dagen in die hoedanigheid te hebben gekend, kon haar nog onverminderden aanleg bewonderen bij haar optreden als Juffr. *Guichard* in *Du ma s' Mons. Alphonse*, de tweede rol op haar benefietavond gespeeld. Daar was de oude, schalksche lach, die in haar binnenkamer zoo hartelijk en luide kan klinken; daar was de ongeneerdheid van eene vrouw uit het volk, bekrompen, maar goedhartig, ijverzuchtig en door haar ijverzucht scherpzinnig; eene vrouw van weinig beschaving, welke immers ook zelf beheersching leert; de slavin van haar plotselinge indrukken en van wie haar zijn meerderheid doet gevoelen. Maar toch — ze was ruw noch grof; haar schuddende bewegingen niet hoekig en onbeschaafd; — gelijk de stem week was en zoet harmonisch, zoo was er ook weekelijkheid in geheel haar wezen en behaaglijkheid in haar voorkomen. Mevr. Beersmans toonde, dat, voor haar, realiste te zijn niet gelijk stond met elken zweem van beschaafdheid af te leggen. Dat 't afteekenen van ingehouden aandoening zijne grootste kracht uitmaakt, bewees de heer D. Haspels, als de oude, bedrogen zeeofficier opnieuw.

Het stuk, waarmede de Ver. Rotterd. Tooneelisten, dit ze kwart van het seizoen openden, *Chamillac* van Oct. Feuillet heb ik tot mijn spijt niet zelf kunnen zien, wjl toevalligerwijze op denzelfden avond, dat 't hier ter stede gespeeld werd, 't voorloopig Eind-examen op de Tooneelschool gehouden werd. Wat ik er van weet is dus enkel van hooren zeggen; doch ongelukkigerwijze liepen

¹⁾ Zie Haagsche Bespiegelingen dl. I, pag. 214.

de oordeelveligen, hier als in Frankrijk, tamelijk uiteen. Maar in elk geval, 't gaf den heeren D. en J. Haspels gelegenheid om mooi spel te doen zien en 't stuk maakte indruk op de toeschouwers, ten bate van de kas.

De Kruik of *Twee processen om Echtscheiding* is een oude bekende, 'n vermakelijk, nog al gekruid blijspel van Meilhac en Halévy, vertaald door Gerard Keller. 't Werd met veel levendigheid en fantaisie gespeeld en vooral de heer Faassen muntte uit als 'n Parijsch echtgenoot, die onder den plak van z'n maîtresse, 'n danseres, zit. Ook de heeren van Zuylen en Le Gras alsmede de dames Burlage, Coelingh en Vink speelden hun rollen zóo, dat men de vermakelijkste toestanden werkelijk voor zich zag.

LIJST VAN OPGEVOERDE STUKKEN.

Van 1 December 1886—1 Maart 1887.

I. Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel.

1 Dec.: **Fédora** (Amst. 5, 's H. 2. Totaal 7 opv.) — 11 Dec.: **Huwlyksgeluk**, blijsp. 1 bedr. van L. Simons Mz. (Amst. 7, 's H. 4 opv.) — **De groote Onbekende**, klucht in 4 bedr. v. Rud. Kneisel (Amst. 7, 's H. 3 opv.) — 25 Dec.: **Margot de Bloemenverkoopster**, drama in 4 bedr. of 8 taf. en een voorsp. van Anicet Bourgeois en François Dugué (Amst. 8 opv. 's H. 2 opv.) — 1 Jan.: **Ghijsbrecht van Aemstel** en **De Bruiloft van Kloris en Roosje** (Amst. 4 opv.; Br. 's H. 1 opv.) — 15 Jan.: **Een Winteravondsprookje**, toonsp. in 5 bedr. of 9 taf. van W. Shakespeare, door Dr. L. A. J. Burgersdijk, (Amst. 11 opv., 's H. 1 opv.) — 5 Febr.: **De Verstootene**, drama in 5 bedr. of 6 taf. uit het Fr. (*La Servante*) van La Fontaine, (Amst. 7 opv., 's H. 2 opv.) — 19 Febr.: **Een oud Soldaat**, toonsp. in 4 bedr. van Franz Herbst, bewerkt door *Centurio* (Amst. 7 opv., 's H. 2 opv.)
[Voorts beleefden reprises: **Marguërite Gauthier**, (Amst. 2 opv., 's H. 1 opv.) — **De gouden Spin**, (Amst. 1 opv. 's H. 2 opv.) — **Een Krekel bij de Mieren**, (Amst. 1 opv.) — **De Klepthe**, (Amst. 4 opv., 's H. 1 opv.) — *Te 's Hage* alleen: **Denise**, (2 opv.) — **De Familie Clarefont**, (2 opv.) — **De Markies Harpagon**, **Meedoen**, **Een wereld waarin men zich verveelt**, **Tilli** en **De Schoolrijdster** (elk nog 1 opv.)

II. Grand Théâtre van Lier.

1 Dec.: **De wilde Kat**, (totaal 10 opv.) — 11 Dec.: **Christol de Gehangene**, drama in 5 bedr., (Amst. 3, Plant. 4 opv.) — 15 Dec.: **Sapho**, toonsp. in bedr. van Alph. Daudet en Ad.

Belot, vert. *H. P. Boudier* (7 opv.) — 24 Dec.: **De Schrik der Zeeën**, drama in 7 taf. van Léonée en Eugène Nus (8 opv.) — 1 Jan.: **Angelo, Tyran van Padua**, toonsp. in 4 bedr. van Vict. Hugo, vert. *C. J. Roobol*, (Amstelstr. 4, Plant. 2 opv.) — 8 Jan.: **De Pleiziertrein**, blijsp. in 4 bedr. naar 't Fransch door C. P. T. Bigot (Amst. 13 opv., Plant. 2 opv.) — 2 Febr.: **Onze Vrouwen**, blijsp. 5 bedr. van G. von Moser en Fr. von Schönthan (Amst. 6 opv., Plant. 2 opv.) — 10 Febr.: **Uriel da Costa**, treursp. 5 bedr. naar 't Hgd. van Carl Gutzkow, door *P. C. F. Frowein* (Amst. 4 opv., Plant. 1 opv.) — 19 Febr.: **Joan Woutersz**, drama van H. J. Schimmel (1 opv.) — 21 Febr.: **O die Meisjes!** blijsp. in 4 bedr. uit 't Hoogd. van Julius Rosen, door *C. P. T. Bigot* (Amst. 2, Plant. 3 opv.) — 24 Febr.: **Zege na Strijd**, drama van H. J. Schimmel, (2 opv.); [*Vrouw Moes*, Mevr. Ellenberger; *Jacob Stufken*: De Heer Veltman]. [Reprises van: **Janus Tulp**, (3 opv.) — **De Trompetter-Majoor** (1 opv.) — **De oude Kleerkoop** (1 opv.)]

III. *Schouwburg Van Lier.* (Plantage).

[1—24 Dec.: Reprises van: **Kleine Jacques** (1 opv. totaal 16 opv.) — **John Walker**, (2 opv. tot. 10 opv.) — **De IJzervreter** (2 opv.) — **Anne-Mie** (4 opv. tot. 13 opv.) — **Twee Weezen** (3 opv.) — **Marianne** (1 opv. tot. 4 opv.) — **De Priester** (4 opv.) — **Nelly** 2 opv.)]

24 Dec.: **Julius van Sassen**, treursp. in 4 bedr. of 9 taf. door den schrijver van **Aballino** (5 opv.) — 1 Jan.: **De Roode Brug of De Nacht van 13 Nov.**, drama in 5 bedr., (4 opv.) — 28 Jan.: **Zelfopoffering of Het geheim van Diana**, melodrama in 7 taf., (6 opv.) [Daarbij reprises van: **De Roovers** (4 opv.) — **De dood van Rolla**, (4 opv.) — **Otello**, (2 opv.) — **De Zeekapitein** (1 opv.) — **Gaston van Frankrijk**, (2 opv.)]

IV. *Salon des Variétés.*

6 Dec.: **Boquillon, of de Lotgevallen van een oud Vrijgezel**, blijsp. in 3 bedr. (3 opv.) — 18 Dec. [re optreden van Mej. Aug. Poolman] **Brand in de Kostschool** [zie pag. 95] (2 opv.); [Laatste optreden van Ed. Bamberg] **Lekain in Duplo** (2 opv.) — 25 Dec.: **Nichtjes Roman**, [zie pag. 95] (10 opv.); **Trim, het Regimentskind van Parijs**, blijsp. met zang, 3 bedr. (10 opv.) — 22 Jan.: [Gastvoorstellingen van den heer Alex. Mutters en Mevr. de Graaf—Verstraete] **De Vogeltjes van Blandinet**, blijsp. in 3 bedr. naar 't Fr. van Eug. Labiche; **De Parijsche Grisette**, blijsp. met zang in 1 bedr., (7 opv.) — 29 Jan.: 's **Naasten buurvrouw**, blijsp. 3 bedr. van Julius Rosen (7 opv.) — 10 Febr.: **De reis door Berlijn in 80 uren**, blijsp. met zang in 7 taf. naar 't Hgd. door L. A. Holtrop (14 opv.) — 24 Febr.: **Janus Tulp**, blijsp. van J. van Maurik, *Janus Tulp*, de heer Mutters] (5 opv.)

[Verder reprises van: **Wij gaan den pot verteren** (1 opv.) — **De Schoolmeester**, (2 opv.) — **Papa gaf Permissie**, (2 opv.) — **Robert en Bertrand**, (3 opv.) — **De Moord op de Martelaarsgraacht**, (5 opv.) — **De Salontyroler**, (13 opv.) — **Twee Weezen**, (4 opv.) — **De oude Kleerkooper**, (2 opv.) — **De Sabijnsche Maagdenroof**, (5 opv.) — **De Bibliothecaris**, (5 opv.) — **De straatjongen van Parijs**, (7 opv.) — **Fadette of de kleine Heks**, (5 opv.) — **Mevrouw slaapt** (5 opv.)]

V. *Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.*

(Le Gras en Haspels).

19 Dec.: **Chamillao**, comédie in 5 bedr. van Octave Feuillet, vert. door *Jean* (7 opv.) — 1 Jan.: **Zij weet iets van me**, blijsp. in 4 bedr. van Rud. Kneisel (5 opv.) — **De bruiloft van Kloris en Roosje** (3 opv.) — 11 Jan.: [Jubilé-voorstelling van Mevr. Cath. Beersmans] **Medea**, treursp. 3 bedr. van E. Legouvé, metr. vert. van *Jan C. de Vos* en **Alphonse**, toonsp. in 3 bedr. v. Alex. Dumas (3 opv.) — 28 Jan.: **De Krekkel bij de Mieren**, blijsp. 1 bedr. van Labiche (1 opv.) — 8 Febr.: **De Kruik of Twee processen om Echtscheiding**, blijsp. 4 bedr. (*La Boule*) van Meilhac en Halévy, vert. *Gerard Keller* (5 opv.) — 27 Febr.: **Daniëla**, toonsp. in 4 bedr. uit 't Duitsch van Felix Philipp, vert. *Jan C. de Vos* — **De Schoolrijdster**, blijsp. in 1 bedr. van Emil Pohl.

Reprises van: **De brieven van Alfred** (3 opv.) — **Vrouwen-emanicipatie** (4 opv.) — **Martelares** (1 opv.) — **De Rantzau's** (4 opv.) — **Robert en Bertrand**, 2 opv. — **De Militaire Willemsorde**, 1 opv.]]

VII. *Nieuwe Rotterdamsche Schouwbuurgvereeniging.*

(Directie: Alex. Faassen.)

19 Dec.: **Het Turfschip van Breda**, geschiedk. drama in 3 bedr. door C. v. d. Vijver (2 opv.) — 25 Dec. **Rocambole**, of **De bende van Harteboer**, drama in 8 taf. naar Ponson du Terrail, vert. *H. Smits* (6 opv.) — 1 Jan. **Een klap op zijn neus**, kluchtspel in 5 taf. naar Ernst Raupach (4 opv.) — **De bruiloft van Kloris en Roosje** (3 opv.) — 16 Jan.: **De Salon-Luitenant (der Veilchenfresser)** van G. van Moser, vert. *H. P. Boudier* (2 opv.) — 17 Jan.: **De Kaartlegster**, toonsp. in 5 bedr. en een Voorspel van Victor Séjour (5 opv.)

[Reprises van: **Hansworsten door dik en dun**, (5 opv.) — **Berlijn bij dag en bij Nacht**, (1 opv.) — **Man en Vader maar vrouw nog kind**, (2 opv.) — **Een 2e Donato** (3 opv.) — **Simon de dief** (1 opv.) — **Robert en Bertrand** (2 opv.) — **De man met de Wassenbeelden** (2 opv.) — **Inkwartiering** (3 opv.) — **Twee Weezen** (2 opv.)]

NIEUWE UITGAVEN.

Rosmerholm Schauspiel in 4 akten 'von Hendrik Ibsen. — *Francillon*, toonsp. in 3 bedr. van Alex. Dumas, vertaald door *Jan van Arkel*. — *Jan Masseur*, tooneelspel in 5 bedr. door D. M. Maaldrink. — *Elise*, toonsp. in 1 bedr., in verzen door *Jacobus Calisch*. — *Een Auto-aafé*, blijsp. in 1 bedr. van *Jean de Néthy*, vertaald door *Amrod*. — *De Moord in de Plantage*, Kluchtspel van *Eugène Labiche*.

Noorwegen, met zijn contrasteerende natuur, van laag en hoogvlakte, van Noord en Zuid; waar de lucht ijl is en de omtrek der voorwerpen zich scherp afteekent; waar de mensch bovenal onder den invloed staat van klimaat, en bodem; waar de verbeelding zich grootsche visioenen ziet voorgespiegeld, en het geloof aan spoken en geesten dan ook sterk ontwikkeld was en is; Noorwegen met zijne bevolking van krachtige, geharde menschen, onbuigzame naturen; wars van halfheid, vasthoudend aan hun gewoonten en erfelijke overleveringen, maar ook juist daardoor, eenmaal overtuigd dat 't oude verkeerd is, hartstochtelijke partijgangers voor het nieuwe — als alle Germanen geneigd tot peinzen, tot inkeeren in zich zelve; geboren moralisten, wien 't eene behoefte is hun eigen daden te toetsen aan de zedeleer, en die tot basis van die zedeleer de onbewimpelde waarheid huldigen — ziedaar het land en de menschen, welke Ibsen ons met zijn gewonen ernst opnieuw doet zien in zijn laatste stuk *Rosmerholm*.

Sints ettelijke jaren woedt de strijd tusschen de oude leer van het gezag en de nieuwe van de vrijheid met groote verbittering onder de bevolking van Noorwegen. Als elke partijstrijd, die aldus gevoerd wordt, tast hij 't karakter der personen aan — de kampioenen zien meer elkander dan de zaak, waarvoor zij in 't krijt traden; ze ontzien zich niet de personen weerloos te maken ook met middelen, welke zij van anderen zouden afkeuren. Daarom kan geen zachtmoedig idealist er den zege in behalen; machtig blijft slechts hij wie niet meer wil, dan hij kan: de opportunist.

Midden tusschen beide partijen in, staat aanvankelijk *Rosmer van Rosmerholm*, afstammeling van een oud geslacht, waarvan vader op zoon, beurtelings predikant of officier, zich deed kennen als man van eer, maar tevens als getrouw aanhanger van overlevering en traditie; 'n geslacht van ernstige, onverwrikbare naturen. Over het oud, eerwaardig huis werpt het verleden zijn schaduw van ernst en deftigheid, de *Rosmers* lachten nooit, evenmin als zij schreiden toen ze nog jong waren. Bovendien, zoo vertellen de boeren in den omtrek elkander, staat dit huis onder den invloed der geesten — zoodra er een der huisgenooten moet sterven, verschijnt kort te voren het Witte Paard.

De tegenwoordige bewoner is een man met 'n zacht, ontvanke-

lijk gemoed — menschen, met sterken wil krijgen hem licht onder hun macht. In zijn jeugd had hij een zekeren Brendel tot gouverneur, 'n idealist, ijverend voor de nieuwe gedachten. Maar de oude Rosmer komt tot de ontdekking van den invloed, dien Brendel op zijn zoon wil oefenen en jaagt hem met zweepslagen de deur uit. Nu zal de jongere, naar 's vaders wensch, predikant worden; maar de zaden van Brendels leer blijven leven in zijn ziel.

Jaren gaan voorbij, vóór dat ze ontkiemen. Rosmer is gehuwd met Beate, de zuster van den rector Kroll, een overtuigd aanhanger van de leer der gezagsmannen. Zijn huwelijk is zeer somber, daar Beate zich hare onvruchtbaarheid zeer aantrekt en malend wordt. Het leven van Rosmer wordt intusschen verlicht door de komst eener jonkvrouw, Rebecca West, die Beate zal oppassen. Welhaast blijkt zij niet alleen eene getrouwe gezellin voor de arme Beate, maar gevoelt Rosmer zelf zich tot haar aangetrokken. Zij is een vurig belijdster van de nieuwe beginselen; leent hem haar boeken, spreekt met hem over de denkbeelden van de kinderen haars tijds en weet langzamerhand de overtuiging in hem te wekken, dat hij geroepen is om openlijk op te treden voor de zaak des volks, en der bevrijding van den menschelijken geest. De algemeene achting, welke men hem toedraagt, zijn idealistische verwachting: alle menschen te kunnen adelen en de bitterheid van den wederzijdschen kamp te verminderen, schijnen hem te stempelen tot den man, die de goede zaak eenmaal zal doen zegevieren.

Doch de langzame verandering in zijn theologische en sociale denkbeelden wordt — zoo meent hij zelf — voor de ongelukkige Beate, die in hem den priester zocht, orthodox en conservatief, zorgvuldig verborgen gehouden. Ook de toenadering, welke er tusschen hem en juffrouw West al meer en meer is gekomen, acht hij, die er zichzelf nauwelijks van bewust is, voor Beate verborgen; zeker niet krenkend. Noch hij, noch Rebekka schieten in eerbiedige kieschheid jegens de arme te kort. Niettemin stort zij zich op een dag van den vonder, over de vlak bij het huis gelegen Molenbeek, in den stroom, en verdrinkt.

Na den dood van Beate blijft Rebekka — als van zelf sprekend — op Rosmerhólms wonen, als huishoudster van den dominé. Maar deze neemt afscheid van z'n kerkelijke bediening; zonder evenwel aanstonds zijn veranderde godsdienstige overtuiging te openbaren. Eerst als zijn zwager Kroll, na lange afwezigheid sinds zijn zusters dood, tot hem komt, hem mededeelt dat hij zelf openlijk is opgetreden voor de partij van het behoud en van hem verlangt 'tzelfde te doen, waagt hij het, de in hem plaats gegrepen verandering mede te deelen, op gevaar van daardoor dien heftigen partijganger van zich te vervreemden. Inderdaad heeft zijn droombeeld: 't volk te adelen, en tot zelfstandig oordeelen te bekwamen door vrijmaking van den geest en versterking van de eigen innerlijke kracht, weinig aanlokkelijks voor den vurigen conservatief. Deze voorspelt zijn zwager, dat de strijd hem te zwaar zal worden, wijl alle zijn vroegere vrienden zich tegen hem zullen keeren, hij (Kroll) zelf

het eerst. Als Rosmer hem bovendien verzekert, dat Rebekka West met hem die zelfbekeering heeft doorgemaakt, ontkiemt bij Kroll opnieuw eene ernstige verdenking betreffende de verhouding tusschen Rosmer en zijne huishoudster.

Welhaast wordt die verdenking ernstiger en komt Kroll nog eenmaal bij zijn zwager om hem te waarschuwen voor deze verhouding. 't Blijkt nu, dat Beate tijdens haar ziekte in een gesprek met haren broeder gezinspeeld heeft op eene aanstaande verandering in de gezindheid van haren echtgenoot, ja deed doorschemeren, dat zij zich te veel gevoelde op aarde. Naar de nieuwere denkbeelden omtrent het huwelijk, die tusschen de beide echtgenooten eene geheele overeenstemming eischen van gemoeds- en geestesleven, is zij eene belemmering voor de toekomst van haren echtgenoot. Wat Kroll thans deze beschouwing niet langer op als den waan eener krankzinnige, maar legt hij haar dus uit, dat zijn zuster eene min geoorloofde verstandhouding zou hebben vermoed tusschen de *vrijdenkende* Rosmer en Rebekka; bij den fijngevoeligen Rosmer, die met rechtmatig eergevoel elk verwijt van huwelijks-ontrouw van zich werpt, ontstaat niettemin twijfel of hij zijne ideale sympathie voor Rebekka wel genoegzaam verheeld heeft voor de scherpzichtige kranke. Eerst vluchtig, dan vaster wordt 't vermoeden, dat de arme niet eenvoudig in een aanval van waanzin zich van het leven zou hebben beroofd, maar opzettelijk, uit zelfopoffering, ten einde haar man zijn vrijheid te hergeven.

De komst van Mortensgård, den redacteur van 't volksblad de *Lichtbaken*, versterkt dat vermoeden nog meer. Hij heeft eens van Beate een brief ontvangen en wel met de bede, dat in geval haar echtgenoot mocht avvallig worden van zijne vroegere partij en door deze in 't slijk gesleurd, hij — hoewel eenmaal door Rosmer wegens zedeloos leven openlijk aan de kaak gesteld — deze tegen diens vroegere vrienden in bescherming zou nemen. Met duidelijke toespeling op eenige afwijking van de gewone zedewet, welke ook Rosmer zich zou te verwijten hebben, waarschuwt Mortensgård den, voor 't overige met vreugde begroeten, nieuwen partijgenoot voorzichtig te zijn bij het openbaren zijner bekeering. Ten zeerste ontraadt hij hem ook de wijziging in zijne godsdienstige overtuiging bekend te maken; vermits juist de volkspartij behoefte heeft aan den steun van mannen, die voor religieus te boek staan. Want Mortensgård, doet de schrijver uitkomen, is politicus en wil voor het oogenblik niet meer dan hij kan.

Doch 't is niet die van hem gevergd dubbelzinnigheid, welke Rosmer's gemoed in onrust brengt. De eerste openlijke schreden op den nieuwen weg vallen hem bereids zeer moeilijk. Vooral het denkbeeld, dat Beate zich zou kunnen gedood hebben, in 't bewustzijn, dat hij in zijn gedachte niet meer haar, maar Rebekka West toebehoorde, laat hem geen rust. En dat hij in den geest slechts met deze samenleefde, kan hij zich niet ontveinzen. Nu is hem het rustig genoeg van den omgang met juffrouw West door de wroeging van 't fijnbesnaard gemoed vergald. Doch hij

gevoelt ook, dat hij, om zijn droombeeld van een werkdadig leven te kunnen vervullen, dien twijfel van zich af moet zetten, en een steun zoeken in de eenzaamheid, waarin hij zich door de ban zijner vrienden geplaatst ziet. En hij vraagt Rebekka zijn vrouw te worden. Plotselinge vreugdebeweging op haar gelaat, aanstonds gevolgd door aarzeling, door ontsteltenis, door eene weigering! Zij *kan* zijne vrouw niet worden, *thans* niet meer. Blijft hij aanhouden, dan zal zij zich genoodzaakt zien hem te verlaten, voor altijd.

In 't nu volgend bedrijf wordt 't raadsel van haar houding als van Beate's dood eindelijk opgelost. De komst van Rektor Kroll, die Rebekka alleen wenscht te spreken, geeft aanleiding tot een onderhoud, waarin Kroll haar poogt te dwingen tot de bekentenis, dat zij met haar komst op Rosmerhölms een doel voor oogen had, nl. dat van invloed te oefenen op Rosmers gezindheid. En als nu Rosmer zelf in 't vertrek gekomen is, dan licht zij den sluier van haar leven op, met den ernst en de rust van iemand, wien eindelijk de last der onwaarheid te zwaar is geworden en wien het goed doet zich daarvan te kunnen bevrijden; maar toch niet deemoedig, als een berouwhebbend zondares, neen met de krachtige en vaste stem van eene, die in 't eigen geweten een strenger rechter ziet dan in haar medemenschen. Ja, zij is gekomen naar Rosmerhölms, met 't doel den predikant te winnen voor de ideeën, welke zij zich had eigen gemaakt, — niet zelf uitgedacht, gelijk Kroll haar had doen inzien. Voor 't welslagen der partij had zij Rosmers hulp noodzakelijk geacht, en daar Beate hem daarbij in den weg stond, was ze er ook niet voor teruggedeinsd deze te doen gevoelen, dat zij een soort van blok aan 't been was. Ook had zij zich langzamerhand al meer en meer aangetrokken gevoeld tot den predikant met zijne ideale levensbeschouwing en fijn bewerktuigd gemoed en gedurende eene spanne tijds was 't haar hartewensch geweest, eenmaal zijne vrouw te zullen worden. Doch juist in deze dagen had Rosmer 't haar doen gevoelen, dat slechts zij, die volmaakt schuldeloos zijn, zelf gelukkig kunnen worden en anderen voorgaan en beter maken. Zij was haar doel voorbijgestreefd; had zich haar geluk, de vervulling van haar levenstaak, onwaardig gemaakt.

Zij gevoelt, ze moet henenrekken; doch waar heen? Is 't voor haar eene wenk geweest, dat, gelijk de huishoudster haar bevend zeide, 't Witte Paard weer rondspookte om Rosmershölms? Zou haar weg die van Beate zijn? Nog eenmaal, ongewild, moet zij vóór haar vertrek den twee-en-veertig-jarigen predikant te woord staan. Haar bekentenis heeft ook hem geknakt, hem den moed benomen, den pas begonnen strijd te volvoeren. Zijn geweten heeft hem gewaarschuwd, dat hij evenmin schuldeloos is; hij ontzegt zichzelf de macht, op anderen ten goede te werken. Doch zij komt op tegen zijn moedeloosheid, wekt hem op tot volharding: zijn vermogen om anderen te adelen is voldoende gebleken jegens haar. Want nog meer heeft zij hem te bekennen. Zoo ze op Rosmerhölms kwam met 't doel hem te bekeeren tot een strijder voor haar denkbeelden, ze is al aanstonds geraakt onder de bekoring van zijn

persoonlijkheid en een wild verlangen naar hem heeft haar aangegrepen en haar ondanks haar zelf voortgesleept, tot zij de vrouw, die tusschen hen beiden in stond, zóo ver had gebracht, dat ze verdween. Doch toen nu eenmaal Beate verwijderd was en hun omgang vertrouwelijker, hun geestesgemeenschap inniger werd, toen is haar wild verlangen gestild en eene stemming van kalme offervaardigheid over haar gekomen: het verlangen werd liefde, offervaardige liefde. En juist daarom was zij gisteren, toen hij haar vroeg zijn vrouw te worden, na een oogenblik van verrassing, er voor teruggedeinsd; wat zij eenmaal zoo vurig begeerd had, mocht ze toen, nu 't besef van haar schuld bij haar ontwaakt was, niet langer aannemen, daar ze wist dat zij hem thans in 't vervullen van zijn levenstaak zou belemmeren. Rosmer hoort haar aan met den wil om haar te gelooven, doch kan het niet. Ze heeft nu zoo vaak gehuicheld en gelogen, zou ze thans waarheid spreken en werkelijk de opofferende liefde kennen als Beate, desnoods bereid zijn haar leven te geven om hem te bevrijden? Ook dat; daar ginds op den vonder daar zal zij zich in de beek neerstorten; want haar leven heeft doel noch waarde meer; zij kan niets goeds of groots meer volbrengen, *hij* alleen. Doch niet de kracht om zelfstandig op te treden is hem eigen, hij gevoelt zich te zwak om een strijd te aangaan in eene maatschappij, waarin idealisten als hij en zijn leermeester Ulrik Brendel niets kunnen uitrichten tegenover de menschen, die niet meer nastreven dan zij bereiken kunnen. Als *zij* zich gaat neerstorten in den stroom, waar Beate haar leven offerde, zal *hij* mét haar gaan . . . . .

Frau Helfeth, de huishoudster, heeft goed gezien. 't Witte paard was komen zweven om de sombere huizing, uitnoodend ten grave. In de molenbeek gaan zij hun leven eindigen — hij en zij — de man met hooge bedoelingen maar zwakken wil — de vrouw met den sterken wil, maar met onvoldoend zedelijk weerstandsvermogen. Ze hadden meer gewild dan zij konden. En dezulken, doet de Noorsche dichter en denker ons gevoelen, moeten in dit leven ondergaan. Om een groot doel te bereiken, behoeft men sterke wilskracht, maar ook de macht om den wil in haar werking te stremmen, zoodra hij ons verder mocht willen voeren, dan 't geweten 't gedooft. Dát is de strenge, de onverbiddelijke rechter, die geen overtreding ongestraft laat, ook al moge 't vroeger of later, strenger of zwakker onvonnissen, al naarmate van 't zedelijk bewustzijn, twelk den bizonderen mensch eigen is. En bij de strengzinnige Noren *is* dit bewustzijn ontwikkeld: velen hunner is 't eene levensbehoefte vóór alles waar te zijn tegenover zich zelf en anderen. Vandaar dat Consul Bernik ¹⁾ in 't eind openlijk de bekentenis van zijn schuldig verleden niet kan onderdrukken; dat Nora ²⁾ niet kan berusten in de samenleving met haar echtgenoot, zoodra 't haar duidelijk geworden is, dat zij voor elkander ongeschikt zijn — dat Rebekka West belijdenis doet van haar schuld, en de hand weigert van den man, wien zij zich niet

¹⁾ *Steunpilaren der Maatschappij.* ²⁾ In *Nora.*

meer waardig keurt. Zij *moeten* de waarheid hulde doen, al kostte het hun ook 't liefste en dierbaarste, 't levens zelfs. Voor dus bewerkte menschen is er toch geen geluk te vinden — in eenen henzelf misleidenden waan.

't Is in de hoogste mate belangwekkend, na een der werken van Ibsen, bij voorkeur z'n *Nora*, het nieuwe tooneelstuk van Alex. Dumas, *Francillon*, te lezen en te bestudeeren.

Daar is, ongetwijfeld, overeenkomst te bespeuren in beider schildering, wijl beiden een strijd teekenen tegen de onware, valsche verhoudingen in het huwelijk. Maar tevens welk een verschil tusschen hetgeen de Noor en de Franschman ons doet zien! — een verschil, 't welk noodzakelijk is, *moest* aanwezig zijn en bewijst, dat beiden hun landgenooten naar waarheid hebben geschetst. Al die verschillen hier aan te wijzen, zou me zeker te ver voeren. Doch er is er een, twelk niet mag worden verzwegen en wel dat, twelk wortelt in de persoonlijkheid der schrijvers zelf. Ibsen is ernstig, streng, onbarmhartig, zoo ge wilt — hij laat 't volle licht vallen op de gebreken en zwakheden zijner personen — hij ziet in 't leven eene onverbidde wet heerschen van oorzaak en gevolg en laat die ook almachtig in 't brok leven, 't welk hij weergeeft. Vraag van hem niet, dat hij uw vooroordeelen ontzie, uw weekhartigheid te hulpe kome, door u voor te spiegelen, dat, wat geworden is, kan worden te niet gedaan door uw enkelen wensch; dat verschillen inderdaad verdwenen zijn, zoo ge slechts doet alsof ge ze niet zaagt. Maar toch, zoo hij den mensch schildert in zijn zwakheid en gebreken, het verkeerde of onware niet bewimpelt, hij doet dit niet uit twijfel aan den adel der menschelijke natuur. Integendeel; want 't zijn immers juist 't besef en de belijdenis van onze verkeerdheden, die bewijzen, dat we ons bewust zijn beter te moeten wezen en te kunnen worden, door versterking onzer krachten. Doch geheel anders bij Dumas. Hij, die leeft in de Parijsche salonwereld, in een kring, welks grootste gebrek is dat de ondeugden er met oogluiking worden toegelaten, half als deugden erkend — hij twijfelt aan de verbetering van 't menschelijk geslacht en acht in 't eind elken strijd tegen vooroordeelen en logen, met echt cynisme, een onbegonnen werk. *Francine* moge opkomen tegen de lage handelwijze van haren echtgenoot, die zijn eed van trouw op zoo smadelijke wijze brak, wat baat dat haar in eene samenleving, waarin men nu eenmaal alle afwijkingen van den man met oogluiking toelaat? Het eind van den strijd is immers, dat de opportunistisch gestemde Mad. Thérèse zegeviert en Francillon weldra terug zal keeren in de armen van den echtgenoot, dien zij na het gebeurde innerlijk verachten moet. Over een jaar misschien zal zij met haar schoonzuster Annette redeneeren als Thérèse met haar deed: „Niet een man „is waardig, dat wij ons voor hem verlagen, zelfs niet dat wij het „hem doen gelooven. Neem alles aan, stem in alles toe, *maar laat „de wereld je blijven groeten als eene fatsoentlijke vrouw!*” — De

wereld, ziedaar de thermometer van zedelijkheid dezer dame à la mode, die de menschen neemt zooals ze zijn en in wier mond even later de verzekering weinig past, dat „er iets hoogers is dan liefde „en vriendschap, dan alle menschelijke gevoelens, h e t g e w e t e n !” En toch, dat beroep op het geweten komt hier wel te stude. Immers, wat doet Francillon twee volle bedrijven anders dan tegenover den ontrouw van haar man een *leugen* plaatsen? Op 't ernstigste oogenblik van haar leven speelt ze comédie. Ze houdt vol, dat zij hare kuischheid als vrouw geofferd heeft, uit wraakzucht over den ontrouw van haar man: ze heeft hem met gelijke munt willen betalen. Dat ze er in 't eind niet toe in staat blijkt geweest te zijn, pleit zeker voor haar vrouwelijke eerbaarheid; doch — nu dit zoo is — wat dan te denken van hare hartstochtelijke verklaringen als deze: „Tusschen gisteren en heden ligt uw verraad en mijn schande, wat „onvergeeflijk is voor den een als voor den ander, *onherstelbaar* „zooewel voor u als voor mij. *God zelf zou er niets aan vermogen*. „U heb ik niet meer lief, en mijzelf haat ik. Ik heb geen schaamte, „ik heb geen hoop meer. Ik heb zelfs het berouw, de wroeging „niet, waardoor men — naar men verzekert — alles ongedaan kan „maken. Als ik zou willen sterven uit afschrik voor het ledige, „waarin ik voortaan altijd zal leven, zou ik niet weten op welke „plaats van mijn lichaam men mij zou moeten treffen om iets te „vinden, dat nog niet dood in mij is. Het is mij, alsof ik dezen „nacht heb doorgebracht op de steenen tafels van de Morgue en „het rauwe van mijn verhaal is slechts de laatste snik van mijn „verloren eer” ? 1) — Geen wonder, dat haar echtgenoot eenigen tijd later aan zijne vrienden zegt: „Hoe slim een vrouw ook wezen „moge, er zijn zaken die zij niet kan verzinnen, er zijn woorden en „klanken die zij niet vindt dan in de herinnering aan de werke- „lijkheid” 2). Want bovendien, toen hij haar gevraagd had alles te bezweren, wat zij gedaan had, toen deed zij dat — „op haar *verloren eer*.” Maar als 't nu later blijkt, dat zij haar eer niet verloren heeft; moeten wij dan niet den hoed afnemen voor haar enorm talent van comediespelen, maar tegelijk gevoelen welk eene hemelsbreede kloove er ligt tusschen een kinderlijke, oprechte ziel als Nora en de nerveuse Parisienne, de jonge vrouw uit de groote wereld,

---

1) 2e Bedr. 5e Toon.

2) 2e Bedr. 7e Toon.

Deze aanhalingen zijn uit de Nedl. vertaling van *Jan van Arkel*, uitgave van A. Rössing. Gelijk uit de aangetogen gedeelten blijkt, is de vertaler er in geslaagd zijne zinnen goed lees- en spreekbaar te maken. Toch is er hier en daar eene uitdrukking ingeslopen die onhollandsch klinkt of onjuist is: „Het is nutteloos” (pag 35); „de enige *band*, die kans heeft *met de vrouw* in het huwelijk *te slagen* altijd is en blijft: de liefde (pag. 27). — „Hij is alleen in Parijs” (pag. 17). — „*Erken mij* dat ge een onnoozele bloed zijt.” — „*Voor wien houdt ge hem?*” (46 en 47) — „trouwen op de tonen der muziek” (51) zijn enkele van de kleine vlekjes, die ik alleen bij het doorlezen der vertaling aantekende. Jammer ook, dat de correctie niet wat nauwkeuriger geschied is en fouten tegen geslacht, naamval en spelling zijn blijven staan, die hadden kunnen vermijden worden.

die haar man koos op het uiterlijk, zonder hem te kennen; in de twee jaren van haar huwelijk niet tot de ontdekking is gekomen dat hij een man is zonder geest, zonder hart, zonder geweten of kieschheid; maar hem is blijven aanhangen als 't wijfje dit 't mannetje doet; terwijl zij inmiddels haar eigen verbeelding door hem liet besmetten met de microben van zedeloosheid en prostitutie, in welke midden hij was blijven voortleven.

Want Lucien is een van die jonge, vroeg oude mannen van 't eind onzer 19e Eeuw, product eener zichzelf vernietigende beschaving. „Rijk, van adel, lui, verkwistend, en bovendien niet „ih staat eenigen arbeid te verrichten, zal mijn zoon reeds op zijn „twintigste jaar de minnaar geweest zijn van de beruchtste courti- „sanes van Parijs, misschien dochters van haar, wier minnaar zijn „vader was; als hij dertig jaar is trouwt hij met een onschuld om „te zien wat het is en als hij dat gezien heeft, zal hij haar ver- „werpen en zeggen: „Gelijk de de anderen!” — De schets, welke Francine hier van de toekomst van haar zoon ontwerpt, is het heden van haar echtgenoot. Om hem en zijn vrienden aan haar huis te boeien moet ze hun den vrijen toon veroorlooven, waaraan zij gewoon zijn bij andere dames; er worden in haar salon vrijpostigheden geuit, die haar als meisje een blos op 't aangezicht gejaagd zou hebben. Nu kwetsen ze haar maar half: ze weet nu, dat anderen haar man gekend hebben vóór haar, hij heeft haar zelfs de portretten laten zien — want waartoe te verhalen, wat iedereen weet, iedereen billijkt in een man? Ook koketteert ze en stelt zich aan als eene luchthartige, zij die niets zoo zeer begeerde, dan de idylle verzeenlijkt te zien van een vertrouwelijk huiselijk leven. Maar alles te vergeefs. Lucien weet niet wat de liefde is — de zinnelijkheid heeft zijn gemoedsleven verstikt voor 't ontwikkeld was, hij is buiten staat de hoedanigheden zijner jonge vrouw te waardeeren. Na een jaar huwelijksgemeenschap, terwijl Francine haar kind zoogde, is hij teruggekeerd tot zijn vroegere gewoonte en zijn *mâitres* — als de natuurlijkste zaak ter wereld. Hij heeft er immers geen besef van dat ook hij plichten op zich genomen had, hij, die verklaart niet geboren te zijn voor het huwelijk!

Welk eene samenleving!

Zeker, daar zijn er nog, die 't gevoelen, dat dit alles niet is zooals 't behoort. Maar ook, dat 't hopeloos is 't te willen verbeteren. Zij gelooven aan niets meer, aan geen eer, geen deugd, geen geluk. 't Eenige wat zij kunnen doen is lachen om 't apenspel der wereld — zoolang zij dat nog kunnen. Dan zullen zij zich naar beneden werpen in de Seine, 't hoofd naar beneden, de beenen in de lucht: de afspiegeling van de wereld, gelijk zij die om zich heen zien.

't Is waar, daar valt nog een straal van licht op Anette, 't meisje dat berekend nafs genoeg is om openlijk aan de heeren te bekennen, dat heel haar ontwikkeling geleid is in de richting van het huwelijk, en dat gelukkig hoopt te worden met een man van 40 jaar. Maar ook is mijnheer de Symeux een man, wiens zedelijk besef en gevoel bewaard zijn voor ondergang door de samenwoning met eene ge-

liefde moeder. Want 't eenige behoedmiddel — aldus ook hier de gedachte van Dumas — tegen den vernietigden invloed der lichtzinnige vrouw, is de innige omgang met de fijngevoelige beschaafde vrouw. Als de scheidingsmuur tusschen 't meisje en den jongen man door de conventie der samenleving niet zoo hoog ware opgetrokken, de mannen zouden niet zoo laag zinken. En zoo Francine zich van meet af aan te hooggestemd had kunnen toonen, om in haar huis van de dartelheid der halve wereld zelfs geen grein te dulden; wie weet . . . ?

Voor hen, die, en terecht, in een kunstwerk allereerst vragen naar de stemmingen welke het opwekt zal *Francillon* vooral om de nerveuse hartstochtelijkheid, waarmee de hoofdpersoon spreekt en handelt, om de afbeelding en groepeerings der personen, om de spanning der handeling een kunstwerk van veel beteekenis zijn. Wie achter het kunstwerk naar den kunstenaar en de wereld zoeken, vinden er Dumas terug met zijn pessimisme en eene naar haar einde of loutering snakkende, doodzieke maatschappij. En wie vraagt naar de moraal? . . . Als 't aanwijzen van diepe verrotting onzedelijk is, dan is *Francillon* 't ook.

Jan Masseur: 't tweede werk van den heer Maaldrink, is in zeer vele opzichten de antipode van zijn eersteling. Dáar de poetische vorm en dichterlijke taal, de hoofdpersonages, vooral dat der hoofdpersone, fors gebeiteld, maar 't geheel, door de fouten in de samenstelling, weinig speelbaar. Hier, speelbaarheid de hoofdeigenschap, in de karakters een tamelijk gemis aan diepte, de taal opgeschroefd en alledaagsch of hoogst gemeenzaam. Dit laatste is, op zichzelf, niet een der minste deugden, en vooral de bijpersonen uit het volk spreken gelijk men dit van hen verwachten kan. Doch daartegenover, welk eene banaliteit in het liefdesduo van den markies en Jeanne: („Weet gij dan niet, hoe in het verre land mijn „hart opsprong van vreugde, als door de stilte des avonds een zacht „koeltje mij toeruischte: Zij bemint U! Zij zal de Uwe zijn!“ enz. pag. 22) en eene opgeschroefdheid in de uitbarstingen van Jan Masseur: „De *aloude* burcht der Méricourts is in vlammen *opgegaan*, in puinhoopen neergestort, en de trotsche Hertog heeft *met zijn bloed de ruïnen van zijn kasteel geverfd*“ klinkt wel wat letterkundig in den mond van een smid, die zich zelf leerde lezen en schrijven. „Je hooren? je vertreden zal ik, gelijk men het ongedierte vertreedt, dat men op zijn weg ontmoet“ is eene gemeenplaats uit 'n melodrama. Nog sterker wordt 't zeker wanneer hij gaat spreken van: „Dag des onheils, waarop Uw wellustige blik zich voor het eerst vestigde op het schuldeloos oog van mijn kind.“ — „Thans *beklemt* mij een *nameloos wee!*“ — „Al krimpt U de ziel ineen van vlijmend leed“ — „het eigen hart tot bloedens toe van een gereten.“ Ook spreekt hij van „Bengalens tijger“, en dreigt de menschen te *vertreden* en te *verscheuren*, terwijl hij zich bezondigt aan beeldspraak als deze: „De republiek kan eerst vrij *haar wicken uitslaan*,

wanneer zij van *alle onzuivere bestanddeelen gereinigd is*", en aan eene zinsconstructie van „Alleen door een blinden angst te overwinnen is het verraad te overwinnen." Aan zijn invloed is 't dan ook waarschijnlijk te wijten, dat *Anne-Marie*, de nuchter praktische, maar gemoedelijke huishoudster, de boerin, gaat spreken van: „haar broer *met afgrijzen den rug toe te keeren*," van „O onuitsprekelijk zoete gedachte!" — „Maar het gevoel moet thans wijken voor de rede, het hart voor het hoofd." — „Nooit gaf ik meer gehoor aan de rede." — „Een vuurgloed van goddelijke bezieling verteert mij!" — „Hoe zal mijn hart *opspringen* van vreugde, als ik morgen op het altaar des vaderlands het liefste offer wat ik bezit." Ja zelfs wordt zij behalve profetes ook wijsgerige, daar ze haar broeder poogt te doen inzien, dat de zgn. beginselen der mannen, niets anders zijn dan „zelfzucht tot in haar uiterste gevolgen *doorgetrokken!*" — Trouwens al deze proeven van Anne-Marie's spreekwijze zijn aangehaald uit het toneel, 't welk zeker op de planken wel de grootste uitwerking zal hebben, omdat 't louter *truc*, maar dat toch psychologisch een der zwakste momenten van het drama is, wijl het onnatuurlijk is, dat eene vrouw als zij eene dergelijke zet op het schaakbord zou kunnen uitdenken. Hier is dan ook veel meer de auteur aan 't woord, die een middel noodig had om Jan Masseur tot het inzicht te brengen, dat hij of liever de republiek met haar vervolging der aristocraten en haar geuillotineer op den verkeerden weg is, d. w. z. dat zij wreed, barbaarsch en bij wijlen onrechtvaardig is, wijl zij veroordeelt zonder behoorlijk onderzocht te hebben en haar aanhangers van de politiek gebruik maken tot voldoening van persoonlijk wraakzucht?

Ik zet hier een vraagteeken, omdat het mij niet is mogen gelukken me duidelijk te maken, wat werkelijk de bedoeling was van den auteur met zijn hoofdpersoon en diens bekeering. Wilde hij alleen doen uitkomen, dat Jan Masseur *persoonlijk* zondigde tegen 't recht, toen hij, zonder te *weten*, of de markies de Méricourt nog aristocraat was, hem niettemin als zoodanig aanklaagde? — Of bedoelde hij ons te toonen, dat in het algemeen de republiek door overdrijving van het goede, verviel tot gelijk onrecht als zij had bestreden? Maar in 't eerste geval had de zeer vaag geteekende figuur van den jongen Markies uitvoeriger behandeld moeten worden en *wij* nadrukkelijk kennis gekregen hebben van zijn latere gezindheid jegens de republiek, alsmede te voren van zijn houding tegenover Jeanne en haar vader. En in 't 2e geval ware 't zeker noodzakelijk geweest, de handeling in 't 2e en 3e bedr. niet uitsluitend te bepalen tot 't huiselijk leven van Jan Masseur, maar ons een blik te gunnen op het openbare leven. Zooals het stuk thans is, is 't een familiedrama met historischen achtergrond, waarin het zielsproces 't welk in den hoofdpersoon plaats grijpt, m. i. noch scherp is aangegeven, noch genoegzaam is ontwikkeld om dit drama ook maar eenigszins het recht te geven op den naam van psychologisch drama, om 't te stempelen tot een kunstwerk, 't welk een nieuwen, ruimen blik gunt op de ontwikkeling der menschen en der menschheid.

Doch naar alle waarschijnlijkheid zou de auteur mij hier in de

rede vallen met de opmerking, dat ik meer achter zijn stuk zoek dan hij bedoelde te geven. Nu men hem verweten had, dat zijn eersteling niet speelbaar was, heeft hij het bewijs trachten te leveren, dat hij, wat betreft de techniek van het drama: de ontwikkeling der handeling, de voorbereiding der toestanden, schildering van *tooneelen* geenszins in vaardigheid van behandeling te kort schiet. En inderdaad is hij er in geslaagd in 't re bedrijf door enkele sprekende trekken den politieken en socialen toestand van vóór 89, alsmede de karakters zijner hoofdpersonen aan te geven; heeft hij in 't 2e en 3e bedr. de komische personages en toestanden weten te gebruiken in de handeling, en in het 3e en 4e bedr. de noodige spanning gebracht; terwijl hij de moeielijkheid, dat hij bij de eens gekozen plaats van handeling in t 5e bedr. slechts één tooneel tusschen de hoofdpersonen kon teekenen, met goeden uitslag heeft overwonnen door het invlechten van eenige scènes, die den historischen tijd kenschetsen. Het beste is dus dit ze stuk te beschouwen als eene vóorstudie, eene oefening in het technische van zijn kunst, die voor den tooneelschrijver even noodzakelijk is als voor ieder ander kunstenaar. Doch daar den dramaturg tot toetsing zijner proeven geen ander middel ten dienste staat, dan ze openlijk te vertoonen, opdat hij zelf zou kunnen zien en van anderen hooren, hoe 't geen hij neerschreef zich voordoet bij de plastische belichaming, heeft de heer M. ook zijne voorstudie niet kunnen onttrekken aan de aandacht van het publiek. De belooning, die hij verlangt, is geen andere, dan overtuigd te worden, dat hij werkelijk technische vaardigheid bezit; 't voldoen aan de hoogste kunsteigenschappen eene zaak van later zorg. Daarom bewijzen de aanmerkingen, die tegen Jan Masseur te maken zijn, m. i. niets tegen des heeren Maaldrink's kunstenaarsaanleg. Wanneer hij er in zal slagen de deugden van zijn dichtelijk drama samen te smelten met die van zijn speeldrama, zal de auteur ons zeker eerlang een arbeid toonen, die tegelijk den technicus en den kunstenaar eer aandoet.

Een eersteling in dubbelen zin hebben wij te begroeten in 't tooneel-spel in 1 bedr. in verzen *Elise* van den heer Jacobus Calisch. Ik zeg, in dubbelen zin, wijl het mij bekend is dat de heer C. dit stukje reeds eenige jaren vroeger voor de pers bestemde, en thans, nu 't door omstandigheden zooveel later verschenen is, waarschijnlijk zelf vinden zal dat zijne daarin gehuldigde beschouwing van het leven en de menschen min of meer natf is, en het geheel 't werk lijkt van een twintigjarig jongeling, dweepend met en geloovend in de meest zelfopofferende vriendschap, en vervuld van de zucht om te doen aan de hoogste kunst. Vandaar dat hij zijn held in den toestand brengt van bij een meisje, dat hem in stilte liefheeft, door hem bemind wordt en aan zijn vriend een blauwtje deed loopen, voor dien vriend een goed woordje te moeten doen. Niet

alleen dat Orest die opdracht vervult, maar hij, de ideaal-vriend, gaat zelfs zoo ver, dat hij, wanneer de jonge dame (in den waan dat hij voor zich zelf pleit) hem haar liefde bekent en in de armen wil vliegen, terugdeinst en haar mededeelt, dat hij alleen voor zijn vriend heeft gesproken. Met dit onwaarschijnlijke in den toestand gaat hier en daar onwaarheid (ook poëtische onwaarheid) in de uitdrukking gepaard, terwijl daarnaast de inhoud der gesprekken slechts zelden den gekozen vorm van den Alexandryn rechtvaardigt. Wat 't zuiver technische van den versbouw betreft, dezen is de heer Calisch vrijwel meester, en wij kunnen dus misschien nog veel van hem verwachten.

Van twee vertaalde stukjes, mede bij den heer Rössing uitgegeven, is *Een Autodafé* een, door Amrod goed vertaald, goed gedacht lever-, *De moord in de Plantage*, een handig ineengezet intrige-kluchtspel-letje van Labiche, 't welk reeds bij de opvoering velen vermaakt heeft, maar voor 't overige geenerlei letterkundige verdienste bezit.

VARIA.

Het Leidsche Studententoneel op reis.

(Ingezonden.)

's Hertogenbosch, 31 Januari 1887.

Het was eene genoeglijke tijding die 24 Januari alhier bekend werd, dat eenige Leidsche studenten den 30 Januari alhier eene voorstelling zouden geven ten voordeele van de tooneelschool.

Bij de vrienden van het toneel had het sinds eenigen tijd de aandacht getrokken, dat de jeugdige studenten-afdeeling van het toneelverbond reeds zoovele leden telde.

Zij waren begeerig met den jeugdigen geest kennis te maken, die zooveel kracht ten toon spreidde en waren vol vertrouwen in de Muzenzonen!

Verschillende plannen werden er gemaakt om die jeugdige geestverwanten niet onopgemerkt van hier te doen gaan. Die plannen werden verwezenlijkt in den avond van 30 Januari toen de Leidsche studenten hier optraden.

De zaal van het Casino was dien avond vrij goed bezet.

De opkomst had beter *kunnen* zijn, maar wij mogen niet klagen daar die toch *zeer voldoende* was!

„Onbekend maakt onbemind”, was zeer zeker op velen van toepassing, die door onbekendheid geen voldoende vertrouwen stelden in de kunstvaardigheid van hen die zouden optreden!

Na afdrop kon geconstateerd worden, dat die twijfelmoedigen schitterend gelogenstraf waren!

„De werkstaking” werd met zooveel aandacht aangehoord, dat bij het stilzwijgen (van den verdienstelijken voordrager, eene doodsche stilte in de zaal heerschte!

„De drie hoeden” werd tot groot genoegen van vele aanwezigen ten gehooore gebracht en meermalen werden de heeren en dames teruggeroepen.

Aan het slot van dit stuk werd door een oud-student der Leidsche Hoogeschool, namens aanwezige studenten en oud-studenten, aan het gezelschap een fraaijen lauwerkrans, met bloemen versierd, aangeboden, die gracieus aan Jacobina werd ter 'hand gesteld.

De toejuichingen namen geen einde en herhaaldelijk werd het Iô vivat door de aanwezigen staande gezongen!

In de pauze, die nu volgde, werd het Bestuur der Afdeeling 's Hertogenbosch van het Tooneelverbond, in de personen van den waarnemenden President en den Secretaris, door het geheele gezelschap in eene der kamers van het Casino ontvangen.

De waarnemende voorzitter sprak de erkentelijkheid der Afdeeling uit, dat de Leidsche studenten ook 's Bosch bezochten. Hij constateerde dat hun voortreffelijk spel met groot genoegen was aangezien; dat het een verblijdend verschijnsel was, dat zij, die naderhand in verschillende takken van bestuur in den staat zouden schitteren, belang stelden in het tooneel en niet met de rol van Maecenas te vreden waren, maar inderdaad werkelijk het tooneel wilden dienen om, door de ervaring daarbij opgedaan, beter te worden in staat gesteld dat tooneel, een hefboom om het volk op te voeden, te verbeteren... Hij stelde een dronk in op den goeden afloop der reis en op het welslagen van hunne poging, ook in het belang der tooneelschool!

De oudste der leden van het gezelschap beantwoordde deze toespraak en sprak zijne erkentelijkheid uit voor de warme ontvangst.

Het aanbieden van den eerewijn, namens de Afdeeling, kon echter niet lang duren, want met ongeduld werd de opvoering van „De twee misdadigers” ¹⁾ te gemoet gezien.

Het Bestuur nam dus afscheid maar sprak tevens een tot wederzien uit! De verdere opvoering ontlokte eveneens levendige toejuichingen en na afloop werd het geheele gezelschap, met donderend applaus en fanfares, bij herhaling teruggeroepen!

Nog eens werd het Iô Vivat door alle aanwezigen aangeheven en de opvoering door de Leidsche studenten behoorde tot het verleden.

Met grond meenen wij te mogen voorzeggen, dat bij eene volgende opvoering door dit gezelschap, het onbekend maakt onbemind, zich niet meer zal doen gevoelen, want zowel de Werkstaker — Mandelman als Jacobina — Mina en Lucie en Proester—Ketelaar, en Harting en Boot en Bikker, hebben door hun los en aangenaam spel zich vele vrienden gemaakt!

Vivant — Floreant — Crescant! —

¹⁾ Hetzelfde stukje als 't bovenvermelde: „De Moord in de Plantage.”

De opbrengst van de voorstellingen door het Leidsche Studententoneel in verschillende plaatsen van 't land ten bate der Tooneelschool gegeven en waarvan onze lezers hierboven een verslag vinden, bedraagt nette *f* 800.

Dat is zeker eene goede uitkomst. Doch zou het niet tevens nog meer winst voor de kunst zijn geweest, indien onze wakkere tooneelvrienden bij de keuze van de op te voeren stukken zich hadden laten leiden door de gedachte, dat er zoo vele letterkundig schoone tooneelwerken bestaan, welke op particulier initiatief wachten om ten tooneele te kunnen komen? Vooral in onze oudere dramatiek is menig blijspel of klucht te vinden, 't welk de *Moord in de Plantage* van Labiche in waarde zeer overtreft. Mocht het volgend seizoen weer het plan voor eene kunstreis gevormd worden, dan bevelen wij vooral een programma uit de verschillende tijdperken onzer litteratuur in de aandacht der bestuurders aan. Een klucht uit de 15e of 16e eeuw — een van Brederoo een van Langendijk, een uit onze Eeuw — dat zou een eigenaardig programma vormen.

TER OVERWEGING.

Het drama van Ibsen. *Rosmerhølm*, waarvan wij hierboven een uitvoerig overzicht gaven, heeft bij de 1e opvoering te Augsburg een diepen indruk gemaakt.

Zou dit niet voor een onzer Directies aanleiding kunnen geven, om het ook bij ons op 't répertoire te brengen.

TER VERONTSCHULDIGING.

Zooals onze lezers zullen zien, heeft in deze aflev. de redactie het hoogste woord. De oorzaak hiervan is eenvoudig deze, dat er geene andere bijdragen dan de geplaatste zijn ingekomen en de redactie werd om hare aanvraag om medewerking ten deele een ontwikkend, ten deele een veelbelovend antwoord kreeg; doch de belofte ongelukkigerwijze niet in vervulling zag gaan.

Buiten schuld van wie haar had afgelegd. Doch men bepriipt nu ook, dat de noodzakelijkheid, waarin de redactie ter elfder ure gebracht werd om zelf te zorgen voor kopie, eene aanmerkelijke vertraging bij het afdrukken te weeg bracht. Dat dit door deze oorzaak niet meer zal voorkomen, is, in de allereerste plaats, een wensch van haar zelve.

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN.

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

17de ALGEMEENE VERGADERING

TE AMSTERDAM.

Zaterdag 30 April 1887, des namiddags om half twee, in de Lokalen van het Oudheidkundig Genootschap (Muntgebouw, Sophiaplein).

Punten van Beschrijving:

1. Opening der Vergadering.
2. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
3. Begrooting voor 1887/88.

a. Algemeene Begrooting.

Ontvangsten.	
Art. 1. Contributiën	f 5400,—
	f 5400,—

Uitgaven.	
Art. 1. Bijdrage Tooneelschool . . .	f 4507,54
" 2. Tijdschrift	600,—
" 3. Reiskosten	50,—
" 4. Drukwerk	100,—
" 5. Bureaukosten	25,—
" 6. Onkosten Algemeene Vergadering	25,—
" 7. Onkosten inning van gelden . . .	25,—
" 8. Onvoorziene uitgaven	50,—
" 9. Batig slot	17,46
	f 5400,—

b. Begrooting Tooneelschool.

Ontvangsten.

Art 1. Bijdrage van Z. M. den Koning	f 5000,—
" 2. Bijdrage van het Rijk	memorie.
" 3. Bijdrage der Prov. Noord-Holland	memorie.
" 4. Bijdrage der Gemeente Amsterdam	f 2000,—
" 5. Schoolgelden	- 650,—
" 6. Giften, jaarlijksche bijdragen	- 475,—
" 7. Rente Fonds Hacke van Mijnden	- 60,—
" 8. Bijdrage uit de algemeene kas	- 4507,—

Uitgaven.

Art. 1. Jaarwedde v. d. Directeur, tevens belast met het onderwijs in Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, Nederlandsche en Dramatische Letterkunde en Lezen.	f 4000,—
" 2. Jaarwedden van het onderwijzend personeel :	
a. Leerares in Voordracht en Spel	f 900,—
b. Leeraar in Voordracht en Grimeeren	- 900,—
c. Leerares in Uitspraak en Stemvorming	- 640,—
d. Leeraar in Hoogere Mimiek, Costumeerkunde, Aesthetica en Teekenen	- 530,—
c. Leera ^{ar} _{res} in Voordracht van Fransch en Duitsch.	memorie
f. Leeraar in Techniek v. het Drama	memorie
g. Leeraar in Costuumk.	f 150,—
h. 2 Leeraars in Nel. Taalen Letterkunde	memorie
i. Leeraar in Fransch en Duitsch	f 1500,—
k. Leerares in Engelsch.	- 100,—
l. Leeraar in Mythologie en kennis der oudheid	- 100,—
m. Leeraar in Land- en Volkenkunde.	- 150,—
n. Leeraar in Rekenkunde	- 150,—
o. Leeraar in Schermen en Mimische en Plastische Oefeningen	- 225,—
p. Leeraar in Dansen	- 150,—
q. Leerares in Costuumnaaien	memorie
	— 5315,—
" 3. Toelage aan de inwonende Directrice	300,—
" 4. Belasting, vuur en licht	784,28
" 5. Erfpacht terrein	300,—
" 6. Rente der $\frac{4}{100}$ pGt. Leening, groot per resto f 6000	240,—
" 7. Aflossing van $\frac{1}{24}$ Aandeel (het dertiende)	500,—
" 8. Schoolbehoeften	200,—
" 9. Bibliotheek	40,—
" 10. Bureaukosten	600,—
" 11. Onderhoud Gebouw en kosten van Schoeiing	50,—
" 12. Ameublement	84,26
" 13. 10e termijn Pijpgascompagn.	65,—
" 11. Pianohuur	64,—
" 15. Huur van Kachels en Schermlokaal	150,—
" 16. Onvoorziene uitgaven	

f 12692,54

f 12692,54

Memorie Herman Linde-Fonds . . . f 151,98

4. Aanwijzing der Afdeeling, aan welke rekening en verantwoording moet worden gedaan (art. 14 Statuten).

5. Benoeming van vier leden van het Hoofdbestuur, ter voorziening in de vacature, die is blijven bestaan ten gevolge van het bedanken van prof. Alberdingk Thijm, ten vorige jare benoemd, en in die welke 1 Sept. e.k. zullen ontstaan, door de periodieke aftreding van de HH. prof. A. G. v. Hamel, Jos. Jacobson en J. H. Krelage.

6. Benoeming van leden der Commissie van beheer en toezicht over de Tooneelschool, ter voorziening in de vacatures, ontstaan door de periodieke aftreding van de HH. Jhr. Mr. J. F. Bakker en J. Haspels.

7. Voorstel van de Afdeeling 's Gravenhage :

Onder verwijzing naar de circulaire dd. Dec. 1886, aan het Hoofdbestuur en de Afdeelingen verzonden, heeft de Afdeeling 's Gravenhage van het *Nederl. Tooneelverbond* de eer het volgende voorstel aan het oordeel van de Alg. Vergadering te onderwerpen :

„*Het Nederlandsch Tooneelverbond* met belangstelling kennis genomen hebbende van de eerste opvoeringen door een Nederlandsch „opera-gezelschap, spreekt den wensch uit, dat deze nationale onderneming door alle belangstellenden in het Vaderlandsch tooneel „moge gesteund worden, opdat zij zich ontwikkelde als een blijvende „instelling tot het geregeld geven van zangspelen in de voornaamste „steden van ons land; en besluit bij het Hoofdbestuur opnieuw aan „te dringen op het doen van pogingen om ter bereiking van dat „doel samenwerking te verkrijgen met de besturen der voornaamste „instellingen voor muzikaal onderwijs in Nederland.”

In de toelichting tot dit voorstel in de aangehaalde circulaire, werd o. a. medegedeeld, dat de Haagsche Afdeeling zich in de vergadering, aan dit onderwerp gewijd, vereenigd had met het denkbeeld van den heer Mr. C. Asser, dat het Hoofdbestuur zich zou wenden tot de besturen der voornaamste instellingen voor muzikale opleiding hier te lande — o. a. ook de „Nederl. Toonkunstenaarsvereniging” — met het verzoek om wel het oog te willen vestigen op die leerlingen, die zich door aanleg en fysieke vermogens bijzonder onderscheiden voor de opleiding tot concert- of operazanger en zangeres, opdat deze leerlingen, na voltooiing hunner muzikale studiën, aangewezen zouden worden om nog gedurende eenigen tijd onderricht in de dramatische vakken aan de Tooneelschool te Amsterdam te ontvangen. Daarvoor zou een kleine uitbreiding van het programma der Tooneelschool noodzakelijk zijn, namelijk een cursus voor den zang, op te dragen aan een uitstekend zanger, ten einde te waken tegen het aanleeren van verkeerde gewoonten.”

8. Bepaling van de plaats waar de 18e alg. verg. zal gehouden worden.

9. Vraagpunt ter bespreking:
Het Proefstooneel, naar de plannen van Mej. Betsy Perk, (in te leiden door den Heer L. Simons Mzn.)

Uit naam van het Hoofdbestuur

AMST., 1 April 1887.

De Secretaris

M. A. PERK.

VERSLAG

DER 17de ALG. VERGADERING TE AMSTERDAM,

den 30 April 1887.

Tegenwoordig de leden van het Hoofdbestuur de HH.: Prof. B. J. Stokvis, Voorz., Prof. A. G. v. Hamel, Ondervoorz., M. A. Perk, Secret., Joseph Jacobson, Penningm., J. H. Krelage en Mr. J. C. Banck.

Het eereid de Heer W. J. Hofdijk.

De Afgevaardigden der Afdeelingen:

<i>Rotterdam</i> ,	de Heer Jean Browne.
<i>Amsterdam</i> ,	de HH. M. J. Waller, W. A. v. d. Mandere en A. Fentener van Vlissingen.
<i>'s Gravenhage</i> ,	de HH. M. C. Asser, A. C. Loffelt, P. A. Haaxman Jr. en Jacobson Servatius.
<i>Studentenafd. Leiden</i> ,	de HH. C. Byleveld en J. Nyman.
<i>Utrecht</i> ,	de Heer H. E. G. Selle.
<i>Dordrecht</i> ,	„ „ Schuurbecque Boeye.
<i>Delft</i> ,	„ „ C. J. A. Milders.
<i>Groningen</i> ,	„ „ van Panhuys.
<i>'s Bosch</i> ,	„ „ J. N. Houba.
<i>Haarlem</i> ,	„ „ J. Post v. d. Burg.

Te samen uitbrengende 58 stemmen.

De Afdeelingen Leeuwarden en Tiel hadden zich verontschuldigd. Die van Zaandijk, Goes, Middelburg en Gent deden niets van zich hooren.

Verder wordt de vergadering bijgewoond door de HH.: S. J. Bouberg Wilson, Directeur der Tooneelschool, L. Simons Mz., Redacteur van het Tijdschrift, Taco H. de Beer, W. H. Kirberger Jr., D. A. Joosten, A. Reyding, Gerard H. Elias, H. Schut, M. Merens, allen van Amsterdam, en Mr. A. Wm. Jacobson, van 's Gravenhage.

Het Eereid Mr. J. N. van Hall is buitenslands en hierdoor verhinderd tegenwoordig te zijn.

1. De Voorzitter opent de vergadering met een hartelijken welkomstgroet en uit den wensch, dat de werkzaamheden van dezen dag bevorderlijk mogen zijn aan den bloei van het Tooneelverbond. Hij geeft daarna het woord aan den Secretaris, die het volgende verslag uitbrengt:

M. M. H. H.

Wij zijn samengekomen nog geheel onder den indruk van het gespiede, welsprekende woord, dat we daar straks op den doodenakker mochten hooren uit den mond van onzen altoos jeugdigen Hofdijk, den ouden en trouwen vriend der onvergetelijke kunstenaress, wier nagedachtenis wij op nieuw huldigden.

Wat wonder dan, dat, nu ik gereed sta u een verslag aan te bieden van de werkzaamheden en den toestand van ons Verbond, ik in de eerste plaats melding maak van de plechtigheid, die aan onze 17de alg. vergadering een bijzondere belangrijkheid bijzet en door welke onze Maatschappij zich van een diep gevoelde schuld heeft mogen kwijten. Gij herinnert u hoe voor twee jaren, op de alg. vergadering te Utrecht, door de Afdeeling *Tiel* het denkbeeld werd uitgesproken, dat het stichten van een monument op het graf van Mevrouw Kleine zou uitgaan van het Verbond en het Hoofdbestuur zich aan het hoofd der beweging plaatsen. Het Hoofdbestuur verklaarde dien wensch, waarmede de vergadering hare instemming betuigde, in overweging te zullen nemen. Het hield woord, en na zich verzekerd te hebben van den bijstand van de Heer Bouberg Wilson als secretaris-penningmeester voor deze zaak, trad het op als Commissie tot oprichting van het monument.

De bezwaren, waarmede men te worstelen had, waren niet gering. De zoo vurig gewenschte en met aandrang gevraagde bijdragen kwamen niet in. Wel vloeiden er eenige giften in de kas der commissie, doch niet in voldoende mate. Een herhaalde uitnoodiging tot de vrienden van het Tooneel gericht, baatte niet veel. Al spoedig bleek, dat, ook al was dit niet in strijd geweest met den op de vergadering te Utrecht uitgesproken wensch, het in sommige bladen geopperde denkbeeld om op het Leidsche Plein een waardig gedenkteeken te stichten, tot de vrome wenschen zou moeten behooren, en men al zeer te vreden mocht zijn, indien het ooit er toe kwam op het graf zelf een bescheiden monument te stichten.

Daartoe is het dan toch eindelijk gekomen. Maar om het zoo ver te brengen, hadden wij toch den zoo krachtigen bijstand niet kunnen ontberen, dien wij van verschillende zijden ontvingen en ook dankbaar waardeeren. Doch de mededeeling der bijzonderheden betreffende deze aangelegenheid, zal ik overlaten aan onzen ijverigen secretaris-penningmeester voor deze zaak, die zich welwillend met die taak belast heeft.

Den uitslag onzer pogingen hebt gij nu kunnen aanschouwen. Het gedenkteeken staat daar, als een welsprekende getuigenis van de vereering, door ons Verbond der groote kunstenaress, die wij nog altoos betreuren, toegedragen, van de hulde, haar, na haar dood door eenige harer tijdgenooten, laat ik liever zeggen harer vrienden, gebracht. En gij vereenigt u zeker gaarne met de betuiging der erkentelijkheid, welke het hoofdbestuur verschuldigd is aan allen die het in staat stelden, zijne taak in deze te volbrengen.

Die dank komt zeker niet het laatst toe aan onzen Hofdijk, die op zulk een voortreffelijke wijze ons aller gevoel heeft vertolkt. (*Toejuichingen.*)

Misschien is bij dezen of genen uwer de vraag gerezen, waarom juist hij bij die plechtigheid als redenaar optrad en niet onze voorzitter zelf, die hiertoe uiteraard was aangewezen. Die vraag is gemakkelijk te beantwoorden. Door ambtsbezigheden verhinderd om te elf uur tegenwoordig te zijn, meende prof. Stokvis niet op beter en waardiger wijze zich te kunnen laten vervangen dan door den man, die, aan de overledene door de innigste vriendschap verbonden, reeds jaren geleden de ziel en leider was eener commissie, gevormd om der groote kunstnares bij gelegenheid van haar 40-jarig jubilé een nationaal huldeblijk aan te bieden, den man die sinds de stichting van onze maatschappij zich in de eerste rijen onder haar banier heeft geschaard en als haar Eerelid daarenboven volkomen bevoegd kon worden geacht als haar woordvoerder op te treden. In die meening deelden ook de andere leden van het hoofdbestuur. Dat wij goed gezien hadden, getuigt de zoo uitnemend geslaagde en, spijt haar eenvoud, indrukwekkende plechtigheid, door Hofdijk geleid.

Ik noemde hem daar ons *Eerelid*. Die titel vereischt ook voor sommigen uwer eenige toelichting. Op eenigszins onregelmatige wijze toch is hem die toegekend. Het was na afloop der officiële werkzaamheden ten vorige jare te Haarlem, dat een aantal leden in een officieuze samenkomst, besloten Hofdijk als een bewijs van hulde bij gelegenheid van zijn aanstaand 70-jarig jubilé, het eere-lidmaatschap aan te bieden. Dit is geschied. Het spreekt van zelf dat aan dit besluit vooralsnog geen openbaarheid kon gegeven worden. Vandaar dat in het verslag der vergadering geen melding ervan is gemaakt. Dit jaar echter behooren wij de gebeurtenis onder de *fata* van ons verbond op te nemen.

Wij bezitten dus twee Eereleden. Met hen bedraagt het geheele aantal leden, zoo gewone als algemeene, 1860. Nu erken ik gaarne dat dit cijfer niet op volstreckte juistheid aanspraak mag maken. Ik ontleende het aan de officiële opgaven, door de afdeelingsecretarissen mij in Nov. verstrekt. Doch sinds dit tijdstip hebben er veranderingen in de samenstelling der afdeelingen plaats gegrepen. Ten minste de Haagsche afdeeling heeft 40 exemplaren van den beschrijvingsbrief meer aangevraagd dan haar toegezonden waren om te verstrekken aan elk harer, in Nov. ingeschreven leden. De verzendingslijst van het tijdschrift, door den uitgever bijgehouden tot op dit oogenblik, bevat 1880 namen. Had onze penningmeester de volledige afrekening van alle afdeeling-penningmeesters, overeenkomstig de bepalingen der Statuten ontvangen, dan zouden wij met onbetwistbare zekerheid het juiste aantal leden kunnen opgeven. Dit is echter helaas! het geval niet. Meer dan één afdeeling bleef achter in het vervullen van haar wettelijken plicht. Veilig kunnen wij echter aannemen, dat het opgegeven cijfer eer beneden de werkelijkheid dan daarboven is, en wij dus wel een 60tal leden minstens vooruitgingen.

De te Leiden, Amsterdam, Den Haag en Delft behaalde winst vergoedde ruimschoots het te Rotterdam, Utrecht, Dordrecht en misschien elders nog, geleden verlies.

Hebben we dus in dit opzicht reden tot tevredenheid, niet minder is dit het geval met den financiëlen toestand. De rekening en verantwoording van onzen penningmeester over 1885/86, door het bestuur der Haarlemsche afdeeling onderzocht en in orde bevonden, sloot nog met een klein batig saldo van ruim 50 gulden.

De begrooting voor 1886/7 bood echter een tekort aan van ruim f 1000. Uit het verslag van den penningmeester blijkt, dat dit waarschijnlijk geheel gedekt zal worden tengevolge van het betrachten van een groote zuinigheid, waardoor enkele posten beneden de raming bleven, maar ook door een vermeerdering van het ledental en,— wanneer ten minste die opbrengst, zij het voor een goed gedeelte in de Algemeene kas kan gestort worden — door de toewijding van eenige Leidsche studenten, die in verschillende steden des lands een voorstelling gaven ten voordeele onzer tooneelschool. In dat geval zal ook dit jaar geen gebruik behoeven te worden gemaakt van de offervaardigheid van den Directeur der school, die bereid was een gedeelte van zijn traktement te laten vallen en evenmin de toevlucht genomen tot een besnoeiing van de bezoldiging der leeraren. (*Toejuiching*).

Doch er is meer reden tot tevredenheid.

Voor het eerst sinds vele jaren sluit de toegezonden begrooting en is er zelfs een klein overschot, en dat spijt de weigering van de Prov. Staten van N.-H., om te voldoen aan het eerbiedig maar dringend verzoek om een subsidie, tot hen voór hun najaarszitting gericht. Dit werd zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming zelfs, overkomstig het praeadvies van Gedeputeerde Staten, afgewezen. Diep te betreuren is het ongetwijfeld dat onze provinciale overheid met twee maten meet en aan Vereenigen van verwanten aard den stoffelijken steun niet onthoudt, dien zij ons Verbond blijft weigeren. Maar wij weten het Nederlandsche volk is een bedachtzaam volk, en het *Festina lente*, „Haast u langzaam” schijnt des bewust of onbewust veler leus te zijn. Wij willen de hoop nog niet opgeven dat de tijd eens zal komen, waarin aan de bestuurders van land en gewest de oogen zullen opengaan voor ons streven, en zij zich aan het voorbeeld van onzen achtbaren gemeenteraad zullen spiegelen, die voortgaat ons zijn onmisbaren steun te verleen en deswege aanspraak heeft op onze diepgevoelde erkentelijkheid. (*Toejuichingen*). Dan eerst zal de toekomst van ons Verbond ten volle verzekerd en zijn bestaan niet langer afhankelijk zijn van altoos onzekere baten en wisselvallige inkomsten!

Met dankbaarheid vermelden wij voorts dat geen der Afdeelingen ons ontviel. Zij deden in meerdere of mindere mate wat zij op haren weg vonden te doen, ten minste voor zoover dit uit hare mededeelingen op te maken valt. Slechts twee lieten niets van zich hooren, ondanks het herhaald verzoek om toezending van haar verslag: *Leeuwarden*, maar ook *Leiden*. Leiden, onze jongste,

haast talrijkste zuster, met zulk een vurige geestdrift bezielde voor onze zaak, die parel aan de kroon van ons Verbond! Jammer genoeg, dat zij bleef zwijgen. Want wij zouden zoo gaarne, niet waar? en met zooveel belangstelling hebben vernomen wat hare vrienden op hun kunstreis in den lande hebben gedaan, ondervonden en opgemerkt, en hooren gewagen van de vruchten door hen ingeogst tot loon voor hun toewijding, eene toewijding voor welke wij hun zoo oprecht erkentelijk zijn en hun onze hulde brengen. Misschien komt haar verslag nog tijdig genoeg in, om mij de gelegenheid te geven daaruit aan te vullen wat aan mijn mededeelingen in dit opzicht ontbreekt. Anders zullen de geachte afgevaardigden, die haar hier vertegenwoordigen, wel mondeling ons wel eenige bijzonderheden willen verhalen ¹⁾).

Wat de 15 andere afdelingen aangaat, bijzonder belangrijk zijn ditmaal hare verslagen niet. Sommigen bepalen zich slechts tot eene opgave van het ledental en de samenstelling van het bestuur. Zoo die van *Gent*, *Goes*, *Haarlem*, *Tiel*, *Zaandijk*. Enkelen voegen daar nog iets bij. Zoo die van *'s Hertogenbosch*, die mededeelt, dat bijzondere voorvallen, welke niet in het tijdschrift zijn vermeld, niet plaats vonden. Het geheele verslag van *Dordrecht* bepaalt zich tot de mededeeling, dat zij, niettegenstaande de pogingen van het bestuur, weder eenige leden moest verliezen, doch om de belangstelling te verlevendigen, de Tooneelschool had uitgenoodigd eenige proeven van spel en voordracht te harent te komen geven. Aan de uitnoodiging was voldaan. Over het geheel had het zestal leerlingen, dat in den schouwburg met eenige stukjes en voordrachten was opgetreden, veel bijval ingeogst. Of die optreding de gewenschte vruchten heeft opgeleverd, meldt de secretaris niet. Hij besluit zijn kort bericht met deze lakonische woorden: „Overigens is geen nieuws te vermelden.” *Utrecht* maakt gewag van eenige kleine aanwinsten, o. a. dezer dagen van een tiental studenten, en van het feit dat de kas met een klein batig saldo sluit. Het bestuur was evenwel in de gelegenheid den leden ook dit jaar een voorstelling van een tooneelspel (Jan Masseur, van D. M. Maaldrink) aan te bieden, door de bereidwilligheid van het Nederl. tooneel en van de commissie voor den Utrechtschen schouwburg.

Groningen is iets uitvoeriger. De pas opgetreden secretaris, Jhr. de Marees van Swinderen schrijft het volgende:

In bescheiden kring was ook dit jaar de afdeling werkzaam. Toch kon ze eenige malen naar buiten optreden, toen in Januari

---

¹⁾ Den dag voorafgaande aan de vergadering, kwam het verslag van Leiden in, dat tengevolge van ongesteldheid van den secretaris niet tijdig ingezonden werd. Het behelsde evenwel niets anders dan die van *Gent*, *Goes* enz. en de vermelding dat één Uitvoering is gegeven en wel op 3 December l.l., bij welke gelegenheid opgevoerd werd „het Plezierreisje,” naar Labiche. Den ochtend van de vergadering zelve ontving de alg. secretaris het verslag van Leeuwarden, dat van een verlies in ledental gewaagde en de hoop op een betere toekomst uitdrukte.

1887 mevrouw Catharina Beersmans in den nieuwen schouwburg haar zilveren jubileum vierde en in Februari 1887 eenige Leidsche studenten eene voorstelling ten bate der Tooneelschol kwamen geven. Bij de eerste gelegenheid vereerde de afdeling der kunstenaressen een kostbaar geschenk, en bleef zij evenmin achter om bloemen in rijken overvloed te strooien, terwijl zij bij de tweede gelegenheid op passende wijze blijk gaf van hare erkentelijkheid jegens de Leidsche Muzenzonen, die hun tijd en moeite op zoo talentvolle wijze veil hadden voor den bloei der Tooneelschool.

De belangstelling der leden uitte zich helaas! niet door een druk bezoek der vergaderingen, die trouwens in zeer geringen getale gehouden, niet veel belangrijks ter behandeling opleverden. Het bestuur hoopt die belangstelling te verlevendigen, door eene soirée te organiseren, waartoe eenige leerlingen der Tooneelschool, zoo door voordracht als spel zullen toonen, hoezeer het Tooneelverbond reeds alleen terwille van die inrichting, steun en sympathie verdient. De daartoe aangewende pogingen worden tot nu toe met goed succes bekroond; de uitslag, die eerst den 23en April kan worden verwacht, moge in een volgend jaarverslag als in alle opzichten bevredigend worden vermeld.

Behalve door de gewone werkzaamheden had de *Haagsche Afdeling* van het N. Tooneelverbond in den loop van het genootschappelijk jaar gelegenheid de belangstelling in het streven van het Verbond levendig te houden door als onderwerp eener buitengewone leden-vergadering aan de orde te stellen, het optreden hier te lande van eene Vereeniging, zich ten doel stellende het opvoeren van muziekdrama's en zangspelen in de Nederlandsche taal. Reeds was in eene leden-vergadering, die korten tijd na de vaststelling van het vorige jaarverslag werd gehouden en waarvan dus in dat verslag aan het hoofdbestuur nog geen melding kon worden gemaakt, de opleiding van het tooneel te Kopenhagen besproken in verband met den wensch dat ook hier te lande, evenals in Denemarken, samenwerking mocht plaats hebben tusschen de Tooneelschool en de Instellingen tot opleiding van den zang.

Na het uitspreken van den wensch, dat het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond bij vernieuwing pogingen zou aanwenden om samenwerking te verkrijgen tusschen de commissie voor de Tooneelschool en de Amsterdamsche Afdeling der Maatschappij t. bev. van Toonkunst, werd bovenbedoelde buitengewone vergadering uitgelokt door het optreden van het Nederlandsche operagezelschap. Het in die vergadering der Haagsche Afdeling verhandelde is in hoofdzaak aan het Hoofdbestuur, de zusterafdeelingen van het verbond en het Hoofdbestuur der Maatschappij t. bev. van Toonkunst bij circulaire bekend gemaakt. Hier zij alleen aangestipt dat de beraadslaging voornamelijk liep over den vorm, waarin men die samenwerking zou trachten te verkrijgen. Algemeene instemming vond ten slotte het denkbeeld van mr. C. Asser, dat de instellingen van muzikale opleiding hier te lande door het Hoofdbestuur van het N. Tooneel-

verbond zouden worden uitgenoodigd om het oog te willen vestigen op die leerlingen, die zich door aanleg en fysieke vermogens bijzonder onderscheidden voor opleiding tot concert- of operazanger en zangeres, opdat deze leerlingen, na voltooiing hunner muzikale studien, aangewezen zouden worden om nog gedurende eenigen tijd onderricht te ontvangen in dramatische vakken aan de Tooneelschool te Amsterdam. Daarvoor zou eene kleine uitbreiding van het programma der Tooneelschool noodzakelijk zijn, namelijk een cursus in den zang, op te dragen aan een uitstekend zanger, ten einde o. a. te waken tegen het aanleeren van verkeerde gewoonten.

Het is in hoofdzak dit punt van bespreking, hetwelk door de Haagsche Afdeeling op den beschrijvingsbrief voor de a.s. Alg. Vergadering is gebracht.

Wederom ondervond de Haagsche Afdeeling van den Raad van beheer der Koninkl. vereeniging *het Nederl. tooneel* eene groote wellustigheid, en wel deze dat op verzoek van het Bestuur de leden der Afdeeling door den Raad werden uitgenoodigd tot bijwoning van de eerste opvoering te 's Gravenhage van het oorspronkelijk tooneelspel *Jan Masseur* van den heer Maaldrink.

Die voorstelling, in den avond van 29 Maart ll. gegeven, vond een onverdeelden bijval. Tot algemeen leedwezen was de schrijver van het stuk, die door het Bestuur was uitgenoodigd dien avond de gast van het Bestuur der Haagsche Afd. te zijn, door ongesteldheid verhinderd aan die roepstem gevolg te geven. Thans was het Bestuur bij den heer Maaldrink schriftelijk de tolk van de gevoelens der Haagsche Afdeeling, evenals bij den Raad van beheer der K. vereeniging „het Nederl. Tooneel”, en door zijn tusschenkomst bij de verdienstelijke leden van het gezelschap, die tot de opvoezing hadden meegewerkt.

Tot haar leedwezen was de Haagsche Afdeeling niet in de mogelijkheid om gevolg te geven aan haar voornemen, aan mevrouw Catharina Beersmans, bij gelegenheid van haar 25-jarig jubilé als tooneelspeelster, mede haar hulde te betuigen, daar de residentie niet mocht deelen in de eer van onder de steden begrepen te worden, waar zij in die dagen eene feestvoorstelling gaf.

Het is voor den Secretaris der afdeeling *Amsterdam* van het Nederlandsch Tooneelverbond — met deze woorden vangt de Heer Fentener van Vlissingen zijn verslag aan — een dankbare taak een verslag uit te brengen over het vereenigingsleven gedurende het maatschappelijk jaar 1886-87. Onze afdeeling toch verkeert in een tijdperk van gestadigen vooruitgang; ons ledental nam toe, dank zij de ijverige pogingen van het Bestuur en van enkele leden, wien daarvoor een woord van oprichten dank niet mag worden onthouden, en bereikte in dit jaar het cijfer 414, terwijl tevens medegedeeld kan worden, dat thans reeds verschillende personen zich bereid verklaard hebben bij den aanvang van het nieuwe vereenigingsjaar tot onze afdeeling toe te treden. Een onmiddellijk gevolg van een en ander is, dat onze financiëele toestand verbeterd,

een feit, waarvan wij te meer reden hebben ons te verheugen, omdat het tamelijk tekort, bij de viering van het tienjarig bestaan der Tooneelschool ontstaan en indertijd voorloopig door het bestuur gedekt, nog altijd niet is aangevuld. Intusschen doet de toeneming van het ledental ook in dit opzicht een betere toekomst verwachten. (*Toejuichingen.*)

Het Bestuur vergaderde geregeld elke maand en vertegenwoordigde de afdeeling bij iedere eenigszins belangrijke gebeurtenis op tooneelgebied.

Sedert het uitbrengen van het laatste jaarverslag werden de leden onzer afdeeling achtereenvolgens door den heer Ch. de la Mar, de heeren Gebr. A. van Lier en de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” uitgenoodigd tot het bijwonen van voorstellingen. Deze uitnodigingen werden te meer op prijs gesteld, omdat zij uitgingen van personen of vereenigingen, die, zij het ook langs anderen weg, met ons streven naar de bereiking van éénzelfde doel, de verheffing van ons Nationaal Tooneel.

De belangrijkste uiting echter van ons vereenigingsleven was de voorstelling, door de leerlingen der Tooneelschool gegeven op Donderdag 31 Maart in het Théâtre van Lier, Plantage, en aangeboden aan de leden onzer afdeeling met hunne dames. Dat een dergelijke voorstelling, waarbij de élèves onzer school gelegenheid hebben, nog vóór hun optreden in het publiek, proeven van hunne bekwaamheid af te leggen, zeer op prijs wordt gesteld, bewijst telken jare de trouwe opkomst der leden. Een programma vol afwisseling werd tot blijkbaar genoeg van het publiek afgespeeld, en zeker mag de heer Bouberg Wilson, de verdienstelijke directeur der Tooneelschool, die de geheele voorstelling voorbereidde en leidde, met voldoening op den avond van den 31en Maart terugzien. (*Toejuichingen.*)

Eindelijk onze talrijkste en machtigste afdeeling *Rotterdam*. Verneemen wij wat omtrent haar toestand en werkzaamheden wordt gemeld.

Was in de eerste dagen van dit jaar, schrijft de geachte Secretaris, de begrooting voor het Verbond aan de orde, welke ter Algemeene vergadering zou worden behandeld, er heeft zich daarna niet weder eene aanleiding voorgedaan voor de afdeeling om in het bijzonder hare aandacht te wijden aan zaken, het Verbond in zijn geheel betreffende.

Des te meer gelegenheid echter vond het bestuur der afdeeling, werkzaam te zijn in den zin als bedoeld wordt in art. 2 der statuten, sub *b*, *e* en (tot op zekere hoogte ook) *g*.

Onder den invloed der plaatselijke toestanden, die het naast elkander voortbestaan van meerdere, aan zelfs niet bijzonder hoog opgedreven eischen beantwoordende Nederlandsche tooneelgezelschappen vrij wel onmogelijk maken, en tevens van de omstandigheid dat een der hier aanwezige tooneelgezelschappen reeds onbetwist boven alle andere den voorrang heeft, achtte het bestuur het op zijnen weg gelegen, binnen den kring van de leden der afdeeling,

op krachtadigen steun van het laatstbedoelde gezelschap aan te dringen.

Door eene in December jl. van wege het bestuur aan de afdeling aangeboden voorstelling van *De Rantzau's*, en later door zeer goed geslaagde opvoeringen van andere stukken (wij noemen als enkel voorbeeld *Chamillac*), werd door het gezelschap der „Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten” bewezen, dat de heeren Le Gras en Haspels c. s. ten volle de ondersteuning van het Nederlandsche Tooneelverbond waardig zijn.

Toen het uit verschillende gegevens aangaande de financiële uitkomsten enz., tot nu toe door de „Vereen. Toon.” verkregen, duidelijk was gebleken, welken steun dit gezelschap behoefde, heeft het Afdelingsbestuur zich ten volle gerechtigd geacht, in Januari jl. een beroep te doen op de leden der afdeling om door getrouwer bezoek der voorstellingen dan tot dusverre, de „Vereen. Toon.” in staat te stellen op den goeden weg krachtig voort te gaan.

Het is het bestuur zeer aangenaam te kunnen verklaren, dat sedert dezen stap van zijnentwege onder het publiek hier ter stede eene verblijvende herleving der belangstelling in het Nederlandsch tooneel onmiskenbaar op te merken valt.

Zijdelings met het bovenstaande verband houdende, dient hier te worden herinnerd aan de werkelijk schitterende wijze, op welke het Rotterdamsche publiek in de week van 9—16 Januari jl. de grootste kunstnares, die het in mevrouw. Beersmans bezit, gehuldigd heeft. De beide voorstellingen in die week gegeven ter herinnering van hare 25jarige tooneelloopbaan, hebben ongetwijfeld mede eenen goeden stoot gegeven aan de algemeene waardeering van hetgeen het Nederlandsche tooneel te genieten aanbiedt.

Ten aanzien van den toestand der Rotterdamsche afdeling valt op te merken, dat het ledental op den 1sten November 1886, dus bij den aanvang van haar thans loopende boekjaar, 453 bedroeg, of 29 minder dan op denzelfden datum van 1885.

Het bestuur heeft dezen achteruitgang met leedwezen opgemerkt,

Het is bedacht op middelen tot herstel van het geleden verlies.

Eene poging, in Mei 1886 aangewend, om van de samensmelting van Delfshaven met Rotterdam partij te trekken voor uitbreiding van het ledental, heeft evenwel niet het gewenschte gevolg gehad.

Een dergelijke ovatie als Groningen en Rotterdam aan Mevr. Beersmans op haar jubilé-voorstelling bracht, werd haar ook bereid door de afdelingen Amsterdam, Delft, Middelburg en Gouda. De laatste drie bepaalden alleen daartoe dit jaar hare werkzaamheden, ten minste hare verslagen maakten van geen andere bijzonderheid gewag.

Wij gaan thans over tot de handelingen van het Hoofdbestuur. Allereerst herinner ik aan hetgeen deswege reeds in het tijdschrift ter algemeene kennis is gebracht: Zijn samenstelling en het besluit van prof. Alberdingk Thijm, om de op hem ten vorige jare uitge-

brachte benoeming niet aan te nemen. Dientengevolge zult gij straks hebben te voorzien in vier vacaturen, drie gewone, krachtens de bepalingen der statuten ontstaan, en de vierde ter vervulling der opengebleven plaats. Aan de beurt der aftreding zijn ditmaal naar den hiervoor opgemaakten rooster de HH. prof. v. Hamel, Jacobson en Krelage. Het volgende jaar treden af de HH. Stokvis en Perk, en in 1889 de HH. Banck en de plaatsvervanger van prof. Thijm.

Het Hoofdbestuur heeft aanstonds met de aanbieding van een exemplaar van het verslag Z. M. den Koning mededeeling gedaan van de wijze, waarop zijn college en de commissie van Toezicht en Beheer van School waren samengesteld en mocht de aangename verzekering ontvangen dat Z. M. van beide, verslag en samenstelling, met groote belangstelling kennis genomen had.

De bepalingen van het Koninklijk Besluit, waarbij gouden medailles beschikbaar zijn gesteld voor de leerlingen onzer School, die na wêlvolbrachte studie aan de Koninkl. Vereeniging het Nederl. Tooneel verbonden werden, heeft het onderwerp van ernstige gesprekken in het Hoofdbestuur uitgemaakt. Die bepaling toch is voor verdienstelijke leerlingen, die met de andere directien een verbintenis aangaan, grievend. Zij berust zeker op een misverstand. De vraag rees bij ons, of wij niet eerbiedig moesten verzoeken haar te wijzigen. Maar een rechtstreeksch optreden, dat aanleiding zou kunnen geven tot verkeerde gevolgtrekkingen, scheen ons niet raadzaam. We meenden dat de Raad van Beheer der Vereeniging beter de eerste stappen zou kunnen doen tot opheffing der beperkende voorwaarde en raadpleegde dit College over de zaak. Doch, al verklaarde dit zich ten volle bereid elke poging, door het Verbond aan te wenden ter bereiking van het beoogde doel, te steunen, het meende niet, dat het op zijn weg lag om in deze eenig initiatief te nemen. Het Hoofdbestuur wacht nu een geschikte gelegenheid af om officieus de zaak voor te bereiden eer het eenigen officiëelen stap gaat doen.

Bij gelegenheid van den zeventigsten verjaardag des Konings, bleef het Hoofdbestuur niet in gebreke onzen machtigen Beschermer namens het Verbond een adres van gelukwensching en hulde aan te bieden, dat op de gebruikelijke wijze is beantwoord. (*Toejuichingen.*)

De bemoeiingen van het Hoofdbestuur in zake de oprichting van het monument op het graf van Mevr. Kleine vermeldde ik reeds.

Het Tijdschrift, onder zijn leiding uitgegeven, verscheen geregeld, en beantwoordt, gelooven wij, geheel aan zijn bestemming. De taak, die op den nieuwen redacteur rustte, was niet gemakkelijk. Zelve hebt gij een oordeel kunnen vellen over de wijze, waarop hij zich van haar kweet. Met groote moeilijkheden heeft hij te worstelen. Hij wist die evenwel met een niet genoeg te waardeeren ijver en talent te overwinnen, en zal zeker bereid zijn des verlangd met u van gedachten te wisselen over vorm en inhoud der uitgave. (*Toejuichingen.*)

Een poging om door een woord van opwekking tot onze leden gericht, den verkoop te bevorderen van het belangrijke geschrift van Mr. v. Sorgen over den Utrechtschen schouwburg, dat bij lange na niet de vruchten afwierp voor onze Tooneelschool, die wij hadden durven verwachten, was ijdel. Wij blijven den verdienstelijken arbeid van den geëerden schrijver in uwe vriendelijke aandacht aanbevelen. Doch mocht zijn doel niet bereikt worden, gij vereenigt u toch zeker met den dank, waarop onze vriend èn voor zijn werk èn voor het bewijs van sympathie in onze School gegeven, billijke aanspraak heeft. (*Toejuichingen.*)

Een correspondentie hadden wij te voeren met Mej. Betsy Perk over haar plan tot stichting eener vereeniging, voor welke zij reeds Statuten ontwierp en die zij het *Proeftoneel* wenschte te doopen. Het denkbeeld is in verschillende letterkundige weekbladen besprokkn, toegelicht, bestreden en verdedigd. Mej. Perk besloot naar aanleiding dier bespreking, het Hoofdbestuur uit te noodigen zich te belasten met de uitvoering van haar plan, dat buiten kijf getuigt van eene groote belangstelling in ons Nederlandsch tooneel en in onze Tooneelschrijvers. Wij waren evenwel eenstemmig in het oordeel, dat het stichten eener nieuwe vereeniging, zooals bedoeld werd, een hopelooze onderneming zou zijn, terwijl de zaak zelve daarenboven, blijkens het daarop spoedig gevolgde stilzwijgen onzer letterkundige bladen, niet meer aan de orde scheen. Ook waren, naar onze meening, de afdeelingen volgens de statuten, volkomen bevoegd al datgene te doen wat men het Proeftoneel zou willen laten verrichten. Intusschen meenden wij, nu het voorstel was gedaan, het niet onvoorwaardelijk te mogen afwijzen, doch het als vraagpunt ter bespreking in onze eerstvolgende Algem. Vergadering in den beschrijvingsbrief te moeten opnemen. Den heer Simons, die in de over de zaak gevoerde schriftelijke discussie zich niet onbetuigd heeft gelaten, vonden wij bereid het vraagpunt in te leiden. Het bestuur wacht met belangstelling den uitslag der samenspreking af, om daarna zijn verdere gedragslijn te bepalen.

Dit is ook het geval met een ander punt, omtrent hetwelk wij uwe beslissing verbeiden, eer wij verder handelen. Het is op den beschrijvingsbrief vermeld onder No. 7 en betreft de samenwerking met de besturen der voornaamste instellingen voor muziekaal onderwijs in Nederland. Dit denkbeeld is het eerst gerezen bij de Haagsche afdeeling, die in een uitvoerig schrijven de Zusterafdeeling opwekte haar tot het Hoofdbestuur gerichte uitnoodiging, om pogingen te doen ter verkrijging dier samenwerking, te steunen. Slechts van een afdeeling, de Dordtsche, kwam een brief van instemming. Al de andere zwegen. In dezen stand van zaken achtte het Hoofdbestuur zich niet bevoegd reeds aanstonds officiële stappen in de door den Haag gewenschte richting te doen, maar wilde liever eerst een beslissing der Alg. Vergadering uitlokken. Het noodigde daarom de Haagsche afd. uit, haar denkbeeld in een concreet voorstel te formuleeren en dit in den beschrijvingsbrief te doen opnemen. Dit is geschied. Straks zullen de afgevaardigden

de gelegenheid hebben mede te deelen, hoe men in hun Afdeelingen, in wier boezem de zaak bij de behandeling van den beschrijvingsbrief is overwogen, omtrent haar is gestemd. Inmiddels ook ter voorlichting dezer vergadering, heeft het Hoofdbestuur gemeend, zich te moeten vergewissen van de gezindheid der Afdeeling Amst. van de Maatsch. tot bevord. der Toonkunst, die het bloeiende Conservatorium heeft gesticht en beheerd. Het is ons aangenaam u te kunnen mededeelen, „dat het bestuur dier Afdeeling, na „praeadvies van de commissie voor het Conservatorium, besloot zijn „instemming te betuigen met de gedachte, welke aan het Haagsche „voorstel ten grondslag ligt en zich onledig te houden met het ver„zamelen van zoodanige gegevens, als noodig en wenschelijk zijn „ter beoordeeling van de levensvatbaarheid van het plan, welke „gegevens het bestuur voornoemd gaarne te zijner tijd aan het „hoofdbestuur zal verstrekken.”

Tevens drukte dat bestuur den wensch uit „om te mogen worden „onderricht van hetgeen wij in deze zaak voornemens zijn te doen,” m. a. w. „om eenige meer gedetailleerde verklaring of opgave te „mogen ontvangen.” Van dien kant derhalve zal de uitnoodiging tot samenwerking een open oor vinden, zoodat wij niet de vrees behoeven te koesteren dat de bespreking van het voorstel een nuttelooze en tijdroovende zaak zij, die tot geen praktische uitkomst zou leiden.

Thans blijft er nog over, u te spreken over onze Tooneelschool. Met ingenomenheid zult gij zeker de goede berichten vernemen, welke wij u brengen aangaande den welstand en de voorspoedige ontwikkeling van ons pleegkind. Wat haar bestuur betreft, hebt gij reeds in het Tijdschrift kunnen lezen, dat de ten vorigen jare gekozen leden allen de op hen uitgebrachte benoeming hebben aangenomen, en dat zij uit hun midden Prof. Stokvis tot Voorzitter, Prof. Alberdingk Thijm tot Onder-Voorzitter en Jhr. Mr. J. F. Backer tot Secretaris kozen. Het Hoofdbestuur heeft de Afdeelingen opmerkzaam gemaakt op haar recht om zich in de vergaderingen der commissie te laten vertegenwoordigen door een gedelegeerde. Gij hebt ook in het Tijdschrift gezien hoe weinige van deze bevoegdheid hebben gebruik gemaakt. En wat de bijwoning der vergaderingen door die Afdeelings-vertegenwoordigers betreft, deze is nog gebleven beneden het peil der bescheidenste verwachting! De commissie in welke de Heer Rogge den Heer Kerdijk als vertegenwoordiger van het Nut verving, leed een groot verlies door het bedanken van Mevr. Waller-Schill, die om gezondheidsredenen haar mandaat als lid van het Comité van Dames-patronessen, hetwelk zij met Mevr. Wüste ook in de Commissie van Toezicht vertegenwoordigde, moest nederleggen. Na het optreden van dit Comité was zij daarvan een hoogst werkzaam lid. De vergaderingen der Commissie van Toezicht woonde zij trouw bij. Met onverdeelde ijver en toewijding heeft zij zich een reeks van jaren de belangen der school en die der leerlingen en oud-leerlingen aangetrokken.

Menig persoonlijk offer daaraan gebracht. Zij heeft zich een onvergankelijke aanspraak op de erkentelijkheid verworven van allen, wien de bloei onzer school ter harte gaat. Die dank blijve haar gewijd, evenals haar naam met eere zal voortleven in de annalen van ons Verbond. (*Langdurige toejuichingen.*)

Mevrouw de Wed. Mr. Jac. Wertheim-Bicker zag zich om treurige redenen, door ons met innige sympathie geëerbiedigd, eveneens genoopt voor haar lidmaatschap van het Comité van Damespatronessen te bedanken. Ook zij heeft een reeks van jaren belangrijke diensten bewezen, waaraan wij gaarne een erkentelijke hulde brengen. (*Toejuichingen.*) Haar plaats is ingenomen door hare zuster Jonkvr. Emma Bicker, die ook Mevr. Waller in de Commissie van Toezicht verving. Moge spoedig ook voor deze laatste in het Comité van Damespatronessen een harer waardige opvolgster gevonden worden.

Wat de leerlingen en de onderwijzers betreft, ontleen ik de volgende mededeelingen aan het verslag van den directeur, die voortdurend met onbezweken ijver en groote tact de belangen der school blijft behartigen en wiens onderwijs, evenals dat der andere leeraren en leeraressen, niet dan stof tot tevredenheid geeft.

Met gunstig gevolg werd bij den afloop van de cursus 1885—86 het eindexamen afgelegd door de dames Anna Beukers, Betsy van Gelder en den heer van der Horst. Er waren toen 21 leerlingen, van wie twee slechts enkele lessen volgden.

Nadat op 1 September een admissie-examen was afgenomen aan acht aspiranten van de *zestien*, die zich als leerlingen hadden aangemeld, en daarvan zes toegelaten waren, werd op den 2den d. a. v. de cursus 1886--87 der Tooneelschool geopend met *twintig* élèves.

Van het internaat der school maken gebruik drie vrouwelijke élèves, door subsidiën daartoe in staat gesteld.

Nieuwe leerlingen zijn er sinds September niet bijgekomen, behalve Mej. *Elize van Biene* en de heer *Hendrik Harms* van het gezelschap Charlier en Comp., beiden uitsluitend voor vaklessen, terwijl de heer *Royaards*, van leerling voor het volledig onderwijs vakleerling werd, sedert hij geëngageerd is geworden, eerst bij het gezelschap van Ch. de la Mar, later aan het Nederl. Tooneel.

Vier leerlingen verlieten tusschentijds de school om verschillende redenen. Op dit oogenblik (1 April) zijn er dus 15 leerlingen voor het geheele onderwijs en 4 vakleerlingen.

Over het gedrag der jongelieden bestaat geen reden tot klagen, al kon de vlijt van sommigen wel wat grooter zijn.

Het onderwijzend personeel bleef in hoofdzaak hetzelfde als in den vorigen cursus. Alleen werd de Hr. *Hofdijk* die zijn eervol ontslag nam als leeraar in de costumkunde, vervangen door den Hr. *A. Reyding*. De Hr. *Th. Simons*, naast zijn overige vakken in Januari 1886 belast met het teekenonderricht, werd daarvoor in Juli definitief aangesteld. De Hr. *C. J. van Dragt* neemt tegen-

woordig zijne lessen geheel belangeloos waar. Ditzelfde doet sedert half Sept. de Hr. *L. Simons Mz.*, vroeger niet aan de school verbonden. De Hr. *F. van der Goes* heeft gemeend in dezelfde maand voor zijne betrekking als leeraar in Voordracht van Fransch en Hoogduitsch te moeten bedanken. Hij had echter de welwillendheid aan te bieden zijn ambt niet te zullen neêrleggen, dan nadat daarin zou voorzien. Dit is nog niet geschied; wel heeft Mej. *Titia van Gelder* zich bereid verklaard voorloopig aan ééne klasse voordracht in het Fransch te geven, waarmede zij in 't laatst van Februari is aangevangen.

Donderdag 10 Februari is het voorloopig eindexamen afgenomen aan de beide leerlingen der hoogste klasse. Toestemming tot het afleggen van het definitief eindexamen in Juli is hun wel verleend, maar nog geen uitzicht op het verkrijgen van eervol ontslag met diploma gegeven. Daarover zal dit eindexamen zelf beslissen.

De medewerking van leerlingen is verscheidene malen ingeroepen: driemaal door de heer Ch. de la Mar;

tweemaal „ „ Vereen. Hooger zij ons Doel;

„ „ „ H.H. van Lier;

„ „ „ Maatschappij voor den Werkenden Stand;

eenmaal „ „ door de Vereen. Eloquentia;

„ „ het Bestuur der Jaarmarkt, ten voordeele der vakante-koloniën in 't Paleis voor Volksvljht gehouden.

Blijken van sympathie ontving de school door:

1. diploma's van „het Nederl. Tooneel” en Charlier & Co;
2. gratis-toegangen bij Van Lier en Le Gras en Haspels;
3. id. tot de tentoonstellingen van aquarellen in het Panorama en in de Internationale Kunstvereeniging (2 maal);
4. een portret in lijst van den eersten directeur der school, den heer Rennefeld, aangeboden door den heer A. C. Wertheim.
5. boekwerken van mevrouw Wüste (een geheele bibliotheek, uit omstreeks 100 deelen bestaande) van mej. Smits, de hh. M. A. Perk, A. J. van Dragt, T. H. de Beer, L. Simons, C. R. Peek, W. J. Hofdijk, mej. Adèle Godoy en de Maatsch. voor Letterkunde te Leiden;
6. 3 photographiën en 5 pleisterafgietsels, geschenk van den heer Th. Simons;
7. Voorts verschaft de heer M. M. Kreukniet gratis de costumes voor het eindexamen in Februari, als blijk van erkentelijkheid voor den dienst, hem bewezen door de medewerking van leerlingen bij de voorstellingen van „Hooger zij ons doel.”
8. Eindelijk schonk de Amsterdamsche Afdeeling aan de School tot versiering van een der schoollokalen, het gedenkblad, indertijd door haar aan mevrouw Kleine-Gartman aangeboden, doch onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat indien te ceniger tijd de inrichting mocht worden opgeheven, het geschenk aan het stedelijk Archief zal worden afgestaan.

En zoo ben ik gekomen aan het einde van mijn verslag. Krachtens den vroeger uitgesproken wensch, mocht dit niet anders zijn dan een overzicht der lotgevallen en werkzaamheden van ons Verbond. Stelselmatig heb ik mij dan ook onthouden van persoonlijke beschouwingen, die eenigszins de dorheid van zulk een relaas zouden kunnen wegnemen en eenige afwisseling aanbieden. Gij hebt het gewild! Kan ik, door jaarlijks van bekende zaken te gewagen het gevaar niet ontgaan van eentonig en dies vervelend te zijn, 't is niet mijne schuld. En ik vraag u geen versooning derhalve voor de wijze, waarop ik een ook voor mij hoogst ondankbare taak heb vervuld... Hebt gij nochtans wel de beleefdheid gehad met wezenlijke of schijnbare aandacht naar mij te luisteren, dan ben ik u daarvoor bijzonder erkentelijk.

Aan het slot zult gij mij toch willen veroorloven den bescheiden wensch te uiten, dien ik waag te ontboezemen, omdat hij voortvloeit uit het overzicht dat ik u leverde van den arbeid en den toestand van ons Verbond, en omdat ik hem uit het hart gegrepen weet van allen, die waarlijk belangstellen in den bloei onzer vaderlandsche kunst en dus ook uit uw hart. Hij is deze, dat in onze Afdelingen een edele wedijver ontsta om haar werkring uit te breiden en haar ledental te vermeerderen, opdat ons Verbond, meer dan tot dusver het getal is, op eigen krachten steunende, met vasten tred en blijmoedig vertrouwen de toekomst moge tegengaan en gerust zonder vrees of zorg, afwachten wat deze aanbrengen zal.

Er blijft veel te doen eer het zoover is gekomen. Arbeiders zijn er echter nog betrekkelijk veel te weinig! (*Luide toejuiching.*)

De Voorzitter zeide, dat de ingenomenheid waarmede het verslag is aangehoord, blijkens de toejuichingen hem zouden kunnen ontheffen van den plicht om den secretaris den dank der vergadering te vertolken. Toch wilde hij de aangename taak vervullen om hem dank te zeggen voor dezen arbeid, en hulde te brengen voor de uitnemende wijze waarop hij een dor overzicht heeft weten samen te stellen.

Hierna stelde hij de behandeling van het gehoord verslag aan de orde.

De *afgevaardigde* van de *Leidsche afdeling* vroeg het woord om te wijzen op de omstandigheid, dat de kunstreis door het studententoneel door het land gedaan, *niet* is uitgegaan van de Leidsche atdeeling, doch op eigen initiatief van een tiental jongelieden. De secretaris, wien die bijzonderheid onbekend was, dankte voor de inlichting, en beloofde zijn verslag in den geest der gemaakte opmerking te zullen wijzigen, wanneer het in het tijdschrift werd opgenomen. De *afgevaardigde* van *Groningen* schetste den gunstigen indruk, dien de onlangs te Groningen gegeven voorstelling door leerlingen der Tooneelschool, heeft gemaakt. Mocht men vroeger ook al eens getwijfeld hebben aan de resultaten van het onderwijs op de Tooneelschool, men was nu algemeen tot andere gedachten gekomen, terwijl reeds eenige personen het lidmaatschap van het Verbond hadden aanvaard.

De heer Bouberg Wilson bracht hierop namens de commissie tot stichting van het monument voor mevrouw Kleine-Gartman, een kort financieel verslag uit. Daaruit bleek, dat aan bijdragen ontvangen werd *f* 793.75 en er een tekort zal zijn van ongeveer *f* 90. — Het Hoofdbestuur gaf bij monde van zijn Voorzitter te kennen, dat het dit tekort voor zijne rekening nam. Tevens deelde deze mede, dat het graf van mevr. Kleine, door schenking van eene kunstlievende dame in de hoofdstad, mevr. Waller-Schill, in het onbezwaard bezit is gekomen van het hoofdbestuur. Deze mededeeling werd met groote instemming begroet, gelijk ook het voorstel om mevr. *Waller*, die reeds zoo dikwerf getuigenis heeft gegeven van hare liefde en belangstelling in het nationaal tooneel, tot eere-lid van het Nederlandsch tooneelverbond te proclameeren. Dit werd onder levendige toejuichingen bij acclamatie aangenomen.

3. Nu kwam aan de orde de begroting. De afgevaardigde van *Rotterdam* (de Heer Browne) deelde mede dat er gegronde vrees bestond, dat het ledental te R. nog meer zou dalen. De belangstelling in het tooneel is te Rotterdam, dank zij het uitmuntende gezelschap Le Gras en Haspels, stijgende; maar onwillekeurig vraagt men zich daar af, welke jonge krachten de veteranen, die nu een sieraad zijn van het tooneel, moeten vervangen. Naar de meening der leden van het Verbond te Rotterdam, zijn de geringe resultaten der Tooneelschool meerendeels te wijten aan hare inrichting, en dewijl ernstige pogingen om die te veranderen schipbreuk leden, offeren velen hunne gaven liever direct aan het Tooneel dan aan het Verbond. De begroting nu was een uitvloeisel van een stelsel, dat Rotterdam niet kan goedkeuren. Reden waarom Rotterdam, nu de pogingen tot reorganisatie der school steeds faalden, zich buiten discussie en stemming over die begroting moest houden, en de positie handhaven ten vorigen jare door haar ingenomen.

De heer Banck protesteerde tegen deze opvatting van Rotterdam.

De heer Bouberg Wilson erkende dat het Nederlandsch Tooneel het leeuwenaandeel der leerlingen heeft ontvangen. Het minder slagen van een der leerlingen die bij het Rotterdamsch gezelschap is geëngageerd, kan nu juist niet worden toegeschreven aan haar opleiding, daar het een regel is bij de tooneeldirectie om jeugdige personen niet dadelijk in hoofdrollen te doen optreden. Wil het Rotterdamsche publiek geduld oefenen, dan zal deze leerlinge zeker eenmaal toonen dat zij waarlijk een aanwinst is voor het gezelschap.

De heer Jos. Jacobson gaf toe, dat hetgeen de heer Browne te berde had gebracht, de afspiegeling was van den geest, dien de afd. Rotterdam omtrent de tooneelschool bezielt, doch hij ontkende, dat die geest uit een billijk oordeel voortsproot. Wel is waar was Rotterdam niet voorspoedig in het engageeren van artisten, die op de Tooneelschool opleiding genoten, maar dit was eenvoudig eene quaestie van financiële aard. Als de exploitatie van den Nieuwen Schouwburg den toestand van het tooneel te Rotterdam zal verbeterd hebben, zal men ook te Rotterdam zich van de beste leerlingen kunnen verzekeren.

Nog heden werd spr. door leerlingen van de Tooneelschool verzekerd, dat zij gaarne naar Rotterdam zouden gaan, indien de geldelijke aanbiedingen beter waren. Wellicht dat bij de opening van den nieuwen schouwburg meerdere krachten aan het Rotterdamsche tooneel konden worden toegevoegd!

Nadat de heer Simons er nog op gewezen had, dat een oud leerlinge bij de opvoering van *Marie Antoinette* volgens verklaring van mevr. Beersmans, met veel succes was opgetreden en de heer Browne had opgemerkt, dat hij niet dezen of genen leerling op het oog had, maar in het algemeen de leerlingen die op de Tooneelschool hunne vorming ontvingen, werd het debat over dit punt door den voorzitter gesloten, onder betuiging dat de houding van Rotterdam hem ten zeerste leed deed. Hij hoopte, dat deze afdeeling haar stelsel van onthouding zou laten varen, en een volgend jaar ruitelijk voor of tegen de begrooting stemmen.

4. De algemeene begrooting en die voor de tooneelschool werden daarna bij acclamatie aangenomen. De afd. Amsterdam werd aangewezen tot het nazien der rekening en verantwoording.

5. Benoemd werd met algemeene stemmen tot lid van het Hoofdbestuur in de plaats van prof. Alberdingk Thijm, die zich de op hem ten vorige jare uitgebrachte keuze niet had kunnen laten welgevallen, de heer D. H. Joosten, de andere drie leden werden eveneens eenparig herkozen. De heer Joosten, ter vergadering aanwezig, verklaarde niet dan aarzelend en met schroom de benoeming aan te nemen, doch geen vrijheid te gevoelen een op zoo eervolle wijze op hem uitgebrachte keuze af te wijzen.

6. Insgelijks werd met eenparige stemmen (58) de aftredende leden der Commissie van Beheer en Toezicht over Tooneelschool herbenoemd.

7. Wat het voorstel betreft, door de afdeeling *'s-Gravenhage* aan het oordeel der vergadering onderworpen omtrent de muzikale opleiding van artisten met het oog op de oprichting en het aanvaankelijk succes der Hollandsche Opera, dit werd toegelicht door den heer Haaxman. *Rotterdam* wees er op, dat het wenschelijk was, dat, wanneer een zanger als leeraar aan de Tooneelschool werd verbonden, dit niet alléén zou zijn voor de leerlingen de als operazanger willen optreden, maar ook voor de a. s. tooneelspelers, waartegen de *Voorzitter* opmerkte, dat mejuffrouw Aafke Kuipers steeds aan de school met het onderwijs in dien zin voortreffelijk werkzaam is. *Amsterdam* bracht hulde aan *'s-Gavenhage* voor het voorstel en deelde mede, dat het dezer afdeeling was gebleken, dat er vele goede Hollandsche opera's in portefeuille liggen en ook vele vocale krachten zijn te vinden voor een Hollandsche opera. Eene mededeeling van even gunstigen aard deed de heer Bouberg Wilson, nl. dat hetgeen de Haagsche afdeeling wenscht, reeds een

begin van uitvoering heeft verkrepen. Op dit oogenblik bevond zich aan de Tooneelschool reeds eene leerlinge, die zich oefende in de vakken welke haar tot opera-zangeres kunnen vormen.

De afd. *Dordrecht* zou alléén hare goedkeuring aan het Haagsche voorstel schenken, indien de kosten voor de Tooneelschool, door het aanstellen van een leeraar in den zang, niet werden verhoogd. Volgens de inlichtingen van den Voorzitter behoefde daarvoor geen vrees te bestaan. De afd. *Utrecht* was van meening, dat het verleenen van steun aan dit voorstel *niet* op den weg van het Verbond lag. Haars inziens streed het met de statuten, ook de opera onder de zorgen van het Verbond op te nemen.

De Voorzitter bestreed die meening en betoogde dat wel degelijk de opera een onderdeel is van het Tooneel.

Daar niemand meer het woord verlangde oordeelde de Voorzitter dat het algemeene stilzwijgen een bewijs was van algemeene instemming met het voorstel. Het Hoofdbestuur zou ook gaarne zien dat het voorstel van 's-Gravenhage werd aangenomen; het wees echter op de moeilijkheid der zaak en geloofde wel niet dat deze nu zoo spoedig haar beslag zou krijgen.

Nadat de heer Perk nog een woord had gesproken tot ondersteuning van het voorstel en op grond van vroegere onderhandelingen, als zijn meening te kennen gegeven had dat er veel kans bestond om ditmaal tot een goeden uitslag te geraken, werd het voorstel met algemeene stemmen, behalve die van *Utrecht*, aangenomen.

8. *Dordrecht* werd aangewezen als de plaats waar de 18de alg. vergadering zal gehouden worden. *Rotterdam*, dat zich ook bereid verklaarde de vergadering te ontvangen, stond die eer gaarne af aan Dordrecht; maar beval zich aan voor het daaraanvolgend jaar. Bij acclamatie werd hare uitnoodiging aangenomen.

9. Voordat hij het te bespreking voorgestelde vraagpunt aan de orde stelde, vroeg de *Voorzitter* of een der aanwezigen iets mede te deelen of voor te stellen had. Hierop berichtte de heer Waller (Amsterdam) dat de heeren Van Lier dien avond een zeker aantal kaarten voor de afgevaardigden beschikbaar hadden gesteld. Deze mededeeling werd in dank aan de heeren Van Lier ontvangen. Vervolgens vroeg prof. Van Hamel, of het niet op den weg lag van het Hoofdbestuur, eenigen invloed te oefenen op het debuut der leerlingen van de tooneelschool, die nu gewoonlijk door de directeurs als *utilités* worden gebezigd, terwijl te Parijs elk optredend kunstenaar het recht had in twee door hem zelf te kiezen stukken te debuteeren. Ook vroeg deze Spr. of het niet wenschelijk was aan die leerlingen der school, die zich boven anderen onderscheiden, een bijzonder diploma te geven, zoodat men dezen, behalve het gewoon diploma van eervol ontslag na met goeden uitslag volbrachte studiën, na een gehouden wedstrijd ook een tweede kon uitreiken. De bezwaren tegen dit laatste voorstel werden door den heer Mr.

J. C. Banck uiteengezet, die er vooral op wees, dat zulk een bijzonder diploma, in toepassing, niet altijd even gunstig zou werken.

De Voorzitter stemde daarmee in en deelde mede, dat die zaak herhaaldelijk in de Commissie van Toezicht was besproken. De heer v. Hamel zou echter èn in zijn afdeeling èn in het Hoofdbestuur deze door hem ter sprake gebrachte punten nader aan de orde stellen.

9. De heer L. Simons Mzn., die daarop het door mej. Betsy Perk geopperde plan tot oprichting van een Proeftooneel inleidde, deed uitkomen, tegen hoevèle moeilijkheden te onzent auteurs te kampen hebben, die zich geroepen voelen voor het tooneel te arbeiden; zette daarna het vóór en tegen van een Proeftooneel uiteen, doch wees vooral op den gunstigen invloed, dien het zou kunnen oefenen. De vergadering, hoewel deze den Spr. met de meeste belangstelling gevolgd had, liet zich ten opzichte der verwezenlijking van het denkbeeld niet uit.

De tijd — het was inmiddels half vijf geworden — veroorloofde dan ook niet hieromtrent in discussie te treden. De aanwezigen echter vereenigden zich gaarne met het verzoek van den waarnemenden Voorzitter prof. v. Hamel — prof. Stokvis had inmiddels, door ambtsbezigheden elders geroepen, de vergadering verlaten — dat de heer Simons die uitnemende inleiding zou plaatsen in het tijdschrift en daarin de zaak levendig houden, evenals met den wensch, dat zij door de Afgevaardigden in hunne Afdeelingen zou worden ter sprake gebracht.

Met dankzegging aan den Inleider voor zijn belangrijken arbeid en aan de aanwezigen voor hunne tegenwoordigheid, sloot de waarn. Voorzitter daarop de vergadering.

Des morgens om elf uur had de plechtige onthulling plaats gehad van :

HET GEDENKTEEKEN OP HET GRAF

VAN

ANNA MARIA KLEINE—GARTMAN.

Op de Oosterbegraafplaats was een talrijke en uitgelezen schare kunstenaars en kunstvrienden, vereerders en vereerstes van wijlen Mevr. Kleine, en daaronder de Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en Leden van het Tooneelverbond, om het graf dier groote doode verzameld, dat, naast de tombe van wijlen Albregt gelegen, thans met een monument is gedekt.

Dat monument, ontworpen door de heer L. Binger bestaat uit een ordonnantie van zandsteen in renaissance-stijl, met een me-

daillon-portret, in den geest als in der tijd door de firma Grisanti alhier is vervaardigd. Het graf is gedekt met een blauw hardsteenen zerk, die tot opschrift draagt: „Maria Johanna Kleine, geb. 31 December 1818, overleden 29 September 1885”. De zerk is door hekwerk omgeven.

Een prachtige krans was door eene vrouwenhand op den steen gelegd.

Toen allen zich om de groeve hadden geschaard nam de heer Hofdijk het woord en zeide het volgende:

„Zoo zijn wij ten tweeden male verzameld rondom het graf dezer onvergetelijke doode — maar thans toch in zeer gewijzigde stemming; toen was het alleen rouw, diepe rouw om het onherstelbaar verlies — thans voegt zich eene andere, eenigszins zelfs ernstigfeestelijke gewaarwording daarbij.

En te recht: dit is een oogenblik van hulde.

Zij die hier rust was een Vorstinne, aan wie de dood dreigde Haar voor immer de kroon te ontrooven — wij hebben de wreede almacht van den dood getrotseerd, bestreden en overwonnen: wij hebben haar die kroon nu blijvende op het hoofd gedrukt.

Bij hare neerlating in de groeve heeft zich reeds terstond de stem der innige waardeering beslissend doen hooren: bij monde van den tijdgenoot verlangde men een voor den nakomeling erkentelijk getuigenis van de voortreffelijke gaven der groote kunstenaar, die alleen door het met haar levende geslacht konden worden genoten.

Aan dat rechtmatig verlangen is thans voldaan, welke bezwaren zich aanvankelijk daartegen ook opdeden.

Den verdienstelijken beeldhouwer Theo C. Simons, leeraar in de schoonheidsleer aan de Tooneelschool, werd te recht de vervaardiging van een gedenkteeken voor Mevrouw Kleine opgedragen. Hij leverde vier schetsen, waarvan vooral de eerste, voorstellende de genius der onsterfelijkheid, in opstanding uittredende aan een graf, groote verdienste bezat. De bescheiden som echter, waarover de commissie te beschikken had, liet de uitvoering van geen dezer ontwerpen toe.

Een ontwerp van matiger prijs werd toen geleverd door den heer L. Binger, aan wien het bestuur der uitvoering dan ook werd opgedragen, en die met gebruikmaking van het medaillon, door de wakkere firma Grisanti in den handel gebracht, en het beeldhouwwerk des heeren Matthijs, nevens het steenhouwwerk der zoo gunstig bekende firma Weegewijs, het gedenkteeken tot stand bracht.

Langs dezen weg zijn wij dan eindelijk genaderd tot ons doel: Naast den naam van een harer mede hoogbegaafde kunstbroeders wordt van dit oogenblik af de hare gelezen.”

Op dit oogenblik viel het kleed weg, 'twelk het monument omhulde, dat zich thans aan ieders blikken vertoonde.

„En thans,” vervolgde de heer Hofdijk, „mogen wij met vol-doening van hier gaan — om er trouwens dikwerf in heilige bede-vaart terug te keeren en te herdenken.

Men verwijst ons — en niet altoos ten onrechte — onophoudelijk

naar onze grootsche zeventiende eeuw, geschakeld aan de zestiende, het glorie-tijdvak van Nederland, eenig in de geschiedenis van Europa, en dat der ganschē menschheid het aangeboren recht van het vrij geweten heeft gewaarborgd en verzekerd.

Met fierheid kunnen wij *hier* daarop antwoorden.

De zeventiende eeuw was voor onze voorzaten een tijd van spannende worsteling en bloedigen krijg. In zulke dagen wordt de geestdrift eener zelfstandige natie onophoudelijk geprikkeld, opgewekt en vurig levendig gehouden. Voor de helden die in dien geweldigen kampstrijd vielen werd bijna oogeblikkelijk in marmer of in brons een gedenknaald opgericht.

Wij leven — Goddank — in een anderen tijd; een tijd des vredes, maar, met de flauwheid der achttiende eeuw achter den rug, verheffen wij ons ten minste op één punt weder tot de hoogte onzer vaders, en, evenals zij, de buitengewoon begaafden in ons midden waardeerende en hoogschattende, brengen ook wij de blijvende bewijzen onzen hulde.

Daarvan getuigt dit monument.

Uit naam der oprichters stel ik het onder de hoede des Hoofdbestuurs van het *Nederlandsch Tooneelverbond*, en met de bekende woorden des hertogen van Wellington tot onzen onsterfelijken held van Waterloo zeg ik daarbij: „It is in good hands!”

Het Bestuur van het *Nederlandsch Tooneelverbond* bovenal weet de waarde te schatten van een gedenkteeken als dit: de grafstede eener bij Gods gratie geboren Vorstin, die — voor zich-zelf altoos eenvoudige vrouw — duizenden en duizenden met den machtigen scepter van het genie heeft beheerscht.”

Op allen maakte deze rede een diepen indruk.

De heer Bouberg Wilson, directeur der Tooneelschool, nam nu het woord. Het was hem vergind een daad van pieteit te verrichten. Tijdens haar leven had Mevrouw Kleine een onsterfelijheidskrans gewijd aan de nagedachtenis van haar overleden kind, het eenige dat zij ooit bezat, waaraan zij innig gehecht was en dat vóór haar in de groeve was gedaald. De beeltenis van dit kind, omgeven van dezen krans, had zij steeds voor oogen en het was de wensch van den heer A. C. Wertheim, die na den dood van Mevr. Kleine het geluk had gehad zich in het bezit van dien krans te stellen, dien krans te hechten aan het graf der moeder, thans met haar kind vereenigd. En terwijl nu een der jongere leerlingen der Tooneelschool (Mej. Alida Klein) nog een anderen krans op den grafsteen neerlegde, wees de heer Bouberg Wilson er op, dat Mevrouw Kleine, zij het ook slechts in naam en beeld, aan de Tooneelschool verbonden blijft en daar nimmer sterven zal.

Prof. Van Hamel, van Groningen, vice-president van het Hoofdbestuur, nam, bij afwezigheid van den Voorzitter prof. Stokvis, door ambtsbezigheden belet tegenwoordig te zijn, het woord en verklaarde dat het stellen van dit monument onder de hoede van het Hoofdbestuur, in Amsterdam, te midden van zoovele kunstvrienden, eigenlijk onnoodig was. Zij wisten het best, hoe de nagedachtenis

van Mevrouw Kleine waardig te eeren, namelijk opgaande naar den schouwburg, waar men Kleine's leerlingen hunne talenten kan zien ontvouwen en, deze kunstenaars toejuichende, zou men dan ook voorzeker de geniale leerares huldigen, die deze tooneelkunstenaars voor de kunst had beziel. Met een woord van dank aan den redenaar en de aanwezigen besloot de Vice-Voorz. de plechtigheid.

Na nog eenige oogenblikken toevens op den doodenakker ging men uiteen, overtuigd dat men eener groote kunstnares eene hulde had gebracht, harer nagedachtenis waardig.

Na afloop der plechtigheid vereenigden zich aan een, hun door de Afd. Amsterdam in het Café Riche aangeboden keurig tweede ontbijt, de Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en enkele andere genoodigden met de Bestuurders der Amst. Afd.

Des avonds om zes uren had het, door de zorgen der Amst. Afd. aangerichte gemeenschappelijke feestmaal plaats. Ruim twintig personen zaten daar aan. Een echt vriendschappelijke toon heerschte er. Menige dronk werd ingesteld en met groote sympathie ontvangen. Het spreekt van zelf, dat dit in het bijzonder het geval was met den terstond overgeseinden en op vriendelijke wijze beantwoorden dronk op Z. M. ¹⁾, met dien uitgebracht op de Amsterdamsche Afdeeling, welke bij hare andere verdiensten, ook die voegde van zulk een uitnemende gastvrouw te zijn, en met dien, aan de stad Amsterdam en haren waardigen Burgemeester ²⁾ gewijd.

Na afloop van den maaltijd begaven de gasten, voor zoover zij niet met den laatsten trein naar hunne woonplaatsen terug moesten keeren, zich naar den Schouwburg van de HH. Van Lier en woonden met genoegen het laatste gedeelte der verdienstelijke vertooning van *Geluk bij Vrouwen* bij; om ten slotte nog eenige gezellige oogenblikken te gaan doorbrengen bij „die Ghesellen in Brederode”, wier gulle gastvrijheid voor die van de Eeuw huns Patroons zeker niet bleek onder te doen.

---

¹⁾ Het antwoord van Z. M. luidde aldus:
Zijne Majesteit, zeer gevoelig voor de geseinde hulde en gezindheid, draagt mij op u en de vergaderden hoogstdezelfs dank te betuigen.

Adjutant v. Hogendorp.

²⁾ Ook de Burgemeester, wien de hem gebrachte toast was geseind, zond het volgende antwoord:

Voor welwillende woorden aan Amsterdam en aan mij gewijd, betuig ik onder de beste wenschen voor den bloei van onzen bond, mijn welgemeenden dank.

De Burgemeester van Amsterdam
(get.) v. Tienhoven.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE TOONELSCHOOL.

Het kan allicht zijn nut hebben, in deze zelfde aflevering van „Het Tooneel”, waarin het jaarverslag is opgenomen van den Secretaris van het Hoofdbestuur, uitgebracht ter 17de Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond, melding te maken van de feiten, die de geschiedenis der Tooneelschool sedert 1 Maart kenmerkten; het tijdstip waarmede de schoolberichten in genoemd rapport eindigen.

Voor al hierom kunnen deze mededeelingen misschien welkom zijn, wijl er uit zal blijken hoe van verschillende zijden belangstellenden in de School — buiten en in het Verbond — haar waardeeren en middelen aanwenden om haar onder het groote publiek steeds méér en méér bekend te maken.

Onbekend toch mag zij, vlei ik mij, wel niet meer worden genoemd; en al verkeerren sommigen in den lande, die zich met het tooneel afgeven, ten deze in onwetendheid, dan is het zeer de vraag of der School en hare inrichting er een verwijt van is te maken.

Wil men, elders dan te Amsterdam, waar zij nu eenmaal is gevestigd, haar practisch leeren kennen, dan worden de leerlingen gevraagd dáár proeven van hunne bekwaamheid te komen afleggen, — of men kan haar beoordeelen naar de eervol ontslagen élèves, die bij eenige tooneeldirectie een engagement vonden.

Voor dit laatste heeft de hoofdstad ruimschoots gelegenheid bij de drie of vier gezelschappen, die er bestaan, en waarvan vooral de Besturen van het Grand-Théâtre en van den Salon des Variétés zich beijveren aan de leerlingen, die zij aannamen, herhaaldelijk de gelegenheid te geven zich in rollen van beteekenis voor het voetlicht te vertoonen.

Te Rotterdam geschiedt dit tegenwoordig niet, en vandaar de klacht, dat de School er — trouwens bij gebreke van eigen optreden — zoo weinig gekend is en derhalve op den duur geene sympathie kan wekken. De redenen beseffende, en ten deele zelfs billijkende, welke de Directie Le Gras en Haspels — evenals te Amsterdam de Koninkl. Vereen. „het Nederl. Tooneel” — er toe leidden den jongstaangeworven leerlingen der School in 't geheel geene belangrijke rollen toe te vertrouwen ¹⁾, kan ik toch niet meegaan met hen, die hieruit besluiten, dat „dus de inrichting der School niet deugt”. — De jonge actrice A. of dito acteur B. (ik neem geene namen) — dus redeneert men — krijgt niets bijzonders te doen; hij of zij is gediplomeerd leerling der Tooneelschool; derhalve is die School niet op goede wijze ingericht; — (Sic!!) en de afdeling van het Tooneelverbond gaat dáárom achteruit, en omdat men er buitendien geene gelegenheid schijnt te kunnen maken de resultaten der School te zien.

¹⁾ Prof. A. G. Van Hamel heeft een voorstel aangekondigd om voor 't vervolg dit euvel te voorkomen. Zie 't Verslag der Algem. Vergadering.

Maar er is nog een ander middel om met haar bekend te zijn of te worden. Ik noemde het reeds; en plaats en, die geen eigen Nederlandsch tooneelgezelschap bezitten, grijpen in hunne belangstelling dit middel gretig aan, ja zelfs Amsterdam doet dit. De Tooneelschool biedt zich echter niet aan; iedere Afdeeling van het Verbond, die met haar kennis begeert te maken, kan dit — behoudens uitzonderingsgevallen — gedaan krijgen. En van die gelegenheid wordt in de laatste jaren nog al eens gebruik gemaakt. Behalve te Amsterdam, waar dit jaarlijks geschiedt, gaven de leerlingen sedert 1883 proeven van voordracht en spel te 's-Gravenhage (Scheveningen), Utrecht, Delft, Haarlem, Dordrecht en Groningen, steeds voor de leden van het Verbond, — om van particuliere kringen niet te gewagen. Enkele leerlingen — niet de School als zoodanig — worden voortdurend te hulp geroepen, ten einde matinées of soirées tot stand te doen komen, ja ook om tooneelvoorstellingen van bestaande gezelschappen of colleges mogelijk te maken. Dat die medewerking niet op prijs wordt gesteld, kan moeilijk beweerd worden.

Maar o, die School, waarvan men *niets merkt*, òf alleen, dat zij *verkeerd werkt!*

Thans echter ontboezemingen ter zij gelaten; dat de feiten spreken!

Na op 24 Januari van dit jaar in de Maatschappij voor den Werkenden Stand alhier, en 17 Februari d.a.v. in het Paleis voor Volksvlijt bij gelegenheid der Jaarmarkt voor de Vacantie-kolonies te zijn opgetreden, werden de leerlingen achtereenvolgens uitgenoodigd proeven hunner bekwaamheid af te leggen voor de leden der Afdeelingen van het Verbond — met hunne dames e. a. belangstellenden: te Amsterdam (31 Maart; de HH. Van Lier hadden zelfs de welwillendheid hun schouwburg in de Plantage gratis en uit eigen beweging beschikbaar te stellen), te Dordrecht (2 April) en te Groningen (23 April). Een verzoek van Den Haag moest ongelukkig om bijzondere redenen worden afgeslagen, en 10 Mei houden eenige leerlingen voordrachten op eene Nutsvergadering te Velzen.

Ik weid niet uit over de ontvangst en het onthaal van de zij van autoriteiten en publiek; maar mag wel verzekeren dat de School, hoezeer zich harer tekortkomingen bewust, tevreden mag zijn over de behaalde resultaten. Telkens waren de zalen goed bezet en warme belangstelling, in de opkomst van het publiek en waardeering van het werk van *leerlingen*, duidelijk merkbaar. Vooral te Groningen, waar de Nieuwe Schouwburg tot de nok toe gevuld was. ¹⁾

¹⁾ 't Zij mij vergund hierbij op te merken, hoe Prof. A. G. Van Hamel een uitstekenden dienst aan de School bewees door, vóór de voorstelling, de toeschouwers in eene keurige rede al datgene mede te deelen, wat voor eene billijke en juiste beoordeeling ervan noodig was.

S. J. B.-W.

Wij (Red.) geven hier de voornaamste passages weder. Na eenige woorden ter rechtvaardiging van zijn optreden, sprak Prof. v. Hamel ongeveer als volgt:

Bij deze verschillende gelegenheden werd een telkens gedeeltelijk variërend programma ten gehore gebracht of vertoond. — Alles bijeengenomen werden proeven van spel geleverd door:

een fragment van 't 4de bedrijf van Schimmel's „*Joan Woutersz.*”, (in costuum);

„*Ik eet bij mijne moeder*”, het bekende Fransche tooneelspel (in costume Louis XV);

„*Jean-Marie*”, naar de metrische vertaling van J. L. Wertheim (in costuum) en

„*Eene Vrouw die liegt*”, eene moderne Fransche comédie, door Mw. Stoetz vertaald;

en werden de volgende gedichten voorgedragen:

„*t Muist wat van katten komt*”, van De Bull, en

„*Betrachting van Louw den timmerman*” met „*Grietjes verzuchting*”, van Van Zeggelen, als tweespraak;

„*Rika's spoortocht*”, van Van Zeggelen;

„*Grootvader*”, van De Bull;

Met een enkel woord wensch ik de inrichting, wier kweekelingen hedenavond voor u zullen optreden, aan u voor te stellen. Ik zeg de inrichting, niet de jongelui zelve; deze kunnen mijne introductie wel ontberen. Jeugd en talent — zij het ook nog maar aankomend talent — presenteeën zich zelve doorgaans gemakkelijc in de wereld, en ik twijfel er niet aan of ons jeugdig troepje zal zich spoedig tegenover de Groningsche leden en vrienden van het Tooneelverbond thuis gevoelen. Maar over de inrichting wensch ik een paar woorden te zeggen, terwijl ik daarbij tevens de vrijheid zal nemen het standpunt aan te geven, waarop ik meen dat het publiek zich dient te plaatsen, om de vertooningen en voordrachten van hedenavond op hun juiste waarde te schatten en om er met voldoening naar te luisteren.

De Tooneelschool is het troetelkind van het Tooneelverbond. Onze vereeniging stelt zich ten doel, gelijk ieder weet, om het nationaal tooneel, dat nog altijd een zeer wezenlijk en niet te versmaden element is van ons volksleven, tot hooger bloei te brengen, en te zorgen dat het niet al te zeer, ja, zoo mogelijk in het geheel niet, afdwale van de paden der kunst.

Reeds spoedig heeft het Tooneelverbond begrepen dat het, om dit doel te bereiken, zich moest inlaten met de opleiding van toekomstige tooneel-pelers, voor die opleiding eene gelegenheid in het leven moest roepen, haar niet meer uitsluitend moest overlaten aan toevallige omstandigheden, gunstige of ongunstige, en aan de zeer wisselvallige leerschool der tooneelroutine.

Aan die overtuiging dankt de Tooneelschool het aanzijn. Zij bestaat ongeveer dertien jaren; en al is de financiëele grondslag van haar bestaan reeds nu en dan ernstig bedreigd geweest, tot dusverre heeft zij zich kunnen staande houden, dank zij de inspanning van het Tooneelverbond, dank zij de belangstelling van Zijne Majesteit den Koning, die haar met eene vorstelijke bijdrage steunt, dank zij de wijsheid van het gemeentebestuur van Amsterdam, dat ook haar voor een jaarlijksch subsidie op het budget der gemeente heeft ingeschreven.

Intusschen is die opleiding van tooneel-pelers eene alles behalve eenvoudige quaestie. Het is vrij wat gemakkelijker eene opleidings-school voor officieren, eene Academie van beeldende kunsten, ja, ik zou bijna zeggen, eene Universiteit te organiseren dan eene Tooneelschool. Er komt daarbij, gelijk wij dit in de taal van het dagelijksch leven eigenaardig uitdrukken, zoo ontzettend veel kijken, terwijl per slot van rekening de natuur nog wel de kunst kan bedriegen. Geen kunst is meer samengesteld, omvat grooter verscheidenheid van elementen dan de tooneel-speelkunst. Reeds het zuiver technisch gedeelte van het vak eischt de samenwerking van verschillende talenten: naast de kunst van zuiver en goed te spreken, in proza en in versen beide, staat de kunst van zich te bewegen, passende houdingen aan te nemen, het costuum goed te

- „*De Visch*”, van De Schoolmeester ;
„*Het lied van den Bettelstudent*” (gezongen) ;
„*Badeloch's droom*”, uit Vondel's *Gijsbreght*”, en
„*Camille's alleenspraak*”, uit „*Horace*” van Camille, vertaling
J. L. Wertheim.

Deze voordrachten geschieden in costuum. Verder : —
„*De redding*”, van Bogaers ;
„*De bloem der medicijnflesch*”, van Dr. De Jonge ;
„*De zieke jongeling*”, van Van Beers ;
„*Oranje-liedje*” en „*Vlaggelied*”, van Heije ;
„*Liefdewraak*”, van Piet Paaltjes ;
„*Wien neem ik ?*” jongejuffrouwsnijmering, van Goeverneur ;
„*Uitwaert van mijn dochterken*”, van Vondel ;
„*Huwelijksaanzoek*”, een huiselijk tooneeltje, van Laurillard ;
„*Het paard*”, van De Schoolmeester ;
„*In vertrouwen*”, monoloog van Coquelin, en
„*Het zoutvat*”, van Van Heyst.

---

dragen, meestal ook het costuum te kiezen, een rol te componeeren, gelijk men zegt, de trekken van het gelaat te wijzigen naar de rol waarin men optreedt, zich te grimmeeren . . . en zeker nog wel het een en ander dat ik oversla. Daarbij komt dat de tooneelspeler, die immers letterkundige werken te vertolken heeft, letterkundig moet zijn gevormd, dat hij vooral thuis moet zijn in de dramatische litteratuur, en niet alleen in die van zijn eigen land; dat hij geen vreemdeling mag wezen in de geschiedenis, dat hij, die den toeschouwer in allerlei tijden en kringen moet kunnen verplaatsen, met de eigenaardigheden van die tijden en die kringen voldoende dient vertrouwd te zijn. Hij moet, in één woord, vrij wat weten en zeer veel kunnen.

En gesteld, men slaagt er in die opleiding zoo uitgebreid en zoo volledig mogelijk te maken, dan dreigt weer een ander gevaar, dit namelijk, dat men eenvoudig een groot aantal middelmatigheden kweekt, dat de oorspronkelijkheid van het talent gesmoord wordt onder de tucht der methode, dat men wel een troepje fatsoenlijke en dragelijke tooneelspelers voortbrengt, doch den weg afsluit voor hen die, ongevormd misschien en ongeleerd, door stem en spel het publiek weten aan te grijpen en in vervoering te brengen. Dit bezwaar wordt door sommigen breed uitgemeten, en zij concludeeren, niet afdoende, maar doodoende, alkus: »opleiding van tooneelspelers is óf onmogelijk, óf onpractisch en zelfs gevaarlijk.”

Deze teedere quaestie zal ik hier thans niet te berde brengen. Wie lust heeft haar behandeld te zien worde eenvoudig lid van het Tooneelverbond. Ik durf hem waarborgen, dat hij ze op iedere algemeene vergadering onder een of anderen vorm aan de orde zal zien komen.

Het is zeker waar, dat de geschiedenis der tooneelspeelkunst, vooral in Frankrijk, weet te verhalen van genieën die, zonder eenige opleiding te hebben genoten, misschien wel voor een deel ten gevolge van die bandeloosheid, het toppunt der kunst hebben bereikt; terwijl, aan den anderen kant, jongelui die met een eersten prijs het Conservatoire hadden verlaten en bij die gelegenheid als opgaande zonnen begroet waren, al zeer spoedig onder den horizon der middelmatigheid zijn weggedoken. Frédéric Lemaitre, die een van Frankrijks meest beroemde acteurs is geworden, leed driemaal achtereen schipbreuk op het Conservatoire, en begon, zegt men, zijn carrière met in Pyramus en Thisbe de rol te vervullen van den leeuw. Aan Samson, een der meest geleetterden onder de Parijsche acteurs van vóór dertig jaren, is op het Conservatoire tot driemaal toe een prijs geweigerd; en toen hij, in wnnhoop, met zijn achttienjarig vrouwtje op een tooneeltje in de provincie zijn heil had gezocht, had hij geen ander costuum bij de hand om den Leviet in Racine's *Athalie* te spelen, dan het wit neteldoersch trouwjonnetje van zijne wederhelft.

Afzonderlijke vermelding verdient zeker wel de hooge eer aan een vijftal der vroegere en tegenwoordige leerlingen te beurt gevallen om, tijdens het verblijf van den Koning en de Koningin te dezer stede, met twee ex-pensionnaires voor piano en viool, voor Hare Majesteit en Prinses Wilhelmina op te treden. Voorgedragen werden toen de reeds bovengenoemde „*Betrachting van Louw den timmerman*”, de „*Alleenspraak van Camille*” en „*De droom van Badeloch*”, en vertoond: het 24e tooneel uit „*De Vestaalsche Maagd*” van Parodi-Boelen, tusschen *Optimia en Fabius*.

Na afloop der „*matinée*” liet Hare Majesteit zich alle 5 leerlingen voorstellen en onderhield zich allerminzaamst met hen, tevens Hare hooge tevredenheid met het geboorde betuigende.

Ik ga andere, minder sprekende feiten stilzwijgend voorbij en wijs er terloops slechts even op hoe zelfs Apeldoorn, van 't bestaan der School niet onkundig en begeerende er iets van te zien, eenmaal — hoewel 't verzoek moest geweigerd worden — hare medewerking inriep voor eene tooneelvoorstelling, terwijl een tweetal

---

Ook in de geschiedenis van onze school zou men kunnen verhalen van jongelui, die bijna waren weggezonden omdat er niets van te maken scheen, en die, eenmaal bij het tooneel geplaatst, zeer goede tooneelspelers geworden zijn: terwijl andere, van wie op de school veel verwacht werd, aan die verwachting niet, althans niet ten volle, hebben beantwoord.

In de carrière van tooneelspeler wemelt het inderdaad van verrassingen. Voor die kunst hebben aanleg, voordeelen van uiterlijk en stem, genialiteit, misschien meer waarde dan voor iedere andere. Toch zijn de zoo juist aangehaalde voorbeelden geen argumenten tegen een tooneelschool, evenmin als men de Militaire Academie eene overtoligheid zou mogen noemen omdat het voorkomt dat gewone soldaten op het slagveld hunne epauletten veroveren... met een Willemsorde er bij.

In iedere kunst is een goed deel „*métier*”, en zonder degelijke, hardnekkige studie is de beoefening van geen enkele kunst mogelijk. De geheimen van dit handwerk te leeren, de grondslagen voor die studie te leggen, en aldus verdere ontwikkeling op het tooneel snel en gemakkelijk te maken, — dit is het wat de tooneelschool beoogt.

Ernst Possart, zelf door-en-door een man van studie, heeft zeer juist gezegd: „De systematische opleiding van een tooneelspeler strekt het tooneel in ieder geval tot zegen: voor het genie is zij een voordeel — omdat zij er hem kennis en talent bijgeeft, — voor het bescheiden talent is zij eene noodzakelijkheid.” En hij voegt er met nadruk bij, dat voor een goed samenspel juist een behoorlijk aantal bescheiden talenten vereischt wordt. Met de opvoering van een tooneelstuk staat het evenzoo geschapen als met de uitvoering eener symphonie. Het is beter dat alle instrumenten goed, zuiver, degelijk bespeeld worden, dan dat sommige in handen zijn van eerste kunstenaars, terwijl andere moeten overgelaten worden aan brekebeenen.

Onze Tooneelschool heeft, terwijl enkele buitengewoon goede kunstenaars uit haar zijn voortgekomen, in allen gevallen ook dit nut gesticht, dat het ensemblespel der voorstellingen veel verbeterd is, dat de schreeuwende wanklanen, waardoor vroeger het spel van een mevrouw Kleine, een Albrecht soms zoo treurig verstoord werd, gaandeweg geheel verdwijnen.

De ijverige en verstandige directeur onzer school, de heer Bouberg Wilson, schreef zeer juist: „>Talent geven vermag geen enkele school, talent ontwikkelen is hare taak. En doet zij dit veelzijdig, dan vervult zij hare roeping.”

Welnu, aan dien eisch getoetst, geloof ik dat men gerust van onze Tooneelschool getuigen mag, dat zij hare roeping vervult.”

Na eene opsomming van de vakken van onderwijs en het maken der opmerking, dat dit onderwijs, zonder te diep te gaan, evenmin oppervlakkig is, ging de Spr. voort:

Neen, onze jongelui zien er niet uit als kunstmatig aangekweekte middelmatigheden,

leerlingen door de Vereeniging D. V. G. werd uitgenoodigd (slechts één echter speelde mede) mede te doen aan hare door den Hertog van Meiningen bijgewoonde vertooning van Langendijk's „Wederzijdsch Huwelijksbedrog”.

Ten slotte nog iets over het aantal leerlingen. Het verslag van den Algemeenen Secretaris noemt, als op 1 Maart aanwezig: *vijftien* voor het volledig onderwijs en *vier* vakleerlingen. Twee van deze laatste kunnen thans moeilijk meer medegerekend worden, terwijl een derde het schooltooneeltje voor de werkelijke planken vaarwel gezegd heeft. Daarentegen zijn twee nieuwe vakleerlingen aangenomen — waarvan eene vermoedelijk tot dramatische zangeres zal opgeleid worden — en zijn twee élèves voor alle lessen toege laten. De cijfers zijn dus op dit oogenblik: *zeventien* en *drie*.

Ik heb gezegd.

7 Mei 1887.

S. J. BOUBERG WILSON.

maar als aankomende artisten, met meer of minder aanleg, meer of minder talent, maar allen vol levenslust en ambitie, wanneer ge hen in het gebouw in de Marnixstraat te Amsterdam aantreft, geschaard om Mevrouw Stoeztz, of om den heer Legras, en wanneer zij het kleine tooneeltje in een der vertrekken op- en afspringen, dan eens om een vers of een fragment uit een klassiek drama voor te dragen, dan weer om een tooneelstukje te spelen. Daar zij ze in hun eigenlijk element, daar beoefenen zij hun vak.

Alleen van die vakstudie komen ze hier proeven voor u afleggen. Zooals gij op het programma hebt kunnen lezen, behooren de jongelui tot verschillende klassen; het zou dus onbillijk zijn alle met denzelfden maatstaf te meten. Dat er bovendien verschil in aanleg is, een verschil dat niet altijd evenredig is aan het verschil in ancienneteit, zal u zeker in het oog vallen.

Eéne kunst is er waarvoor allen opkomen: de kunst van spreken. Diegenen onder u die zelve deze kunst meer of min beoefenen, zullen de waarde, mijns inziens eene groote waarde, kunnen beoordeelen van de resultaten die hier verkregen zijn. Vergeet daarbij niet, dat de meeste jongelui, ik zou er bepaalde kunnen noemen, met een zeer sterk provinciaal dialect op de school gekomen zijn, en dat Mej. Aafke Kuijpers, die met het onderwijs in uitspraak en stemvorming belast is, hier soms buitengewonen arbeid heeft moeten verrichten. Alleen de leerlingen der beide hoogste klassen hebben zich, behalve in het spreken en voordragen, ook reeds in het spelen geoefend. Zij alleen zullen dan ook in tooneelstukjes optreden. Het driet al dat tot de vierde klasse behoort is met deze oefeningen eerst een half jaar geleden begonnen.

Nog ééne opmerking ten slotte. Al treden de jongelui hedenavond op in een schouwburg, zij willen als leerlingen beschouwd en beoordeeld, en ook als leerlingen beloofd worden. Op uwe sympathie en uwe aanmoediging rekenen zij. Zoo er thans reeds hulde schuilen mocht in uwe toejuichingen, zullen zij die overbrengen op hun directeur en op hunne onderwijzers, met name op de beschaafde en verdienstelijke tooneel-speelster Mevr. Stoeztz, die de onvergetelijke Mevrouw Kleine waardig vervangt. Van uwe warme hulde aan hun talent, van toejuichingen die de eerezucht bevredigen, daarvan droomen zij alleen voor later.

En thans, Dames en Heeren, acht ik het troetelkind van ons Tooneelverbond, dat eens rondreist om kennis te maken met de verafwonende betrekkingen, voldoende voorgesteld aan de leden der Groningsche familie.

Ik heb enige oogenblikken over de school gesproken. Het is meer dan tijd dat zij spreke voor zich zelve. En zoo roep ik luide, wat gij misschien reeds sinds eenige minuten bij u zelve zegt: „La pièce!”

(Uit de „Nieuwe Gron. Cour.”)

A. G. VAN HAMEL,

HET PROEFTOONEEL.

*(Inleiding tot een niet-gevoerd debat, uitgesproken ter jongste
Alg. Vergadering van het Verbond.)*

Mijne Heeren!

In *de Leeswijzer* van 15 Mei 1886 werd onder den titel: „Een kunstwenk uit Rome” een artikel opgenomen van Mej. Betsy Perk, waarin deze, thans te Brussel vertoevende, letterkundige mededeeling deed van een gesprek, 't welk zij in den trein van Brussel tot Gent zou gevoerd hebben met een Italiaansch letterkundige. Deze vertelde haar van eene poging, door hem met enkelen zijner vrienden in Rome gewaagd, om daar iets uit te richten ten bate hunner nationale tooneelletterkunde. Reeds lang had het hun verdrotten, dat de directies zich liever behielpen met 't spelen van vertalingen van stukken, welke in 't buitenland al de vuurproef doorstaan hadden, dan 't te wagen met oorspronkelijke stukken, wier schrijvers hun talent nog moesten ontwikkelen. De lezing eener biografie van Sardou, waaruit bleek dat diens eerste proeven door Scribe geheel waren afgekeurd en hij waarschijnlijk, zonder den steun van den directeur van een klein tooneeltje, 't denkbeeld om tooneel-schrijver te worden geheel zou hebben opgegeven — de kennis-making met dit feit deed de vrienden besluiten, hunnen landgenooten, die in Sardou's toestand verkeerden, tegemoet te komen, door hen in de gelegenheid te stellen, hun stukken te zien spelen. Een genootschap kwam tot stand, 'twelk zich ten doel stelde ieder nieuw stuk te doen spelen, en wel des Zondags voormiddags, zonder decoratief, tegen een kleinen toegangsprijs. Daarbij zouden de namen der schrijvers geheim blijven, opdat de beoordeeling der stukken zou gsschieden zonder aanzien des persoons.

De oprichting van een gezelschap, 'twelk de stukken van schrijvers, alvorens deze voor goed op 't tooneel gebracht werden, zou vertoonen, ten einde er de mogelijke gebreken van te doen uitkomen en de schrijvers in staat te stellen die te verbeteren, zietdaar M. H. de kern van het denkbeeld, door Mej. Perk, onder den naam van „Een Proeftooneel”, den belangstellenden tooneelvrienden ter overweging aangeboden, en waarover ik heden, op verzoek van uw Hoofdbestuur, 't woerd tot u te richten heb.

Dat de mij opgedragen taak noch aangenaam, noch dankbaar is, 't zou eene dwaasheid zijn 't me te ontveinzen.

Immers reeds 't woord alleen, waardoor Mej. Perk haar gedachte 't kortst meende te kunnen weergeven, schijnt voor velen iets bijster komisch te hebben. Vooral voor Amsterdammers, die daarbij als onwillekeurig herinnerd worden aan zekere inrichtingen van wijn-handelaars, Fricke, Lucas Bols, Wynand Focking.

Bovendien ziet menigeen bij 't denken aan de uitvoering aantsonds zooverleerlei bezwaren voor oogen, dat hem tegelijk 't woord *onmogelijk* op de lippen komt!

Intusschen, ik meen mij daardoor niet te mogen laten afschrikken; ook al heb ik reden tot vreezen, dat mijn moeite in 't eind te vergeefs zal blijken.

En 't eenige waarover ik mij bij u te verontschuldigen heb, is, meen ik, dat de tegenwerpingen, welke ik vooruitzie, mij kondén nopen te treden in uitvoeriger beschouwingen, dan anders bij eene inleiding gewoon zijn. Mocht ik daardoor te veel vergen van uw geduld, dan verzoek ik u mij dit eenvoudig te kennen te geven, en — ik zal zwijgen.

Het denkbeeld van Mej. Perk, zoo even vermeld, kon alleen ingegeven zijn door de waarneming, dat de toestand onzer oorspronkelijke tooneelletterkunde veel te wenschen overlaet.

Ik durf beweren, dat er niet één onder u zal wezen, die de juistheid dezer waarneming wenscht te ontkennen. Niet alleen dat onze tooneelgezelschappen méer vertaalde dan oorspronkelijke stukken spelen; erger, zij voeren van de laatste nauwelijks enkele op; en van diegene, welke zij opvoeren, behaalt de helft hoogstens een succès d'estime. Vaste tooneelschrijvers hebben wij dan ook weinigen. Zoo nu en dan komt er eens een nieuwe opdagen, maar meestal kan men van hen zeggen: „c'est une étoile qui file, qui file et disparaît” — indien 't woord *étoile* dan al gerechtvaardigd is.

En toch, mijne heeren, hooren wij veel van stukken, welke bij de directies worden ingezonden. Geruchten dwalen rond en dringen in onze ooren van stapels handschriften, in de directiekamers onzer schouwburgen aanwezig. En inderdaad heeft het gerucht *ditmaal* gelijk. Volgens mededeelingen, mij welwillend verstrekt, worden bij de *Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel* jaarlijks gemiddeld een *honderdtal* stukken ingeleverd; zien de heeren *Van Lier* zich verblijd met een jaarlijksche zending van ruim *veertig* handschriften; terwijl de heeren *Le Gras en Haspels*, sints de afscheiding hunner afdeeling van het Nederl. Tooneel, een *twaatftal* ontvingen. Gemiddeld dus kunnen wij zeggen, eene jaarlijksche productie van *honderdvijftig* stukken! En dan zegt men nog, dat ons letterlievend Holland niet vruchtbaar is!

Doch wat is dan nu de reden, dat er zoo weinige van die alle uit de directiekamer op de planken komen? Om die vraag te beantwoorden, behoeven wij slechts te luisteren naar de kenschetsing van het gros dier stukken door hen, die ze te lezen krijgen. In de eerste en voornaamste plaats missen zij, wat men technisch *tooneel* pleegt te noemen. De schrijvers toonen zich onbekend met de eerste eischen voor een tooneelstuk; de verdeeling der stof is gebrekkig — de vinding en handeling ontbreken — de dialoog is onbeteekenend of boekeerig. De karakters zijn noch geschetst noch ontwikkeld. Daar zijn er met tien of zelfs twintig bedrijven; met bedrijven, die in het geheel 10 pagina's schrift beslaan en met monologen van 6 pagina's. Wat vertoond moest worden, wordt verteld — ook dáarom, wijl vele schrijvers duidelijk niets anders

gedaan hebben, dan eene bewerking samenstellen van 't een of ander door hen gelezen schetsje of novelletje, zonder dat zij zich reukenschap hebben gegeven van 't verschillend karakter van drama en novelle — zonder misschien ooit in den schouwburg te zijn geweest; zonder zelfs de beginselen hunner taal te kennen; of te begrijpen, dat een ingezonden handschrift vóór alles leesbaar moet wezen.

De heeren *Le Gras en Haspels* — die mij hunne bevinding schriftelijk mededeelden — schreven me dan ook: „Zooals door „u wordt vermoed, gaan deze producten in het algemeen mank aan „gemis van technische vaardigheid, en vooral laat 't littéraire, *veel* „ja bijna alles te wenschen over. De meesten dier auteurs begrijpen „niet, dat 't métier van stukken schrijven (als wij deze uitdrukking „mogen bezigen) moet geleerd worden; zij laten 't bij eene eerste „proeve, die uit den aard der zaak gebrekkig moet zijn. Bij hen „wordt vaardigheid dan ook nooit bedrevenheid. Bij 't beoordeelen „dier stukken stellen wij onze eischen dan ook niet al te hoog, „en als een oorspronkelijk stuk zich aanbeveelt of door een goed „gevonden situatie, of door werkelijk letterkundige verdiensten, of „door wat de Franschen noemen „le flair dramatique”, dan zijn „wij allicht geneigd tot eene opvoering over te gaan.”

Mij dunkt dit laatste is wel met al onze directies 't geval. De eerste proeven van oorspronkelijke stukken, welke wij nu en dan te zien krijgen, bewijzen het. Met de helft van de gewenschte eigenschappen heeft een stuk alle kans op aanneming en opvoering. „Maar ook dan” — gaan de heer Le Gras en Haspels voort — „is zulk een auteur niet gemakkelijk te bewegen met produceeren voort te gaan.” — En de oorzaak hiervan? vraagt gij — „Omdat de critiek in den regel niet zoo welwillend is tegenover jonge auteurs als de tooneeldirecteur en de eersten daardoor te spoedig den moed verliezen.”

Met andere woorden: al ziet een directie vaak over gebreken heen naar de goede eigenschappen — de critiek, d. i. dat deel der toeschouwers, 'twelk het oordeel van allen poogt weer te geven, doet dit niet. Zegt eene directie: deze auteur lijkt iemand van aanleg, we willen hem aanmoedigen door zijn stuk te spelen, dan blijkt 't maar al te vaak, dat die aanmoediging te veel was en 't stuk in 't eind de weelde eener opvoering in het openbaar, voor een publiek dat komt om zich te vermaken en bezig gehouden te worden, nog niet kon dragen.

Dit alles nu is volkomen begrijpelijk. „Uit den aard der zaak zijn de eerste proeven van een tooneelschrijver, (als van elk ander kunstenaar) gebrekkig.” Maar terwijl geen ander kunstenaar er aan denken zal, zijn nog gebrekkige proeven aan den man te willen brengen bij 't groote publiek, zou de dramaturg dit wél ongestraft doen?

Want we mogen 't niet vergeten: wie op zich neemt verschillende avonden achtereen een reeks van toeschouwers, in ruil voor hun geld, bezig te houden en hun eene zekere mate van kunstgenot te verschaffen, kan en mag geen belangrijke mate van talent of vaar-

digheid ontberen; en zoo een schrijver zonder duchtige vooroefening hierin slaagt, dan is dit schier zonder uitzondering louter geluk. Wat meestal blijkt, wanneer hij een tweede stuk gaat schrijven, zonder zich nog steeds de techniek van zijn vak te hebben meester gemaakt.

Maar — zegt gij nu — hoe zal een schrijver dan die uiterst moeilijke kunst van stukken vervaardigen leeren, zonder zijn eerste proeven te brengen op de planken? Voor den tooneelschrijver is immers het tooneel de eenige leerschool! — Volmaakt waar. Doch komen wij niet al doende tot het besluit, dat het *wenschelijk*, neen *noodig* zal wezen, de schrijvers in de gelegenheid te stellen, hun *métier* te leeren, zonder dat zij dit doen voor het groote publiek; — 't hun mogelijk te maken, hun talent te ontwikkelen, alvorens zij behoeven aan te kloppen bij onze schouwburgdirecties? Zou het voor het prestige van onze toekomstige tooneelletterkunde niet zeer te wenschen zijn, dat 't publiek zich de eerste wankelende schreden onzer auteurs niet voorgesteld zie als reeds half volmaakt loopen? „Es bildet ein Talent sich in der Stille” — zouden deze woorden van Goethe niet ook voor onze dramaturgen geschreven zijn? En indien er een kring van mannen bestond, die, bevoegd tot oordeelen, zich bereid verklaarden de eerste proeven te keuren; waar zij talent ontdekten, dit door raadgevingen wilden leiden en ontwikkelen; tot den schrijver van een stuk „'t welk zich aanbeveelt door een goed gevonden situatie of door letterkundige of andere verdiensten” zeiden: „ziehier, dit en dat is goed in uw arbeid; maar zooveel ontbreekt er aan; verbeter dit of poog een ander stuk te schrijven met meer van die deugden en minder van die gebreken” — indien dan die mannen zulk een schrijver, zoodra hij een stuk had saamgesteld, 't welk minstens kans van slagen bood, in de gelegenheid stelden het zelf te *zien* spelen voor een publiek, 't welk 't beschouwde als proefarbeid, en het tevens te beoordeelen; indien zij hem aldus op weg hielpen tot eindelijk zijn derde of vierde stuk zóo goed was, dat zij 't met vertrouwen aan een directie mochten aanbevelen; zoudt ge dan meenen, dat een aldus gevormd schrijver van talent bij zijn eindelijk optreden voor het publiek zoo spoedig teleurgesteld en ontmoedigd zou worden?

Wat we uit deze overwegingen mogen besluiten, is het volgende: Om een goed tooneelschrijver te worden, heeft men oefening noodig. Die oefening is alleen te verkrijgen langs den weg der praktijk. Maar die weg, welke op dit oogenblik voor onze dramaturgen openstaat, is voor hen al te hobbelig. Zij behoeven de gelegenheid hunnen proefarbeid te zien vertoonen en te doen beoordeelen *als* proefarbeid. Wat we noodig hebben is eene oefenschool voor tooneelschrijvers, een proeftoneel.

Toen ik daar zoo even handelde over de vóor oefeningen der schrijvers, had ik het oog op hen, die nog stukken maken, welke hier en daar blijken geven van aanleg en talent, van zelfstandige

opvatting, maar voor 't overige nog te onvolmaakt zijn om bij mogelijkheid een onverschillig schouwburgpubliek te behagen. Doch ik vermeen dat het ook voor schrijvers van meerdere ervaring, die een stuk bestemmen voor de opvoering door een onzer vaste gezelschappen, een groot voordeel zou zijn, zoo zij in de gelegenheid wierden gesteld een dergelijk stuk eerst in beperkten kring te doen vertoonen. Hoe dikwijls toch hebben wij 't niet kunnen waarnemen, dat betrekkelijk kleine wijzigingen voldoende waren geweest om den indruk van een stuk aanmerkelijk te verhoogen? En daar ten onzent niet, als in Frankrijk bijv., de auteur steeds de leider is van al de repetities van zijn stuk; en de voorbereiding hier geen maanden, maar hoogstens enkele weken (of dagen?) duurt, derhalve het vervormen van een stuk *tijdens* de instudeering hoogst moeilijk wordt — zoo is het, dunkt mij, juist voor Nederlandsche dramatici dubbel wenschelijk, dat zij in de gelegenheid gesteld worden, hun stukken tooneelklaar te maken, alvorens ze bij de Directies in te zenden.

Diè behoefte is dan ook blijkbaar dikwerf gevoeld. Meer dan één schrijver heeft zijn stuk eerst laten opvoeren door een dilettanten-gezelschap, alvorens het in 't openbaar te doen vertoonen. Dat een succès bij het eerste er niet steeds een waarborgde bij 't laatste, is zeker niet te ontkennen en onder de omstandigheden, welke hiervan de oorzaak werden, treden er — behalve bijzondere, welke kunnen medegewerkt hebben — vooral twee op den voorgrond. Ten eerste, dat 't welslagen van een stuk zeer afhankelijk is van de lijst der vertooning, d. w. z. van den omvang van het tooneel, en ten tweede, dat de bekendheid van 't publiek met den naam des auteurs, soms stemde tot al te groote welwillendheid bij 't beoordeelen der dilettantenvertooningen. Doch van meer belang acht ik de omgekeerde opmerking, dat nl. dilettanten — laat ik liever zeggen: niet volleerde acteurs — ook een niet volmaakt werk zóo kunnen vertoonen, dat 't stuk den gewenschten indruk maakt. Iets wat door enkele tooneelpractici werd ontkend en daarmee vóór alles de mogelijkheid van de inrichting van een Proeftoneel.

Van meer gewicht dan 't laatste bezwaar, waarbij ik straks nog heb stil te staan, komen mij twee andere voor, die geheel het hart der kwestie raken.

Men heeft mij toegevoegd, dat de geschiedenis onzer letterkunde duidelijk bewees, dat wij Nederlanders geen dramatisch volk zijn, en derhalve iedere poging om onzen dramatischen aanleg te ontwikkelen af zou stuiten op ons gemis aan . . . aanleg.

Me dunkt echter, dat hiertegen nog wel 't een en ander in 't midden te brengen is.

En wel in hoofdzaak dit, dat alles afhangt van de vraag, wat men aan een tooneelstuk voor eischen stelt.

Verlangt men van onze schrijvers een intrigestuk in 't genre van Scribe of diens opvolger Sardou, of een dialoog even geestig en

paradoxaal als die van Dumas; toetst men, in één woord, onze dramatische kunst aan die der Franschen — gelijk men eeuwen lang zelfs maar al te zeer gedaan heeft — dan legt men onzen auteurs dezelfde moeilijkheden in den weg als onzen acteurs, wanneer men van dezen vergt, dat zij — Hollanders — ons een Fransch salonstuk even levendig en keurig zullen spelen als geboren Parisiens. Men vergeet eenvoudig dat de geaardheid en de aanleg van een volk zich ook voortplant in zijn kunst en de kunst der Nederlanders en der Franschen niet een en dezelfde *kan* zijn.

En zoo wij dan al bewezen mogen hebben buiten staat te zijn, stukken te schrijven volgens de voorschriften der latere Fransche dramatiek — we hebben nog niet getoond, onbekwaam te zijn tot het scheppen eener nationale tooneelletterkunde.

De kunst, waarvoor ons volk den hoogsten aanleg bewees, is, buiten kijf, de schilderkunst. Artistieke waarneming der werkelijkheid, zin voor het afwisselend effect van licht en bruin, voor lijn en kleur, ziedaar eigenschappen, welke men ons volk nooit betwist heeft.

Van alle onderafdeelingen der letterkundige kunst is het drama zeker wel het meest verwant aan de plastiek.

En opmerkelijk mag het heeten, dat 't eenig goede in onze dramatische letterkunde die stukken of stukjes zijn, waarin de schrijver tafereeltjes uit zijne omgeving, uit het volksleven, heeft weergegeven.

Zoo in de 17e eeuw onze klucht 't niet, heeft kunnen brengen tot een blijspel, maar langzamerhand zelfs al meer en meer afdaalde, dan is dit alleen te wijten aan de toenemende zucht om onze nationale letterkunde gelijk te maken aan die van een vreemd volk! Wie niet mee wou in die richting, werd genegeerd.

Maar nu is 't opmerkelijk, dat wij in onze eeuw een dramatisch schrijver kunnen aanwijzen, die in de richting onzer ouden is voortgegaan en gepoogd heeft onze dramatische kunst weer te doen naderen tot de plastiek. Een goed deel zijner stukken ontleent zijn waarde aan de tafereeltjes uit het volksleven, waarin de auteur het voorbeeld onzer goede kluchtspeldichters der 17e eeuw heeft trachten na te volgen.

En niet minder opmerkelijk komt 't mij voor, dat de nieuwe Fransche dramaturgen, die het drama nader trachten te brengen tot de werkelijkheid, veel blijken te hechten aan de plastiek, aan het schilderen van tooneelen uit het leven.

Zou uit dit alles niet de gevolgtrekking kunnen worden gemaakt, dat wij Nederlanders ons wel degelijk eene nationale dramatische kunst kunnen scheppen, wanneer wij slechts onzen eigenaardigen aanleg ontwikkelen en ons toeleggen op de artistieke afbeelding van het leven — zoo uiterlijk als, ik haast mij het er bij te voegen, als innerlijk. Want alleen plastiek kan 't drama nooit zijn en de strenge studie van den innerlijken mensch, van 't verband tusschen zijn karakter en de uitingen daarvan, is voor den dramaturg zeker niet minder onontbeerlijk.

Doch ik mag bij dit punt niet al te lang stilstaan. Ik zie reeds de vraag op veler lippen, of ik dan meen artiesten, kunstenaars, te kunnen kweeken?

Mijn antwoord is gereed: Ten deele *ja*, ten deele *neen*!

Ik overweeg nl. dat de ideaaltoestand: dat in onze schouwburgen steeds kunstwerken van eersten rang zullen worden opgevoerd, om velerlei redenen, die ik hier niet behoef aan te geven, niet te bereiken is.

Geen kunst toch, wier beoefening zoo afhankelijk is van materiële en financiële omstandigheden als de dramatische.

In ons land, waar het publiek zeer beperkt en zeer gemengd is, moet eene tooneeldirectie jaarlijks een répertoire hebben van een groot aantal stukken van verschillenden aard.

Tengevolge van de hooge en onderscheidene eigenschappen, die tot het scheppen van een dramatisch kunstwerk vereischt worden, zullen de stukken van belangrijke artistieke waarde steeds zeldzaam blijven. Men zal zich dus voor een groot deel moeten tevreden stellen met de vertooning van die stukken, welke ten minste aan dezen eisch voldoen: dat zij indruk maken op den toeschouwer, hem boeien of vermaken. De dramatische kunst, om hare vereeniging van alle kunsten misschien de eerste van allen, wordt allicht door de moeielijkheid harer beoefening de minste. *Ceci tue celà!*

Ook schrijvers van minder talent, van louter technische vaardigheid zijn dus bruikbaar — tot op zekere hoogte. Mits men zich nl. steeds rekenschap ervan blijft geven, dat virtuositeit *alleen* geen kunst is, is er geenerlei bezwaar tegen, dat men van haar hulp gebruik maakt.

Omgekeerd dient men in 't oog te houden, dat geen kunstenaars-aanleg iets kan tot stand brengen, zonder eene zekere vaardigheid in 't gebruik van de onmisbare hulpmiddelen eener kunst.

Gelijk bij iedere andere inrichting, die zich de ontwikkeling van den kunstenaar voor oogen stelt, beoogt ook 't Proeftoneel verfining van smaak en oordeel, ontwikkeling van den aanleg, *plus* 't verschaffen van de noodige vaardigheid.

Wil men — waar dit geschiedt ook ten opzichte van personen van niet bovenmatigen aanleg — zulks *kweeking* noemen van tooneelschrijvers, *dan* beoogt de oprichting van 't Proeftoneel ook ten deele eene dusdanige kweeking.

En die is zeker onmisbaar in een land, waar het volharden in zijne pogingen, om zich de moeielijke kunst van voor 't tooneel te schrijven eigen te maken, iemand nauwelijks op een zelfstandig bestaan kan doen hopen. Hoe minder loonend 't bereiken is, des te gemakkelijker moet 't pogen gemaakt worden. Maar dat de bijzondere gelegenheid om stukken gespeeld te krijgen, niet — gelijk men vrees — vele ongeroepen zal aansporen om hun kracht eens te beproeven, dáarvoor staat in de eerste plaats 't feit borg, dat reeds tegenwoordig zoo tallozen dit doen, dat hun aantal nauwelijks vermeerderen kan.

Veeleer moet dit verminderen.

Want de oprichting van 't Proeftoneel zou immers juist geschieden in de overtuiging, dat 't schrijven van tooneelstukken geleerd

moet worden, dus moeilijk is. En zij, die aan het hoofd kwamen van zulk eene inrichting, zouden er zeker in slagen, zeer velen te doen begrijpen, dat zij 't verstandigst handelen, wanneer ze hun handschriften verscheuren of verbranden en niet weer aan 't werk tijgen.

En nu, M. H., ga ik mij overgeven aan eene illusie.

Ik veronderstel nl. dat uwe vergadering, na het hooren van het voorafgaande, niet alleen in principe de wenschelijkheid van de oprichting van zulk een proeftoneel erkend heeft, maar zelfs nog verder gegaan is en besloten heeft zooveel in haar vermogen is voor het vestigen dier inrichting te doen.

En dan hoor ik de vraag tot mij richten :

Daar straks hebt ge gezegd : er komen bij onze gezelschappen gemiddeld een honderdvijftig handschriften per jaar in — stel nu ; dat wij ons de vorming van al die schrijvers aantrekken, en deze ons al hunne stukken toezenden, wat moeten we er mee aanvangen ? Natuurlijk die alle lezen ?

Indien er zoovele inkomen : ja.

Maar . . . wanneer ik bedenk, dat bij de jongste prijsvraag van Teylers Genootschap niet meer dan 12 stukken inkwamen, mag ik dan niet met recht veronderstellen, dat de wetenschap, dat hunne stukken nauwgezet gekeurd zullen worden, velen zal terugschrikken van de inzending ?

En voorts dat een te stellen eisch : — dat de auteurs een zeker bedrag moeten storten ter vergoeding van onkosten, welk bedrag geheel aan 't Comité vervalt bij totale ongeschiktheid van hun stuk, — velen zal weerhouden van al te onberaden inzending.

Om verder de taak te verlichten, kan zeker als voorwaarde van lezing worden bepaald, dat de handschriften duidelijk geschreven moeten zijn en vergezeld gaan van eene beknopte inhoudsopgave. En daar dan eindelijk elk stuk slechts zou behoeven gelezen te worden door twee leden, zou bij eenige uitgebreidheid van het Comité zijn taak te vervullen zijn, zonder al te veel te vergen van de leden.

Doch nu worden de stukken gelezen en beoordeeld.

Al aanstonds zullen dan zeer vele ter zijde kunnen worden gelegd, omdat „zij veel, ja bijna alles te wenschen overlaten.”

Een minder getal zal den auteurs moeten worden teruggezonden met de opmerking : dat zij misschien talent bezitten, doch dit nu ternauwernood verraden.

Een kleine minderheid, zeg 10 à 15 jaarlijks, zullen dan misschien zooveel bewijzen van aanleg toonen, dat 't de moeite loont, de schrijvers ervan tot verderen arbeid aan te sporen ; of wel reeds nu zooveel deugden bezitten, dat zij — de stukken — eene opvoering in beperkten kring waard zijn.

Doch door wie zullen die goedgekeurde stukken gespeeld worden ?

Daar is bij gelegenheid van de bespreking der plannen van Mej. Perk over dit punt ernstig, zelfs heftig gedebatteerd. Volgens het

oorspronkelijk denkbeeld der voorstelster zou er een leeskring worden gevormd, bestaande uit liefhebbers van de voordracht, leden van rederijerskamers, tooneelkunstenaars van beroep, leerlingen der tooneelschool en tooneelschrijvers zelve. Daarbij dacht zij niet aan 't spelen van een stuk, maar meer aan 't voordragen ervan. Doch terecht is daartegen de opmerking gemaakt, dat eene dergelijke voorlezing niet aan het doel beantwoorden, en tot allerlei dwaze vertooningen aanleiding zou geven. En waar het tot 't memoriseeren der rollen en 't vertoonen der stukken komt, zal men die taak onmogelijk aan éenen leeskring kunnen toevertrouwen.

We zullen er dus meer dan één moeten hebben.

Maar in elk geval dan toch kringen van dilettanten, wien de kunst van tooneelspelen meestal nauwelijks eigen is? — Hoe zullen zij 't werk kunnen staande houden van aankomende schrijvers, dat wel den steun behoeft van acteurs van beroep, die uit niets iets weten te maken?

Dit bezwaar, mij door mannen van de praktijk geopperd, lijkt zeker niet zonder gewicht.

Doch we mogen immers niet vergeten, dat 't hier slechts de opvoering geldt voor toeschouwers, die weten dat zij in dubbelen zin met dilettantenarbeid te doen hebben en hier niet meer vragen dan naar belofte en ijver. Dat 't ons te doen is om den schrijvers de oogen te openen voor de gebreken van hun arbeid, en een nauwlettend toeschouwer bij 't zien van een stuk heel spoedig ontwaart, waar de acteur bij den auteur te kort schiet. En kunnen niet beschaafde en geoefende dilettanten, die eene opvoering met ijver en liefde voorbereiden, soms een geheel te aanschouwen geven, 'twelk bij dat onzer beroepsgezelschappen, wien haast soms dringende noodzakelijkheid is, niet al te ver ten achter staat?

Ik zeg: beschaafde en geoefende dilettanten, wien de kunst ter harte gaat, om duidelijk te doen uitkomen dat 't *evenmin het doel is, elk liefhebberijgezelschap een stuk ter opvoering toe te vertrouwen, als alle stukken te doen opvoeren.*

De aanneming van de diensten eener tooneelliefhebbersvereniging door het Leescomité, moet een bewijs van onderscheiding blijven, belangrijker dan het winnen van een prijs bij een wedstrijd.

Door aldus den standaard hoog te houden zal men 't gevaar voorkomen van rederijkerij en geliefhebber, en kan men er voor waken, dat niet de persoonlijke ijdelheid der vertooners, maar de kunst de Godin zij, waaraan men offert.

Want dat zooveel liefhebberijgezelschappen in de laatste jaren te gronde gingen, is m. i. enkel te wijten aan 't feit, dat zij geen reden van bestaan hadden en dit gevoelden.

Doch geef enkelen hunner die reden; draag hun een taak op; doe hun gevoelen, dat hun arbeid nuttig zal kunnen worden voor onze nationale kunst — en diegene, die dat ernstig willen doen, zullen opnieuw en terecht gaan bloeien.

En laten dan bovendien onze Afdeulingsbesturen het patronaat aanvaarden over enkele dezer gezelschappen; laat het Tooneelver-

bond doen gevoelen, dat 't allen in zich wil vereenigen, die werkelijk iets begeeren uit te richten ten bate van ons Tooneel — dan zullen die liefhebberijgezelschappen sterker worden en ons Verbond zal winnen in innerlijke kracht.

Of is niet in onze vorige Algemeene Vergadering uit den mond van iemand, die veel heeft gedaan en nog doet voor ons nationaal tooneel, de beschamende vraag gehoord, of de taak onzer Afdeelingen zich dan te bepalen had tot het uitreiken van kransen bij benefieten?

En wanneer ik er nu op let, dat onze Studentenaafdeelingen juist hun bloei danken aan den arbeid hunner onderafdeelingen op practisch gebied, dan meen ik te mogen veronderstellen, dat onze andere Afdeelingen er niet slechter bij zouden varen, indien zij gingen medearbeiden aan de zaak onzer nationale tooneelletterkunde.

En nu wensch ik in verband met het voorafgaande even uwe aandacht te vestigen op hetgeen, m. i. nog door de Tooneelschool zal kunnen worden gedaan.

Ik zeide daar juist: Ons Verbond moet het vereenigingspunt wezen van allen, die de zaak van ons Tooneel ter harte nemen en er iets voor willen doen.

Welnu, de Tooneelschool *moet* en *kan* het middelpunt worden van allen, die de dramatische kunst willen beoefenen.

Terwijl op onze conservatoria en muziekscholen velen zich komen oefenen, die de kunst niet beoogen te gebruiken als middel van broodwinning, zoo konden de velen, die ditzelfde willen ten opzichte van de tooneelspeelkunst, hunne opleiding vinden aan de Tooneelschool.

De wensch, dat dit zou kunnen gebeuren, is den Directeur reeds van verschillende zijden te kennen gegeven.

De klacht, dat onze leerlingen niet genoeg geoefend worden in de praktijk hunner kunst is hier, hoewel minder gerechtvaardigd dan ten opzichte van 't Parijsche conservatoir, waar *geenerlei* praktisch onderricht in *spel* verstrekt wordt, niet minder vaak vernomen.

Gelijk velen uwer bekend zal zijn, heeft de heer *Charles Bodinier*, Secretaris der Administratie van het Théâtre Français, den Franschen Minister van Onderwijs en Fraaie Kunsten een ontwerp voorgelegd van een op te richten *Théâtre d'Application*, 'twelk den leerlingen van 't conservatoire moest in staat stellen zich te oefenen in de praktijk der tooneelspeelkunst.

Dit ontwerp — 'twelk in de Fransche pers algemeene instemming gevonden heeft — hier in bijzonderheden mede te deelen, zou mij thans te ver doen afwijken van mijn onderwerp. Belangstellenden kunnen 't vinden in de *Revue dramatique* van 15 Februari l.l.

Mij dunkt, dit denkbeeld kon ook vruchtbaar worden voor onze School; en al weet ik, dat het gering getal onzer leerlingen, in vergelijking met dat van het Parijsche conservatoir, de uitvoering ervan schijnbaar onmogelijk maakt, ik meen dat dit, door ook

liefhebbers welke zich willen oefenen toe te laten tot medewerking, inderdaad nog zoo geheel onuitvoerbaar niet zal blijken.

En wanneer we dan onzen Minister van Fraaie Kunsten...

Pardon, ik verspreek mij. —

wanneer ik dan u — die de taak van dezen Minister *in spe* op u genomen hebt — er op wijs, dat dit denkbeeld, oorspronkelijk gekoesterd door de oprichters van ons Verbond en de School, door een man van de praktijk, den heer P. Boas, in den 12den jaargang van ons Tijdschrift verdedigd is; dat 't derhalve verre van nieuwen en nu bovendien — als in Frankrijk verdedigd — voor velen zeker te meer aannemelijk is; wanneer ik er bijvoeg, dat dit denkbeeld volkomen strookt met de voorstellen door onze Haagsche Afdeling indertijd ter tafel gebracht, dan, M. H., geloof ik voldoende gedaan te hebben, om uwe belangstelling er voor op te wekken en 't in overweging te doen nemen.

Maar om 't verwijt te voorkomen als zou ik bij 't gewagen van zulk een Proefthéater geheel zijn getreden buiten m'n afgebakend terrein, merk ik alleen op, dat ook door de acteurs en actrices van dit théater stukken zullen kunnen worden opgevoerd, welke nog de proef moeten doorstaan.

En hiermede meen ik de vraag van 't Proeftoneel voldoende bij u te hebben ingeleid.

Mochten sommigen uwer nog vragen op de lippen zweven over de mogelijkheid van uitvoering, dan zullen zij die, hoop ik, beantwoord vinden in de zeer bescheiden Proeve eener ontwerp-regeling voor 't Proeftoneel, waarvan u een afdruk zal worden ter hand gesteld.

Maar mijn doel was het, u in hoofdzaak te wijzen op hetgeen er voor en tegen en ter toepassing van 't denkbeeld van Mej. Perk, door mijn bril bekeken, te zeggen viel. Aan u, die op zooveel rijper ervaring kunt bogen dan ik, de taak m'n opmerkingen te wegen en... te licht te bevinden?

Dit laatste is niet onmogelijk. Want ik ben er mij bewust van, M. H., dat ik de voordeelen hoog, de bezwaren gering heb geschat. En al sprekend heb ik 't gevoeld, dat menigeen uwer met eene zekere meewarigheid luisterde naar de stem der jeugd, den tolk van droombeelden en verwachtingen, die voor u niet bestaan. Niettemin, ik heb er geen berouw over aldus tot u gesproken te hebben, even zoo weinig als ik mij schaam over de mogelijke naïviteit van mijn goed geloof.

Want zoo het waar is, dat eer de hier ontvouwde denkbeelden uitgevoerd zullen zijn, er veel moeilijkheden overkomen, veel lautheid overwonnen, veel sympathie gekweekt, veel geestkracht moet opgewekt zijn — even waar is het, M. H., dat *zonder* dit alles *niets* tot stand kan worden gebracht, en dat ook hier, in zake het Proeftoneel, de opmerking van Huyghens uit z'n *Zeestraet* van toepassing is:

„Maar 't hiet onmogelijk als al dat, onbeproofd,
Oneindelijken dwang van redenen behoeft.”

Welnu — men heeft ons Verbond in zijn tegenwoordigen staat willen uitteekenen als een zwak man, die al zijne krachten heeft saamgeraapt tot het beuren van een zwaren last naar eene aanmerkelijke hoogte: Doch na met de helft den top bijna bereikt te hebben, leunt hij in de uitputting zijner krachten aemechtig tegen een mijlpaal, en, vol bewondering over zijn betoonde volharding, gevoelt hij geen moed of bekwaamheid meer om af te dalen naar beneden en nu ook de tweede helft van zijn last op te voeren tot eene gelijke hoogte.

't Is omdat ik weiger aan de juistheid dier vergelijking te gelooven, M. H., dat ik den moed bezat de taak te aanvaarden, welke 't Hoofdbestuur mij opdroeg en die ik thans ten einde heb gebracht.

L. S.

PROEVE VAN EENE ONTWERP-REGELING

VOOR HET PROEFTOONEEL.

1. Ten einde uitvoering te geven aan alinea *c* van art. 2 zijner Statuten, roept 't Tooneelverbond een Leescomité in 't leven, 'twelk als bemiddelaar zal optreden tusschen den tooneelschrijver en die gezelschappen, welke zich bereid toonen de hiertoe geschikt gekeurde stukken op te voeren.

2. Dit Comite bestaat uit een even aantal leden, die zich paarsgewijs belasten met de lezing der stukken, benevens een Voorzitter en een Secretaris.

Voor zooveel mogelijk wordt elk ingezonden stuk gelezen en beoordeeld door een lid-letterkundige en een lid-tooneelvakman.

De Voorzitter wijst de beoordeelaars voor elk stuk aan; de Secretaris, die zoo mogelijk eene geldelijke toelage geniet, is belast met de briefwisseling enz.

3. Jaarlijks, gedurende de maanden Augustus en Januari, bestaat voor schrijvers de gelegenheid hunne handschriften in te zenden.

Geen handschriften worden aangenomen, dan die, welke

a. zeer duidelijk leesbaar geschreven zijn;

b. vergezeld gaan van eene (losse) beknopte inhoudsopgave van 't stuk — alsmede van eene, hoogstens vier regels groote, kenschetsing van: aard, strekking, mise-en-scène en personen-aantal;

c. bevatten al die aanwijzingen, welke voor eene opvoering onontbeerlijk zijn;

- d.* 1. worden ingezonden onder een pseudoniem, met opgave van den naam eens boekhandelaars in de provincie des schrijvers, door wiens tusschenkomst met dezen kan worden gecorrespondeerd; 2. alsmede van den naam der gezelschappen (zoo liefhebberij- als tooneel-) waarvoor hij zijn stuk bestemde;
- e.* vergezeld gaan van een postwissel ten bedrage van zooveel maal *f* 2.— als het stuk bedrijven bevat. Deze gelden, welke dienen ter bestrijding van onkosten, worden den schrijver later voor de helft terugbetaald; tenzij z'n stuk als geheel ongeschikt moet worden afgekeurd.
4. De ingezonden stukken, waaromtrent aan bovenvermelde voorwaarden voldaan is, worden door den Secretaris naar volgorde hunner inkomst genummerd en ingeschreven in een daartoe bestemd register, waaruit tweemaal 's jaars eene lijst getrokken wordt, ter plaatsing in het Tijdschrift van het Verbond.
5. Stukken van schrijvers, van wien reeds eenmaal een stuk door een onzer drie groote gezelschappen gespeeld is, maar die gebruik willen maken van de gelegenheid tot voorafgaande keuring op 't tooneel, zijn vrijgesteld van de voorwaarde sub. *c.* 1. en genieten vóór alle andere den voorrang.
6. Na de lezing en beoordeeling der stukken naar volgorde hunner nummers, worden de stukken geclassificeerd in 4 groepen:
  - a.* die, welke — met of zonder wijzigingen — aanstonds opvoerbaar zijn door een onzer tooneelgezelschappen;
  - b.* die, welke — met of zonder wijzigingen — geschikt zijn ter opvoering door een liefhebberijgezelschap;
  - c.* die, welke, zonder onder No. 2 te vallen, niettemin blijken geven van litterarisch of zuiver dramatisch talent;
  - d.* die, welke geneerlei waarde bezitten.
7. In geval het oordeel der twee lezers niet eensluidend is, blijft de voor den schrijver gunstigste beslissing geldig.

Bij zeer groote meeningsverschillen kan de voorzitter een stuk alsnog aan het oordeel van twee andere lezers onderwerpen en daarna beslissen.
8. Stukken, welke in groep *c* en *d* vallen, worden den schrijvers teruggezonden; bij de eerste met opgaaf van de bezwaren, welke de lezers meenden te moeten maken.
9. Den auteurs van onder *a* en *b* gerangschikte stukken, wordt van den uitslag van 't onderzoek kennis gegeven, met aanduiding van de wijzigingen, welke 't Leescomité wenschelijk of noodzakelijk acht.
10. Is het stuk in dien staat, dat het opvoerbaar geoordeeld wordt, dan zendt het Leescomité dit aan het aangewezen gezelschap, of vermeldt het in haar 3-maandelijksch verslag in het Tijdschrift, door het afdrukken van de door den schrijver gegeven kenschetsing met een woord van aanbeveling zijnerzijds.
11. Liefhebberijgezelschappen of directies, welke dit verlangen, kunnen daarna toezending verzoeken van de beknopte inhoudsopgave of van 't handschrift zelf; maar geen opvoering wordt hun toegestaan buiten toestemming van den schrijver.

Deze laatste is verplicht zijn anonymiteit te bewaren tot zijn stuk door eene directie is aangenomen.

12. Geen liefhebberijgezelschap heeft 't recht op opvoering van een dier goedgekeurde stukken, tenzij 't zich jaarlijks vóór 1 September bij 't Leescomité heeft aangemeld, en dit voldoende heeft overtuigd van zijnen ernst en bevoegdheid.

Zulke gezelschappen, die een deel uitmaken eener plaatselijke Afdeeling van het Verbond of door deze zijn geadopteerd, genieten bij 't verdeelen der stukken steeds den voorrang, tenzij de schrijver dit nadrukkelijk anders wenschte.

Ieder gezelschap, 't welk een stuk van het Leescomité ter vertooning aanneemt, verplicht zich daarbij enkele toegangsbewijzen beschikbaar te stellen en een verslag te geven van den indruk der opvoering.

Dit verslag wordt den schrijver ter lezing toegezonden.

13. Boven en behalve deze liefhebberijgezelschappen wordt de zaak van het Proeftooneel gesteund door de medewerking van een gezelschap, gevormd uit de leerlingen der Vakschool van de Tooneelschool, alsmede uit, door den Directeur toegelaten, liefhebbers.

TOONEELKRONIEK.

(1 Maart—1 Mei 1887).

I. *Koninkl. Ver. Het Nederlandsch Tooneel.*

Een viertal oorspronkelijke stukken, waarvan twee evenwel slechts in één bedrijf — ziedaar ten minste een oogst van eenige beteekenis voor den tijd van 2 maanden! En dan ten slotte van het seizoen eene vertolking van het jongste tooneelspel van Dumas, zoo welgeslaagd als nauwelijks nog eene voorstelling in dit seizoen, waarlijk hierbij verbleekt de herinnering aan *De Gebochelde* en *De Steenhouwer!*

Niet dat het eerst ten tooneele gebrachte oorspronkelijk stuk juist zooveel succèss had of dit in alle opzichten had verdiend! Zonder misdeeld te zijn van goede eigenschappen, welke eene belofte inhouden voor de toekomst — bleek *Klatergoud*, toonsp. in 4 bedr. van den heer J o o s t e n, een van die werken, welke meer geschikt zijn om een auteur te overtuigen van eigen tekortkomingen dan om een schouwburgpubliek te boeien. Daar werd evenzeer te eenerzijde blijk gegeven van eene eigen waarneming van het leven, als ter anderer van eene navolging van tot conventie geworden kunst. Daar was tegelijk eene poging zichtbaar tot het schilderen van werkelijke menschen en een nog duidelijk onvermogen om dit te doen met de hulpmiddelen, welke den tooneelschrijver ten dienste staan. De te waardeeren zucht om bijv. in het 3e bedrijf een tooneeltje te schetsen uit het leven onzer hoofdstad, ging gepaard

met een gemis aan inzicht in het verschil tusschen uiterlijke en innerlijke handeling; in hetgeen gepast is bij de expositie, maar onvoldoende in het hoogtepunt der handeling. En eindelijk een afwezigheid van voorbereidingen, eene onduidelijke opheldering van enkele gebeurtenissen, een onbedekt laten van gewichtige *salto's mortale* in de handeling, waartegenover de beter geslaagde bouw der laatste akte de dramatische gaven van den auteur enkel voor den welwillend gestemden toehoorder buiten kijf kon laten.

Maar laat ik, ten einde te gemakkelijker bij eenige dezer bijzonderheden nader stil te kunnen staan, met enkele trekken den inhoud mededeelen van dezen dramatischen eersteling.

De heer Vredenburg, een voor de algemeene belangen der hoofdstad sterk ijverend koopman, is gehuwd met een veel jonger vrouwtje, Louise. *Hij* is ernstig en degelijk, maar ook praktisch; zij, lichtzinnig en sentimenteel. In kennis gekomen met den heer Klarenbeek, een echt salonheld en vrouwenveroveraar, geeft Louise zich alras over aan de bekoring van diens bloemrijke welbespraaktheid; een voordeel waarvan deze laat-19e eeuwse don Juan niet verzuimt partij te trekken. Heeft hij haar op eene bijeenkomst ten huize van gemeenschappelijke vrienden een kus op den arm gegeven, die (ietwat zonderling op een eenvoudig dineetje van een klein getal personen) ontbloot is; als hij eenige avonden later, juist gedurende eene korte uitstедigheid van haar man een (onverwacht?) bezoek brengt, aarzelt hij niet haar eene vurige liefdesverklaring te doen en haar zelfs aan het hart te drukken. Dan komt, juist te onpas, de te vroeg teruggekeerde echtgenoot de kamer binnen en verrast de misdadige verliefden! Een heftige woordenwisseling volgt! — De bedrogen echtgenoot slaat Klarenbeek in het gezicht; deze eischt voldoening; Vredenburg haalt een pistoolkistje met geladen revolvers; men brandt los; Vredenburg valt; de dienstmeid en de knecht schieten toe en Klarenbeek drukt — terwijl het scherm gereed hangt voor de 2e maal te dalen — hun beiden op het hart, niets van het voorgevalene te verraden, onder belofte van voor hun toekomst te zullen zorgen.

Aldus de twee eerste bedrijven die blijkbaar dienen tot inleiding van het drama, 't welk zich thans moet gaan ontwikkelen. Intuschen kan door den toeschouwer ternauwernood worden vermoed, waaruit dit bestaan zal. Zal het één worden uit de rechtspleging, waarin de twee bedienden eerst met hun afdreigingen Klarenbeek zullen vervolgen en hem daarna ten val brengen? Of was het neerschieten van Vredenburg slechts een middel om hem uit den weg te ruimen en Klarenbeek en Louise tot elkander te brengen zóo dat beider wroeging en berouw, of ook de teleurstelling hunner verwachting van een samenleven het onderwerp kan worden van 't drama? De schetsmatige behandeling van het voorafgaande doet geenerlei zekerheid ontstaan of Klarenbeek werkelijk liefde voor Louise gevoelt en, schoon dan een salonheld, toch een man van karakter is; evenmin of er in haar gemoed genoegzame zedelijke ernst schuilt om een zelfstrijd mogelijk te maken. En daarom niet in het minst is,

trots den indruk door het bewegelijke der handeling in de 2e akte gewekt, de slot-impressie daarvan onbevredigend. Want de waarlijk dramatische belangstelling wordt slechts levendig gehouden door de uitstrooiing van „het zaad voor het toekomstende in de handeling”, (gelijk Vondel het noemde) 't zij dat dit louter gelde eene *gebeurtenis*, die het lot der hoofdpersonen eene groote wijziging kán doen ondergaan, hetzij — nog beter — eene *botsing*, welke uit het innerlijk leven dier personen zal voortspruiten. En dat die vrees voor hetgeen komen zal, enkel aanwezig kan zijn, wanneer ons de betrokken personages niet onverschillig zijn, behoeft geen betoog. Sympathiek of antipathiek, geteekend naar het leven of naar conventionele voorbeelden, moet dus in elk geval hun persoonlijkheid ons scherp genoeg voor oogen staan. De grondtrekken van hun karakters moeten niet alleen zijn aangeduid door hetgeen anderen van hen vertellen, maar ons gebleken zijn door meer of min gewichtige daden der personen, waarbij die karakters ter toetse kwamen; en dan dit woord *daad* genomen in de uitgebreide beteekenis van wilsuiving. Geschiedt dit niet en weet de auteur deze daden niet zóo te doen plaats vinden, dat zij de aandacht des publieks niet *kunnen* ontsnappen, dan loopt hij gevaar zijn doel te missen. Want hoe men ook moge denken over de conventies in de kunst, niemand zal kunnen loochenen, dat dié onontbeerlijk zijn, welke de kunstenaar behoeft om zijn bedoelingen duidelijk te maken; en wanneer men spreekt over de kennis van het *métier* des dramaturgs, bedoelt men eigenlijk niets anders, dan bekendheid met die hulpmiddelen of loopjes, waardoor hij er voor zorgen kan, dat dátgene wat hij den toeschouwer wil doen weten, door dezen ook werkelijk moet worden waargenomen. En evenmin als een beeldhouwer, die een beeld moet boetseeren, bestemd om hoog boven den grond geplaatst te worden, er aan denken zal, zulk een beeld eenvoudig de afmetingen te geven van zijn model; kan een tooneelschrijver volstaan met de gebeurtenissen in zijn stuk of de handelingen der personages eenvoudig te doen plaats vinden als in het werkelijke leven.

Wat hij doen moet is: concentreeren, samenpersen, bijeenbrengen, personen en gebeurtenissen; zóo dat het publiek juist den indruk krijgt alsof het een brok leven voor zich ziet; en dit vooral wanneer hij feiten of menschen wil doen aannemen als waar, welke afwijken van de algemeen gangbare voorstelling of waarneming. Dat in het werkelijke leven niets onmogelijk is, moge dezen zijn wil rechtvaardigen; aan den anderen kant mag hij niet vergeten, dat alleen de kennis van de bijzondere omstandigheden, welke de uitzondering veroorzaakten, deze ook aannemelijk kunnen maken voor het publiek. Vandaar dan ook dat Dumas, die een vriend is van stoutigheden en stoutheden, steeds zorgt het publiek er op voor te bereiden, dat het te doen heeft met personen, die inwendig niet zijn saamgesteld als het gros. Zonder de talrijke kleine trekjes in de 2e akte van Francillon, waardoor ons de omgeving, de verhouding en het karakter der beide echtgenooten geschilderd worden, zou geen toeschouwer het volgend gedrag van Francine,

ook zelfs maar gebillijkt of als ten minste mogelijk hebben aangenomen. Welnu, de heer Joosten wil ons doen gelooven in eene Nederlandsche jonggehuwde vrouw, die binnen betrekkelijk weinig tijd zich overgeeft in de armen van een vreemden man; in een Nederlandsch koopman, die geladen pistolen bij de hand heeft liggen; in een duel tusschen twee Hollanders in de woning van een hunner; in de geheimzinnige wegmoffeling van het lijk van een algemeen bekend Amsterdammer, die in zijn eigen woning viel; in het stilzwijgen der van dien val getuigen bedienden, zonder dat deze aan chantage denken, ook wanneer later de doodslager hen uit zijn dienst jaagt. Men ziet, in dit alles is zeer veel, wat onwaarschijnlijk klinkt; doch schoon er al enkele omstandigheden niet aannemelijk hadden kunnen worden gemaakt, andere: zoowel de verleiding als de aanwezigheid en het gebruik maken van de pistolen, hadden *kunnen* worden gerechtvaardigd: — door de karakterteekening der hoofdpersonen, of zelfs door alle gemis aan karakterteekening, gelijk we bijv. dikwerf bij Sardou opmerken. En nu moge het te prijzen zijn geweest, dat de auteur van *Klatergoud* er naar gestreefd heeft, niet louter conventionele masken en poppen voor menschen te geven, hij had dan ook van de bijzondere karakters *meer* moeten doen uitkomen, dan mogelijk was in eenige gesprekken in het korte eerste bedrijf; gesprekken, die wél is waar de verdiensten hadden van te vloeien, maar de eigenschap ontbeerden van personen en toestanden scherp genoeg te teekenen.

Wat dit eerste bedrijf had moeten zijn, leerde het derde, spelend een drietal jaren na Vredenburgs dood en bestemd om ons op de hoogte te brengen van de verhouding tusschen diens weduwe en haar nieuwen echtgenoot Klarenbeek; vooral echter om een kijkje te geven op diens karakter als lichtmis en speler. Ongetwijfeld is de uitvoerige schildering van de toestanden en dit karakter, met behulp van verschillende gesprekken maar toch ook door enkele daden, op dát oogenblik van het stuk een misgreep geweest. Dáar had de handeling moeten voortschrijden: de botsing tusschen Louise en Klarenbeek al meer en meer onvermijdelijk geworden zijn; en kwam dus de uitvoerige schildering van de persoonlijkheid des laatsten te onpas en te laat. Zij had thuis behoord in het 1ste bedrijf, bij de expositie, waarin gesprekken over de personen en toestanden ter plaatse kunnen zijn, met niet meer desnoods dan eene enkele sprekende handeling voor elk der personages. Als eens dit wedrentooneel — dusdanig gewijzigd dat ook de karakters van Vredenburg en Louise er in ter toetse kwamen (wat niet moeilijk kon gevallen zijn) in het eerste bedrijf geplaatst ware geweest; het verdwijnen van Vredenburg op aannemelijke wijze ware voorgesteld; het 3e en 4e bedrijf de logische consequentie geboden hadden van 't voorafgaande, de auteur zou meer genoeg beleefd hebben aan zijnen eersteling.

En bij deze overweging rijst de vraag of ook hier het bestaan van eene gelegenheid tot voorafgaande keuring niet eene nederlaag zou hebben voorkomen, welke toch — naar wij hopen — niet afgeschrikt zal hebben. Want dat de auteur verre van onbegaafd

is, toonde 't *mouvement* der 2e akte; de beheersching der massa in de 3e, de bouw der 4e; toonde, trots het conventioneele in de handeling, veel inconventioneels in de behandeling. Moge een volgend stuk bewijzen, dat dit laatste niet iets schijnbaars was, alleen het onbewuste gevolg van 't bovengebleken gemis aan vaardigheid!

Geen zoodanig sterk gemis was, ik deed het reeds in de vorige aflev. uitkomen, merkbaar in des heeren *Maldrink's Jan Masseur*. De expositie in het 1e bedrijf; de afwisseling van ernst en luim in het 2e en 3e; de voorbereiding van de catastrophe aan 't eind van dit 3e; de scherpe typeering van verschillende personages; de climax der handeling in het 4e bedr.; de handigheid, waarmee eene fout in de conceptie van het 5e, nl. in de keus van de plaats der handeling, zooveel mogelijk werd goedgeemaakt door het invlechten eener episode, die tegelijk afwisselende stemmingen opwekte, tot schilderachtige groepeeringsaanleiding gaf, en als een beeld van den tijd dienen kon voor historischen achtergrond, — dit alles gaf aanleiding te over om de vaardigheid van compositie des heeren M. te waardeeren; ook voor wie had gewenscht dat bij het begin van het 2e bedr. de onderlinge verhouding tusschen Jeanne, Chevrion en Jan Masseur duidelijker ware gemaakt en aldus ook het optreden van Piet Corin, *aanstonds* tot een onheilspellend teeken voor de aanstaande echtgenooten. Wat mij in den *truc* van het 4e bedr. alsmede in het tooneel van Robespierre bedenkelijk scheen, deed ik te voren reeds uitkomen; terwijl ik er hier nog zou kunnen bijvoegen, dat na Jan Masseur's aanval op Robespierre zijne zelfopoffering in 't laatste bedr. eigenlijk illusoir wordt. Doch waartoe nadruk te leggen op gebreken, die, als louter gevolgen van de keuze der stof, van geen beteekenis zijn voor de toekomst? Veel liever dan geconstateerd, dat dit stuk — zoo hier als te 's-Gravenhage voor het eerst gespeeld voor de leden onzer Verbondsafd., daartoe uitgenoodigd door den Raad van Beheer — een bepaald succès beleefde en dit vooral te 's-Gravenhage en in de andere steden. Wat de reden was, waarom het hier betrekkelijk minder pakte, kan ik misschien gissen, maar niet met zekerheid beslissen. Opmerkelijk was dit verschijnsel wèl, daar men juist zou verwacht hebben, dat een stuk met zulk eene veelbewogen handeling in den smaak zou gevallen zijn van het publiek der hoofdstad; te meer daar het den heer *Bouwmeester* in een zijner *krachtrollen* deed zien en de vertolking der andere hoofdrollen, Lisette (Mevr. de Vries), Anne-Marie (Mevr. Stoetz), Piet Corin (de hr. J. de Boer), Valentijn (de hr. Schulze), de bedoelingen des schrijvers geheel tot haar recht deed komen.

Van de twee andere oorspronkelijke stukken, mede in ons overzicht genoemd, bleek het eerste, *Een huis met Commensaals*, eene vermakelijke klucht, vol levendigheid en beweging en met althans enkele schijntjes van studie der werkelijkheid. De eersteling van den heer *Mannoury*, waarvan de titel den inhoud voldoende verraadt, mocht juist nog geen werk van belofte zijn, de gemakkelijkheid van behandeling der stof kan althans recht geven tot de

verwachting, dat hij, bij nauwgezetter waarneming van het leven, een klucht- of blijspel zal kunnen schrijven, 'twelk tooneelwaardigheid aan letterkundige verdiensten paart. Over het andere, *Storm op Zee*, kan ik alleen iets mededeelen van hooren zeggen. Dit tooneelspel van eene Haagsche jonge dame, Mej. B a n c k, die een poos geleden onder hetzelfde pseudoniem *Wilhelma* 'n stukje *Zonnestraaltje* heeft uitgegeven, is nl. alleen in de Hofstad vertoond; waar het, blijkens het getuigenis van den gezaghebbenden tooneelbeoordeelaar van *Het Vaderland*, met veel sympathie is aangehoord. Het denkbeeld om eene episode uit het leven onzer visschersvrouwen, haar angst bij een storm op zee, wanneer haar betrekkingen zich daar bevinden, ten tooneele te brengen, was zeker gelukkig en de wijze waarop de schrijfster, door eene kleine handeling, het overwegend lyrische van zulk een onderwerp wist te verminderen, verdiende allen lof. Naar ik vertrouwd zullen wij dit tooneelspel hier weldra in het zomertheater te zien krijgen.

Het is mijn plan niet hier of over de *Gebochelde* of over *De Steenhouwer* (anders gezegd de *Grafsteen*) uit te weiden. Het laatste is een drama, uitnemend geschikt om de theorie van Sarcey, dat het uitgangspunt van een stuk van minder belang is, in al haar onwaarheid ten toon te stellen. Het denkbeeld, waarop dit drama berust, is eenvoudig een waan, en al de handigheid van den ouden Dumas is buiten staat den denkenden toeschouwer ook maar voor één oogenblik te doen gelooven in hetgeen hij voor zich ziet gebeuren. Men gevoelt het, 't is louter comédie: een aantal omstandigheden zijn uitgedacht, die te zamen tot een zeker casuspositie voeren, welke echter in de werkelijkheid niet terug te vinden is. Geen wonder dan ook, dat wij niets gevoelen voor het wel en wee dier personen, die zich moedwillig op de pijnbank werpen, en we het te baat genomen ontkenningmiddel juist om zijn onaaneembaarheid, hoogst geschikt achten voor deze onaannemelijke verwikkeling. Een denkbeeldig struikelblok kan slechts door een fictieven hefboom worden uit den weg geruimd.

Gelukkig intusschen, dat de slotvoorstellingen van het seizoen eene aangename herinnering achterlieten. De vertooning van *Francillon*, na die der Fransche gezelschappen met bijzondere belangstelling te gemoet gezien, heeft in menig opzicht de verwachting verre overtroffen. Dat in de gesprekken der eerste akte onze Nederlandsche artisten bij hun Fransche collega's ten achter bleven, niets was natuurlijker: evenmin als het *schrijven* eener causerie, valt immers het *houden* er van onzen landaard gemakkelijk, en de gesprekken van Dumas zijn te echt Fransch, om door velen niet-Franschen goed gezegd te kunnen worden. Maar hoe viel — in de eerste plaats — het algemeen *entraîn* te roemen, waarmee dit stuk ook nog bij de vierde voorstelling alhier gespeeld werd! 't Was duidelijk: allen leefden in hun rollen en kenden ze dan ook zoo nauwkeurig als zelden. En wat in het bijzonder trof was de wijze, waarop Mevr. F r e n k e l de hoofdpersone weergaf! Haar persoonlijkheid mocht (al evenmin als die der actrice van 't gezelschap

Achard) uiterlijk die van Francillon niet geheel dekken (deze stel ik mij voor als een hoogstens 22-jarige jonge vrouw), ze deed het innerlijk dier nerveuse Parisienne ten volle uitkomen, veel beter dan de bovengenoemde Française. Vooral was dit 't geval in de 3e en 3e akte, waar niet het jonge heethoofdje maar de vrouw aan het woord is, wier heiligste gevoelens, wier liefde, kieschheid en eerbaarheid gekrenkt zijn en die een afschuw bij zich voelt opkomen van haar man, van zich zelve, van de wereld, maar bij wie het aangenomen masker van ijskoude onverschilligheid toch de smart niet heeft kunnen dooden over haar verloren idealen. En de stemmingen, die Francillon ondergaat, beeldde Mevr. Frenkel af in toon en gebaar, met treffend gevoel en schokkende waarheid; daarbij tevens, in de laatste bedrijven, bijna geheel zegevierend over anders vaak zoo hinderlijke gebreken van uitspraak en woordbeklemming, en recht doende aan het *mouvement* van de rol, iets waarop door de meesten onzer tooneelspelers (sters) in het algemeen niet genoeg gelet wordt. ¹⁾ Mevr. de Vries, die de practische Mad^{me} Smith voorstelde, deed uitnemend, door ook harerzijds meer gemoed te toonen dan haar Fransche voorgangster, en aldus den toeschouwer onder den indruk te brengen van den ernst der gebeurtenissen. Hierdoor kwam er overeenstemming tusschen haar vertolking en die van Mevr. Frenkel, welke het geheel ten goede kwam. Niet geheel aan den eisch beantwoordend docht mij de *Lucien de Riverolles* van den heer Clous. Uiterlijk moet deze wereldling den indruk geven van te zijn wat de vrouwen noemen „een mooien man”; maar tegelijk ook een onbeduidend mensch, met weinig vernuft, weinig gemoed, weinig kieschheid, en alleen beteekenis hechtend aan 't uiterlijke... van de vrouwen en de maatschappelijke vormen. De heer Clous droeg wel zorg Lucien's onaangename kant te toonen, maar zijn voorkomen miste voldoende autoriteit om 't begrijpelijk te maken dat Francine haren man hartstochtelijk lief heeft. Als *Stanislas* had de heer Morin in het laatste bedrijf hoogst gelukkige momenten; maar was hij ook in het eerste bedrijf wel genoeg de met alles lachende cynicus, die, naar zijn eigen woorden, kon doorgaan voor de personificatie der vroolijkheid? De heeren de Jong (Henri de Symeux), Meynadier (Carillac), Schulze (Pinguet) en

---

¹⁾ Minder juist gevoeld scheen mij dan ook hierom de pauze, welke mevr. Frenkel in 't 1e bedrijf neemt tusschen het vertrek van Lucien en haar eigen heengaan. Francillon's handelwijze gedurende den nacht is toch alleen verklaarbaar wanneer zij geschiedt onder den invloed eener plotselinge opwelling van toorn, door Lucien's houding veroorzaakt. Gaat zij, na het uitspreken der bedreiging, kalm nadenken over hetgeen haar te doen staat, dan wordt haar gedrag minder aannemelijk; terwijl bovendien de korte pauze de beweging van het slot der akte verbreekt en ook den toeschouwer tot zich zelf laat komen. Fijn gevoeld daarentegen docht mij haar langzaam heengaan na het gesprek met den Markies (2e akte): 't bewijst voor Francine's zedelijk zelfsbewustzijn, dat zij aarzelt of zij haar schoonvader al dan niet deelgenoot zal maken van 'tgeen er in haar omgaat.

Wensma (Celestin) wisten van hun rollen te maken wat mogelijk was, iets, wat niet geheel kan worden gezegd van den heer Spoor, wiens type van den ouden Markies geestiger en fijner had kunnen wezen, en van Mevr. Rössing-Sablairolles, die aan Annette minder kleur gaf, dan algemeen verwacht was. ¹⁾

II. Schouwburgen Van Lier.

De klacht, in den laatsten tijd dikwerf en niet ten onrechte vernomen, dat den jeugdigen leden onzer gezelschappen te weinig gelegenheid geschonken wordt hun krachten te ontwikkelen, is zeker niet toepasselijk ten opzichte van dat der heeren van Lier. Maar zoo wij dit een heuglijk verschijnsel noemen, we betreuren het, dat onze nieuwsbladen, die zich over het algemeen veel te weinig laten gelegen zijn aan den arbeid der andere gezelschappen behalve dat van het Nederl. Tooneel, die pogingen om de jongere krachten voor het publiek te brengen, ongenoegzaam steunen.

Indien het denkbeeld, door Prof. van Hamel ter jongste Alg. Vergadering geopperd, om de beginnende artisten opzettelijk te laten debuteeren, ingang vindt, zal het noodzakelijk zijn de aandacht der groote pers in het bijzonder op die debuten te vestigen.

Deze opmerkingen nu worden in de pen gegeven door de herinnering aan de opvoeringen van *De burggraaf de Létorières*, een der meest bekende vaudevilles van den vruchtbaren Bayard, alsmede van *Geluk bij Vrouwen*, 'n onschuldig blijspel van von Moser. Want terwijl in het eerste Mej. Roos in de titelrol een moeilijke oefening vond, debuteerde in het tweede Mej. Elise van Biene, wier optreden in het *Grand-Théâtre* samenhang met 't aanstaand vertrek van Juffr. Roos. Wat de laatste betreft, hebben wij het niet verheeld, dat haar voortdurend optreden als ingénue de verscheidenheid harer gaven juist niet deed uitkomen; een reden te meer om met vreugde de gelegenheid te begroeten haar eens te zien in eene rol, die meerdere buigzaamheid van talent vergde en op het répertoire der uitnemendste soubrettes placht voor te komen. De jonge burggraaf is een hartenveroveraar bij uitnemendheid en tegen den invloed van zijn uiterlijk, zijn vleierijen en zijn slimheid mag niemand — de toeschouwer 't allerminst — bestand blijken. Welnu, ofschoon slanker gestalte en vooral grooter afwisseling van toon en gelaatsuitdrukking haar vertolking zou zijn ten goede gekomen, heeft mej. Roos zich met een te waardeeren uitslag van haar moeilijke taak gekweten. Onvermeld mag 't hierbij niet blijven, dat de heer Moor door zijne creatie van den rechter-

---

¹⁾ Ter wille van de rechtvaardigheid zij hier aangestipt, dat mevr. R. nog steeds lijdende is onder de nawerking van een schrik, bij een val op het tooneel in den Haag opgedaan.

liefhebber van Wijnkje en Trijntje, onbetwistbaar bewees als schepper van charge-typen een hooge plaats in te nemen. Hij was allervermakelijkst, zonder ook maar in 't minst ruw te worden.

Mej. van Biene, die in *Geluk bij Vrouwen* debuteerde, was eene poos vak-leerlinge onzer School, waar zij, na reeds vaak bij liefhebberijvoorstellingen te hebben meegewerkt, zich onder de leiding van Mevr. Stoetz kwam voorbereiden tot een openbaar optreden. Wat zij als comédienne kan worden is natuurlijk moeilijk te voorspellen, maar daar zij aan een goed uiterlijk eene groote mate van intelligentie en levendigheid paart, mag men zeker wel wat van haar verwachten. Dat zij Mej. Roos zal kunnen *vervangen* in de ingenue's geloof ik niet, daarvoor zijn beider temperament en aanleg te zeer uiteenlopend; maar zij zal die rollen en vooral die, welke wat activiteit en scherpte eischen, zeker een eigen stempel geven. Naast haar trad in *Geluk bij Vrouwen* onze oud-leerlinge der School, Mej. van Gelder op, en wel in eene meer passieve rol. Toch wist ook deze, die zich voor den korten tijd dat zij op de planken is er al heel goed thuis gevoelt, het afwisselend humeur van het jonge vrouwtje werkelijk goed weer te geven. Mej. v. Gelder (nu ik dit schrijf eigenlijk reeds Mevr. Holtrop-van Gelder) levert m. i. een sprekend bewijs voor de deugdelijkheid der haar geschonken opleiding, wijl zij, zonder *tot nu* ook maar in 't minst geschierd te hebben door groote persoonlijke gaven, zich reeds nu een zeer bruikbaar lid van het gezelschap toont; en wanneer zij — evenals Mej. van Biene, die dat wèl noodig heeft — goede zorg draagt voor eene zuivere uitspraak der klinkers, kan zij bij de gelegenheid, welke het optreden in velerlei rollen haar tot het ontwikkelen harer gaven biedt, de toekomst gerust tegemoet gaan. Niet in het minst nu de heeren van Lier de leiding der voorstellingen hebben opgedragen aan den heer Alex. Saalborn, den Duitschen regisseur, die zich hier bij het jongste Deutsche Tooneelgezelschap door vele goede eigenschappen wist te doen waardeeren. Want vooral voor beginnende artisten is eene goede leiding immers van het hoogste belang.

't Eerste stuk, 't welk door dezen nieuwen regisseur gemonteerd werd, was *Dora*, een tooneelspel van Sardou, waarvan — ook na het incident Schnaebele en daarbij aan den dag gekomen bijzonderheden over wederzijdsche spionage van Franschen en Duitschers — de grondgedachte me nog steeds louter eene fictie lijkt, en 'twelk me doet denken aan een handig opgezette piramide van domino-steenen, die door één stootje van 't gezond verstand ineenzakt. Handig en kunstig van bouw is het zeker; maar bij zoo weinig diepte van karakterteekening (*s'il y en a*) en waarheid van gevoel mag het wel nauwelijks kunst heeten. Toch bood het der beneficiante, die de titelrol vervulde — Mej. Jeanne de Groot — eene goede gelegenheid om den bewonderaars van haar talent te toonen, hoezeer zij aangewonnen had in innerlijk gevoel en in vermogen om dat uit te drukken. In hooge mate te betreuren is het dan ook ongetwijfeld dat zij, juist nu zij voortdurend de bewijzen gaf van

vooruitgang, het gezelschap van Lier gaat verlaten: niet echter, naar we hopen, om evenals hare zuster het tooneel voor goed vaarwel te zeggen. We zijn niet zoo rijk aan jongere krachten van belofte, om ook haar weer te willen en te kunnen missen.

Een vooruitgang en ontwikkeling, die van binnen naar buiten werkt, was in hetzelfde *Dora* mede waar te nemen bij den heer Malherbe, die den *André de Morillac* speelde. Evenals andere jeunes premiers pleegt de heer Malherbe te veel zich zelve te geven; en al erkennen we, dat de vaagheid van karakterteekening in zoo menig modern stuk daartoe allicht aanleiding geeft, 't is voor den acteur, die naar zelfontwikkeling poogt, juist daarom te meer noodzakelijk uit zijn rollen zooveel mogelijk alle bijzonderheden bijeen te brengen, welke hem nuttig kunnen zijn voor de compositie van een karakter of een type. Dit deed de heer Malherbe dan ook in *de Burggraaf de Létorières*, waar hij den fatterigen baron *Tibulle* zonder overdrijving afmaalde; terwijl hij in *Dora* zich tot eene harts-tochtelijkheid wist op te winden, die voor iemand van zijn temperament blijken gaf van vrij wat kunst. Als Favrole toonde de heer Moor zich opnieuw een allergeestigst causeur, het tooneel in de 5e akte met gravin Zicka (door Mej. Meeuwissen verdienenlijk gespeeld) kon moeilijk beter. En dan te weten dat de heer Moor druk op weg is, zich eene aangewende allerleelijkste spreekwijze af te leeren!

Mij rest thans nog te spreken over twee vertooningen, over die van *Krates*, een zoogenaamd volksstuk, getrokken uit de bekende novelle van J. v. Maurik, en die van *Ruy-Blas*, ter gelegenheid van des heeren Veltman's 40-jarig jubilé. Uit de opkomst des publieks bleek dat de heer de la Marer in geslaagd was van Maurik's novelle om te zetten in een niet onbehaaglijk tooneelstuk. De afwisseling van komische en pathetische tooneelen, de genre-tafereeltjes, o. a. dat waar de kermistroep optreedt, was voldoende schadeloosstelling voor het gemis eener eigenlijke verwickeling; maar juist het gemis daarvan ook in den roman maakte dezen geschikt voor de omwerking tot een van die drama's, die den vroegsten dramatischen vorm zeer nabij komen, en ons publiek aantrekken, wijl zij spreken tot zijn gelukkig nog niet geheel en al verstoemd gevoel voor het pittoreske.¹⁾

Ik sprak daar juist over Veltman's jubilé. Dit is gevierd op eene wijze, welke den nauwgezette kunstenaar ten volle bewees, hoezeer de hoofdstad zijne verdiensten waardeert. De Commissie — waarin ons Verbond uitnemend vertegenwoordigd was — vond van alle zijden grooten bijval en kon den jubilaris een gouden krans met toepasselijke oorkonde vereeren. Den avond der voorstelling

---

¹⁾ Ook met het oog daarop vestig ik de aandacht op Anzengruber's juist verschenen volksstuk *Stein und Eisen*, twelk aanleiding geeft tot 't gebruik van decoratief à la *Gier-Wally*. Maar 't drama zelf is beter.

was de schouwburg tot de nok gevuld, en Veltman's karakteristiek van *don Salluste* wekte terecht luide toejuichingen. Mevr. Ellenberger speelde de koningin; de heer Potharst de titelrol en de heer Bigot *don César*, en zij gaven wat ze geven konden; de heer Bigot — en dit trof na Coquelin's fijne studie — zelfs te veel. Maar ik kon, wat moeite ik me ook gaf, geen oogenblik onder den indruk komen van Victor Hugo's weleer zoo bewonderde schepping. Lag dit louter aan mij of aan de vertolking, die het ideeële niet genoeg wist te doen uitkomen? Ik weet het niet, en in die onwetendheid onthoud ik me van het uitspreken van een oordeel. Slechts dit kan ik wel zeggen, dat de kans voor het romantische drama in verzen — voorloopig althans — verkeken is; wijl we geen geheel meer hebben van artisten die het spelen kunnen.

III. *Salon des Variétés.*

De plaatsruimte, mij beperkt toegemeten, gebiedt me, alleen te spreken over 't werkelijk belangrijke voor de geschiedenis onzer hedendaagsche Tooneelkunst. Daarom kan ik hier volstaan met de opmerking, dat dit gezelschap even een uitstap waagde op het gebied der *haute comédie*, toen ter wille van Mevr. de Graeff-Verstraete *Frou-frou* werd ten tooneele gebracht, met een uitslag, wél bevredigend in sommige opzichten; maar niet zóo voldoende, dat men de directie kon aanraden dergelijke proeven meer te nemen. Er wordt voor de opvoering van een stuk als *Frou-frou* te veel geëischt, waaraan deze Directie niet *kan* voldoen, dat zij wijs zal handelen, zich voortaan te bepalen tot 't spelen van blijspelen en kluchten, liefst eerste natuurlijk en dan liever Fransche dan Duitsche; al is het waar dat de laatste meer binnen het bereik van dit gezelschap vallen. Toch kan vooral *Labiche* voor deze Directie van veel beteekenis worden.

IV. *Ver. Rotterdamsche Tooneelisten.*

Daniëla, een drama in 4 bedr. van Philippi, is in onze vorige aflev. onbesproken gebleven, daar de eerste opvoering juist tot 1 Maart was uitgesteld. 't Stuk brengt ons in kennis met eene zeer zelfopofferende tweede vrouw, die de vereering van haren echtgenoot voor zijne eerste vrouw ongekreukt poogt te laten, en om de ontrouw harer voorgangster te bedekken, zich de verdenking laat aanleunen van met den eigenlijken minnaar dier eerste vrouw eene vertrouwelijke betrekking te hebben aangeknoopt. Eene zeer dubbelzinnige rol speelt daarbij een broeder dier eerste vrouw, die het geheim kent van het bedrog zijner zuster; speculeert op zijns schoonbroeders vereering voor de doode eegade en de tweede vrouw in ver;

denking brengt. Natuurlijk eindigt het stuk er mee, dat de bedrogen echtgenoot toch verneemt, wat men hem eerst vier bedrijven lang met alle moeite verbergt. In hoeverre de bewerking van den inhoud dit stuk op hoogere waarde aanspraak mag doen maken dan men geneigd zou zijn het volgens die enkele inhoudsopgave toe te schrijven, zal ik voor me zelven eerst kunnen bepalen wanneer ik er — bij de aanstaande opvoering door het *Nedl. Tooneel* in het zomertheater — mee zal hebben kennis gemaakt.

Naast dit stuk verdient vermelding S a r d o u's *Fernande*, te Rotterdam gemonteerd ter gelegenheid van het benefiet van den heer v. Z u y l e n, die, zich zelven tevreden stellend met de bescheiden rol van de Pommerol, mevr. B e e r s m a n s gelegenheid schonk te toonen, dat de rol van *Clotilde*, waarin zij ruim vijf jaren geleden het Amsterdamsch publiek in verrukking bracht, nog altijd tot hare beste behoort. Toch kan ik de opmerking niet onderdrukken dat men door eene soortgelijke rolverdeeling, waarbij men den heer D. H a s p e l s den graaf en mevr. B e e r s m a n s zijne vroegere maîtres te spelen geeft, gevaar loopt het publiek, 't welk nu eenmaal de persoonlijkheid der tooneelfiguren afmeet naar die van hen, die ze voorstellen, van den juisten weg te helpen. Het verschil in leeftijd oefent immers een aanmerkelijken invloed op de daden der menschen en op dezer beoordeeling door anderen, en wat men kan begrijpen en min of meer billijken in iemand van nog geen 30 jaren, kan men dikwijls niet in iemand van veertig jaren. Toetst men *Fernande* aan 't verhaal van D i d e r o t (*Madame de la Pommeraye et Le Marquis des Arcis* uit *Jacques le fataliste*) dan blijkt het dunkt me ontwijfelbaar, dat we in beide hoofdpersonen van het drama betrekkelijk jonge lieden te zien hebben, nog in den vollen gloed hunner hartstochten; iets wat dan ook hun verhouding en haar gekwetste ijverzucht 't meest begrijpelijk maakt. Sardou, die op zeer gelukkige wijze de scherpste lijnen èn van die madame de la Pommeraye èn van Fernande (allias ma^{elled}' Aïsson) heeft weten te verzachten, heeft niettemin moeite genoeg om zijne Megaere voor ons aannemelijk te maken, dat men wèl mag oppassen die moeilijkheid door de rolverdeeling niet te verhoogen. Natuurlijk beoog ik daarmee niets af te dingen op het voortreffelijke, 't welk naar aller getuigenis al wederom in het spel van Mevr. *Beersmans* en haren partner viel te waardeeren; terwijl ik erken dat ik zeer verlegen zou zijn met m'n antwoord, als mij gevraagd werd, hoe ik de rolverdeeling dan zou gemaakt hebben. Want eene actrice, die eenigszins als opvolgster voor deze kunstenaars in aanmerking zou kunnen komen, laat zich nog te vergeefs zoeken. Mej. V i n k, die thans de *Fernande* speelde — hoe aangename comédienne zij ook zijn moge — heeft onmiskenbaar voor het hartstochtelijk-pathetische, of zelfs 't lyrisch-dramatische weinig aanleg. En mej. B e u k e r s? 't Valt moeilijk er iets van te zeggen na haar eerste proefjaar, waarin haar in hoofdzaak, ter verkrijging van tooneelroutine, slechts zeer kleine rolletjes werden toevertrouwd. Niettemin schijnt het der aandacht van onze Rotterdamsche tooneelvrienden ontsnapt te zijn, dat deze jeugdige actrice althans een-

maal is opgetreden in een rolletje, waarin zij van haren aanleg kon blijk geven en dat wel als Prinses Elisabeth in de *Marie Antoinette*. En ik geef mede het gewaardeerde oordeel van hare ouderen en meerderen weer, als ik verklaar, dat mej. B. daarbij inderdaad van dien aanleg onbetwistbare blijken gaf. Of zegt het niets, dat een der eerste leden van het gezelschap me verzekerde, op de repetitie door haar spel en toon geroerd te zijn geworden? Men zij toch niet te veeleischend; verwachtte van geene beginnelinge een campagne van triumpfen, en ontmoedige geen talent, 't welk eene verstandige leiding poogt te ontwikkelen, door een voorbarig vernietigend vonnis. Men wachte af, sla elken graad van ontwikkeling met belangstelling gade en verheuge zich in ieder blijk, dat de school des levens de verwachtingen helpt verwezenlijken, welke de leerschool opwekte. Door dit te doen, zal men bewijzen, voor de toekomst van ons tooneel te willen bouwen op 't geen werkelijk aanwezig is, en niet op 't geen men zich voorstelt dat er zou kunnen zijn, doch er nu eenmaal niet is.

Het afgelopen winterseizoen werd besloten met de opvoering van 's heeren Maaldrinks *Jan Masseur*. Hier en daar wat besnoeid, bleek dit stuk in staat ook het Rotterdamsch publiek te boeien. De rolverdeeling was in hoofdzaak: *Jan Masseur*: de heer D. Haspels; — *Anne-Marie*: mevr. Cath. Beersmans; — *Jeanne*: mej. Vink; — *Lisette*: mevr. Burlage Verwoert; *Chevrión*: de heer Tartand; — *Piet Corin*: de heer Faassen; *Valentijn*: de heer Poolman. Wat onder deze vooral zeer hoog geroemd werd, was de *Lisette* van mevr. Burlage, die aan deze petroleuse niet minder eigenaardige kleur schonk dan mevr. de Vries.

LIJST VAN OPGEVOERDE STUKKEN.

Van 1 Maart tot 1 Mei 1887.

I. Kon. Ver. 'Het Nederlandsch Tooneel.

9 Maart: **Klattergoud**, oorspr. toonsp. in 4 bedr. door D. H. Joosten (Amst. 4 's Hage 1 opv.) — **Een huis met Commensals**, klucht in 1 bedr. door Mannouvy (Amst. 5 opv., 'sHage 2 opv.) — 23 Maart: **Jan Masseur**, oorspr. toonsp. in 5 bedr. door D. M. Maaldrink (Amst. 9 opv., 'sHage 4 opv.) — 24 Maart: **De Grafsteen**, drama in 3 bedr. v. A. Dumas père (1 opv.) — 8 April: **De Geboehelde**, drama in 4 bedr. of 8 taf. van Anicet Bourgeois en Paul Féval (Amst. 7 opv.) — 16 April: [Gala-voorstelling]: **De Steenhouwer**, drama in 3 bedr. van A.

Dumas père, vert. *J. H. Rössing* (Amst. 4 opv., 's Hage 1 opv.) — **Afgesprongen**, comédie in 1 bedr. van A. Dreyfus, vert. *Marie* (1 opv.) — 22 April: **Storm op zee**, toonsp. in 1 bedr. door *Wilhelma* ('s Hage 2 opv.) — 30 April: **Françoillon**, toonsp. in 3 bedr. van Alex. Dumas fils, vert. *Jan van Arkel*, (Amst. 8 's Hage 1 opv.)

[Voorts werden er nog gegeven reprises van: **Het Leven eener Tooneelspeelster**, **De Koopman van Venetië**, **Dr. Klaus en Inkwartiering**, (alle te Amst. 1 opv. 's Hage 1 opv.) — **De Student thuis**, (Amst. 3 's Hage 1 opv.) — **Martelares** en **De gouden spin**, (beide Amst. 1 opv.) — **Een Amsterdamsche Jongen**, (Amst. 2 opv.) — alsmede alleen te 's Gravenhage: **Een Winteravondsprookje**, (2 opv.) — **Narciss**, **De Tooneelspeler des Keizers** en **De Krekkel bij de Mieren** (elk 1 opv.)]

II. *Grand-Théâtre Van Lier.*

1 Maart: **Joan Woutersz**, drama 5 bedr. H. J. Schimmel (2 opv.) — 5 Maart: **De Burggraaf de Létorières**, blijfsp. in 3 bedr. van Bayard en Dumanoir, uit 't Fr. door *D. de Bruyn* (3 opv.) — 10 Maart: **Krates**, volksstuk in 2 afd. of 8 taf. naar de novelle van Justus van Maurik, door Chs. *de la Mar*, (12 opv.) — 30 Maart: [Veertig-jarig jubilé van den heer L. J. Veltman]: **Ruy-Blas**, drama in 5 bedr. van Victor Hugo, vert. van *F. H. Greb*, (2 opv.) — 2 April: **Ik heet Nieuwenhuis**, blijfsp. in 5 bedr. van C. A. Görner, vert. *C. P. T. Bigot*. — 9 April: **Dora**, toonsp. in 5 bedr. van Vict. Sardou, vert. *C. P. T. Bigot* (7 opv.) — 16 April: **Paardrijders**, nieuw blijfsp. met zang in 5 bedr. van W. Manstädt, vert. door *C. P. T. Bigot* (7 opv.) — 23 April: **Geluk bij Vrouwen**, blijfsp. in 4 bedr. van G. van Moser (8 opv.)

[Voorts reprises van: **Zege na strijd** (Amstelstr. 1 opv. Plantage 4 opv.) en **Nelly** (Amstelstr. 1 opv. Plantage 1 opv.)]

III. *Schouwburg van Lier, Plantage.*

17 Maart: **Laurierboom en Bedelstaf** (6 opv.) en 22 April: **De Geitenhoedster op den top der Alpen** (4 opv.)

[Voorts reprises van: **De Kinderroofster** (4 opv.) — **Jan de Huurkoetsier**, (3 opv.) — **Katharine Howard** en **De Kaartlegster**, (elk 2 opv.) — **O die Meisjes!** Angelo, Peperman of een Plezierse naar Spa, **Uit Liefde voor de Kunst**, **De Wilde Kat**, **De oude Kleerkooper**, **De schrik der Zeeën**, **Haar Korporaal**, **De Twee Weezen**, **Zwarte Griet**, **De Industrieel van P. A.**, (elk 1 opv.)]

IV. *Salon des Variétés.*

8 Maart: **Inkwartiering**, (14 opv.) — 9 Maart: **De Dienstboden**, blijfsp. met zang in 3 bedr. naar Grange en Deslandes door *J. P. Hagen* (2 opv.) — 23 Maart: **Frou-frou**, toonsp. in 5 bedr. van Meilhac en Halévy (8 opv.) — 1 April: **Het Testament van Cesar Gérodot**, blijfsp. 3 bedr. naar 't Fr., van Belot en Viletard door *L. van den Heuvel*. — **De Nasleep van een eersten Echt**, blijfsp. (8 opv.) — 10 April: **De Reis door Berlijn in 80 uren**, blijfsp. met zang, (6 opv.) — 20 April: **De Reis naar de Kaukasus**, — **Hoe schoon is de Natuur**, zangspel in 1 bedr. (6 opvoeringen).

[Voorts Reprises: **De Vogeltjes van Blandinet** en **eene Parijsche Grisette**, (5 opv.) — **Wij gaan den Pot verteren in Amsterdam**, (3 opv.) — **De Salon-tyroler** (2 opv.) — **De Bibliothecaris** en **Janus Tulp**, (elk 1 opv.)

V. *Ver. Rotterd. Tooneelisten.*

1 Maart: **Daniëla** (3 opv.) — **De Schoolrijdster**, (4 opv.) — 25 Maart: **Fernande**, toonsp. 4 bedr. van Vict. Sardou, (6 opv.) — 10 April: **De leelijkste van de zeven**, blijfsp. in 4 bedr. van A. l'Angely, vert. *D. van der Linden*. — **De 37 stuivers van mijnheer Middelberg**, blijfsp. in 1 bedr. van Labiche (4 opv.) — 1 Mei: **Jan Masseur**, (4 opv.)

[Voorts reprises van **Alphonse**, **Marie Antoinette**, **De oude Kleerkooper**, **Maria Stuart**, **Anne-Mie**, **Zwarte Griet**, **Martelares** en **Chamillac** (elk 1 opv.)].

VI. *Nieuwe Rotterdamsche Schouwburg-Maatschappij.*

8 Maart: **De Ellendigen**, drama in 5 bedr. naar Vict. Hugo, *H. L. Chrispijn*, (2 opv.) — 20 Maart: **Hoe kan men zoo iets lezen?** blijfsp. in 4 bedr. van W. Köhler, (1 opv.) — 3 April: **Een pikante Roman**, blijfsp. in 4 bedr. van W. Köhler, (4 opv.) — 10 April: **Cartouche**, toonsp. in 8 taf. van d'Ennery en F. Dugué, (3 opv.) — 15 April: **De Rotterdamsche Straatvogels**, volkspel met zang in 4 bedr. van Lambert Theboust en Dela Cour, vrij bewerkt door *Ros. Faassen* (2 opv.)

[Voorts reprises van: **Twee Weezen** (3 opv.); **De man met de Wassenbeelden**, **Berlijn bij dag en nacht**, **Het Turfschip van Breda**, **Robert en Bertrand** en **De Salon-Tyroler**, (elk 1 opv.)

V A R I A.

ERNESTO ROSSI OVER DE OPLEIDING VAN DEN TOONEELSPELER. 1)

„Ik weet zeer goed, dat Lycea en Conservatoria geen genieën „kunnen uitbroeien, maar zij kunnen toch het talent „onderwijzen, leiden, matigen, waar dit noodig is, en op den goeden „weg helpen. Het is hun taak een groot aantal jonge lieden tot „tooneelspelers (sters) te vormen, die, wanneer zij ook nooit eerste „krachten zullen worden, toch voor de wezenlijke talenten en de „sterren van eerste grootte eenen harmonischen kring van mede- „werkers kunnen uitmaken. Wanneer éene kunst meer dan eene „andere behoefte heeft aan een Lycaeam, dan is het wel de drama- „tische, die niet slechts sterren van eerste grootte, maar ook klei- „nere, meer of minder glinsterende lichten, toch altijd lichten noodig „heeft. In de schilderkunst, in de beeldhouwkunst, in de muziek, in „de letterkunde kan alles uitmuntend, voortreffelijk zijn en met den „zelfden maatstaf gemeten worden. In de dramatische kunst moet „daarentegen opklimming en afdaling, verscheidenheid heerschen. „De verschillende trappen moeten echter ook in nauwkeurige en „juiste evenredigheid tot elkaar staan, anders deugt noch de op- „klimming, noch de afdaling en leeft men steeds in 't gevaar ge- „heel te vallen . . .

„Wanneer men alles uit zich zelve doen moet, dan kan men „niet alles goed en schoon doen, vooral niet, wanneer iemand nog „de middelen daartoe onttrokken worden. Talent en genie zonder „leiding en besturing, zijn als een raspaard zonder toom en „gebit; geeft men het een slag, dan begint het te rennen, eminent „tot het met den kop tegen eenen muur stoot of in eenen afgrond „stort. Doch de beste dravers raken eindelijk, wanneer zij een „tijdlang doelloos rondgerend hebben, ook vermoeid en worden ten „slotte ellendige kleppers.”

---

1) Studien über Shakespeare und das moderne Theater, nebst einer auto-
biographischen Skizze von Ernesto Rossi. Aus dem Italienischen
übersetzt von Hans Merian, pag. 67 vlg.